

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

I.

Na obali Baltiškega morja, na parobku prastare šume, nekoliko vstran od mesta Ljubeka, je ranopoletni popoldan Gospodnjega leta 1064. stala mladenka v bodriški narodni noši in sanjavo zrla na morske valove, ki so se nemirno zibali in grmadili, se zaganjali ob obrežje in ob rezkih rtih zopet razsipali.

Izza črnikaste oblačne gore, ki je bila vstala na obzorju, je radovedno pogledavalo solnce, in njegovi žarki so veselo skakali po valovih in se v krasnih bojah lomili v plehajočem se morskem zrcalu. A kmalu se je moralo docela skriti za mračnimi oblaki, ki so naglo drug za drugim vzhajali na nebesnem svodu, se nalik morskim valovom sprijemali in zopet odpehavali, se v divjem begu podili pod nebom in naglo temnili zemljo.

Iz daljave se je že čulo votlo grmenje, ki je prihajalo vedno bliže. Mrzla sapa je zavela in vila čimdalje bolj silno. Čimdalje bolj so hreščali in ječali vršički stoletnih dreves. Čimdalje bolj je kipelo morje, se kopičilo in vršičilo ter ljuto naskakovalo obrežje, kakor bi je hotelo izpodjesti in potopiti v svoje žrelo.

Mladenka je s kresočimi očmi opazovala divje morsko valovanje pa začela govoriti, izprva bolj tiho in počasi, potem pa vedno glasneje, strastno in hlastno:

„Morje belo, le šumi s šumom velikim! — Perun javlja na nebu z gromkim gromom svojo jezo, ker ga ljudstvo pod tem nebom več ne časti in ne moli . . . Morje belo, tudi tebe lomi srd, tudi ti se ježiš, da se od jeze krčevito zvijaš. In pravičen je tvoj srd! Saj te nekaznjeno madežuje krščeni sovrag, ki s predrzno roko reže svete tvoje brazde, one brazde, ki jih ima pravico orati le slovenske ladje lemež, one brazde, ki jih je našim očetom podaril vsedobri Svetovit, da njih in njihovih potomcev trgujoče brodove nosijo v daljne rodove . . .

Črt ti je zbesnil valove, silno morje, ker moraš zreti dan na dan, kako se lakomni tujec šopiri na tvojih vodah, iskaje bogastva, in se na tebi več ne pojó svete pesmi o višnjih naših bogovih in o slovanski naši lipi, ampak samo tuje popevke o nemški moči in o križanem Kristu . . . In sram ti obliva lice, vem, ko vidiš, da vsi Bodriči klanjajo glave pred križem in pred tujcem

Nemcem, in da v nekdaj slavnem bodriškem plemenu ni moža, ki bi se uprl oholemu sovragu, kateri zdajzdaj vso deželo izneveri starim bogovom . . . In v gnevu se ti penijo usta, žalost ti razriva osrčje, in žolč se ti je razlil, ker moraš gledati, kako spi, nevzdramno spi bodriško moštvo . . .

Aj, kako rada bi ti jaz odvzela to jezo in to žalost in to sramoto, kako rada!

Aj, hitro bi jaz osvobodila rodno grudo tujega jarma in vrgla tujca črez mejo, da sem mož, in ne slabotna ženska! V tla bi se moral zgruditi križ, da nikdar več ne pronikne, a stara naša lipa pa bi se potem zopet razcvetela in razprostrla svoje košate rame črez svoj mili slovenski rod! In po tebi, morje belo, bi zopet plula samo slovanska ladja, noseč pridelke-prvence bodriške zemlje na sveto Rujano, po tebi bi zopet donele le pristno slovanske popevke o svetih bogovih in slavnih slovanskih činih! In ti prekrasno, belo morje, bi bilo zopet samo bodriško morje, morje slovansko!"

Navdnšena govornica je obmolknila. — Zelen blisk je šinil iz oblakov in zletel preko raztogočenih valov tikom pred njo, da bi ji skoraj vzel vid. In grom je zadrdral in potresel nebeški strop ravno nad njeno glavo. Od zadaj je pa v istem hipu začula moški glas:

„Viljenica!"

Deklica se je stresnila in se plašno ozrla proti šumi.

Sivolas kot sivi sokol, no še junačen, neupognjen starec z dolgo, pobeljeno brado je stopil izza drevja.

„Ah, ti si Slavomir, svečenik Triglavov!" je dejala mladenka in zardela pobesila pogled, menda ker je je bilo sram notranje plahote, ki se je še čitala na njenem obrazu.

„Mislil sem, da stoji tu in govori čarobna morska vila, ko sem te ugledal od daleč", je odgovoril starec. „Toda vprašati te moram: Od kdaj se pa Viljenica, nadkneza Gotšalka neustrašna hči, strahotno strese pri poedini besedi, kakor bojazljiva srnica pri jeku lovčevem!" je pristavil s pikrim naglasom.

„Od kdaj?" je razgreto odvrnila deklica, in kri ji je šinila v glavo. „Od kdaj pa zajec oponaša volku strahopetnost? Ne govori, Slavomir, o moji bojazljivosti, ker pri bogovih, taka bojazljivka nikdar nisem bila in nikdar ne bodem, kakor so zajčji sinovi bodriške zemlje!"

„Mar misliš, da bodriška zemlja res rodí in redí danes samo še plašne zajce, in da v šumah njenih več ne prebiva drzna zverjad?"

„Da!" je strastno zatrdila deklica. „Bodriška zemlja, ki je prejšnje čase slula daleč naokrog, da redi dolincem strašno zverjad, redi danes le še strahopetne zajce in miši, ki se pri najtanjšem šumu gozdnega listja poskrijejo v svoje luknje. Izumrla je zverjad, ki je zadajala takov strah sosednjim deželam; poginila je ali pa preobrazila zverinsko svojo čud in se prelevila v krotko živád."

„Ali se je pa potuhnila!" ji je segel starec v besedo.

„Potuhnila? Ne verjamem."

„Da, Viljenica, le potuhnila se je. Vedi, slišal sem poprej, skrit za drevjem, tvoje besede, v katere si izlila svoj srd nad tujca in v katerih si očitala Bodričem nemoštvo. Slišal sem vse, pa ne boj se, da te izdam; saj veš, da je Slavomir sovražnik, zaklet sovražnik tujcu Nemcu. Z neskončnim veseljem so me napolnile tvoje besede. Vedel sem sicer že prej, da vkljub temu, da si krščena, ne ljubiš kaj posebno novega Boga. A da si tako goreča privrženka starih bogov in taka vneta rodoljubkinja, si nisem mogel misliti, dokler nisem slišal besed, ki si jih ravnokar govorila. Vesel sem te, neizrečeno vesel. Pa bodi tudi ti vesela in potolažena! Ne misli, da sva samo midva privrženca zatiranih starih bogov. Ne! Hvaljen bodi višnji Veles, ki daje zemljanom modre svete in misli v glavo: velika množica bodriških sinov s pravičnim srdom gleda na tvojega očeta, ki nam v svoji zmoti in zaslepljenosti vsiljuje novo vero. Premnogi Bodriči črté kristjana — Nemca; kakor ti, tudi oni še niso zatajili svoje krvi. Pojdi z menoj! Pokazati ti hočem, da bodriška zemlja redi za

tujca še mnogo strašnih zveri. Peljati te hočem k svojim somišljenikom, ki bodo zatrdno navdušeno sprejeli v svojo sredo Gotšalkovo hčer — svojo somišljenko . . .

Glej, mrak razgrinja črez zemljo črni svoj plašč, in na nebu zbira gromovnik Perun točo in oblake. Pojdiva hitro, da naju ne zatme nevihta!"

II.

Starec je prijel dekiico za roko in dejal še enkrat: „Pojdiva!"

„Kam?" je vprašala mladenka z malce trepetajočim glasom in mu izpulila roko.

„Saj sem ti rekel: k zverjadi bodriški, k zakletim sovražnikom Nemca."

„Pa sedaj? Kaj pa porekó doma, če me pogrešé?"

„Porečeš, da te je bila na šetnji zajela huda ura pa si morala vedriti izven grada. Sicer pa, Viljenica, če se bojiš svojega očeta, pojdi domov, ne hodi za nami!"

„Ne, jaz grem s teboj!" je dejala mladenka odločno in mu podala roko.

„Slava ti!" je rekel starec. „Sedaj pa le hitro!"

Krenila sta proti šumi.

Kipeče morje je bučalo za njima.

Žalostno kričeč in s kreljutmi loputajoč je jata črnih ptic prhutala nad obrežjem.

V oblakih je pa šumelo in vrelo kakor v razbeljeni peči. Kačasti bliski so se zaporedoma vpaljali iz njih in vse križem švigali nad zemljo.

Drdrajoč grom je cepil oblačne stebre, strahovito rohnel in ropotal po ozračju ter treskal ognjene strele, kakor bi hotel razstreliti vesoljni svet.

Starca in mladenko je objela šuma z mračnim svojim krilom. Viljenica se je tresla po vsem životu kakor šiba na vodi, in skrivnostna tesnoba se je ovijala njene duše. Slavomir je korakal krepko; z desnico se je opiral ob gorjačo, z levico pa držal deklico za roko in govoril:

„Glej, moči in sile Perunove! Pred zlati svoj plug, blisk, je zapregel oblačne valove in zdaj orje po nebeškem svodu. Na ognjenih kolih se vozi in meče na zlotvornega Črniboga, glavarja nebeških voda, ognjevite strele in žareče kamenje . . .

Hud boj se bije med svetlobo in temo, med Belibogom in Črnibogom. Zmagal pa bo Belibog, ker je pravda in moč na njegovi strani.

Hud boj se bo bil tudi pri nas med svetlobo in temo, med resnico in lažjo, med pristaši slovanske lipe in privrženci križa. Zmagali pa bodo pristaši lipe, ker pravdo in moč so jim dali višnji bogovi" . . .

Tako je govoril starec; deklica je pa molčala.

Sapa je silovito vila skozi drevje, da so se njegove veje upogibale in njegovi vršiči pokali. Listje na drevju se je prožilo; deževne kaplje, težke ko svinčeno zrnje, so začele praskati ob nje.

Starec in mladenka sta podvizala korake, kolikor so dopuščale zvite robide in debele korenine, ob katere so se zapletale njune noge. Čimdalje večja je bila tema v zarasli gošči, in čimdalje bolj tesno je bilo Viljenici okoli srca. Sedaj pa sedaj je vzdihnila, pa njene vzdihljaje je naglo zadušila silna vijača. Slavomir pa je čvrsto mahal naprej, kakor da ni čul onih vzdihov. —

Ogromna in v čarobni razsvetljavi bliska divjekrasna pečina je zaštrlela pred njima.

„Na mestu sva", je izpregovoril starec, postal in posnemajoč sovo zagrčal: „Uhú!"

„Uhú!" se je odzvalo v pečini.

„Stori, kar vidiš storiti mene!" je velel starec Viljenici.

Sklonil se je in se splazil pod skalo, ki se je na enem mestu malo vzdigovala nad zemljo.

Viljenica mu je sledila, ne brez bojazni v srcu.

Ročno kot jegulja je lezel starec pod pečino, po suhem resju, bohotnem mahu in šumečem velem listju. Deklica pa za njim. Tesen in ozek je bil ta hodnik, prav kakor bi ga bil navlašč napravil jazbec v svojo jazbovino. Tema je bilo v njem kot v rogu.

„Kača!" je siknila Viljenica, ko je ob strani nekaj zašumelo.

„Ne boj se: suha trava prasketa!“ jo je potolažil Slavomir. In plazila sta dalje.

Mladenka je sedaj pa sedaj zašepetala: „Svetovit!“

Hodnik se je naenkrat razširil. Motno migljajoča luč je posijala nanj. Slednjič ga je bilo konec. Starec in mladenka sta stala v prostorni jami, visoko obokani s sivim kamenjem in razsvetljeni s plamenico, ki je bila vtaknjena v zev skale v steni.

„Slava ti, Slavomir!“ je vzkliknilo obenem pet moških glasov. In pet bradatih mož, ogrnjenih z dopetnimi plašči, se je rinilo okoli starca, da so se rokovali z njim.

„Slava tudi vam!“ jim je odzdravil starec. „Oprostite, da ste morali čakati vi mene, ne jaz vas, ki sem vas povabil semkaj. Zamudil sem se v Ljubeku.“

„A koga si pripeljal s seboj? Žensko!“ so zaklicali istohipno vsi peteri možje, ki so zagledali Viljenico, katera je bila postala zadaj.

„Sklonite svoje glave in zahvalite vsedobrega Svetovita, ki je poslal nocoj to mladenko v našo sredo!“ je rekel Slavomir, prijel deklico za roko in jo predstavil: „Evo vam Viljenice, nadkneza Gotšalka hčere, tovarišice naše. Upognite svoj vrat pred njo v znamenje spoštovanja!“

Možje so pa le strmo gledali predse.

Naposled je dejal eden: „Svoboden Slovan ne klanja svojega tilnika pred nikomer.“

Drug pa je vzel Slavomira na stran in mu zašepetal v uho: „Slavomir, kaj ti je, zakaj si tako nepreviden, da greš pripeljat semkaj žensko, da izda tebe in nas in vso našo stvar?“

Dasi so bile te besede govorjene tiho, jih je vendar slišala Viljenica. Kri ji je vzkipela, stopila je nekaj korakov naprej prav pred može in v razžaljenem ponosu izpregovorila:

„Tako mi Svetovita in vseh višnjih bogov, izdajica nisem bila še nikoli, zato pa tudi nečem, da bi se me kdo bal kot take! Jaz grem. Zborujte sami. Ali to vam še povem: Dasi sem hči Gotšalka, najgorečnejšega kristjana, dasi sem bila krščena, vendar molim stare bogove slovanske in kolnem potujčevanje in izneverjanje slovanskega plemena . . . In tako mi Triglava, tako mi Svetovita Rujanskega, tako mi vseh višjih bogov: Da sem jaz mož, leto osorej ne bi bilo ni enega Nemca več v bodriški zemlji. Zatrla bi vse, tudi če bi se morala pri tem zgruditi sama rodna hiša! . . . Toda vidim, vi imate strah pred menoj, da vas ne izdam. Grem torej odtod. Le zborujte in modro ukrepajte! To želi iz srca Viljenica, čestilka Svetovitova. Ne bojte se, da vas izdam, saj se tudi jaz ne bojim, da bi me vi izdali mojemu očetu!“

In deklica se je obrnila in hotela vun po hodniku, po katerem je bila prišla s Slavomirom v jamo.

Tedaj pa je priskočil Slavomir, priskočili so tudi vsi drugi peteri k nji, govoreč:

„Ostani, Viljenica! Ne zameri nam naših besed! Ostani pri nas, bodi naša, mi smo tvoji!“

In vsi so uklonili pred njo svoje glave. — In Viljenica je ostala.

Slavomir pa ji je sedaj hitel predstavljati zbrane može:

„Tu glej zbrane, Viljenica, dične bodriške starejšine in velmože. To je Volčan iz Roztoka, to je Ratibor iz Gabrovega, to Svetopolk iz Varnovega, to Draško iz Mahovega in to Gostomisel iz Ribnice. Te sem sklical danes sem v Volčjo jamo, da se posvetujemo, kako bi rešili svojo rojstno grudo popolnega potujčenja.“

„Pozdravljeni!“ je rekla Viljenica velmožem in se z vsemi rokovala.

„Preden pa se začnemo posvetovati“, je nadaljeval Slavomir, „pokrepčajmo se s pijačo Svetovitovo, saj je zatrdno nas vse utrudila težka hoja. Ti si gotovo najbolj utrujena, Viljenica, torej pij ti najprva!“ — In starec je izvlekel iz torbe čutaro medice in jo ponudil Viljenici.

Mladenka je pila. In za njo so pili možje.

Goreča baklja je metala sedaj rastočo, sedaj pojemajočo luč po jami in z rdečim svitom obsevala zbrano družbo, ki je bila

sedla na mahovita tla in pila medico, narodno pijačo.

Zunaj je razsajala strašna nevihta. Ploha je lila, kakor bi se bilo utrgalo nebo. Grom je ropotal, kakor bi v besni jezi hotel vse zdrobiti in streti. Vihar je tulil kakor gladen volk.

Slavomir pa je vstal in začel svoj svečani govor s svečanim glasom:

„Pač se čudom čudijo nocoj vekovite le-té skale, iz katerih so vsemogočni bogovi zgradili le-ta dom. In lahko se čudijo. — Stoletja so že prešumela preko sivih njihovih temen z oblaki in s strelami, z burjo in viharjem, a niso še videle takega večera, niso še gledale v svoji sredi takih obiskovavcev kakor nocoj . . . Preganjani gozdni divjačini so kvečjemu dajale zaščite in zaslombe proti psu in lovcu. Nocoj pa so sprejele v obran in zavetje glave bodriške zemlje, najdičnejše starejšine in velmože slavnega bodriškega plemena slovanskega, ki so se zatekli v njihov dom — —

Žalostna nam mati!

Ptica nebesna ima neomejen zrak, kjer prosto leta, kakor jo volja; ima v gori nedosežno gnezdo, kjer svobodno živi zadružno. Riba morska ima neizmerno vodo, kjer prosto plava, kakor jo volja; ima globoko dno, kjer svobodno vlada samovoljno. Divja zver ima goro, kjer prosto gospodari; ima varen brlog, kjer svobodno samostalno počne, kar jo volja . . . A starejšina, velmož, gospodar bodriške zemlje nima prostora, kjer bi prosto živel; nima bivališča, kjer bi svobodno počel, kar ga volja, niti svobodne besede nima v stanovališčih, ki so njegova last, ki si jih je zgradil sam svojeroč!

Žalostna nam mati!

Sklical sem vas, slavni starejšine in velmožje bodriški, k pomenku o prevažni sveti stvari, sklical ne v hišo svojo, kjer bi vas mogel pozdraviti s hlebom in soljo, no sklical v to skrito Volčjo jamo, daleč proč od ušes ljudi-ovaduhov, ker tako mi je velela pamet moja, tako je terjala sveta naša stvar.

Vedel sem že prej in izvedel posebno nocoj, ko vas vidim vkljub viharju in groznemu večeru zbrane tukaj sredi globoke šume, v najbližjem sosedstvu divjih zverin, daleč proč od ljubljenih družin in toplih stanic — da pravi Slovan za svobodo in dom vse stori in pretrpi. Saj trpeti je Slovan navajen . . .

Kaj hočemo? Dobro in zlo pride nad ljudi od bogov. In nad Slovane je prišlo hudo v zvrhani meri.

Pa kar pride od bogov, to mora človek nositi. Ni pa primoran nositi tega, kar pride samo od človeka-neprijatelja. In če mirno nosi hudo od človeka neprijatelja, se pogrezne v prah k črvu, kateremu svobodno vsakdo stopi na glavo; se poniža v nespametno žival, ki nima svoje volje; je rob, katerega vse prezira, prezirajo in zapusté isti višnji bogovi . . .

Zlo pa je prišlo nad nas, Slovane, ne od bogov, temveč od neprijatelja-tujca, od kristjana-Nemca! . . .

In mi naj mirno in vdano nosimo to zlo, ali naj se sami naredimo in prepustimo tujcu za sužnje?

Nikdar!

Tako daleč se ne sme nikdar izpozabiti Slovan, tako globoko nikdar ponižati! Ali smo mar mi rod druge vrste? Ali smo mi mar brez zgodovine? — Daleč tam, kjer vstaja solnce, je pradomovina naša. Tam so v svobodi živeli naši pradedje, naše prababice. Bilo jih je kot trave v travnu mesecu, kot listja v listopadu. Pa niso robili in plenili drugih narodov: bili so miroljubni in krotki kot jagnjeta in zadovoljni s pridelki polja in s svojimi čredami. Živeli so v poedinih plemenih, in plemena v poedinih zadrugah, kakor listi na isti veji, in veje na istem steblu. Tedaj je bil še vsem en jezik in en običaj. Pa narastli in razplodili so se, in pretesna jim je postala prva domovina. Tudi so jih tuja ljudstva rinila od zadaj. Tedaj so se vzdignili nekateri rodovi z bogovi in s čredami svojimi in šli proti solnčnemu zahodu, črez gore in vode, na jug in na sever, iskat nove domačije.

In eden teh rodov je prišel v te severne kraje. Prej so tod prebivala nemška plemena. Pa odrinila so na jug plenit in ropat in osvojevat bogate južne dežele. Njih pokrajine je zasedel naš rod. Eno pleme tega rodu je ostalo med Vislo in Odro reko. Druga plemena so šla naprej proti zahodu. Najdalje je prodrlo naše bodriško pleme. Naselilo se je tukaj ob morju nad Labo reko po zelenih ravninah in si postavilo vasi in gradove. Srečno so izprva živeli naši pradedje, mirno in brez boja. Vojske niso ljubili, pač pa godbo. Gosli so jim bile bolj priljubljene kot orožje. Godli so na gosli, ker niso znali trobiti na trombe. Polje so obdelovali in pastli črede. Čolne in ladje so si stesali in so čolnarili, ribarili in trgovali po morju. Molili so stare svoje bogove. In bogovi so jim bili dobri in so blagoslavljali njihovo početje. Polje in morje sta jim dajala bogatih imetkov.

Velika blagovitost jim je cvetela. Bili so bogati v blagu vseh severnih narodov in so imeli vse udobnosti in polno izvanrednih dragotin. — A ta njihova blagovitost je bodla grabežljive sosede tujce v oči. Napadati in pleniti so jih začeli ropaželjni Saksonci z juga in divji Danci s severa. In zemljelakotni Franki so si lastili, kakor nad drugimi narodi, gospodstvo tudi nad njimi. Kaj so storili naši dedje? . . . Kaj store ose, če jih pride nagajiva deca dražit in razkopavat njihovo gnezdo? . . . Kaj stori živina, če jo pride sovražnik motit v brloge in v dupla? . . . Ose pikajo in zbadajo s strupečim želom. In zverina pokaže ostre zobe in praskajoče kremplje.

In kar storé ose in kar stori zverina v obrambo svojih bivališč, to isto so storili naši dedje. Pokazali so, da znajo tudi oni izsikavati želo strupene puščice in grizti in praskati z mesarečim kopjem in rezkim kijem . . . In po lokah, koder se je poprej razlegala miloglasna piščal veselega pastirja, je pela odslej večkrat divjehreščeča bojna tromba. In po poljanah, koder so se poprej slišale srebrnojasno zveneče pesmi mladih koscev, grabečic in ženjic, so doneli sedaj večkrat grmeči spevi napetih lokov in sikajočih puščic, žvenketajočih mečev in rožljajočega kopja, je odmevala sedaj divja bojna godba, spremljana od ropotanja težkih naprsnikov in šlemov, ter od vnetih molitev in strašnih kletvin in zamolkega hropenja in pojemajočega ječanja izdihajočih . . . In v zraku, koder so poprej z nežnimi grli popevale ptice pevke, se je čulo sedaj često grozno večanje črnih krokarjev in vranov, ki so komaj čakali noči, da se spusté k obedu na bojno polje, na mrliče in na mrhovino . . . In potoki in studenci so se rdečili, kakor se rdeči večernje nebo, ko zahajajoče solnce pomeša njegovo sinjino s krvavim svojim rdečilom — —

To so bili tožni časi za naše dede, severne Slovane.

Padali so slovanske matere sinovi, kakor pada ob črni nevihti listje z drevesa. In že se je bilo bati, da bo izumrla po teh krajih na večne veke slovanska govorica.

Da, hudo je bilo tačas našim očetom. In da jim je bilo tako hudo, temu niso bili krivi samo tujci-napadniki, kriva je bila dosti tudi domača kratkovidnost in kleta slovanska nesloga. Da, ta — naš stari greh! . . .

Kaj nam pripoveduje povest?

Ko se je silni nemški cesar Karel bojeval s Saksonci, kaj so storili kratkovidni Bodriči? Pomagali so nemškemu cesarju. Medtem, ko so se Bodriči v Karlovih vrstah vojskovali proti Saksoncem, so pa njih krvni bratje in vzhodni sosedje, Ljutiči, ki so vendar z njimi molili iste bogove in govorili isti jezik, pridrli na bodriško zemljo in jo grozno opustošili, da je groznejše ne bi mogel najhujši sovrag. Seveda so se šli Bodriči kmalu osvetit v ljutiško zemljo. In taki medsebojni krvavi spori so se le prečesto ponavljali. Ali kaj so imeli od medsebojnega bratomornega klanja? Padali so bolj in bolj v nemško sužnost in postajali slabši in slabši.

Pod pretvezo, da jim hočejo prinesti luč prave vere, so Nemci vdirali v njih dežele. Naši očetje so se jih sicer otepali in otresali. Včasih so se jih otresli, a na-

vadno ne zadolgo. Bolj in bolj so se pogrezali v nemško hlapčevstvo in nemško odvisnost . . .

V tako ponižujoče hlapčevstvo in odvisnost pa Bodriči še nikoli niso bili pogreznjeni, kakor smo mi zdaj, odkar je naš vrhovni knez Gotšalk. Viljenica bo oprostila, da govorim o njenem očetu. Saj ga vsi poznamo, da je plemenit mož, v mnogih bitkah izkušen vojak-junak, da mu ga med Bodriči ni vrstnika. Ali znali so ga Nemci ujeti v svoje zanjke! On, ki je bil, dasi krščen, nekaj časa najljutejši sovražnik nemškega imena, on, ki je bil prej strah in trepet Saksoncem, se je dal od njih zavesti, je zopet vzljubil krščansko vero, ki jo je bil že pogazil, in sklenil, da hoče pokristjaniti vso svojo deželo . . .

Kako je ta svoj sklep izvrševal, vam je znano.

Ravno dvajset let je minilo, odkar je postal Gotšalk, slavnega Pribigneva sin, bodriški nadknez. In kaj je storil v tem času svojega knezovanja? Gradove in sela je odprl nemškim svečenikom in redovnikom in hramove je zidal križu po vsi deželi. Kakor tatinske čebele, vohajoče med, pribrenčé v tuj panj in pobijejo v njem matico in njen zarod pa se same naselijo in zavladajo notri, tako so pridrevili Nemci v naš uljnjak, hoteč nam zavladati. Priliznili so se Gotšalku in ga spridom popačili.

Popačili in izpridili so pa tudi deželo; malokaj ves bodriški rod se klanja križu. Klanja se, pravim, a to je še edina naša tolažba, da se ne klanja iz srca, ampak samo prisiljen. Le navidez moli ljudstvo Krista, v srcu in skrivaj pa moli Svetovita in druge slovanske bogove. Dalo se je pač krstiti, ker je tako želel in velel nadknez. Pojdi se z bikom bost, če si upaš! je dejalo ljudstvo in se dalo krstiti, ker si ni upalo ustavljati se knezovi želji... Jaz vam pa danes pravim: Le pojdimo se bost! Bomo videli, kdo bo hujši! Bodli se bomo z njim in ga zmagali. A zabodli in prebodli ga ne bomo... Ne, to nam še na misel ne sme priti, da bi nadknezu Gotšalku samemu naredili kaj hudega. Ne, nikdar! Njegovi osobi se ne bo zgodilo nič žalega!

Naš namen je samo ta: v Bodričih zatreti nemški življ in križ.

In kako bomo dosegli ta namen?

Vprašam te, dični starejšina Volčan: Kaj stori skrben gozdar, če vidi šumo gosto zaraslo in prepreženo z raznimi izrastki?"

Slavomir je obstal. A Volčan je odgovoril: „Potrebi jo s sekiro ostro in z rovnico rvačo."

Slavomir je kimal pa nadaljeval: „Vprašam tebe, umni starejšina Ratibor: Kaj stori vrtnar z drevjem, da more lepše rasti?"

In odgovoril je Ratibor: „Pridno obrezuje drevje in zatira na njem plesnive mrčese."

In dalje je govoril Slavomir: „Vprašam tebe, vrli velmož Svetopolk: Kaj dela kmetič s poljem, da mu lepše uspeva žito na njem?"

„Marljivo preorava polje z ralom in je čisti volka in predlanca!" je odvrnil Svetopolk.

Še je nadaljeval Slavomir: „Vprašam tebe, plemeniti Draško: Kaj dela pridna gospodinja z zelenjavo, da ji lepše uspeva v zeljniku?"

In odgovoril je Draško: „Z neutrudno roko priliva zelenjavi in obira z nje gnusni zarod gosenic."

„Dobro ste odgovorili!" jih je pohvalil Slavomir. „In jaz vam sedaj pravim: Kar je gnusni zarod gosenic za zelje, kar je plesnivi mrčes za vrtove, kar je požrešni črv za njivo, in kar so nadležni izrastki za gozd — to je vera, ki nam jo prinašajo Nemci, za naš rod! Ali nismo torej dolžni jo zatirati na vse moči?"

„Da, da, to je naša sveta dolžnost!" so vzkliknili možje.

„Sedaj pa vprašam tebe, modri Gostomisel", je nadaljeval Slavomir: „Če bi videl črnokljunega kragulja, kako je prifrčal iz daljnega neba kot brzokrila strela iz puščice, se spustil nad nežno dete tvoje, ležeče v zibelki na vrtu, in je odnesel v gorske višave — kaj bi ti storil?" . . .

Odgovoril je Gostomisel in dejal: „Zasledoval bi zlobneža in se mu krvavo osvetil:

Puščico, napojeno s kačjim strupom, bi ustrelil vanj, prav v hudobne prsi . . ."

„Prav si odgovoril", je povzel Slavomir. „In glejte: popolnoma podoben temu kragulju je Nemec, ki nam hoče vzeti stare bogove. Zato: Smrt nádenj!"

„Smrt, smrt nádenj!" so divje zavpili starejšine.

Slavomir je nadaljeval: „Prisezimo tukaj zbrani sveto prisego, da nečemo prej mirovati, dokler ne potrebimo z zemlje krščanskega mrčesa in ne pomoremo našim bogovom do stare veljave. Naše geslo pa bodi: Za stare bogove in svobodni dom!"

„Za stare bogove in svobodni dom!" so zagrmeli velmožje in prisegli prisego zarotniško. Prisegla jo je tudi Viljenica, potem ko ji je Slavomir še enkrat slovesno zatrdil, da ne velja ta zarota njenemu očetu, da njemu samemu niti lasu nečejo skriviti.

Še dolgo so zarotniki kovali in snovali načrte in naklepe, kako bi hitreje in varneje prišli do svojega cilja.

Sklenili so in si obljubili, da bo vsak izmed njih v svojem okrožju budil ljudstvo k vstaji, seveda skrivaj in previdno.

Domenili so se tudi o tem, da bodo o prvi ugodni priliki potovali na Rujano izprosit si od Svetovita blagoslova.

Še le v kasno noč, ko je preminila nevihta, so odrinili iz Volčje jame vsak na svoj dom. (Dalje.)

ANTON MEDVED:

ODDALJENIM DUŠAM.

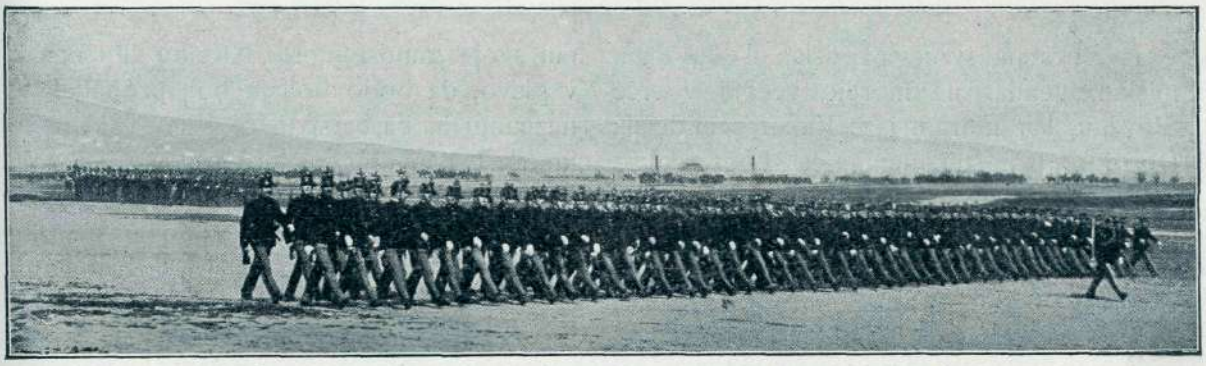
1.

Kje ste vse one duše mile,
ki ljubile ste me nekoč?
Ali vas krijejo črne gomile,
ali sem se povražil ob noč?
Ali vam zlobnih jezikov strup
čuvstvo ljubezni je skálil?
Ali ni višja ljubezen kot up?
Dejte, povejte,
kdaj in kako sem vas žalil!?
Miren, kot star samotar,
čakam sprave blage . . .
Duše, jaz vas ne zabim nikdar,
ve ste mi bile in bodete drage!

2.

Kaj se li jočem?
Kaj le jaz hočem?
Iščem dobrote?
Mehke dobrote trdih rok?
Eden je dober in On je — Bog.

Zdaj siromašen
vzdiham ves plašen,
zdaj potolažen,
v dno duše razblažen
molim: Moj Bog,
Ti si mi Oče, jaz Tebi otrok!



PRI VOJAŠKI PARADI.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

III.

V nadknežjem dvorcu v Ljubeku pa se je pletel ob istem času, ko so pristaši stare vere v Volčji jami kovali zaroto proti krščanstvu ter njega oznanjevavcem in privržencem — povse drugačen, resen razgovor.

V gorenji sobani sta stala pri oknu, ki je gledalo črez celo mesto in daleč tja po deželi, poleg že postarnega, no še izredno čilega, častitljivega moža dva mladeniča, eden že visokorasel, drugi še napol otrok.

Razorano je bilo prikupljivo moževo lice. Svetlobele nitke so bile vpletene v njegovo dolgo brado. In še belejše so srebrile njegove lase. Bil je zares častitljiva prikazen. Kdor je prvikrat videl njegov veličastni nastop, njegovo visoko čelo, njegove iskre oči, je moral reči: To je rojen vladar! Pa ko je globlje pogledal v njegove oči, je moral pristaviti: In trinog ni, on je ljudomil, dober vladar — oče svojim podložnikom. Bil je to bodriški nadknez Gotšalk, mladeniča pa sta bila njegova sinova Budivoj in Henrik.

Vsi trije so gledali skozi okno v viharno noč. In dolgo so vsi molčali z globokim molkom. Le kadar se je hudo zabliskalo in zagrmelo, so se prekrižali, in se jim je izvil iz prsi vzdih: „Bog bodi varih!“

Naposled je izpregovoril Gotšalk:

„Kako grozen večer! Ubogi ljudje, ki se vračajo v takem vremenu iz sejma! Nebo si je zakrilo lice s črnimi oblaki jeze. In črna tema je po vsi zemlji . . .

Nebeške strele treskajo. Ledeno zrnje bije in tare. Ploha hoče zaliti vso zemljo. To je res strašen večer — —

Glejta, draga moja sinova, tudi nad bodriško zemljo je ležala nekoč taka črna noč. Tema je bila v dušah Bodričev. Črni besi so jim gospodarili. In zatemnili so jim luč oči. Bodriči so tavali v temi. Niso se vedeli kam dejati. Že so bili blizu pogina. To je bila črna noč, grozna noč nevere. Pa jim je vstalo solnce in jim prineslo svetel, jasen, bel dan. Ta dan je bil svit krščanstva.

Sedita, otroka! Ti, Budivoj, spremiš in vpelješ jutri svojega brata Henrika v samostan v Lunenburg, v šolo k menihom. Tudi jaz sem bil tam vzgojen. Rad, res rad bi ga spremil jaz sam, ali posli me zadržujejo. Zatrdno bo Henrik slišal tam mnogo lepih naukov, kakor sem jih slišal jaz sam v svoji mladosti, in tudi že ti, Budivoj. Poznam jih, ondotne menihe; dobri učitelji so in vestni

v izvrševanju svojega posla. Toda tega, mislim, vendar ne morejo vcepiti v srce Slovanu, kar morem jaz! Kakor sem dejal: Dobri so tamošnji menihi, le škoda, da so sami Nemci. In zato slovanskemu mladeniču ne morejo podati vsega tega, kar bi si želel za ljubezen do svoje domovine iskrenovnet slovenski oče. Zato vama hočem nocoj, ko imamo čas in smo namenjeni se jutri razstati, izpregovoriti nekaj besed, kakršnih zatrdno ne bi mogla slišati v Lunenburgu pri menihih Nemcih.

Sedita in poslušajta!"

Sinova sta sedla poleg očeta, in ta je nadaljeval:

„Črna noč nevere — sem dejal — je ležala nekoč nad bodriško zemljo, kakor sploh nad zemljami Polabskih Slovanov: nad zemljo Pomorcev, Srbov, Ljutičev in Bodričev.

Ob preseljevanju narodov so bila prišla sèm ta slovanska plemena od vzhoda. Prej so tukaj prebivali nemški rodovi: Heruli in Turkilingi, Senoni in Tevti, Burgundi in Vandali. Pa ti so odrinili na jug, in njih zemlje so zasedli naši rodovi.

Pomorci so se nastanili po pokrajinah med Vislo in Odro. Dalje proti zahodu so šli Srbi in Ljutiči. Najdalje na zapad pa so prišli naši pradedje — Bodriči. Zasedli so deželo ob obali Baltiškega morja med Varnavo in Travno reko. Najimenitnejša njihova plemena so bili: Drevljani, Varni, Glinjani, Smoljani, Polabljani in Vagri.

Bili so pridni poljedelci, pa tudi vešči brodarji. Častili so Svetovita, Radigosta, Triglava, Peruna, Jutriboga, Beliboga in druge manjše bogove in duhove. Postavili so tem svojim bogovom lepe hramove in sohe. Kaj se hoče — bili so zaslepljeni, in dolgo, dolgo jim ni zasijala luč krščanske vere. Ko jim je pa prisvetila, so se ji v svoji slepoti ustavljali na vse načine.

Niso pa niso mogli pojmiti, da jim krščanstvo prinaša samo dobro, in sicer mnogo, mnogo dobrega. Niso ter niso mogli razumeti, da sredi krščenih omikanih narodov vendar ne bodo mogli dolgo ohraniti svoje samostojnosti. Nikakor jim ni šlo v glavo, da bodo bolj in bolj propadali v neznanju in barbarstvu, če se ne oklenejo krščanstva in njegove prosvete . . .

Luč krščanstva je začel prižigati našim dedom silni in obenem pobožni nemški cesar Karel. V Hamburgu je sezidal lepo cerkev, ki naj bi bila nekaka mati dojnica Polabskih Slovanov v verskem oziru. Iz nje naj bi po njegovem načrtu blagovestniki krščanski širili sveto vero med Polabci. V tistem širokem obsegu, v kakršnem je mislil on, niso mogli za trenutek še delovati nemški njegovi misijonarji — seveda, vsak začetek je težak. Uspešnejše pa se je izvrševal njegov načrt za vladanja njegovega sina Ludovika Pobožnega.

Ta v resnici pobožni vladar je znal vplivati na bremenskega in verdenskega škofa, da sta bila pri volji odstopiti nekatere dele svojih pokrajin novozasnovani škofiji severno-saški. Zaradi nevarne lege mesta Hamburga je dodal cesar še opatijo Turholt na Flanderskem, da ne bi bil nove škofije vladika nikdar brez dohodkov in bi imel v preteči mu nevarnosti varno zavetišče.

Vkljub temu je bil vendar položaj hamburškega škofa še vedno nevaren. Res, da se je dal l. 821. krstiti takratni bodriški knez Slavomir; vendar z njegovim izpreobrnjenjem še ni bilo nič pridobljenega, ker je umrl še istega leta. Njegovi nasledniki so se izkušali na vsak način otresti nadvlade nemške, pod katero so prišli že za Karla Velikega. To se jim je kmalu po osnovitvi hamburške škofije posrečilo. Združili so se našega starega greha krivci, neprijatelji, dasi krvni bratji in sosedje: Bodriči in Ljutiči, in z njimi so potegnili tudi Polabski Srbi. Njihova svrha je bila, osvoboditi vse slovanske rodove nemške nadoblasti, zakaj Karel Veliki ni bil prisilil k pokorščini samo Bodričev, no tudi Ljutiče in Srbe. Ludovikova vojska je sicer prvopot premagala vstaše, a ti so se zopet kmalu znali otresti nemške nadvlade, zlasti lahko zato, ker je bila Ludovika Pobožnega moč oslabljena vsled družinskih razporov.

Ko so po smrti Ludovika Pobožnega njegovi sinovi razdelili očetovo dedščino, je postal Ludovik, priimkom Nemec, nemški kralj. Šel je, kakor nad Čehe in Moravce, Gospodnjega l. 844. tudi nad Bodriče s svojo vojsko. Bodriči so se hrabro branili, a ko jim je padel v vojski njih nadknez Gostomisel, so se zopet podali Nemcem. Kajpada ne za dolgo. Toliko močni so še bili, da so se kmalu zopet sprostili.

L. 848. pa se je za pokristjanjenje Bodričev zopet storil lep korak. Tega leta je bila namreč škofija bremenska spojena s hamburško. In prvi škof te novoustvarjene, velike severne vladikovine je bil svetec Ansgar.

Ta svetec je bil sin plemenitega francoskega rodu iz Pikardije. Stopil je v benediktinski red in postal učitelj v samostanu Novikorvej, ki je bil ustanovljen od Ludovika Pobožnega. L. 836. je spremil kralja Haralda na Dansko in nadaljeval tam delo krščanskih blagovestnikov Ebba in Halitgarja. Kasneje je prišel Ansgar na Švedsko, zgradil tam po mnogih težavah krščansko cerkev in tam deloval, dokler ga nista cesar Ludovik in papež Gregorij, četrti tega imena, pozvala kot nadškofa v Hamburg, mesto, ki je odslej imelo biti središče misijonskega delovanja na slovanskem severu.

Mnogo je storil med nami škof Ansgar. Bodi mu časten spomin! Umrl je Gospodnjega l. 865.

Njegov naslednik je bil Rimbert. Hodil je zvesto po potu, ki mu ga je začrtal njegov prednik. Kadar mu je dopuščal čas in posel, je šel misijonarit med Bodriče.

V tistem duhu je deloval tudi Rimbertov naslednik Adalgar, in za njim Hoger, Reginvart, Unni in drugi.

Največ pa je storil za duše naših pradedov nemški vladar Oto, prvi tega imena, s priimkom Veliki. Morda je imel pri tem delu izpreobračanja — kakor nemara tudi kateri njegovih prednikov na vladarskem prestolu — postranske namene. Morda, pravim; soditi ga nečem, ker ga je že sodil Gospod Bog. Lahko da si je mislil, da bo izpreobrnjenje Slovanov tudi v gmotno korist nemški državi, češ ker bodo slovanski rodovi, če se dajo krstiti, mnogo bolj vdani nemški podložniki. Resnica je pa vendar, da je mnogo pripomogel k pokristjanjenju naših očetov. Okoli l. 940. je ustanovil mesto Devin. Iz Italije je poslal devinski cerkvi mnogo svetinj in jo tudi sicer obdaroval prav bogato. Povzdignil jo je v samostojno škofijsko stolico in ji dal za prvega škofa meniha Adalberta iz svetega Maksimina pri Trierju.

Iz Devina naj bi se po njegovem mnenju zdaj posebno razširjalo krščanstvo in omika med Polabci. Res ni trajalo dolgo, pa je ustanovil od danskih mej tja do Češkega ob Labi in Odri lepo število škofij — podrejenih devinski nadškofiji. Storil je to deloma tudi zato, da bi množica gorečih škofov pomagala mejnim grofom v izomikanju in varnosti osvojenih pokrajin.

Ustanovil je škofijo v Havelbergu in jo bogato obdaril. Res, da se prvemu tamošnjemu škofu ni godilo ravno posebno dobro. V revnih razmerah je deloval v svoji škofiji. Tuintam je v kakšni trdnjavici maševal, v kaki graščini ali gradišču propovedoval trdovratnim Ljutičem, pri kakem gostoljubnem ognjišču si smel ogreti noge in posušiti obleko — in podobno usodo so morali izkušati tudi njegovi nasledniki —; vendar je misijonarjenje med Ljutiči dobro uspevalo in privedlo v naročje Kristusove cerkve dosti duš.

Veliki cesar Oto je povzdignil v škofijsko cerkev tudi cerkev v Braniboru, v starem Braniboru Ljutičev, ki ga je cesar Henrik Gospodnjega l. 927. osvojil z mečem, lakotjo in mrazom. Ta cerkev je bila odslej oporišče za misijonarjenje med Ljutiči. Cerkev in grad sta stala vštric. V gradu je stanoval mejni grof, cerkvi so pa načelovali škofje. Temu novemu škofijskemu sedežu je pridelil vso obširno krajino Ukrancev, Retarcev in Dolenčanov — ljutiškim plemenom. Kajpada tudi tačas mnogi Ljutiči niso bili zadovoljni z ustanovitjo te nove škofijske stolice. Črno so jo gledali zlasti Retarci.

Ustanovitev škofije v Merseburgu je Oto pa zaobljubil pred bitko na Leškem polju. Toliko je vsaj tebi, Budivoj, že znano, da je Oto 10. dne septembra Gospodnjega l. 955. popolnoma porazil Ogre na Leškem polju pri Avgsburgu in s to svojo zmago naredil ogrskim navalom v Nemčijo za vselej konec. Torej takrat, na dan sv. Lavrencija, je cesar pred bitko zaobljubil to ustanovitev. Klečeč na tleh se je ponižno izpovedal svojih grehov in potem je med mnogimi solzami slovesno zatrdil: Če mu Kristus na priprošnjo tako velikega verskega junaka, kot je sveti Lavrencij, podeli ta dan zmago in življenje, hoče v mestu Merseburgu na čast temu zmagovalcu ognja ustanoviti škofijski sedež, in veliko hišo, ki jo je začel tam zidati zase, izpremeniti v cerkev. In svojo zaobljubo je vestno in častno izpolnil. Prvi merseburški škof je bil Boso. Silno se je brigal za izpreobrnjenje Slovanov. Da bi lažje dosegel svoj cilj, jim je propovedoval v slovanskem jeziku. Pokopan je ta veliki prijatelj in dobrotnik našega rodu v Merseburgu.

In tudi v Mišnu in Žiču je ustanovil Oto škofijski stolici. Za bran nemških misijonarjev in naselnikov, ki jih je pošiljal v polabske pokrajine, je pa nastavil mejne grofe.

Ali ravno ti so najbolj bodli v oči Bodriče in Ljutiče. In ti so bili največ krivi, da se krščanska vera ni tako hitro in tako globoko zasadila v njih srca, kakor bi bilo želeti.

Zatrdno ni bil v prvi vrsti vzrok, zakaj so bili naši ljudje tako mlačni proti novi Kristusovi veri, ta, ker so jim to vero nosili nemški blagovestniki. Jaz vsaj ne morem tega verjeti. Kajpada bi bila srca Slovenov bolj vzprejemljiva za krščanstvo, če bi ga oznanjali njih rojaki v njihovem domačem jeziku! Ali kaj hočemo? Takih ni bilo. Vendar, da bi bil to poglavitni vzrok, zakaj so Sloveni tako neradi sprejemali novo vero, češ ker so jim jo prinašali nemški blagovestniki — tega ne pripoznam. Saj so skoraj vsem narodom oznanjali evangelij inozemci, drugonarodniki.

Jaz mislim, da so bili največji krivi nezaupnosti naših rojakov do nove vere nemški mejni grofje in drugi nemški priseljenci, ki so le prevečkrat kazali grdo oholost, krutost, lakomnost in grabežljivost vkljub temu, da so bili oznanjevavci ali vsaj zaščitniki Kristove vere in njenih lepih nravnih naukov o bratstvu in enakosti vseh ljudi ter iz nje izvirajoče dolžnosti in zapovedi, da se morajo vsi bratski ljubiti. Bili so včasih naši rojaki od teh ljudi le preveč tlačeni in izžemani. Zato, mislim, so bili tako nezaupljivi in mlačni napram Kristovemu nauku. In zato so često tako kruto morili pristaše tega nauka . . ."

„Saj so imeli popolnoma ali vsaj deloma prav!" se je zdajci oglasil Budivoj. „Ali je bil na primer Gero kaj drugačen? Ali ni on izzval Ljutičev na krut način?"

„Pa res!" se je odzval tudi Henrik. „Tudi jaz sem že slišal o Geru. Tega vendar ne more nihče odobravati, kar je on storil!"

„Kaj je storil mejni grof Gero, oziroma ali je on zagrešil ali je samo v silobranu storil, kar je storil, to se še ne ve", je mirno odgovoril Gotšalk. „Poročila o tej stvari se ne ujemajo.

„Po nekaterih poročilih je bil Gero dober človek, celo vnet gorečnik za krščanstvo. V Budišinu je dal — po teh poročilih — iz same gorečnosti za Kristovo vero ukaz, da se mora vsak moški odkriti, če sliši izgovoriti ime Jezusovo; kdor ne bi storil tega, bode kaznovan. Lužičani so bili zaradi tega odločnega njegovega postopanja v prilog novi veri hudi nanj. Trideset starejšin se je zarotilo proti njemu. A on jih je prehitel, jih povabil na pojedino in jih dal pomoriti. Pa se je kmalu pokesal svojega čina. Romal je v Rim, položil svoje orožje pred oltar sv. Petra in se posvetil bogoljubnemu življenju. S svojim denarjem je pa ustanovil lep samostan Gernrode."

„Jaz sem pa slišal čisto drugače o tem možu", se je oglasil Budivoj. „Mejni grof Gero je bil hudoben, zvit, lokav človek. Hinavsko gostoljubnost kazoč je povabil nekoč trideset lužiških starejšin in velmož

k večerji, in ko so gostje v njegovi sobi nič hudega sluteč mirno jedli in pili, jih je dal po svojih vojakih pobiti. Iz klanja je ušel samo en starejšina. Ali je to lepo? In kaj je mislil še narediti, ker v poštenem boju ni mogel premagati Slovenov? Nagovoril je Tugomera, ki je bil v njegovi sužnosti, naj se vrne med svoje Stodorance, se kaže in dela, da strašno sovraži Nemce, naj se dá izvoliti za kneza, potem pa naj ob priliki izdajalsko preda glavno mesto Branibor njemu. Tugomer se je res vrnil, a ni postal izdajavec. Pričakal je pred mestom nemško vojsko, se z njo v ljutem boju spoprijel in padel kot junak."

„Drugi pa pripovedujejo zopet drugače", je odgovoril Gotšalk. „Da je bil namreč Tugomer res izdajavec, da je prodal Branibor Nemcem, in so se morala vsled te izdaje vsa slovanska plemena do Odre podvreči Nemcem. — Pa pustimo Gerovo stvar! Nečem se postavljati za zagovornika mejnih grofov, saj sem ravnokar sam dejal, da so ravno mejni grofje po moji sodbi bili največ krivi, da so naši dedje tako neradi sprejemali krščanstvo, in če so je sprejeli, je zopet hitro zavrgli. A to poslednje ni bilo prav; saj ta vera sama je sveta in vzvišena nad posamne osebe. In tudi lepo in častno to ni bilo za nje. — Kdo na primer bo zagovarjal Haveljance in Stodorance, ki so se uprli mejnemu grofu Dietrichu, osvojili trdnajo Havelberg, posekali posadko, razrušili cerkev, tri dni potem se polastili tudi Branibora in začeli po vsi deželi grozno preganjati kristjane in ropati in požigati kot pravi pravcati divjaki? — Ali kdo bo zagovarjal Misislava, bodriškega kneza Mistivoja sina, ki je napadal veligrajski nunski samostan, ga razrušil, izročil redovnice svojim vojakom in jih dal odtirati k Ljutičem in Rancem v sužnost in je potem po celi deželi nečloveški preganjal in moril kristjane? — Ali kdo reci, da so prav delali Bodriči pod Mistivojem, Misislavovim sinom? Mistivoj sam je bil kristjan in se je hotel osvetiti samo saksonskim stiskačem slovenskega ljudstva in svojim osebnim sovražnikom, pa je šel zato nad nje. Rojaki njegovi so pa porabili to priliko in sklenili pomoriti vse kristjane brez izjeme, kar jim jih pride v roke. Šli so nad Hamburg, ga osvojili in razrušili s cerkvami in samostani ter poklali svečenike in redovnike med groznimi mukami. V Aldenburgu so jih potolkli šestdeset, potem ko so jim bili vrezali na čelo znamenje križa. — In kaj so storili Ljutiči pred tridesetimi leti v Braniboru? Kristovo podobo so opljuvali, ji izteknili oči in ji odsekali noge in roke. Ali je bilo to lepo, ali je bilo to častno za nje? Nikakor ne. In ali so si s takim počenjanjem kaj koristili? Klali so se med seboj, namesto da bi bili edini. Postajali so še bolj in bolj divji ter dajali Nemcem priliko, da so bolj in bolj pogosto prihajali z vojskami v deželo ter osvojevali kraj za krajem.

Pod Mistivojevim sinom in naslednikom Pribignevom, mojim očetom, starim očetom vajinim, se je obrnila stvar na boljše. On se ni ustavljal razširjanju krščanstva v bodriški deželi, ampak je je še pospeševal. Pri pokristjanjevanju Bodričev mu je celo pomagal škof Beno, novi aldenburški vladika, ki je bil kanonik v Hamburgu.

Dobro se še spominjam iz otroških let svetega tega moža. Z neumorno marljivostjo se je trudil, da bi zopet uredil aldenburško škofijo, ki je v zadnji vstaji toliko trpela. Pa stvar mu ni šla tako gladko izpod rok, kakor si je želel on, in kakor je želel tudi moj oče. Le nekaj malega si je priboril nazaj od nekdaj tako obilnega cerkvenega premoženja te škofije. Njegovi in njegovih duhovnikov dohodki so bili tako skromni in pičli, da je večkrat moral iti k škofu Bernvardu v Hildesheim po podporo in včasih tudi za dalje časa uživat njegovo gostoljubnost. Bil je dober propovednik, pobožen in previden škof. Večna mu slava!

Njegovo delo sta nadaljevala naslednika škofa Rajnold in Abelin z veliko gorečnostjo in tudi velikim uspehom.

Da je moral moj oče blagega spomina leči v prezgodnji grob, da je bil zavratno umorjen, to vesta.

Kakšen sem bil jaz v mladosti ravno zaradi te očetove smrti, sta tudi že slišala zatrdno.

Kakšno je pa bilo kasneje moje delovanje, kaj bi vama pravil na dolgo in široko, saj mislim, da sem že tako predolgo govoril nocoj, in da sta že utrujena.

Povem naj vama samo še, zakaj sem vama ravno nocoj pripovedoval žalostno povest krščanske vere v Bodričih.

Ti, Henrik, greš jutri v Lunenburg v šolo. Kdo ve, ali se še vidimo. Upajmo! Ali Gospod Bog je gospodar našega življenja in naše smrti. Človek je kakor rosna kapljica na veji: veter zaveje pa jo odveje.

Bodi priden v šoli. Dosti dobrega se boš lahko naučil pri menihih. Toda človek lahko kmalu potem, ko pride iz šole, vse vzore pogazi in potepta. To sem jaz — žal — izkusil sam na sebi. Ali jaz želim, da ostaneta vedno dobra: dobra kristjana in dobra domoljuba.

Glejta, krščanstvo pri nas zdaj lepo cvete. Noč nevere, ki je nekdaj s tako težo ležala na naši zemlji in jo pokrivala s strašno temo zmot in spačenosti, bolj in bolj izginja in beži. Svit krščanstva pa se lepše in lepše razliva nad deželo.

A jaz bi tako rad dočakal časa, da bode ta svit razlit črez vse naše rojake, črez vse Bodriče in črez vsa naša polabska plemena. In zakaj bi te dôbe pričakal tako rad? Ker sem trdno prepričan, da bode naš polabski rod prav srečen šele takrat, ko bodo krščeni vsi njegovi otroci, in da šele od takrat, ko v deželah naših ne bo več nobenega častilca starih bogov, šele od takrat, ko bo rod edin v sveti veri, sme ta rod mirno zreti v svojo bodočnost, v svojo samostojno, veliko bodočnost.

Ah, rad bi pričakal te dôbe, neizmerno rad. Toda temna slutnja mi ovija dušo že nekaj časa sèm . . . Tesno mi je pri srcu zlasti danes, ko sem izvedel, da se je svečenik starih bogov, Slavomir, zopet prikazal v mestu in da je oholo stopal po trgu, in so se marsikaterega oči srečale z njegovimi in z njimi tiho govorile, kakor z očmi prijateljskimi.

Bojim se, da se ne bi natihem kaj kuhalo zoper sveto našo vero. Dal Bog, da me vara črna slutnja, ki ovija dušo mojo kot kača strupenjača.

Vendar, naj že pride karkoli, jaz bom vztrajal pri svojem prepričanju in tudi še dalje delal po tem prepričanju, po starem geslu, da je samo v krščanstvu naš spas, samo v krščanstvu naša bodočnost. Ali mi obljubita, da se hočeta tega gesla oklepati tudi vidva ves čas svojega življenja?“

„Obljubiva!“ sta radostno odgovorila Budivoj in Henrik — — —

Zunaj je bila med tem že preminila nevihta in se je naredila svetla, zvezdnata noč.

Mladeniča sta šla počivat. V gorenji sobani pa je pri oknu, ki je gledalo črez mesto in daleč po deželi, še dolgo stal in za to deželo šepetal tihe molitve nje največji sin — veliki Gotšalk.

(Dalje.)



PRI NABORU.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

IV.

Velik je bil zares bodriški nadknez Gotšalk! — Kajne, ti nemški svečenik-zgodopisec, Helmold, da mu pristuje pridevek Velikega? Saj si komaj sto let po njegovi smrti ti sam pisal, da brez dvoma v celi Sloveniji ni nikoli vstal tako mogočen in za krščansko vero tako gorečknez kot on. Saj si ti sam naravnost velel: Proslavlja naj se in v vsi hvali povišuje oni kar najbolj zaslužni Gotšalk, ki je, dasi iz barbarskega rodu, dar krščanstva, milost vere zopet naklonil svojemu rodu z vso gorečnostjo in ljubeznijo! . . . Kajpada v svoji mladosti ni zaslužil tvoje pohvale, kakor tudi naše ne — —

Da bi bil krščansko odgojen in bi se izobrazil v pismenih, ga je poslal oče Pribignev, ali kakor so ga imenovali Nemci, Udo, v svetega Mihaela samostan v Glin, glavno mesto Glinjanov, ki so ga pa Nemci prekrstili v Lunenburg in še kasneje v Lüneburg. Predstojnik samostanu je bil takrat Gotšalk. Njegovo ime si je privzel tudi bodriški knezovič, podobno kakor nekdaj Vojteh ime Adalbert, v znamenje ljubezni napram svojemu učitelju. Torej je bil knezovič popolnoma zadovoljen s samostanom in svojimi nemškimi učitelji-redovniki. A ta zadovoljnost ni trajala dolgo.

Vtem ko se je mladi Gotšalk v samostanu izobraževal v krščanskih resnicah in v pismenih, je njegovega očeta Pribigneva zavratno umoril neki saksonski uskok. Nekateri so tolmačili ta umor kot posledico strogosti in grozovitosti Pribignevove, drugi so pa dejali, da je bil umor političen, da so Saksonci zato hoteli odstraniti bodriškega kneza, da bi se lažje polastili bodriške zemlje. In takih misli je bil tudi Gotšalk.

Ko je knezovič izvedel, da je njegovega očeta ubila nemška roka, je prisegel strašno maščevanje ne le morilcu, ampak vsemu saksonskemu narodu. Zavrgel je krščansko vero, ubežal iz samostana črez Labo reko k svojim rojakom — in iz vijolice, lepo dehteče v samostanskem zatišju, je kar črez noč postala bodeča trnolica.

Gotšalk je svoje rojake kmalu znal pridobiti zase in za svoje načrte. Z močno vojsko je vdrl v saksonsko zemljo in jo grozno opustošil; požgal je gradove in sela, prebivavce pa pomoril. Nič ni ušlo njegovi maščevalni in zmagoviti roki.

Že je padlo dokaj tisočev Saksoncev. Kar je moških sploh še ostalo sposobnih za orožje, so se z ženami, z otroki in z rešenim imetjem zaprli v trdnjavici Ezeho in

Bokeldeburg. Lahko bi si bil torej Gotšalk zdaj mel roke: delo osvete mu je šlo krasno izpod rok. A za hip sladko čuvstvo osvete je kmalu izpodrinilo — bridko kesanje.

Nekega dne je s svojci jahal po polju. Zadnji žarki zahajajočega solnca so se vsipali z nebesnega svoda in se poslavljali od krajine. In od kakšne krajine! Gotšalk se je ustavil, gledal po krajini naokrog — in kaj je videl? Kjer so se belila prej lepa in številno obljudena sela, in so se v njihovih sredah dvigali veličastni božji hramovi, kjer se je prej v večerni tihi sapici zibalo brnito žito, tam je vsepovsod vladala neznanska pustota, samota in tihota: vse, vse je bilo opustošeno, pomendrano, poteptano.

Gledal je Gotšalk, gledal — delo svoje roke, delo svoje grozovitosti, in čimdalje bolj je gledal, tembolj ga je bilo strah tega dela, te njegove grozovitosti. Obšla ga je bridka žalost, pa je začel premišljevati, kako bi naredil konec groznemu svojemu početju. Oddaljil se je nekoliko od svojih tovarišev pod pretvezo, da hoče preiskati kraj, ali ne bi bil morda ugoden za kako zasedo; v resnici se je pa odstranil od njih samo zato, da bi bil sam s svojimi mislimi. Toda komaj se je oddaljil od svojih sobojevnikov nekoliko korakov, pa je srečal nekega Saksonca. Ta je zbežal nazaj, ko je videl, da mu prihaja nasproti oboroženec; toda Gotšalk mu je zaklical, naj le postoji, in mu je prisegel, da mu ne stori nič žalega. Mož se je naposled ustavil. Gotšalk ga vpraša, kdo je in kaj ve novega.

In mož je odgovoril:

„Jaz sem ubog človek iz Holzacije. Vsak dan dobimo novih zlih poročil, ker oni knez Slovanov, Gotšalk, prizadene naši deželi in našemu rodu toliko hudega ter želi utešiti svojo grozovitost z našo krvjo. Bilo bi zares že čas, da bi maščevavec Bog maščeval nam storjene krivice . . .“

Gotšalk je pazno poslušal, nekaj časa potem premišljeval te besede pa odgovoril neznancu resno-žalostno:

„Hudo dolžiš onega moža, slovenskega kneza. Res je vaši zemlji in vašemu rodu provzročil mnogo težav, ker je hotel postati glasovit maščevavec očetovega umora. Pa glej, ravno jaz sem oni mož, in sem prišel sèm, da govorim s teboj. Zakaj žal mi je, da sem započel tak zločin proti Gospodu in čestilcem Kristusovim in silno hrepenim, da bi zopet prišel v milost pri onih, ki sem jim — sam pripoznam — po krivem toliko zla učinil. Sprejmi torej moje besede, vrni se domov pa sporoči svojim rojakom, naj na določen kraj pošljejo zanesljive može, da se z menoj zaupno pogajajo o miru in zvezi.“

Po teh besedah je označil Gotšalk Saksoncu kraj in čas sestanka.

Saksonec je šel nemudoma v trdnjavo, kjer so bili v velikem strahu še zbrani njegovi rojaki, ki so še ostali pri življenju. Sporočil je starejšinam ono tajno oznanilo in jih izkušal na vsak način pregovoriti, da bi poslali nekaj mož na kraj, ki je bil določen za dogovor. Saksonci pa niso bili voljni odzvati se temu vabilu. Mislili so, da jim je pripravljena zanjka.

Nesreča ali sreča pa je hotela, da je nekaj dni potem padel Gotšalk, ko je zopet sam samcat, v mračne misli zatopljen, jahal po poljani, v roke Saksoncev. Prežali so nanj iz zasede, in ko je, nič hudega sluteč, prijezdil do njihovega skrivališča, so planili nanj, ga obkolili, se ga po kratkem boju živega polastili in ga odvedli v svojo trdnjavo.

Saksonski vojvoda Bernhard ga je dal vkovati v železje kot preprostega roparskega načelnika. Že je bil Gotšalk nekaj dni v vezeh, pričakujoč sleherni trenutek smrti. Njegovo smrt so tudi zahtevali od vojvode vsi Saksonci. A vendar ni prišlo do usmrtitve Gotšalkove.

Vojvoda Bernhard je bil sicer spočetka tudi teh misli, da se mora človek, ki je pobil toliko tisočev Saksoncev, na vsak način kaznovati s smrtjo, ker drugega ne zasluži. Tudi je treba Slovenom pokazati svarilen zgled, da jih bo enkrat za vselej minilo veselje za taka početja, kakršno je bilo Gotšalkovo. Toda kmalu je začel stvar pretresati z druge strani.

„Kaj mi hasne", si je dejal, „če dam Gotšalka usmrtiti? Njegov rod stoji oborožen proti meni; še besneje bo divjal, če vzamemo življenje njegovemu ljubljencu. Nasprotno pa, če oprostim kneza, ali ne bo bodriški narod, zlasti pa še oproščenec sam, znal ceniti te moje veledušnosti? Zatrdno! Pridobil bom na ta način zase vse Bodriče in Gotšalka, tega mladega kneza-junaka."

In vojvoda Bernhard je stopil v jetniški stolp k vklenjenemu Gotšalku in ga vprašal:

„Česa pričakuješ v teh dneh, odkar smo te ujeli in zaprli v ta stolp?"

„Smrti", je odgovoril mladi ujetnik mirnovdano.

„In kaj, da si pri spominu na smrt tako miren?"

„Ker vem, da drugega nisem zaslužil nego smrt."

„Kaj pa, če bi te jaz oprostil? Povej mi odkrito kot mlad vitez-junak, kaj bi ti storil potem? Ali bi še plenil po mojem ozemlju?"

„Ti veš, vojvoda, zakaj sem plenil in pustošil tvojo zemljo: osvetiti sem se hotel za očetovo smrt."

„Osveto si je pridržal Bog sam, to bi moral ti tudi vedeti. Vendar jaz ne obsojam prehudo tvojega početja. Ravnal si sicer grozovito proti nam in ravnal po krivici. Pa delal si po svojem, dasi popolnoma neutemeljenem, prepričanju. In prepričanje in naziranje lahko zavede človeka daleč, daleč, dasi ni morda čisto nič opravičeno in utemeljeno. In poleg tega si še mlad. In mladost je nespamet. Zato te še enkrat vprašam: Kaj bi ti storil potem, če bi te jaz oprostil?"

„Popraviti bi hotel, kar sem storil zla. Verjemi mi, vojvoda: kot živa žerjavica me peče zadnje dni vest, ker sem pogazil krščansko vero in divjal proti vam, kristjanom, kot barbar. In najbolj me peče zavest, da sem zavedel toliko svojih rojakov v tako divje početje proti vam."

„Torej ti je žal, da si tako barbarsko ravnal?"

„Žal!"

„In obljubiš, da se proti nam nikdar več ne bodeš vojskoval?"

„Obljubim s prisego sveto."

„Z jutrajšnjim dnem si prost!" — — —

Drugi dan pa je res šel Gotšalk prost iz trdnjave. — — —

Začudili so se njegovi rojaki-vojaki, ko so ga zagledali prihajajočega iz saksonske trdnjave. Odkar so ga pogrešili, so čakali dan na dan, da se vrne od te ali one strani. Čudno se je zdelo vsem, kam bi bil izginil. In iskali so ga po krajini pridno, a zaman. Nekateri so mislili, da je šel njihov poveljnik — nalašč skrivaj, da bo iznenadenje tem večje — k bližnjemu ljutiškemu plemenu, da ga pridobi zase in se potem nenadoma s podvojeno močjo tem ljutejše zažene v Saksonce. Drugi so bili pa takih misli, da najbrže leži kje bolan, da si je kam predaleč upal pa tam obležal: zadnje dni je tako hodil okoli ves zamišljen in potrt, duševno in telesno vidno bolesten; najbrže je našel kako samotno kočo pa si tam odpočiva. In ti, ki so tako mislili, so bili zadovoljni z njegovo odsotnostjo, saj so sedaj tem svobodneje živeli in tem prosteje plenili po krajini. Da bi ga bili zajeli Saksonci, to še na misel ni prišlo nikomur: kako neki, saj so bili dejansko sami gospodarji saksonske zemlje!

Lahko so se torej čudili, ko so ga videli prihajati od saksonske trdnjavice sèm. In še bolj so se morali čuditi, ko je, v njih tabor prišedši, kratko — odločno zapovedal, naj se hitro pripravijo na pot — v domačijo, ker so v zemlji saksonski že opravili, kar so se bili namenili.

Čudili so se temu povelju. Toda ugovarjati se ni nihče upal. Še tisti dan je odpeljal Gotšalk svoje vojake iz saksonske zemlje.

* * *

Jezdil je pred njimi in molčal celo pot. Zdajpazdaj se mu je sicer pridružil kak bližnji prijatelj in ga radovedno začel popraševati, kaj mu je, zakaj je tako redkobeseden in zakaj je tako nepričakovano zapustil saksonsko zemljo, ko jo je imel takorekoč že vso v oblasti. Toda Gotšalk

je drugega za drugim kratko odslovil in samo to rekel vsakemu, da je najbolje tako, in da ga lepo prosi, naj ga pusti v miru.

Prišedši v domačijo jih je s kratkimi besedami lepo zahvalil za bratsko ljubezen pa jim velel oditi na svoje domove.

Sam je šel v svoje rojstno mesto Lenčin, ali kakor so je imenovali Nemci, Leontium, in kasneje Lenzen. Toda dolgo se ni mudil tu in sploh ne v bodriški zemlji. Med tem časom namreč, ko je on pustošil Saksonijo, so zavladali bodriškim plemenom Ratibor, Anatrog in Gnev kot soknezi. Gotšalk se ni maral s silo polastiti prestola in izzvati državljanske vojske ter zločestega bratomorstva. Šel je rajši na Dansko, v rojstno deželo svoje matere, ki je bila iz kraljevega danskega rodu.

Takrat je vladal Dancem Knut Veliki, ki pa ni bil samo danski kralj, ampak se je že od l. 1018. v listinah popolnoma opravičeno podpisaval za ‚cesarja in gospodarja angleškega sveta' — saj si je bil res podvrgel celo Anglijo s Šotskim vred.

Njemu se je kmalu po svojem prihodu na Dansko pridružil Gotšalk in ga je spremljal v njegovih vojnah po Norveškem in Angleškem. Kmalu si je pridobil ime velikega junaka in je zaslovel po vsem severu. Bivanje na Danskem in njegovo druženje s Knutom pa je tudi drugače rodilo zanj dobre posledice.

Danci so bili takrat že krščeni. In ko je bodriški knezovič opazoval njih lepo življenje, tisto pomladno sveže in zorno življenje, ki je navadno kažejo spočetka vsi novoizpreobrnjenci, pa je to življenje primerjal z njihovim prejšnjim sirovim življenjem, o katerem je toliko čul — je moral reči: „Ah, lepo je krščanstvo, in srečen je rod, ki ga je sprejel! Zakaj, ah, zakaj tudi Bodriči niso kristjani? Zakaj tudi oni ne uživajo sadov krščanske prosvete?"

In še nekaj druzega je bilo. Gotšalk je dobro vedel, kakšen je bil Knut v mladosti — velik junak, a tudi velik brezbožnik, ki je kot silovit morski ropar in neizprosno trd osvojitelj zavdajal vsem severnim narodom evropskim strah in trepet. Šele v devetnajstem letu življenja se je dal krstiti. A po krstu se je popolnoma predrugačil. Postal je goreč kristjan: prepovedal je na Angleškem in Danskem poganske običaje, popravljal razrušene samostane in zidal nove, gradil hramove božje po vseh bojnih poljanah, na katerih se je kdaj vojskoval, postavil nad grobom svetega Edmunda krasno cerkev, sam samoroč vzdignil iz gomile kosti nadškofa Elfega, ki so ga bili ubili njegovi rojaki, prepovedal strogo običaj prodajati kristjane kot sužnje v tuje dežele, ostro ukazal uradnikom, da morajo postopati pravično in milo — skratka: izkušal je zaceliti vse rane, ki sta jih bila zadala narodom njegov oče in on kot pogan. Gospodnjega l. 1026. je popotoval kot pobožen romar celo v Rim, medpotoma obiskal in obdaroval vsa sloveča svetišča in ostal v Rimu celo zimo.

Gotšalk je bil sam navzoč pri onem pretresljivem prizoru, ki se je vršil na obali pri Southamptonu. Ko so namreč priliznjeni dvorniki hvalili velikansko moč svojega kralja Knuta, si je dal le-ta postaviti na morsko obrežje svoj prestol in je nagovoril morje: „Ti si moja last, in tudi kopno je moje, bodi mirno in poslušaj moje zapovedi!" Toda valovi so rastli in rastli ter se privalili že do njegovih nog. In tedaj je zapovedal Knut svojim podložnikom, naj pripoznajo, kako slaba je moč zemskega kralja v primeri z močjo Onega, kateremu so poslušni elementi. In vzel si je krono z glave, jo del na veliko Kristusovo podobo v stolnici v Winchestru ter je odslej nikdar ni več nosil.

Na bodriškega knezoviča je Knutovo krščansko vedenje vplivalo silno blažeče. Primerjal je s Knutom sebe in našel precej podobnosti. Ali ni bil, prav kakor Knut, tudi on v svoji mladosti silovit ropar in neizprosno trd osvojitelj, ki je razširjal strah in grozo pred seboj in zapuščal puščobo in razdejanje za seboj? Toda Knut se je izpokoril, izpreobrnil in svoje mladostne grehe opral z belino krščanskih čednosti, ki jih

je po krstu tako lepo gojil. A on? Pač se tudi on kesa, ali kdaj bo popravil, kar je zagrešil? . . .

Sklepal je in obnavljal svoje sklepe — a prilike za izvršitev dolgo ni bilo.

Knut je umrl Gospodnjega l. 1035. vsled sušice. Gotšalk bi se bil takrat rad vrnil domov. Pa zopet ni hotel kaliti miru. Ratibor je bil med tem časom postal v bodriški zemlji nadknez in je bil krščanstvu še dokaj prijazen: večkrat se je šel v Hamburg k nadškofu Bezelinu Alebrandu posvetovat o verskih razmerah v Bodričih. Zato ga Gotšalk ni hotel nadlegovati. Ostal je rajši na Danskem.

Danski kralj je postal po Knutovi smrti, res da ne gladko, marveč po precejšnjih težavah — Hardiknut. Imel pa ni nikakor tiste moči kakor Knut.

Norvežani so proglasili za kralja enajstletnega sina svetega Olafa, Magnusa. Hardiknut je sklenil z njim pogodbo, po kateri obdrži vsak izmed njiju svoje kraljestvo in dobi v slučaju, če umrje kdo izmed njiju brez otrok, njegovo deželo tisti, ki ga je preživel. Hardiknut je umrl že l. 1042., star šele dvajset let. In danski kralj je postal vsled one pogodbe Magnus. Ta je bil hud črtivec Slovenov. Ko je l. 1043. zopet prišel z Norveškega na Dansko in je tu slišal, da so se mu uprli Sloveni v Jumni, slovečem primorskem mestu na Pomorskem blizu Volina, ki so ga bili ustanovili Pomorani l. 970., pa je prišlo kasneje pod dansko oblast — se je takoj napravil z veliko vojsko in mogočnim brodovjem nad nje. Oblegel je mesto in ga osvojil z ognjem in mečem.

Z ognjem in mečem pa ni divjal samo proti Jumni — mesto so nazivali Nemci Jomsburg —, ampak sploh proti vsem Polabskim Slovanom. Precej po osvojitvi Jumne se je vzdignil nad bodriškega nadkneza Ratibora. Le-ta je po smrti Anatroga in Gneva sam vladal Bodričem kot njih vrhovni knez, svoje sinove pa — bilo jih je osem — je imenoval za svoje sokneze in jih kot take poslal: štiri k bodriškim plemenom Vagrom, Polabljanom, Varnom in Glinjanom, ostale štiri pa k onim ljutiškim rodovom, ki si jih je bil upokoril.

V vojski z Danci je bil Ratibor nesrečen: bil je premagan in ubit. Magnus se je z bogatim plenom vrnil v Jütland, kjer je, razpustivši dansko vojsko in tudi del norveške, sklenil prezimovati. Kar so ga nenadoma napadli Sloveni.

Ratiborovi sinovi so namreč hoteli osvetiti očetovo smrt; zato so nabrali veliko vojsko in šli nad njega. Moreč in pleneč so prišli že do Ripena.

Magnus je hitro zbral okrog sebe Dance in prosil tudi Ordulfa, sina saksonskega vojvoda Bernharda, ki je bil oženjen z njegovo sestro Ulfhildo, naj mu pride na pomoč. Vojvoda Ordulf je prišel, in kmalu so si stali Sloveni in Danci ter Saksonci pri Skotborgari nasproti.

Ogledniki, ki jih je bil Magnus poslal naprej, so mu sporočili, da sovražnikova vojska po številu daleko presega Dance, in so mu svetovali, naj se hitro pomakne nazaj. Takih misli so bili tudi mnogi danski četovodje. Magnus in Ordulf pa sta bila odločno za bitko. Dne 28. septembra l. 1043. zjutraj je dal kralj Magnus trobiti za boj, ker so Sloveni od juga sèm že prihajali črez reko. Magnus si je nadel oklep, se oblekel počrez v rdečo, svileno obleko in z bojno sekiro svojega očeta v roki je šel pred vsemi svojimi vojaki v boj. Boj je bil hud. Zmagali so naposled Danci, in zmagali sijajno. Okoli 15.000 Slovenov je padlo, in med njimi vseh osem sinov Ratiborovih.

Sloves o tej bitki se je razširil po vsem severu. Takega poraza Sloveni še niso bili doživeli. Kralj Magnus bi si bil po tej svoji zmagi lahko brez težave podvrgel vse Baltiške Slovene. A sreča je bila za te, da je bil Magnus oviran izrabiti ugodno priliko, in sicer oviran na domačih tleh. Proti njemu se je uprl Sven Astridson, sin Ulfa in Astride, sestre Knuta Velikega, ki je bil, še bolj kot Knut, prijateljsko naklonjen Gotšalku.

Gotšalk se umevno kot navdušen Sloven po Knutovi smrti ni maral pridružiti Hardi-

knutu, velikemu nasprotniku Slovenov, in še manj Magnusu. Pridružil se je rajši Svenu, ki je dobil po imenu svoje matere priimek Astridson, in ga spremljal v njega vojnih pohodih po Angleškem in kasneje tudi pri njega uporih proti Magnusu na Danskem. Uprl se je bil namreč Sven proti Magnusu že pred l. 1043. večkrat.

Po bitki pri Skotborgari, kjer so padli vsi Ratiborovi sinovi, pa je Gotšalk porabil ugodno priliko, se ločil od Svena in se vrnil v svojo domovino. Prisvojil si je kmalu vse očinsko imetje in tudi knežjo čast. Leta 1044. so ga že vsa bodriška plemena priznala za svojega vrhovnega kneza.

Kot bodriški nadknez pa je začel precej izvrševati načrte, ki si jih je bil zasnoval še kot ujetnik saksonskega vojvoda Bernharda in jih odobril ter še natančnejše določil občujoč s Knutom in Svenom. Začel je popravljati, kar je bil zagrešil v mladosti; zopet je hotel uvesti v deželo krščanstvo, ki je bilo prišlo že skoraj popolnoma v pozabo, in odpreti svojemu narodu vse krasne vire krščanske prosvete. In delo mu je šlo dosti gladko izpod rok. Zakaj rojaki so ga spoštovali kot proslulega junaka, velenadarjenega moža in za srečo svojega ljudstva iskreno vnetega Slovana.

V deželi so se začeli zopet dvigati v prejšnjih nemirih razrušeni božji hramovi. In zidali so tudi nove. Vse pokrajine so v kratkem času imele polno cerkva in v teh cerkvah vse polno duhovnikov, ki so ljudstvu z vneto besedo oznanovali krščanske resnice. Duhovniki in redovniki so na vabilo Gotšalkovo prihajali od raznih strani v deželo bodriško, zlasti mnogo pa jih je Gotšalku poslal hamburški nadškof Adalbert, od l. 1045. naslednik nadškofa Bezelina Alebranda, ki se je zelo zanimal za pokristjanjevanje Slovenov in Gotšalkovo plemenito teženje pospeševal, kar je mogel. Gorečnost Gotšalkova je bila tako velika, da je, ne glede na svoj stan, večkrat sam govoril preprostemu narodu v cerkvah in mu v njegovem materinem jeziku tolmačil propovedi tujih duhovnikov.

In uspeh te Gotšalkove verske gorečnosti je bil velikanski. Vsak dan se je dalo krstiti mnogo poganov. Versko življenje je bujno rastlo. Že so se v Ljubeku in Starigradu, v Lenčinu, Ratiboru in v Velegradu naselili številni redovniki in redovnice, ki so prevzeli pouk bodriške mladine. In starigrajska škofija je sčasoma imela toliko vernikov, da sta nadškof Adalbert in nadknez Gotšalk začela resno misliti, ali ne bi kazalo ustanoviti dveh novih škofij: v Ratiboru in Velegradu. In Adalbert je že določil šotskega škofa Janeza za škofa v Velegradu, Bona pa za škofa v Ratiboru.

Po dvajsetletnem knezovanju je Gotšalk lahko z velikim zadovoljstvom gledal nazaj na svoje delovanje. Kar je hotel popraviti, je popravil krasno. In tudi drugače je bil srečen. Lakomnost saksonskega vojvoda Bernharda je znal utešiti z velikimi darovi, ki mu jih je pošiljal kot nekak danj. In tudi z družinskimi razmerami je bil lahko zadovoljen. Prva soproga, Slovenka, mu je rodila Viljenico in Budivoja, druga, Sirita, hči danskega kralja Svena Astridsona, pa Henrika —

Z zares velikim zadovoljstvom je lahko gledal v svoje preteklo, poboljšano življenje nadknez Gotšalk, ki smo ga spoznali oni viharni večer v nadknežjem dvorcu v Ljubeku. Že je bilo blizu polnoči v tisti noči, ko je še stal pri oknu, ki je gledalo črez mesto in daleč tja po deželi, in šepetal tihe molitve za svoje rojake. Ravno se je mislil odpraviti v spalnico, pa je zagledal, da je prišla pred dvorec mladenka, spremljana od postarnega moža. Gledal je, gledal — in spoznal v mladenki svojo hčer Viljenico. Spremljevalca ni mogel razločiti: bil je tesno zavit v svoj plašč, in pokrivalo si je bil potegnil globoko doli črez oči. In pa tudi časa ni bilo, da bi si ga mogel podrobneje ogledati: koj ko sta zavila mimo vogala sèm, pogledala kvišku, zagledala v gorenji — njegovi — sobani luč, se je mož poslovil od mladenke in izginil v mesto.

Gotšalka se je polastila velika razburjenost in še večja plašnost. Kaj neki to pomeni, da se njegova hči vrača domov tako

pozno v spremstvu tujega človeka. Da je ni bilo pri večerji, da je sploh že od popoldneva ni bilo doma, o tem ni nič vedel: bil je celo popoldne preobložen z delom in večerjal je sam s svojima sinovoma. Dvorna straža je morala knežnjo hitro spoznati: brez vsake zapreke ji je dovolila vhod v dvorec.

Nadknez je tekel ves preplašen proti onemu oddelku dvorca, kjer so stanovale ženske.

„Za Boga, kje si pa bila, odkod prihajaš tako kasno?“ je razburjeno vprašal hčer, ko jo je srečal.

„Ujela me je na šetnji nevihta, pa nisem mogla domov“, je odgovorila mladenka in hotela hitro stopiti v svojo sobo.

„In kje si vedrila?“

„V neki koči v gozdu.“

„In kdo te je spremil do doma?“

„Gospodar one koče.“

„In kako je ime tistemu gospodarju?“

„Ne vem, ga nisem vprašala.“

„In kam je šel sedaj?“

„Ne vem; menda domov.“

„Ti mi nečeš povedati gole resnice, ti mi hočeš nekaj prikriti. To ni lepo od tebe. Pa — pustimo stvar nocoj; govorila bodeva jutri dalje. Lahko noč!“

In Gotšalk se je obrnil in šel v svoje sobane, mladenka pa s kljubovalnim molkom v svoje — — —

* * *

Izza viharne noči je vzšel nad Ljubek krasen dan, dan s sijajnim solncem in svetlomodrim lazurom razgaljenega neba, s prečiščenim zrakom in z blago toploto ter s svežim dihanjem v biserni rosi se kopajoče zemlje.

Po zraku in po tleh je vse mrgolelo raznovrstnih živalc, ki so se prišle oddahnit od groze nočnega viharja in se naužit solnca in lepega jutra. In po ulicah in v hišah je vladalo vsepovsod živahno življenje. Otroci so pri vodi, ki je tekla po ulicah vsled nočnega naliva, delali mlinčke in jezove, zraven pa cvrčali kot ptički v zraku.

Ljubek je bil takrat še mlado mesto, vendar že jako obljudeno, kot ugodno pristanišče in tržišče. Na Travni reki, kjer je stalo prvotno mesto, so se dan za dnevom množile trgovske ladje z Danskega, iz Švedije, Norvegije in iz Rusije. In mesto je imelo tudi že vse polno obrtnikov. Iz hiš se je od ranega jutra slišalo švrketanje tkalčeve snovalnice, zveneče kladivo kovačevo, enolično nabijanje kolarjevo in oblič mizarjev.

Le v Gradišču je vladal nekoliko večji mir. Solnce je sušilo lisaste stene in strehe, ki jih je bila snoči naprala ploha, da se je kar kadilo od njih. Po precej stisnjenih ulicah so se odtekale mlake in luže. V hišah samih je pa kraljeval svečan, le semtertja pretrgan mir. In zlasti tiho je bilo v mogočnem poslopju sredi Gradišča, ki se je po visokosti in lepoti na prvi pogled razločevalo od vseh drugih — v nadknežjem dvorcu.

V gorenji sobani je hodil gori in doli nadknez Gotšalk, zagloblјen v resne misli. Slabo je spal: mučil ga je spomin na Slavomira, in pa misel, kje neki je bila njegova hči Viljenica.

Poklical je bil zjutraj načelnika dvorne straže, ki je stražila prejšnji večer, in ga vprašal, ali je morda spoznal onega moža, ki je snoči spremil do dvorca knežnjo Viljenico.

Načelnik straže, že postaren mož, odkrito vdan svojemu knezu, kateremu je služil že v njegovih vojnih pohodih po Danskem in Angleškem, se je pri vprašanju zdrznil, in beseda mu ni hotela prav iz ust. Šele ko ga je Gotšalk drugič in resnejše vprašal, je odgovoril:

„Ker me vprašaš, gospodar, ti moram odgovoriti. Sam od sebe bi ti tega nikoli ne povedal, kar ti moram povedati na tvoje vprašanje. Knežnja Viljenica je prišla snoči domov v spremstvu — Slavomira, svečenika starih bogov.“

Gotšalk se je prijel za glavo, potem pogledal vojaka s pogledom ostrim, s kakršnim je znal pogledati samo on, in ga vprašal:

„Ali veš, kako grozno obdolžitev moje hčere si izrekel s tem odgovorom?“

„Vem. Toda ti si mi velel, gospodar, naj govorim!“ je dejal vojak resno-žalostno.

„Pa si ga dobro videl? Ali te ni morda varalo tvoje oko?“

„Gospodar, menim, da po tolikih izkušnjah v raznih bitkah nimaš vzroka dvomiti o bistrosti mojega očesa. Videl sem ga razločno vkljub temu, da se je bil tesno zavil v plašč in je imel pokrivalo potegnjeno doli na oči.“

„Dobro! Opravil si. Hodi z Bogom! A ne govori nikomur o tej stvari!“

„Ti si ukazal, gospodar . . .“

Vojak je odšel, Gotšalk pa dolgo hodil po sobi gori in doli premišljajoč, kaj bi naredil.

Morda je pa le slučajno prišla skupaj s Slavomirom — si je dejal naposled in po slugi velel poklicati knežnjo.

„Ti si mi snoči povedala neresnico“, jo je nagovoril, ko je prišla v njegovo sobo.

Viljenica je zardela, a ni izgubila poguma. „Kakšno neresnico?“ je vprašala drzno.

„Jaz vem, kdo te je spremil snoči v dvorec . . . Slavomir. Kot tvoj oče te vprašam resno-odločno: Povej odkrito: kako si upaš hoditi ti, nadkneza Gotšalka hči, ponoči z zakletim pristašem starih bogov?“

„Dobro! Če to veš, kdo me je spremil, pa izvedi še to, da jaz nisem več otrok in mislim, da lahko delam, kar sama hočem, in govorim, s komur hočem!“. . .

Razburjeno je govorila deklica te besede za odgovor. Lica ji je podplula kri, oči so ji žarele in na vsem životu se je tresla.

„Nesrečnica!“ je bolestno vzkliknil Gotšalk in se sesedel na bližnji stol — — —

(Dalje.)

J. ANDREJEV:

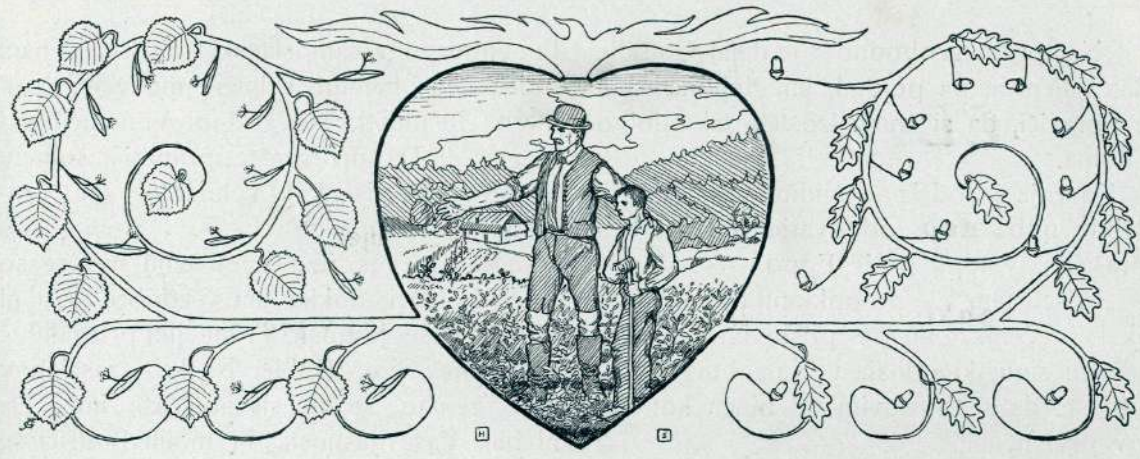
DUŠA JE TOŽILA . . .

Duša je moja
snoči tožila:
„Za-me, ah, za-me
ni ga zdravila,
naj si ga iščem
križem svetá . . .“

Pa sem dejal ji,
duši trpeči:
„Duša pogledi,
kak se tam v dalji,
v dalji nebesni
zvezde bleste.

Gori poplavaj
si po zdravila,
v mrzlem tem svetu,
duša, ne tavaj,
v svetu zdravila
našla ne boš . . .“

In pohitele
misli in želje,
upi so moji
k zvezdam odšli . . .



BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

V.

S prekrižanimi rokami in z zaprtimi očmi je sedel Gotšalk precej časa nem na stolu. Očividno so ga v dno duše zabodle hčerine kljubovalne besede. Zabolelo je pa tudi Viljenico prav v srce, da je tako trdo in brezsrčno odgovorila očetu, ko ga je videla tako užaljenega in potrtega. In kesanje, bridko kesanje se ji je zbudilo v srcu. Zakaj je sploh šla prejšnji dan s Slavomirom k onemu sestanku v Volčjo jamo! Zakaj je bila tako nespametna in kratkovidna, da je prosila Slavomira, naj jo spremi iz Volčje jame domov! Sklenila je popraviti svoj pregrešek pred očetom, vsaj kolikor bi se dalo, in najsibode tudi z zopetno lažjo. Prijela je očetovo roko, jo poljubila in dejala nežnoprijazno:

„Oprosti, dragi oče, da sem te razžalila! Nisem mislila toli hudo. Obljubim svečano, da te tako ne razžalostim nikdar več.“

Nadknez je odprl oči, milo pogledal hčer in dejal:

„Viljenica, zakaj nisi snoči govorila resnice!“

„Zato, ker sem se te bala. Pa ne misli, oče, nič hudega, če me je spremil domov Slavomir. Došel me je, ko sem odhajala iz zatišja, kjer sem vedrila — —“

„A zakaj si šla sama z doma? To bi morala vendar vedeti, da se za knežnjo ne spodobi, da gre na šetnjo brez spremstva!“

„Vrišč in hrup včerajšnjega sejma me je spravil kar na tihem z dvorca na morsko obrežje. Mislila sem kmalu priti domov, pa me je zatela nevihta. In slučajno me je dobil ta človek, Slavomir, ko sem se vračala. Kaj sem mu hotela odgovoriti, ko mi je ponudil spremstvo? . . .“

„Spremstvo, dà. A kaj ti je li govoril po poti?“

„Nič posebnega. Rekel je samo to, da cvete krščanstvo po vsi deželi, da torej ni zanj nič več opravka v Bodričih in da se povrne nazaj na Pomorsko, od koder je prišel.“

„Drugega nič?“

„Ne“ — — —

Morda bi bil nadknez hčer še dalje izpraševal, pa je vstopil v sobo sluga in naznanil, da je došel duhovnik Eppo in bi rad govoril s knezom.

„Naj pride svobodno!“ je dejal Gotšalk. „Ti, Viljenica, pa pojdi k kneginji materi in se opraviči, da si snoči izostala tako dolgo z doma.“

Knežnja je odšla očividno vesela, da ji ni bilo treba dalje odgovarjati na očetova vprašanja. Vstopil pa je Eppo.

„Prišel sem“, je po poklonu in pozdravu rekel svečenik, „da se poslovim od Vaše Jasnosti sinu, ki odhaja v Lunenburg. Spodobi se, da se poslovim od njega kot njegov prvi učitelj.“

„Dobrodošli, častiti oče!“ je odgovoril nadknez. „Iskreno me veseli ta pozornost. Izvolite sesti! Pri obedu tako ostanete pri meni. Kot prvi učitelj mojemu Henriku, mu lahko daste na pot kak dober nauk ali opomin.“

„V čast si bodem štel“, je odvrnil svečenik in sedel na ponujeni mu sedež.

„In sicer kaj novega, prečastiti?“ je prav po domače vprašal nadknez —; bil je najboljši prijatelj Eppov.

„Nič posebnega“, je odvrnil duhovnik. „Lep dan imamo danes, krasen dan, kakor bi si ga človek umislil. Nebo se ljubeznivo smehlja zemlji. In zemlja se smehlja nebu. Solnce vroče poljublja in objema svet. In svet se topi v njegovih objemih. Vse je svetlo, vse veselo. Seveda, kjer je svetloba, tam je radost. Ali pa snoči, kakšno je bilo!“

„Grozno!“ je pristavil nadknez. „Tema kot v rogu, in vihar je besnel, kakor bi ga podil sam peklenski bes.“

„In danes je vzšel tak dan nad krajino! Podobno je bilo nekoč tudi v bodriški zemlji: tema nevere je vladala v deželi, pa je vzšel nad njo beli dan, ko je prisilalo nad njo jasno solnce. Ta dan je bila luč krščanstva, in solnce — nadknez Gotšalk.“

„Ej, častiti oče!“ se je radostno-smejé oglasil nadknez: „niste bili zaman pri učenih menihih v Fuldi, ker znate delati take primere, kakor oni slepi Grk, ki je opeval desetletno vojsko trojansko . . .“

„Homerja meni Vaša Jasnost.“

„Da, da, Homerja so ga imenovali. Še se spominjam: ko sem bil v mladih letih v Lunenburgu v samostanski šoli, so ga nam brali očetje menihi. Primera mu teče za primero. In menda ste se tudi Vi naučili od njega . . . Da me greste primerjat solncu, ko še senca nisem, to vendar ne gre, prečastiti!“

„Kar je res, je res: V temi nevere so živeli Polabci, dokler jim vsedobri Krist ni obudil Vaše Jasnosti, ki ste jim prižgali luč zveličalne vere. Dokler bo križ zasajen v našo zemljo, se bo slavilo Vaše ime. Da ni bilo Vaše Jasnosti, bi molili Bodriči še sedaj malike. Tako pa, glejte, krasno zori čista pšenica božjega nauka po vsi deželi. Le malo je še nečiste ljulike med to pšenico, pa še to bomo kmalu iztrebili. Kje so oni divji Sloveni, ki so z mečem in ognjem strašili sosede? Krotka jagnjeta so, ki se mirno pasejo po domačih lokah in živé v lepem prijateljstvu s sosedi. Poprej so bili trdi neznabožci, sedaj so vneti kristjanje. Divja lesnika je bil poprej bodriški rod, sedaj je plemenito drevo. Polabska zemlja, prej pustinja, je sedaj raju podoben vrt. In kdo jo je preobrazil? Krščanska vera. In kdo je zasijal vanjo seme te vere? Zgodovina bo pisala z zlatimi črkami: Nadknez Gotšalk je oni velezaslužni mož!“

„Nehajte, nehajte, častiti oče!“ je segel Gotšalk duhovniku v besedo. „Ne hvalite me, da se ne prevzamem. Ali ne veste, da hvala opija bolj kot najmočnejše vino? Zakaj pa sebe nič ne spomnite in častitih svojih tovarišev? Zapustili ste lepo svojo domovino in prišli k nam, zloglasnim tujcem, oznanjat blagovestje. Vse svoje moči posvečujete nam. Ali ne zasluži ta vaša požrtvovalnost in ta vaša zasluga za Polabce večje pohvale, kakor moje delovanje? Jaz sem vendar knez tega naroda in moram kot tak biti njegov oče, ki je dolžan skrbeti za njegovo blagostanje, časno in večno. Zgodovina naša bo marveč pravila potomcem s hvaležnimi ustmi, da smo bili divji neverniki, kar najbolj slabega slovesa pri sosedih, pa se nas je usmilil Adalbert, milostivi nadvladika bremenski, in nam poslal duhovnikov, ki so oteli naš rod satanove sužnosti

in storili iz nas otroke božje, nas naučili pokojnega življenja, sprijateljili s sosedi in nam pridobili dobro ime! Nemškim duhovnikom in redovnikom gre za pokristjanitev Polabcev vsa hvala in zasluga."

„Jaz in tovariši moji ne delamo za posvetno hvalo", je dejal svečenik. „Mi delamo v božjem vinogradu z oskromnimi svojimi močmi za čast božjo in za zveličanje duš. Z veseljem oznanujemo sveto blagovest milemu slovenskemu rodu, ki smo ga vzljubili kot lastni narod svoj. Slovenski rod je bil prej izgubljena ovca, ki se je pa sedaj zopet našla v naročaj Gospodov. Kdo bi se ne veselil tega dejstva? Saj pravi sveto pismo, da se nebesa bolj vesele enega izpokorjenega grešnika, nego devetindevetdeseterih pravičnih, ki ne potrebujejo pokore. Iz vsega srca se sinovi Germanije veselé preporoda in izpreobrnitve svojih sosedov Slovenov. Saj so si vsi narodi bratje, izšli iz istih roditeljev."

„Da, bratje si moramo biti!" je s sveto navdušenostjo povzel Gotšalk. „Bratje istopravni! Poprej, ko smo bili še neverci, so nas prezirali vsi sosednji narodi. Nikjer nisem slišal dobre besede o Slovenih. In to preziranje mi je šlo tako k srcu, da sem sklenil, svoj od vseh zaničevani narod privesti v kolo drugih omikanih narodov, kar se mi je z božjo in vas duhovnikov pomočjo tudi kolikor toliko posrečilo. Gospod Bog je blagoslovil naše delo in On mi je, upam, tudi odpustil mladostne moje grehe."

„Odpustil, odpustil!" je vzkliknil svečenik. „Saj tako očitno blagoslavlja Vaše Jasnosti plemenita dejanja. Krasno se razcvita med Bodriči krščanstvo in s krščanstvom se jim razcvita blagovitost. Srečen narod! Doma se lepo razvija duševno in telesno. In sosedje ga spoštujejo. Da, verjemite mi, Jasnost: Nemci čislajo, občudujejo Vas in prebujeni bodriški narod."

„Vedno je bila moja prisrčna želja", je pristavil Gotšalk, „omikati Slovene in jih približati izobraženim sosedom."

„Vaša želja se je izpolnila. Nemci in Sloveni že občujejo kakor stari prijatelji. Drug drugemu si stiskajo roko. Pa veste, Visokost, s čim bi se še tesneje sklenilo to medsebojno prijateljstvo?"

„S čim, prečastiti?"

„S krvnim sorodstvom!"

„Kako menite, prečastiti?"

„Kako? Vaša Visokost ima ljubeznivo hčerko Viljenico. Saksonski vojvoda ima pa doraslega sina . . ."

„In Vi mislite, prečastiti?"

„Da bi bilo pač najboljše, da bi ju poročili in tako na veke utrdili prijateljstvo in zavezo med Nemci in Sloveni. Ta misel mi je prišla oni dan v glavo . . ."

Komaj je duhovnik izpregovoril zadnje besede, pa je vstopil telesni stražnik nadkneza Gotšalka in naznanil, da je saksonski vojvodič Magnus z obilnim spremstvom pred mestnimi vratmi in želi priti v dvorec ter govoriti s knezom.

Spogledala sta se Gotšalk in duhovnik in obeh oči so govorile: — Kako nepričakovano!

„Ali je še kaj drugega sporočil vojvodič?" je vprašal nadknez.

„Pač; pravi, da je prišel zato, da popelje in spremi knezoviča Henrika v Lunenbug", je odgovoril stražnik.

„Svoboden mu dohod! Pripravite se na vzprejem!" je velel nadknez.

„Kaj pa, če je prišel snubit knežjo Viljenico?" je smejé dejal svečenik, ko je odšel stražnik. „Pa ne mislite, da se šalim, Svetlost! Pomislite, ali ne bi bila zveza med Vašo in saksonsko hišo zares velepomembna!"

„Velepomembna? Lahko da", je odgovoril Gotšalk in stopil k oknu.

„Močna in slavna je vojvodska hiša Billungov . . ."

„Tega ne more nihče tajiti", je odgovoril Gotšalk in se zamislil . . .

O moči in slavi Billungov res ni mogel nihče dvomiti.

Začetnik moči in slave vojvodske hiše Billungov je bil Herman Billung, mlajši sin grofa Billunga, ki je imel obširna posestva v okraju Wihmuodi. Okraj, ležeč med dolenjo Vezero in dolenjo Labo, je bil zlasti

izpostavljen napadom danskih morskih roparjev. Ta okolnost in lepe duševne in telesne lastnosti Hermanove so nagnile nemškega kralja Otona I., da je mladega grofa Billunga kmalu po svojem kronanju imenoval za vrhovnega zapovednika kraljeve vojske v novoustanovljenem vojvodstvu Saksonskem ter mu dal nalogo, da čuva državno mejo proti Dancem, obenem pa tudi nadzoruje in kroti uporne Polabske Slovane.

Mnogo plemičev iz kraljevega spremstva je v srce užalilo to odlikovanje. Toda Herman je kmalu pokazal, da je bolj kot kdo drugi zaslužil to čast in oblast. Udrl je v deželo Ukrancev, jih zmagal v krvavi bitki in prisilil k danu. Ta njegov uspeh je seveda še bolj bolel njegove tekmece. Eden izmed njih, Ekehard, ga je hotel prekositi. Zbral je krog sebe najhrabrejše može in šel vkljub kraljevi prepovedi še globlje v deželo Ukrancev. Pa jo je lepo izkupil: njega in vse njegove spremljevavce, 108 po številu, so v kratkem boju pobili Sloveni. Hermana Billunga moč pa je vedno bolj rastla, rastla tako, da je že zbujala zavist Otonu samemu. Toda odstaviti si ga cesar ni upal. Pripoznal ga je za vojvodo novega vojvodstva, in kot vojvoda je Herman Billung umrl leta 973., potem ko je v slovenskem mestu Glinu sezidal grad, ki ga je določil za dedinski grad svojega rodu.

Po Hermanovi smrti je njega sin Bernhard I. podedoval vsa njegova posestva in vse njegove časti. Ta Bernhard je nemškemu kralju Henriku II. med leti 1002 in 1011 delal velike sitnosti; vendar ni izgubil vojvodske časti. Ohraniti si jo je znal tudi njegov sin Bernhard II. vkljub temu, da mu ni bil prijazen niti Henrik II. niti sališka cesarja Konrad II. in Henrik III. Da nemški cesarji vkljub mržnji, ki so jo imeli in očitno kazali do Billungov, vendar niso temu sovraženemu rodu odvzeli vojvodstva, temu je bil poglavitni vzrok ta, ker so bili Billungi tako imoviti.

Bernhard I. in Bernhard II. sta znala tako izkoristiti ugodne časovne razmere, kakršne so se jima nudile zlasti ob nastopu kraljevanja Henrika II., da sta si pridobila celo vrsto grofovin ob mejah svojega vojvodstva kot dedno last. Zato nista bila samo vojvoda, ampak obenem tudi grofa v premnogih delih saksonske dežele. Leta 974. je postal vojvoda Bernhard I. grof v okraju Lidbeke, 975. grof okraja Boroktra na Westfalskem, 979. grof okraja Osterburg, 983. okraja Astringa v nadškofiji bremenski, 989. okraja Skopingon, 997. pokrajine Engern in okraja Wessegow v škofiji paderbornski, 1004. pa si je pridobil grofovine Auga, Bardengau, Drawän, Hailangowe, Hostrungowe, Mosedi, Tilithi ter Wikanafeld.

Bernhardov istoimenski sin, Bernhard II., je takisto marljivo kot oče razširjal in množil dedno last. Leta 1013. je postal grof okraja Merstein, 1022. okrajev Astfala, Belkesheim, Guddingowe in Skotelingen, 1029. grof v okraju Enterigow, 1058., eno leto pred svojo smrtjo, pa grof v okraju Losa.

Razen obširnih posestev so si pa Billungi znali pridobiti tudi dosti denarja. Dobivali so ga zlasti od Slovenov. Nemški zgodovinar Adam Bremenski se zatrdno ni neopravičeno pritoževal o nečloveški lakotnosti saksonskih Billungov. „Že precej časa sèm“, piše ta kanonik, sodobnik Billungov, „vlada med vojvodami saksonskimi in nadškofi hamburškimi različnost v mnenju, kako kaže postopati s Sloveni. Nadškof hoče njih večni blagor, vojvoda pa njihov denar, in že davno bi bila vsa Slovenija krščanska, da ni napredka pri delu zavirala vojvodska lakomnost“. In Helmold je sto let kasneje iz istega vzroka izrazil odkrito grajo in zaničevanje saksonskim knezom, ki so bili potomci krščanskih prednikov in vzgojeni v naročju svete matere cerkve, pa so bili vkljub temu nerodovitni in brezkoristni v delu za Gospodovo vero in so v svoji nenasitljivi pohlepnosti vsekdar bolj skrbeli za to, kako bi pridobili sebi davkov in zakladov, nego kako bi pridobivali neumrjoče duše Gospodu Bogu. „Zakaj že davno bi bil ugled krščanstva vsled delavnosti duhovnikov pomembnejši, da ni bila pohlepnost Saksoncev napoti.“

Pohlepni so pa bili Saksonci po slovenskem denarju tembolj, ker so videli in vedeli, da ga imajo ‚Vendi', kakor so imenovali Slovene, precej, zlasti oni, ki so bivali ob Baltiškem morju in so tržili na svojih ladjah daleč po svetu. Da so bili ti Sloveni res premožni, in da so Billungi zlasti pri njih obogateli, izprevidimo kaj hitro in lahko iz vojnih troškov, ki so jih morali plačati Sloveni, stanujoči ob reki Peni, kot premaganci Billungu Bernhardu II. in njegovim zaveznikom.

Okrog leta 1046. so se namreč ljutiška plemena: Kišani, Prekopenci, Dolenčani in Ratari, sprli med seboj in se potegovali za nadvlado. Za njo so se potegovali najbolj Ratari, ker je bilo v njih deželi svetišče boga Radigosta, ki so ga vsi Polabci kot preročišče radi obiskovali in tja prinašali vsakoletnih darov. Vlekli so se za nadoblast pa tudi Prekopenci, ker so tudi oni imeli v svoji deželi sloveč hram božji. Pa se je začel divji bojni ples. Zmagali so Prekopenci v zvezi s Kišani v treh bitkah. Osramočeni Ratari in Dolenčani so pa sedaj poklicali na pomoč danskega kralja Svena, saksonskega vojvodo Bernharda II. in Gotšalka, bodriškega nadkneza. Vsi trije so se odzvali prošnji in vabilu ter prišli z mnogobrojnimi voji. Pa tudi tem združenim vojskam sta se uspešno ustavljala hrabra rodova Prekopencev in Kišanov. Ko so jima pa sovražniki potolkli že na tisoče ljudi, še več pa ujeli, sta morali ljudstvi prositi miru in sta kupili mir za šestnajsttisoč mark srebra.

Pa tudi v miru so Billungi dobro znali izkoriščati Slovene. Neka listina Henrika IV. nam dokazuje, da sta Bernharda iz onih slovenskih pokrajin, ki so bile ob državni meji, naredila popolnoma samostojno „hišno marko", kjer sta mogla samolastno gospodariti. Mladoletni kralj je namreč l. 1062. podaril vojvodu Ordulfu, sinu in nasledniku Bernharda II., grad Ratibor in vsa posestva, ki so bila „v vojvodski marki" kot dedno last. Vojvodska marka je torej že prej obstojala. Vsote, ki so jih Billungi na ta ali oni način pridobivali od Slovenov, so porabljali za to, da so bogatili svojo hišo.

Billungi so pa znali poveličati svoje ime in rod še na drug način. Vojvoda Bernhard II. je spoznal, kako bi bilo častno za njegovo hišo, če stopi v krvno sorodstvo s kako kraljevsko rodbino, pa je porabil priliko, ki se mu je ponudila l. 1042., ko je nenadoma umrl danski kralj Hardiknut in je Dancem zavladal Magnus, sin svetega Olafa, takrat star šele sedemnajst let. Vojvoda Bernhard II. je precej poizkusil stopiti s tem mladim kraljem v bližjo zvezo. Šel je k njemu v Šlesvik, in kmalu se mu je posrečilo pridobiti kralja za se, za svojega sina Ordulfa pa — kraljevo sestro Ulfhildo. Že v listopadu tistega leta se je poročil Ordulf z dansko princezinjo.

Njun sin je bil Magnus, ki je po očetovi smrti imel seveda prevzeti mogočno vojvodstvo saksonsko — —

In ta Magnus je sedaj prišel pred Ljubek, da spremi z obilnim spremstvom Gotšalkovega sina Henrika v Lunenburg v samostansko šolo — —

Veselja je utripalo srce nadknezu Gotšalku, ko je slišal od stražnika vest, da prihaja saksonski vojvodič k njemu s tako prijateljskim namenom. In besede svečenikove so našle tako mogočen odmev v njegovem srcu, da bi bil najrajši zaukal od veselja na glas.

„To je res krasna misel", je govoril sam pri sebi, ko je še enkrat pretresel svečenikov nasvèt. „Viljenico, za katero se že itak tako bojim, da ne bi zabredla na napačno pot, oddam krščanskemu možu. Obenem pa s tem činom utrdim prijateljstvo med Bodriči in Nemci" — —

„Prečastni, pripravimo se za vzprejem vojvodiča saksonskega!" je dejal Gotšalk očividno vesel.

„Da, pripravimo se!"

* * *

To je bil pa zopet vaš dan, ve radovedne mamke in tetke, in vaša ura, vi otroci ljubeški! Kaj takega še niste videli, kaj ne?

Škoda, da niste imeli v glavi po več oči, da bi bolj natanko videli to krasoto!

Hej! Na brzih belcih, v zlatem blesku in svilnatem sijaju so pridirjali v mesto vitki vitezi iz saksonske dežele.

Svetlo solnce samo — se je zdelo — je, občudovaje te jezdece, ustavilo svoja zlatopesta kola in jih gledalo strmeč.

In kako bi teh lepih vitezov ne občudovale ve, radovedne mamke in tetke, in vi, otroci ljubeški?

Videli ste že dosti domačih konjikov, ali takih železnih vitezov še ne!

Videli ste že prozorno čisti jantar — kaj ga ne bi, saj je pri vas doma! To se blesti, kaj ne, če se solnčni žarki kopljejo v njem! Ali lepše še se leskečejo krasnih tujih vitezov svetli šlemi in oklopja, v katerih se zrcali neba obok in solnca žar.

Videli ste že zeleno travo in pisane cvetice na nji — kako ne, saj jih vsak dan teptate! Ali takih zelenosvetlih svilnatih preprog, v kakršne so odeti viteški konji, in takih krasno-pisanih rož, ki tako živo rasto iz svilenih preprog, še nikdar niste videli. Ta svila se bolj zeleni ko morska zelen pri še fako jasnem nebu...

Vitezi so pridirjali v mesto in po ulicah med radovednimi gručami peketali v Gradišče.

Zatrobil je grajski rog, gromko, kakor bi v oblaku zagrmel grom. In odprla so se debela grajska vrata na stežaj.

Nadknez Gotšalk je, obdan od svojih dveh sinov Budivoja in Henrika, od svečenika in hitro skupaj sklicanih mestnih velmož, pred dvorcem prijazno sprejel nemške viteze — pred vsemi seveda vojvodiča — se jim zahvalil za pohod in jih povabil v grad in v dvorane na odmor in obed.

To ste se nosile in vrtile, ve ročne ženske, v kuhinji, zlasti pa ti, vešča gospodinja Sirita, zorna hči kralja Svena, sedaj nadkneginja bodriška, žena Gotšalkova in mati lepega sokoliča Henrika, ki si se danes nalašč ponižala iz svojega dostojanstva in sama prišla nadzorovat kuhinjo. Že dolgo niste bile tako spehane. Saj se je treba zavrtiti danes. Nemec se ne sme pritoževati nad slovensko jedjo in pijačo, in ne grditi, ko pride domov, kuhinje slovenske.

Dovolj je bilo opoldne veselja v knežji dvorani za bogato obloženo mizo pri okusni jedi in pijači. Domačini in gostje Nemci so se prijateljsko menili kot davni znanci.

Pri obedu je bila poleg kneginje Sirite tudi knežnja Viljenica. Precej ko jo je prvič zagledal vojvodič Magnus, ga je njena krasota kar očarala, kakor je očarala tudi druge nemške viteze. Pri obedu sta si sedela nasproti, in skoraj nepretrgoma so švigale njegove oči do nje. In bolj ko jo je opazoval, bolj se je moral diviti njenemu krasnemu obrazku, njenemu vitkemu stasu, še najbolj pa — njenemu veličastnemu ponosu: knežnja je bila namreč silno molčeča in se je nalašč držala nenavadno — rekli bi — oholo-dostojanstveno.

Med obedom je Gotšalk vstal in nazdravil vojvodiču in njegovim spremljevalcem, na kar se je vzdignil tudi vojvodič in izpregovoril:

„Slava Gotšalku, svetlemu nadknezu bodriškemu, dičnemu današnjemu pogostovalcu! Hvala mu za velelep vzprejem! Sedaj smo videli na svoje oči brezmejno slovensko gostoljubnost. Prav pravijo potujoči naši pevci: Pod solncem ni hrabrosti, kakor je nemška, ni gostoljubnosti, kakršna je slovenska.

Kakor brata gosti danes Sloven Nemca. In to je lepo. Prijatelji si moramo biti in se drug od drugega česa naučiti in potlej ne bo pod solncem moči, kakor bo naša vzajemna.

Včasih so si bili Sloveni in Nemci sovražni. Sedaj si ne smemo biti več. Nemci iskreno želé prijateljstva s Sloveni. In v dokaz tega me je poslal moj oče, vojvoda Ordulf k Tvoji Visokosti in mi položil na usta te besede:

— Bratovski pozdrav in poljub od mene, vojvoda saksonskega, Gotšalku, svetlemu nadknezu bodriškemu!

V bratovski skrbi ljubeznivo vprašam, kakšno je Tvoji Visokosti preljubo zdravje.

Moje — lepo hvalim Boga in svetce nebeške — je dobro. Takisto želim s polnim srcem tudi Tvoji Visokosti.

Bili so žalibog časi, ko so si saksonski vojvodi in bodriški knezi stali nasproti v bojnih vrstah. Midva pa sva si dobra, kar je všeč Bogu in svetcem nebeškim in je v prid najinim narodom.

A da si bodo tudi naši otroci in naših otrok otroci prijatelji, sem poslal svojega sina Tvoji Visokosti voščit preljubega Ti zdravja, obenem pa z naročilom, da spremi Tvojega v luneburško šolo odhajajočega knezoviča Henrika. —

Izpolnujoč to očetovo nalogo sem prišel semkaj. In ko vidim Tvoje Visokosti gostoljubnost, se za njo opetovano zahvaljujem in želim z očetom svojim, da bi bili hiši Billungov in bodriškega nadkneza Gotšalka še tesneje in še bolj bratsko spojeni.“

Vojvodič je končal in pri zadnjih besedah pomembno ljubeznivo pogledal Viljenico, kar ni ostalo nikomur prikrito.

(Dalje.)

JOŽ. BEKŠ:

ROMANCA OD SVETEGA JURIJA.

In prišel je sveti Jurij
sred poljan,
pa vzpodbodel je konjiča
in zapiskal na piščalko
vrbovo.

Zašumele so mu breze
svoj pozdrav,
zašumele in dejale:
Sveti Jurij, vitez božji,
dober dan!

K brezam je stopilo dekle,
rdeče kakor vrtni mak,
rože mlade na obrazu,
v srcu belo lilijo.

Pa je délo brezam dekle:
— Aj ve breze zélene,
kaj pa ko zapade sneg,
ko potrka nam na vrata
snežnobeli sveti Božič?

Aj to boste drgetale!
Pa ne bo ga viteza,
da bi klical vas v življenje
na piščalko vrbovo . . .

Nad dekletom z rdečim cvetom,
v srcu z belo lilijo
grlica je vztrepetala,
grlica, prekrotka ptica,
in zagrlila sestrici:

— Dekle, dekle, rožno dekle,
kaj pa če ospó se rože
na obrazu tvojem mehkem,
in če bela lilija
zvene sred srcá? . . .

Dobri vitez sveti Jurij
sveže ne vsadi v srce ti,
več ne okrasi ti lica
z rožami rdečimi . . .

Varuj, dekle, rože svoje,
varuj belo lilijo,
več kot brezam je zelenje,
ti je bela lilija!



BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

VI.

Ohó, sinko, ti si še pokoncu in sloniš pri oknu ter gledaš bledolično gospo luno! Ali si pesnik ali zaljubljenec? Nocoj najbrže zaljubljenec! Hahaha! No saj slabega okusa ravno nimaš. Knežnja Viljenica je že toliko vredna, da se njenemu spominu žrtvuje spanec ene noči. Hahaha!“

S temi besedami je nagovoril v noči tistega dne saksonskega vojvodiča Magnusa majhen, čokat in trebušast vitez, ko je vstopil s precej trdimi koraki v njegovo sobo v nadknežjem dvorcu v Ljubeku. Bil je to danski vitez Anlaf, daljni sorodnik vojvodičeve matere Ulfhilde — sam se je imenoval in predstavljal vedno za njenega ‚bratranca‘. Bil je pravi pravcati klativitez. Na Danskem je imel pri Darumu sicer precej veliko, res da tudi precej zadolženo posestvo. A čepeti doma in ukvarjati se z gospodarstvom, se mu ni ljubilo. Rajši si je izbral ‚idealni‘ viteški stan; kot neustrašen vitez se je namenil ščititi vdove in sirote ter z mečem v roki zagovarjati čast in poštenje blagorodnih gospé in gospodičen. Koliko si je pridobil v tem oziru za človeštvo zaslug, nam ne ve povedati zgodovina. Pač pa je vestno izvrševal druge, bolj nebistvene in postranske naloge viteštva: ljubil je lagodno življenje, ljubil pohajkovanje po gradovih, dobro vinsko kapljico in ženstvo. Oženiti se pa ni hotel, dasi se mu je ponujalo, kakor se je rad bahal, več mladenk-krasotic, nego rodi spomladni vrt cvetic. Bil je sploh velik bahač pred Gospodom. V zadnjem času je užival, in sicer s polno mero užival gostoljubnost saksonskega vojvoda Ordulfa — kot ‚bratranec‘ svetle vojvodinje. In ko je Ordulf poslal svojega sina Magnusa v Ljubek, da spremi od tam v lunenburško šolo odhajajočega bodriškega knezoviča Henrika, se je brž, ne da bi ga bil kdo prosil, pridružil vojvodiču, da ga kot ‚mnogoizkušeni‘ vitez varuje kake nezgode in da med potjo zabava mlade viteze.

Vojvodič Magnus se je zdrznil, ko je zaslišal za svojim hrbtom Anlafove besede; tako je bil zatopljen v svoje misli, da niti čutil ni, kdaj je prišel Anlaf v njegovo sobo, vkljub temu, da je le-ta vstopil težkih, opotekajočih se nog.

„Kaj blebetaš?“ se je z očividno nevoljo pa tudi zadrego odzval Magnus prišlecu.

„Da ni treba biti tako sanjarsko-zamišljen", je odgovoril Anlaf ter trdo in tako nerodno sedel na bližnji stol, da bi ga bil skoraj prevrnil. „Sinko, bodi vesel, kakor sem jaz, tvoj ujček! Saj se nam dobro godi v Ljubeku. Vsa čast nadknezu Gotšalku: gostoljubno nas je sprejel in pogostil. Zaradi nas je celo odložil odhod svojega sina in nas vljudno povabil, naj ostanemo še jutri tukaj. Jaz ne bi nikdar pričakoval take dvorljivosti in prijaznosti od barbara!"

„Govôri vendar tiše in nikar se ne izražaj tako zaničevalno o nadknezu, pod čigar gostoljubno streho bivaš!" je pokaral Anlafa vojvodič. „Meni se vidi, da si bil nocoj zopet prenavdušen častilec vinskega boga."

„Ali je mar to zaničevanje, če pravim: vsa čast nadknezu Gotšalku? Saj ga le hvalim, če pravim, da nisem pričakoval take dvorljivosti od njega — barbara. In za barbare — to ti je vendar znano — veljajo Sloveni pri Dancih in Nemcih in pri vseh omikanih narodih. Kar pa tiče druge tvoje pripombe, moram pripoznati, da sem danes res izpil nešteto čaš rujnega vinca. Kaj hočeš? Saj veš, da sem odločen nasprotnik zanemarjanju in opustoševanju vinskih goric. Sicer sem že pri sijajnem obedu, ki nam ga je priredil Gotšalk, začel pozabljati, da je zemlja, ki nas nosi, dolina solz. Vendar sem hotel popolnoma pozabiti to žalostno dejstvo. Zato sem šel po obedu še k starejšinu Stojignevu, s katerim sem se seznanil in sprijateljil pri mizi, — vi drugi ste šli menda na Gotšalkov vrt — in sem ostal na njegovem domu do sedaj. In nikoli se ne bom pokesal, da sem šel. V kleti sva pila do mraka. Potlej sva šla pa k večerji. In h kakšni večerji! Povem ti: slavne so naše danske in naše nemške večerje, pri katerih človek uživa poleg jela in pila tudi krasno petje potujočih pevcev-gostosevcev. A Slovenke ne zaostajajo v nobenem oziru za njimi. Tudi njihova jela so okusna. Njihovo vino teče kot olje. In družba? Hej! prišli so k mizi Stojignevovi sinovi, pravi sokoli — in prišle so njegove tri hčere — krasna dekleta. Sicer so preproste kot bele golobice in boječe kot plahe srnice, a takoj se grem dvobojevat s tistim, ki bi trdil, da niso krasne. In kako ti znajo peti! Oj, ne pravi zastonj nemški pregovor: „Kjer je doma lepa Slovenka, tamkaj se čuje lepa popevka." Povem ti pri svoji viteški časti: da niso te mladenke iz barbarskega rodu, prav zatrdno bi se bil jaz nocoj zaljubil v eno izmed onih ali pa v vse tri. Pa ker sem ravno pri tej stvari — kako je pa s teboj, sinko? Ti si se pa menda res zaveroval v nadknezovo hčerko!"

„Molči, molči, lepo te prosim; pojdi rajši spat; kasno je že!"

„No, če je že tako kasno, zakaj pa ti nisi že šel k počitku, sinko moj? Zakaj si do sedaj slonel pri oknu in gledal v zvezdnato nebo? Ali si kar naenkrat postal zvezdoslovec? Ej, sinko, nikar ne poizkušaj prikriti, česar ne moreš utajiti. Že pri obedu sem opazil jaz, kakor so zatrdno opazili tudi drugi gostje, da si rajši gledal v knežnjo Viljenico kakor v kupico. In sedaj sem te zalotil, kako sanjaš kasno v noč in tožiš bledolični gospe luni srčne svoje bolečine, ki ti jih je provzročila Amorjeva puščica. No, saj jaz nimam nič zoper to, če ti ugaja ta mladenka. Samo tajiti mi tega ni treba. Saj te ni treba biti sram ljubezni. Bogme, kolikrat sem se že jaz zaljubil v svojem življenju in se bom še, dokler bom imel toliko moči, da bom mogel elegantno zavihati brke, zvonko zarožljati z ostrogo in ženskam drzno pogledati v oči. Moje gaslo je in bode: ‚Trgaj cvetice, dokler cvetó, saj le prekmalu ti zvenó!' In tega gasla se oprimi tudi ti, če hočeš užiti kaj zemskih dobrot. Če trgaš cvetice, kdo ti bo zameril zato? Tako se spodobi za vojvodiča. Samo lepe morajo biti. No, in knežnja Viljenica je cvetica-krasotica! Škoda bi je bilo, da bi jo utrgal kak prostak!"

„Škoda!" je menda nehoté pritrdil Magnus.

Vitezu Anlafu ni ušel trepet glasu, s katerim je izgovoril vojvodič besedico. — Te že imam, je dejal sam pri sebi. Pa še bolj se boš izdal! Ha, vitez Anlaf dobro ve, kako se izdaja mlada ljubezen! — Pa je zvito nadaljeval:

„Viljenica bi bila dika kraljevskemu dvoru!“

„Zatrdno! Tudi cesarskemu prestolu bi delala čast“, je hitel zatrjevat vojvodič. „Saj sem vendar že videl dokaj lepih mladenk, a take posebne, izrazite lepote in takega dostojanstva še ne. Jaz se le čudim, da je naši potujoči pevci še niso zasledili in opevali.“

„Vzrok, da je še niso opevali, bode vsekako ta, ker niso imeli prilike, da bi jo zasledili. Kakor mi je pravil Stojignev, je živela Viljenica od svojih otroških let pri svoji teti, Gotšalkovi sestri, ki je omožena s Pluzonom, starejšino v Velegostu. Zgodaj namreč je izgubila svojo mater. Zato jo je dal Gotšalk v vzgojo svoji sestri. Ko se je nadknez kasneje drugič oženil z dansko princezinjo Sirito, hčerjo Svena Astridsona, bi se bila mlada knežnja sicer lahko vzgajala doma pri nji. Toda Viljenica je rajši ostala pri teti in rastla pri nji vkup z njeno hčerjo, svojo sestrično Slavico, ki si jo tudi videl danes pri mizi. Ko sta odrastli, sta obe dalje časa bivali v samostanski šoli pri redovnicah v Mecklenburgu, potem se pa zopet vrnili v Velegost. In tam se je Viljenica v samoti razvijala in razvila v krasno mladenko. Na očetov dvor je prišla le semtertja, kvečjemu enkrat na leto, in še takrat samo za malo časa. Tudi letos je prišla v Ljubek s sestrično Slavico šele pred nekoliko dnevi. Vidiš, zato je še niso zasledili naši pevci. No, jim bodemo sedaj pa mi povedali, naj gredó enkrat gledat to krasotico, kaj ne?“

„Da, bodemo!“ je pristavil Magnus navdušeno. „Pa, ali si še kaj nadalje vprašal Stojigneva o nji? Je-li naobražena?“

„Ona je najbolj izobražena slovenska mladenka. Saj si slišal: bila je s svojo sestrično dolgo časa v redovniški šoli — sestrično je seveda daleko presegala po razumu in po lepoti. Pa tudi pri teti se je dosti naučila, ker je bajè tudi ona zelo duhovita žena. Zraven pismene naobrazbe je pa knežnja Viljenica baje imenitna lovka in jahalka.“

„Pri obedu je bila tako molčeča in redkobesedna“, je povzel Magnus, „da bi na prvi pogled človek mislil, da zato molči, ker ne ve ničesar povedati, ali ker se boji, da ne bi izpregovorila kaj nedostojnega ali neprimernega. Potemtakem je pa le tako ohola, da neče mnogo in ne z vsakim govoriti. Pa z nami bi bila vendar lahko kaj več govorila, saj smo vendar sami vljudni vitezi in smo jo lepo viteško pozdravili in se ves čas viteško vedli napram nji.“

„Zlasti s teboj bi bila lahko bolj prijazna, kaj ne, ki si jo tako ljubeznivo pogledaval in jo nagovarjal s tako medenosladkimi besedami? Hahaha.“

„Kaj se boš norčeval! Malo bolj vljudna bi bila res lahko z menoj! Saj sem vendar prišel v Ljubek iz plemenitega, prijateljskega namena, da častno spremim njenega brata v Lunenburg!“

„In saj si vendar saksonski vojvodič, bodoči mogočni vojvoda, kaj ne?“

„Tudi na to bi se lahko ozirala.“

„In si zal mladenič, star komaj enaindvajset let, in še neoddan, ki bi jo torej enkrat še lahko zasnubil.“

„Ne bodi tako poreden! Nisem še vedel, da imaš tako bujno domišljijo.“

„Zakaj bi bil poreden? To se prav lahko zgodi, če le hočeš.“

„Kako moreš priti na tako misel, saj sem vendar še premlad?“

„Premlad? Kaj še! No pa če misliš, da si premlad za ženitev, pa vendar nisi premlad za zaročitev. Sicer sem pa hotel jaz samo to reči, da bi bilo škoda krasne mladenke, če bi jo dobil kak prostaški barbar-Sloven! Presaditi je treba to deloma vendar še divjo cvetko na boljša tla in jo požlahtniti; potem bode cvetela in dehtela, da bode vse očarala. Hej, ko bi za to rožico znal na primer nemški kralj Henrik! Vem, da bi jo takoj hotel prenesti na svoj vrt.“

„Ta razuzdanec naj bi jo dobil!“ je v svetem srdu vzkliknil Magnus. „On, ki je s svojo razuzdanostjo že porušil srečo toliko družin, čegar grdobijam se ustavlja človeška narava... Prijatelj, kako ti more taka misel v glavo! Nikdar! Do nje bi moral priti le preko mojega mrtvega trupla.“

„Hahaha!“ se je zakrohotal Anlaf. „Zdaj pa res vidim, da si se strašno zaljubil v knežnjo. Torej je ne privoščiš Henriku? No, saj mu je jaz tudi ne. Jaz le pravim še enkrat, da bi je bilo škoda, če bi jo dobil kak prostak ali kak ničvrednež. Hm, pa jo ti presadi na svoj vrt! Kaj molčiš? Enkrat se bodeš moral ogledati po nevesti.“

„To je res,“ je pristavil Magnus po kratkem razmišljanju. „Pa misliš ti, da bi bil moj oče zadovoljen s tako zvezo?“

„Ne samo zadovoljen — neskončno vesel! Kje pa more — bodimo odkriti — dobiti svojemu sinu nevesto, tako bogato in tako lepo? Viljenica je vendar hči nadkneza Gotšalka, ki je vladar mogočni slovenski državi ob Baltiškem morju, najmogočnejši državi v teh krajih od pamtiveka. Oče tvoj bo neizrečeno vesel, če mu prineseš domov vest, da bi se rad zaročil z knežnjo Viljenico.“

„Misliš? Kaj pa, če me knežnja ne bo marala? Povem ti kot dobremu svojemu prijatelju, da se je danes vedla proti meni tako hladno, da, naravnost brezobzirno, da me je bolelo v dno duše cel večer. Že pri obedu je bila silno mrzla napram meni, kar ste lahko vsi zapazili. Po obedu smo se šli na vrt šetat. Knežnja in njega sestrična Slavica sta trgali cvetke. Jaz in moji tovariši smo pričakovali, da jih poklonita nam. A smo se bridko varali. Poklonili sta jih navzočim slovenskim starejšinam. Kneginja Sirita je sicer hitro zapazila napako, natrgala najlepših cvetic in nam jih prinesla, ali užaljeni smo bili pa le vsi!“

„Mlad si še, sinko, mlad in neizkušen“, ga je tolažil vitez Anlaf. „Ali meniš, da Slovenke ne poznajo možkih; da ne vedo, da krasotice takrat najbolj delujejo na možka srca, če so hladne, mrzle in — ohole... In nasprotno, ali smo možki kaj drugačni? Ali v resnici vzljubimo tako žensko, ki se nam vsiljuje prvi pot, ko jo vidimo? Jaz take ne maram.“

„Jaz tudi ne!“

„Zato mene poslušaj in nikar ne bodi žalosten: Viljenica bode jutri jokala, če je ne pogledaš, veš? To ti pravim jaz, mnogoizkušeni vitez. Le pogum, in Viljenica bode tvoja! A zdaj, lahko noč, sinko!“

Vitez Anlaf je šel v sosednjo, njemu odločeno sobo.

Vojvodič je pa kmalu potem res mirno zaspal in zasanjal sladke sanje o bodriški cvetlici Viljenici — — —

Sladko je spal tisto noč tudi nadknez Gotšalk. Hej, ves dan so mu brnele po ušesih besede svečenika Eppa: „Vaša Visokost ima ljubeznivo hčerko Viljenico, saksonski vojvoda ima pa doraslega sina... Ali ne bi bila zveza med Vašo in saksonsko hišo zares velepomembna?“...

In ko je pri obedu opazoval saksonskega vojvodiča, o katerem je že prej slišal samo pohvalo, in je videl, kako zal, vljuden, ponosit, a tudi razborit mladenič je; ko je opazil, kako ljubeznivo gleda njegovo hčerko Viljenico: so mu brnele svečenikove besede še glasneje po glavi. In ko se je saksonski vojvodič vzdignil in mu napil in je v napitnici izrazil željo, da bi bili hiši Billungov in bodriškega nadkneza Gotšalka še tesneje in še bolj bratsko spojeni, in je pri teh besedah pomembno pogledal Viljenico: je Gotšalku od veselja tako močno utripalo srce, kakor bi mu hotelo skočiti iz prsi. Najrajši bi bil vojvodiču na napitnico kar odkrito in naravnost odgovoril: Evo, tu imaš mojo Viljenico! Seveda tega ni smel reči naglas. Pač pa se je očividno ganjen zahvalil vojvodiču za laskavo napitnico poudarjajoč, da je taisto tudi njegova iskrena želja. Povabil je Magnusa in njegovo spremstvo, naj ostanejo prihodnji dan še njegovi gostje, da se odpočijejo in ogledajo mesto in okolico, saj se odhod knezoviča Henrika lahko odloži za dva dni brez vsake neprilike. In vojvodič je rad sprejel vabilo. In zazvenele so čaše z glasom srebrnozvonkim. Gotšalku pa so one besede svečenikove zdaj zvenele v srcu že kot lepa, melodiozna pesem. Naslajal se je z veliko slastjo ob njenih zvokih.

In ker je človek že tak, da v veselju poišče prijatelja, ki naj bi z njim delil radost, kakor v žalosti človeka, ki naj bi z njim nosil bolest, je šel Gotšalk, ko se je naredila

noč, in so šli nemški gostje v odkazane jim sobe, k svoji soprogi, kneginji Siriti, češ: naj se tudi ona z njim veseli prekrasne misli, ki se je spočela v glavi svečenika Eppa.

„Kako ti ugajajo naši gostje, saksonski vitezi?“ je vprašal ženo po pozdravu.

„Vrlo dobro!“ je odgovorila kneginja nekam razdraženo. „So pač vitezi, kakršnih bi med Sloveni iskala zaman!“

Za kakega drugega Slovena bi bile te besede ogenj v streho. Ne tako za Gotšalka. Bil je sicer Sloven z dušo in s telesom. Ali poznal je le predobro svojo ženo: da se vkljub temu, da ga ljubi iskreno, vendar kot danska kraljeva hči še vedno čuti vzvišeno nad slovenskimi ‚barbari‘, in da vkljub svojemu dobremu, krščanskemu prepričanju včasih divje zbesni, da je silno jezljiva, včasih naravnost neznosna, a kmalu nato zopet sama dobrina in milina. Bila je pač pristna podoba svojega očeta, kralja Svena Astridsona. Kako čudno se je včasih vedel ta kralj, je bilo znano po vsem severu. Iskreno je bil vdan katoliški cerkvi, vendar je izbruhnila iz njega večkrat divja normanska narava. Pri neki pojedini v kraljevem gradu v mestu Roeskilde so se nekateri velikaši pri vinu spozabili tako daleč, da so začeli zbadati kralja, češ, da ima premalo junaškega duha. Kaj je storil kralj? Drugo jutro jih je dal v cerkvi zabosti. Ko je hotel v nedeljo potem stopiti v cerkev, mu je kot morilcu škof Vilhelm — drugi sveti Ambrož — prepovedal vstop v svetišče; in ko je kralj le hotel vstopiti, mu je škof nastavil na prsi svojo palico. Že so nekateri dvorniki z golimi meči naskočili škofa, toda kralj jim je velel, naj ga pusté pri miru, je šel domov, zamenjal v gradu kraljevsko obleko s spokorno, se vrnil bosonog v cerkev, padel pri vratih na kolena in pripoznal svojo krivdo. Ko ga je škof sedaj vzdignil in potolažil, se je kralj vrnil v svoj grad in zopet v kraljevski obleki prišel v cerkev in stopal med ploskanjem ljudstva v cerkveni kor. Kasneje se je ta Sven Astridson, ki je l. 1047. po smrti kralja Magnusa, proti kojemu se je upiral več let, postal pravi danski kralj, izpozabil tako daleč, da je svojo pastorko vzel za ženo. Ko ga je cerkev izobčila, je pastorko odslovil, pozneje jo pa zopet sprejel. Tako čudno spremenljiv je bil. In prav tako naravo je imela njegova hči Sirita, soproga Gotšalkova.

Sicer je Gotšalka odgovor nekoliko spekel, vendar se je koj premagal in mirno dejal:

„Ne govori tako prezirljivo o Slovenih, saj veš, da so še v povojih omike in olike, in moraš tudi to vedeti, da zunanja oblika človeka bistveno ne izlika, kakor obleka še ne stori človeka.“

„Obleka res še ne stori človeka“, ga je zavrnila kneginja. „To je 'pa tudi res, da človek brez obleke ni dostojen človek! Mar ne?“

„Zakaj si pa tako razdražena nocoj?“

„Saj sem ti ravnokar rekla, da človek brez obleke ni dostojen človek. In tak človek brez obleke, oziroma olike, je tvoja Viljenica!“

„Kaj ti je pa zopet naredila?“

„Saj veš, kaj je naredila snoči!

„No, saj se ti je opravičila, ne?“

„Seveda se je, ker si ji ti to velel. Sama od sebe se ne bi bila nikdar prišla opravičit svoji kneginji-materi, ker nima niti tolike olike kakor kaka danska kmečka hči. No, pa če bi bila tako nevljudna in sirova samo napram meni, bi ji še ne zamerila tako. Ampak da se vede tako sirovo in žaljivo nasproti tujim gostom, to je vendar prehudo.“

„Kaj je pa naredila takega?“

„Saj si videl, kako se je držala pri obedu: čudno, nevljudno, naravnost grdo, da so se nemški vitezi kar spogledavali!“

„No, pa so jo le radi pogledavali!“ je smeje pristavil Gotšalk. „Ali nisi zapazila, kako izredno ljubeznivo se je oziral vanjo — vojvodič Magnus?“

„Če zapazi kaj takega možko oko — gotovo žensko še desetkrat prej! Ravno zato me pa jezi, da se je Viljenica vedla napram njemu tako hladno in nevljudno. Popoldne na vrtu pa se je obnašala naravnost žaljivo. Komaj sem vsaj deloma popravila njeno napako. Jaz ne morem razumeti, kako more biti dekle tako nespametno in se tako čudno vesti nasproti mladeniču, ki jo lahko povzdigne na vojvodski prestol!“

„Tudi ti si že prišla do misli, da bi se Magnus in Viljenica končno lahko vzela? Jaz mislim že cel dan o tem."

„Zopet enkrat v sorodnih mislih!" se je zasmejala Sirita. Bila je zopet mirna, potolažena, dobra kneginja.

Še dolgo sta se pogovarjala Gotšalk in soproga. Ko sta se pa ločila, je dejala Sirita: „Prepusti vso stvar meni, ker take stvari so za nas, ženske. Jaz bom storila, kar bom mogla, da se sklene ta zveza. Lahko noč!"

Zares sta imela lahko noč knez in kneginja. Imela jo je pa tudi Viljenica. Prav vesela je bila zvečer, da se je njena stvar iztekla tako dobro, da je tako hitro potolažila očeta in pomirila kneginjo-mačeho radi svoje dolgotrajne ‚šetnje'. . . Zadovoljna je bila pa tudi s svojim vedenjem napram saksonskim vitezom . . . Bodo vsaj videli, kako ima ona rada Nemce — kristjane.

Motila sta se Magnus in Anlaf, ko sta sklepala, da se je Viljenica le iz oholosti vedla napram Saksoncem tako hladno, kakor se je motila tudi kneginja Sirita, ki je pripisovala hčerino mrzlo vedenje njeni neotesanosti in neolikanosti. Viljenica se je vedla tako, ker je kot navdušena Slovenka mrzila Nemce in kot pristašica starih bogov silno nerada gledala v svoji bližini kristjane. Kdo bi mogel misliti o nji to poslednje! Da je bila ona, Gotšalkova hči, privrženka starih bogov, se še sanjalo ni nikomur na Gotšalkovem dvoru. In vendar je bila resnica, kakor smo videli že v začetku povesti. In kdaj se je prelevila iz verne kristjane v tako hudo nasprotnico križa? V zadnjih letih, v hiši Pluzonovi.

Povedali smo že, da je bila Viljenica v mladih letih v šoli pri redovnicah v Velegradu — Nemci so imenovali to mesto Mickilinburg in še kasneje Mecklenburg — skupaj s svojo sestrično Slavico, hčerjo Pluzonovo. Takrat sta imeli še obe dobrega krščanskega duha. Ko sta se vrnili mladenki domov v Velegost, sta se začeli kmalu obračati na slabše. Pluzon in njegova žena, Gotšalkova sestra, sta bila sicer oba kristjana. Žena je bila krščena že v mladosti, Pluzon se je dal krstiti pa pred poroko. Posebno vneta pa nista bila nikdar za krščansko vero. Pluzon celo ne. Prej je bil navdušen pristaš stare vere in velik prijatelj-častilec Slavomira, Triglavovega svečenika s Pomorskega, ki se je večkrat oglasil na njegovem domu. Dal se je pa krstiti, da je lažje dobil za ženo sestro Gotšalkovo. Pa tudi ta ni bila nikdar goreča kristjana. Bila je sicer zelo izobražena, a mrzila je Nemce že od mladosti, in mrzila jih je po omožitvi s Pluzonom, ki je ves gorel za slovenstvo, bolj in bolj. Čimbolj pa je rastla v njenem srcu mržnja do Nemcev, tembolj je pojemala v njem luč krščanske vere, vere, ki so jo oznanjevali izvečine Nemci. A če sama ni imela žive vere, kako bi jo mogla netiti v srcu svoje hčerke Slavice ali v srcu knežnje Viljenice! Mladenki sta postajali v verskih stvareh bolj in bolj mlačni in brezbrižni, brezbrižni zlasti, odkar sta zapazili, da svobodno prihaja na Pluzonov dom Slavomir, svečenik starih bogov. Le-ta se je v zadnjem času res zopet večkrat oglasil pri Pluzonu, seveda skrivaj. Deklicama ni ostalo prikrito, da so včasih kasno v noč sedeli Pluzon, njegova žena in Slavomir skupaj v stranski sobici in se pogovarjali. Kaj so se pogovarjali, nista vedeli, a to sta vedeli, da se niso ogrevali za krščanstvo. In tako se je zgodilo, da sta mladenki bolj in bolj izgubljali in naposled izgubili vero, se vnemali v srdu do Nemcev in se ogrevali za slovenstvo in za stare bogove, pod katerimi je slovenstvo bujno cvetelo. Tega duha prežeta je prišla Viljenica s svojo sestrično na očetov dvor v Ljubek. In ta Nemcem in križu sovražni duh je bil vzrok, da se je vedla nasproti saksonskim vitezom tako hladno.

Drugi niso bili zadovoljni s tem njenim vedenjem, kakor smo videli, ona je bila pa prav zadovoljna. S svojo družabnico Slavico se je zvečer prisrčno smejala.

„Kaj ne, Slavica, danes sva dobro igrali vlogi pri obedu in na vrtu?" je dejala Viljenica in se zasmejala na glas.

„Izborno! To so jo izkupili ti vitezi!" je smejé potrdila Slavica.

„To so se nama klanjali, laskali, prilizovali!“

„Kako so sladko govorili! Menda so mislili, da sva medve nestalni mušici in se bodeva dali precej ujeti.“

„Mislili so pač, da bodeva kar nori na nje. Ali so se kruto motili. To so debelo gledali, ko sva se vkljub vsemu laskanju držali tako mrzlo. Marava medve za njih laskanje! Le naj dvorijo nemškim gospodičnam doma, pri nas jih ne potrebujemo!“

„Kako so streljali z očmi! A zaman. Njih puščice se naju niso prijele. No, zdaj bodo vsaj vedeli, da držé Slovenke več na svoj ženski ponos in na svojo žensko čast, kot Nemke.“

„Ti, Viljenica, ali si zapazila, kako te je gledal vojvodič?“

„Kaj ne bi bila zapazila!“

„Prav zatrdno se je zaljubil vate! Viljenica, sreča te išče“, se je poredno zasmejala hudomušna Slavica.

„Beži, beži! Maram za takega bahača! Si li opazila, kako se je v svoji napitnici hitro pobahal, da pod solncem ni hrabrosti kakor je nemška? Dali višnji bogovi, da bi ti bahači kmalu čutili slovensko pest!“

„Zal pa je ta vojvodič in mlad!“ je dalje nagajala Slavica prijateljici.

„Nemec zame ni nikdar zal!“

„Pa kar tako tudi ne kaže zametavati imenitne ženine. Poglej, kako bi bilo to lepo, če bi te vojvodič zasnubil, pa bi bila ti enkrat mogočna vojvodinja saksonska!“

„Nikar se ne šali, saj me vendar poznaš!“ ji je že nekoliko nevoljno segla v besedo Viljenica. „Jaz da bi vzela Nemca-kristjana! Nikdar! Prej bode solnce izgrešilo svoj tir.“

„Ne bodi no huda, saj se poznava!“ jo je hitela mirit Slavica. „Saj bi tudi jaz ne vzela Nemca, in naj bi mi položil k nogam krono kraljevsko! Kako pa se bodeva vedli jutri, Viljenica? Saj veš, da ostanejo ti sladki vitezi še jutri tukaj.“

„Sladko, kakor danes“, ji je odgovorila Viljenica sedaj že dobre volje. „Ali pa, veš kako? Pokaživa jim kar naravnost svoje preziranje. Če je moj oče tako udarjen s slepoto, da je tako nenavadno dvorljiv napram Nemcem, ki so bili in bodo zakleti sovražniki Slovenov, bodeva pa medve drugače dvorljivi. Nič se ne zmeniva jutri za nje, veš? To jih bo najbolj jezilo!“

„Zlasti vojvodiča, hahaha! Tako bodeva delali jutri, da, kakor praviš. Sedaj pa, Viljenica, pojdiva spat, da dobiva v spanju moči za tako junaško delo, ki naju čaka jutri, za — preziranje.“

„Dobro, pa pojdiva. Lahko noč!“

„Lahko noč, dragica! Dobro spavaj in sladko sanjaj o — vojvodiču Magnusu!“

„Porednica! Čakaj, bom pa jaz tebi povedala, kdo te je preveč pozorno gledal pri obedu. Veš kdo? Tisti trebušasti, rdečenosi vitez, ki je pravil, da je bratranec saksonske vojvodinje Ulfhilde. Ta se je pa v tebe zagledal!“

„Hahaha!“

„Hahaha!“

Mladenki sta se smeje poslovili in s smeškom na licu sladko zaspali — — —

Drugi dan sta pa hudomušni deklici res držali dano si besedo. —

Solnce je stalo že visoko in njegovi trepetajoči žarki so že davno došli v sobane nadknežjega dvorca, ko se je zbudil saksonski vojvodič Magnus iz krepkega spanja in lepih sanj. Čilega, prenovljenega se je čutil na telesu in na duhu. Malo sram ga je bilo sicer, da je ležal tako dolgo. No, potolažil se je v tem oziru kmalu, ko je zaslišal v sosednji sobi težko dihanje viteza Anlafa. Hitro je vstal, se opravil in stopil k oknu. In ko je pogledal skozi okno na vrt, je bila prva njegova želja, da bi med cveticami zagledal zanj najlepšo cvetico — Viljenico. A gledal je po nji zaman.

Na vrata je nekdo nalahno potrkal, in ko jih je vojvodič hitro odprl, je zagledal staro služkinjo kneginje Sirite, ki jo je bil spoznal že prejšnji dan. Ime ji je bilo Godislava.

„Začutila sem, da je Vaša Visokost vstala, zato sem potrkala“, je začela služkinja. „Presvetla kneginja Vas vabi v obednico k zajutreku.“

„Pridem takoj", je odgovoril vojvodič. „Pa zgodaj vstaja kneginja! Ali je knežnja Viljenica tudi že vstala?"

„Knežnja Viljenica je z gospodično Slavico že zgodaj zjutraj šla na izprehod."

„Peš?"

„Ne, jež."

„In proti kateri strani sta odjezdili?"

„Po cesti ob Travni reki."

„Dobro. Reci torej presvetli kneginji, da pridem takoj v obednico."

Kneginja Sirita ga je vzprejela v obednici jako prijazno in milostno. Med zajutrekom je sedela poleg njega, ga je vprašala, kako je spal prvikrat v nadknežjem dvorcu v Ljubeku, in ga izpraševala potem o življenju na saksonskem dvoru: ali imajo dosti zabave, ali jih pogosto obiskujejo potujoči pevci, ali gredó večkrat na lov, ali tudi oni hudo kritikujejo življenje mladega nemškega kralja Henrika ... Vojvodič je sicer odgovarjal na vsa vprašanja vljudno-prijazno, kakor je zahtevala viteška čast, a kneginja je z bistrimi svojimi očmi vendar kmalu opazila, da vojvodič nekam težko sedi pri mizi, da se dolgočasi, kakor bi koga pogrešal, in da ga vleče nekam drugam. Nagajiv, poreden smešek ji je zaigral na njenih ustnicah, pa je dejala:

„Morda bi svetlemu vojvodiču dobro del jutranji izprehod? Naša knežnja Viljenica je s svojo družabnico Slavico že zgodaj zjutraj odjezdila na šetnjo."

„Presvetle kneginje misel je jako dobra!" je radostno odgovoril Magnus. „Jutro je krasno. In čisti jutranji zrak bi mi zatrdno dobro del."

„Godislava, pojdi poklicat knezoviča Budivoja, naj pride sèm!" je velela kneginja služkinji. „Knezovič Budivoj lahko dela svetlemu vojvodiču družbo", je nadaljevala Sirita. „Čas ima, in vem, da bo jako rad storil to uslugo. Lahko gresta naproti knežnji in njeni družabnici!"

Knezovič Budivoj je bil res takoj voljan. In zajahala sta konja in odjezdila po cesti ob Travni reki. Kneginja Sirita pa se je skozi okno za njima gledajoč poredno smejala.

Magnus in Budivoj sta kmalu, ko sta prišla iz mesta, srečala Viljenico in Slavico, ki sta se že vračali domov. Jezdili sta skokoma. Njuna vranca sta veselo rezgetala, lahno poskakovala in ponosno potresala z grivnato glavo, kakor bi vedela, da nosita dve najlepši mladenki bodriške zemlje.

Mladeniča sta se ustavila, ko sta prijezdila do mladenk, in ju vljudno pozdravila. Deklici sta pa samo z glavo pokimali v odzdrav in podili svoja konjiča dalje. Magnus je prebledel. Zatrdno je pričakoval, da se bodeta mladenki ustavili, izpregovorili z njima vsaj nekaj besedi, če ju že ne povabili, naj se jima pridružita in ju spremita domov. Tudi Budivoju se je tako vedenje zdelo čudno. In ko je pogledal Magnusa in videl, da je užaljen, je rekel kakor v nekako opravičbo: „Naša Viljenica je včasih prava pravcata divjana!"

Vojvodič ni ničesar odgovoril. Jezdila sta dalje. Knezoviču Budivoju je bilo hudo, da je Magnusa minila vsa dobra volja, ki jo je imel prej. Zato je kmalu predlagal, naj bi se vrnila domov. In Magnus je bil zadovoljen s predlogom; obrnila sta konjiča.

Pri obedu sta bili Viljenica in Slavica zopet molčeči, hladni in mrzli, še bolj kot prejšnji dan. Gotšalk je izprožil misel, da bi se popoldne peljali v čolničih po Travni reki in potem nekoliko po morju na izprehod. Vsi gostje so bili zadovoljni. Viljenica se pa ni hotela vdeležiti te skupne vožnje. Rekla je, da jo boli glava, pa je s svojo družabnico Slavico šla v svoje sobe in tam ostala celo popoldne.

Saksonski vitezi so se odpeljali v čolničih po reki, se prostodušno smejali in se z raznimi dovtipi dobro zabavali. Vojvodič Magnus pa je bil silno čmeren celo popoldne.

Ko so se vrnili proti mraku domov, v nadknežji dvorec, je pa postal vojvodič Magnus naenkrat boljše volje. Komaj je namreč stopil v svojo sobo, pa mu je prinesla služkinja Godislava krasen šopek in ga postavila na mizo z besedami: „To pošilja Vaši Visokosti knežnja Viljenica; pri-

nesla bi bila šopek sama, pa je nekoliko bolehna."

Vojvodič je bil iznenaden in vesel, da bi bil najrajši zaukal na glas. Naročil je služkinji, naj pove knežnji, da se ji prisrčno zahvaljuje za krasni spominček. Vojvodič seveda še slutiti ni mogel, da tega šopka ni zvezala Viljenica, ampak kneginja Sirita sama ter ga poslala po služkinji v imenu knežnje . . .

„Moja bode Viljenica!" si je drugo jutro radostno govoril sam sebi Magnus, ko je s svojimi vitezi, bodriškima knezovičema in z njunim spremstvom odrinil iz Ljubeka. „Moja bode, mora biti!"

„Nikdar!" bi bila zatrdno odgovorila Viljenica, da je vedela, kaj vse si Magnus domišlja.

Nekdo drug pa je vedel, kaj si domišlja. Bil je to svečenik starih bogov, Slavomir. Po služkinji Godislavi, ki je bila skrivoma zakleta nasprotnica novi veri in njegova častilka, je izvedel, kako se saksonski vojvodič zanima za Viljenico in tudi ona zanj — saj mu je poslala krasen šopek — in da na dvorcu že vsi govoré, da jo bo vojvodič kmalu zasnubil. A ko je Slavomir vse to čul, je ponosno zmajal z glavo in dejal samozavestno sam pri sebi:

„Motiš se, vojvodiče saksonski! Viljenica nikoli ne bo tvoja. Zanjo imam izbranega jaz drugega ženina, lepšega in boljšega, kakor si ti! Imam ga, dà, tam gori, tam gori na Rujani sveti!" — —

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

POMLADI.

Que suis — je helas! et de quoy sert ma vie?
Je ne suis fore qun corps prive de cueur,
un ombre vain, un objet de malheur,
qui n'a plus rien, que de mourir en vie.
Maria Stuart.

1.

Že poje kos, že grlice grčé,
priroda veličastna vstaja,
že topo, zmučeno srce
v veselih čuvstvih se pomlaja.

Prijazni jaglec, ti povej,
povejte ptice, dragomile,
kako bi živel jaz poslej,
zatiran od življenske sile!

Naj pojem li vesel in čvrst,
naj tihi togi se podajam?
Naj omahujem, kakor trst,
naj vse na svetu kolnem, grajam?

Rumeni jaglec, kakor ti
in kakor ptice milodrage
vesel življenja, dokler tli,
poslednje čakal bom premage.

Jeseni pojdem mimo griv,
prevzet od živega spomina:
Kako je krasni svet minljiv,
pove mi — suha korenina.



VSTAJENJE. (NAGROBNI RELIEF.) AL. PROGAR.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

VII.

Morje Baltiško, ti morje lepozeleno, kakšen priimek ti pristuje danes? Rimski pisci so te imenovali Ocean; Danci so te nazvali Vzhodno morje; grški učenjaki so te krstili za Scitiško ali Pogansko morje — zaradi nevernih prebivalcev ob tvoji obali. Morje sinje, morje zeleno, povej, kateri priimek ti najbolj pristuje danes? Ti molčiš. Šumiš pač s svojimi belopoltimi valovi, a pravega odgovora nočeš dati. A jaz sam vem, kakšno ime se ti danes najbolje podá. — Pogansko morje!

Po valovih plove ladjica, na videz poskakujoč nedolžno-veselo, kakor beli labod po jezerski sinjini. Koga nosi ladjica? Same zagrizene nasprotnike Kristusovi veri, same pogansko misleče in čuteče ljudi. Tu vidim Slavomira, svečenika starih bogov, vidim Volčana iz Roztoka, Ratibora iz Gabrovega, Svetopolka iz Varnovega, Draškota iz Mahovega in Gostomisla iz Ribnice, znane zarotnike iz Volčje jame. In poleg njih so njihove žene in njihova deca, mladeniči in mladenke, in ž njimi je tudi bodriška knežnja Viljenica in njena sestrična Slavica. In kam se peljajo ti ljudje? Na Rujano, otok Svetovitov . . . Vidiš, ti morje lepozeleno, kako jaz dobro vem, kaj se na tebi godi. Ali naj ti še povem, zakaj jadrajo ti ljudje na Rujano, otok malika Svetovita?

Pristaši starih bogov, zarotniki proti novi veri in nemštvu v bodriški zemlji, so se bili ob svojem sestanku v Volčji jami, kamor jih je bil o priliki velikega sejma v Ljubeku povabil Slavomir, Triglavov svečenik, domenili, da bodo o prvi ugodni priliki potovali na Rujano, izprosit si od Svetovita blagoslova za nameravano svoje početje.

.Te prilike bi bili morda čakali še dolgo, da ni koj drugi dan po njihovem zarotniškem sestanku prišel v Ljubek saksonski vojvodič Magnus, in da niso po mestu tako hitro raznesli vesti, da se vojvodič zelo zanima za Viljenico in da jo bode bržkone kmalu zasnubil.

„Motiš se, vojvodiče saksonski! Viljenica nikoli ne bo tvoja. Zanjo imam izbranega jaz drugega ženina!“ je z zmagovalno-porednim in škodoželjnim smehom dejal Slavo-

mir, ko je bil začul ono vest. A ta smeh se ni dolgo zibal na njegovih ustnicah.

„Ženska je ženska!“ je govoril z glavo kimajoč, ko je stvar prerešetaval nadalje. „Na nobeno mladenko se ni zanesti, če se ji pride ponujat mlad, bogat in mogočen ženin. In vojvodič Magnus je tak ženin, tak, da mu ga zlepa ni najti vrstnika. Kaj velja, če se Viljenica, vpoštevajoč ugodno priliko, ne izneveri mislim protikrščanskim in protinemškim in postane voljna vzeti krščanskega vojvoda! A to bi bilo za našo stvar usodno, pogubno, naravnost uničujoče. Preprečiti moramo to zvezo, naj me stane še toliko truda in napora, naj me stane življenje moje. Samo hiteti moram, da me ne prehité drugi!“

Tako je govoril Slavomir pa je začel hitro delati.

Zadnji čas po onem sejmskem dnevu je bival — skrivoma seveda — pri svojem prijatelju in pristašu Godeljubu v ljubeškem predmestju. Tu so se shajali v poznih večernih urah vsi, kar jih je bilo nezadovoljnih z novo vero, s ponemčevanjem in z Gotšalkovo vlado. Tu sem je prihitevala — skrivoma sevé, in kadar je utegnila — tudi Godislava, pravit, kaj je na Gotšalkovem dvoru novega.

In po Godislavi je kmalu po zadnjih dogodkih poslal Slavomir Viljenici pismeno poročilo, da misli družba, ki je bila zadnjič zbrana v Volčji jami, v kratkem izpolniti svojo obljubo ter odriniti na Rujano. In ker je bila tudi ona takrat v družbi in je takisto obljubila, da se vdeleži te božje poti, naj pove, kdaj bi ji bilo mogoče iti z njimi, seveda brez vednosti očetove, da ne bi imela potem sitnosti.

Viljenica mu je precej po istem potu poslala odgovor, da bi šla silno rada na to božjo pot a da si ne upa, ker zadnje dni tako pazijo na njo.

Toda Slavomir ni odjenjal, ker jo je hotel imeti na vsak način s seboj. Poslal ji je svèt, naj se odpravi s sestrično Slavico nazaj na Pluzonov dom v Velegost: od tam pojde lahko, brez vsake zapreke, z njimi. Iti pa mora. „Pojdi, golobica moja!“ je dejal v svojem pismu. „Pokazal ti bodem golobiča-mladiča, tako lepega, kakršnega še nisi videla. Ta tvoja božja pot bode — bodi uverjena — odločilna za pot tvojega življenja.“

Viljenica je že tako srčno želela iti na Rujano, pogledat hram Svetovitov. Zadnje besede Slavomirove pa so jo tako izpodbodle, da je pogumno stopila pred svojega očeta in ga prosila, naj ji dovoli iti s Slavico v Velegost, kadar pojde ta domov.

„Zakaj pa nočeš biti pri nas v Ljubeku?“ jo je vprašal Gotšalk.

„Saj veš, da imam rada Slavico, da skoraj ne bi mogla živeti brez nje“, je odgovorila Viljenica.

„Enkrat pa morda vendar pride čas, da se bodeš morala ločiti od nje in ločena od nje živeti!“ je nekam poredno dejal nadknez.

„Tega časa si ne želim!“ je odvrnila knežnja.

„No, no, bomo že videli: morda boš nekoč pa vendar znala pogrešati Slavico“, je z istim porednim glasom nadaljeval Gotšalk. „Pa le pojdi svobodno z njo! Kdaj pa mislita oditi?“

„Dneva Slavica še ni določila.“

„Dobro; kadar hočeta, pa odrinita . . .“

Viljenica je po Godislavi hitro sporočila Slavomiru, da sprejme njegov nasvet, in da ji je oče že dovolil iti v Velegost, kadar hoče. Naj torej sedaj on določi dan odhoda na Rujano. Ona bi videla najrajši, da tudi Pluzon ne bi vedel za to pot. Zato s Slavico ne misli iti v Velegost. Samo dejala bo, da gresta, v resnici se bodeta pa skrivoma vkrcali z njim in z drugimi znanci iz Volčje jame. On naj le določi dan.

Slavomir je pa zahajal konjiča in pohitel v Roztok k Volčanu, v Gabrovo k Ratiboru, v Varnovo k Svetopolku, v Mahovo k Draškotu in v Ribnico k Gostomislu. In kmalu so se domenili, kateri dan bodo odjadrali. Sklenili so odpotovati iz Roztoka na ladji Volčanovi, ker bo odhod od tega mesta zatrdno varnejši, kakor če

bi odšli iz Ljubeka, kjer bi jih Gotšalkovi ovaduhi lahko zasledili. In ko je bilo vse dogovorjeno in določen dan odhoda, je obvestil Slavomir Viljenico. In knežnja je s Slavico v spremstvu dveh Pluzonovih oboroženih hlapcev, ki sta ju bila spremila v Ljubek, zapustila dvor pod pretvezo, da gre v Velegost, v resnici pa je šla v Roztok. In brez zapreke so se odpeljali častilci Svetovitovi po tebi, morje Baltiško, proti Rujani.

Sedaj pa reci, ti zeleno morje, ali ne zaslužiš res imena ‚Pogansko morje', ko nosiš te poganske božjepotnike?

In kakšne pesmi pojó ti božjepotniki? O Svetovitu, svetem in svetlem zmagovalcu; o Živi, boginji življenja, setve in žetve; o Jarovitu, pomladanskem zmagovalcu; o Borovitu, gozdnem zmagovalcu, in o Triglavu, Svarožiču, Radigostu, Provu, Besimiru, Sitivratu in o drugih bogovih in boginjah.

In kaj govoré med seboj ti poganski božjepotniki? Čuj, kaj pripoveduje Slavomir. Na krovu stoji, veselja mu žari oko, pa govori:

„Slavna so svetišča, posvečena našim dobrim bogovom. Krasno je Triglavovo svetišče v Štetinu, dičen je Radigostov hram v Retri, Svarožičev v deželi ratarski in Besimirov v Asmodi. Mnogoobiskana so svetišča v Kolobregu, Julinu, Velegostu, Braniboru, Malhovem in v Pluni. A ni ga nad svetiščem Svetovitovim v Arkoni na Rujani.

Na holmu stoji, obdanem z morskim šumom. Iz rdečega marmorja je sezidano in iz zelenega smaragda. Pod veliko kupolo sredi hrama stoji Svetovit, napravljen v krasno obleko: v drago kamenje štirih plemen, v krizolit, rdeči rubin, žolti karneol in beli kristal. Glave njegove so iz rumenega zlata. Glave pa ima štiri, in sicer sta dve obrnjeni na spredaj, dve na zadaj, od obeh dvojic ena glava gledajoč proti desni, druga proti drugi strani. Brade in lase ima ostrižene po rujanski narodni šegi. V desni roki drži rog, krasno ozaljšan s kovinami raznih vrst, ki se vsako leto enkrat napolni s pijačo. Levo roko ima v podobi loka zasukano v bok. Noge stojé na zemlji in imajo svoj podstav. Velik je pa tako, da presega v visokosti vsako človeško postavo.

Njegova zunanja znamenja so zastava in konj njegov. Zastava, odlikujoča se po velikosti in barvi, ima to predpravico, da sme vojna, pred katero se nosi, vse početi, kar ji ljubo. Trdnjave lahko ruši, uničuje oltarje, sežiga hiše, pustoši planjave, celo kraljevska oblast se mora ukloniti moči te zastave.

Konj Svetovitov pa je bel, dočim je Triglavov črn. Sedlo in brzda sta krasna, ozaljšana z zlatom in srebrom. In to je razlika med konjem Triglavovim in Svetovitovim, da Triglavovega konja nikoli nihče ne jezdi — oprava mu je le za okrasek —, Svetovitovega konja pa jezdi ob določenih časih svečenik, ki je odločen za to službo. Konja pa imata Triglav in Svetovit zato, da po njunih stopinjah in vedenju izvemo voljo in prorokovanje bogov.

Prorokovanje in napovedovanje bogov o sreči ali nesreči izvemo sicer včasih tudi na preprostejši način. Na Rujani sedé ženske pri ognjišču in zarezavajo, ne da bi štele, poteze v pepel: ravno število potez pomeni srečo, neravno nesrečo. Pomembna kakor število je tudi barva: bela pomeni srečo, črna nesrečo. V Arkoni so ljudje že navajeni, da pričakujejo slabe letine, ako se zmanjša medica ali pivo, s katerim je vsako leto napolnjen Svetovitov rog; obratno pa bogate žetve, če ostane rog poln. Če pa gre za važnejše stvari, za vojsko proti inozemcem ali domačinom, je treba iskati drugih znamenj, in ta se včasih ponujajo, ne da bi jih človek iskal. Iz morja pri Redigostu se prikaže ob gotovih časih velik merjasec z belim in sijajnim zobom in se radostno valja po blatu. In ljudje vedó, ko to vidijo, da bo nastal v deželi upor, dolg, težak in divji.

Najbolje znajo pa prihodnjost napovedovati sveti konji v svetiščih naših bogov. Križema se zasadé sulice v tla: v Redigostu dve, v Arkoni tri take dvojice, vsaka enako daleč oddaljena od druge. Potem pripeljejo konja. In ako stopi z desno nogo črez sulice, je znamenje sreče; če pa vzdigne najprej levo nogo, pomeni to nesrečo.

Po teh znamenjih znajo svečeniki na Rujani najbolje prerokovati. Nič manj kot tristo svečenikov ima Svetovit na Rujani, svečenikov, ki ne opravljajo samo službe svečeniške v hramu njegovem, ampak gredó tudi radostno v boj za boga, kateremu služijo.

Ona opravila seveda, ki stojé v ožji dotiki z bogovi, izvršujejo samo višji duhovniki. V Arkoni sme samo višji duhovnik prestopiti prag Svetovitovega svetišča. Samo on ima to čast, da z metlo očisti svetišče enkrat na leto, in sicer pred glavnim Svetovitovim praznikom, jeseni ob prazniku žetve. Dihati pa ne sme v hramu; kolikorkrat potrebuje zunanjega zraka, mora hiteti k vratom, da se navzočnost boštva ne razposvečuje.

Pri tem jesenskem prazniku žetve vzame svečenik sam pivno posodico iz roke Svetovitove, prerokuje pred hramom čakajočemu ljudstvu, ali naj pričakuje rodovitnega ali nerodovitnega leta, izlije staro medico kot dar pred Svetovitove noge, napolni vrč iznova in ga izprazni namah, želeč sebi in domovini srečo, moč in zmago nad vsemi sovražniki. Še enkrat napolni potem rog z medico in ga postavi na prejšnje mesto. Potem prinesó služabniki velik, okrogel, moškovisok medeni kolač kot dar za boga.

— Ali me vidite? vpraša svečenik zbrano množico.

Če mu množica odgovori z ‚da', moli, da bi bila žetev prihodnje leto še rodovitnejša, in naj bi postal kolač tako velik, da bi se za njim nihče ne mogel skriti.

Potem pa k sklepu svečenik še pozdravi navzoče v imenu Svetovitovem, jih opominja, naj ga še nadalje časté, in jim obeta za plačilo zmago na kopnem in na morju.

Pa kaj bi opisoval nadalje svetišče Svetovitovo in običajne obrede v njem, saj bodete kmalu vse to videli sami, na svoje oči. Ej ti brzokrili vetrič Velesov, nikar nam ne nagajaj, da bode lepotesana ladjica plula brzo, jaderno in krepko rezala morsko planjavo, saj je ta planjava naša, samo naša, slovenska, in mora ostati naša . . .“

In vetrič res ni nagajal. Kot brzokrila ptica v zraku je ladjica s poganskimi božjepotniki rezala morske valove proti Svetovitemu otoku, na Rujano — — —

* * *

Na Rujani so bili sprejeti nepričakovano prijazno.

Široko so odprli oči in čudom so se začudili, ko so pripluli v pristanišče mesta Arkone. Da jih pričakuje na obali sam rujanski knez Grin, kje bi si bili mogli kaj tacega domišljati! Seveda, Slavomir jim je bil zamolčal, da je obvestil rujanskega kneza, starega svojega prijatelja, da pripelje na Rujano veledične božjepotnike, in da mu je sporočil tudi dan, kdaj jih dovede — kajpada ob ugodnem vremenu —, in naj zato on pazi s svojega gradu, kdaj bode zagledal na morju ladjo z višnjevo zastavo, in ko jo bode uzrl, naj ve, da prihaja on s plemenitimi sopotniki, in naj jih pride zato pozdravit, ker njih pohod je velikanske politične važnosti za vse severne Slovene.

In knez Grin se je odzval prošnji in vabilu. S svojim sinom Krutom in z mnogimi velmožmi je prišel v pristan, je došlece prisrčno pozdravil kot brate in sestre iste slovenske krvi, jim ponudil kruha in soli in jih povabil kot goste v svoj grad.

Viljenica se je s svojo sestrično Slavico držala bolj od zadaj. Kakor so se bili zgovorili med potjo, Slavomir ni povedal njenega imena in pokoljenja, ko jo je mimo drugih predstavil knezu in njegovemu spremstvu: rekel je le, da je sestrična Pluzonove hčere Slavice. A ko jo je s prikritim in vendar dosti govorečim smeškom predstavil, je gledal, kakšen vtisk bo naredila na Rujance in zlasti na Grinovega sina Kruta. In zadovoljen smehljaj je zaigral na njegovih ustnicah, ko je opazil, kako pozorno so Viljenico vsi pogledali, kakor očarani od njene nenavadne krasote, posebno pozorno in pomembno še knezovič Krut, in ko je videl, da je tudi Krut naredil na mladenko mogočen vtisk.

„Ta dva morata priti skupaj!“ je govoril sam s seboj, ko so šli v Grinov grad in je z veselo zadovoljnostjo opazoval, kako se ljubeznivo vede z Viljenico Krut, ki se je nji in Slavici koj pridružil kot spremljevalec. „Morata — in prideta tudi! Zato bodem že jaz poskrbel, naj me stane karkoli.“

In res je delal hitro.

Po slavnostnem obedu, ki ga je napravil knez Grin bodriškim gostom, je šel Slavomir, dočim so šli drugi na vrt, s knezom v njegovo sobo, pa započel z njim ta pogovor:

„Kako ti ugajajo bodriški božjepotniki?“

„Dobro“, je odgovoril Grin. „Vesel sem jih, kakor sem vesel namena, iz katerega so prišli sèm. Dal vsedobri Svetovit, da bi tudi oni dobili ugoden vtisk pri nas in ponesli od tu na svoje domove plamenec ogenj svetega navdušenja za stare naše bogove.“

„Višnji Svetovit, bog tvoje zemlje rujanske, slavnoznan po svojih prerokbah, bode zatrdno prerokoval srečo in uspeh pri nameravanem našem započetju, saj mislimo s tem započetjem proslaviti v prvi vrsti njegovo ime. Prinesli smo s seboj tudi lepe darove zanj in za njegove svečenike, tako da sem popolnoma uverjen, da nam podeli blagoslova za naše započetje.“

„To jaz iskreno želim. Zato bodem tudi jaz z darovi poizkusil nakloniti vam njegovo milost, kakor tudi milost in dobrohotnost njegovih svečenikov. Sicer je Svetovit že sam bogat, in so premožni tudi njegovi svečeniki, kakor ti je zatrdno znano. Ne samo dosti hiš, ampak tudi dosti obsežnih travnikov, njiv in gajev je last hrama Svetovitovega. Tudi reden davek plačujejo Rujanci Svetovitu, in sicer daje vsaka glava brez razlike, ali je moška ali ženska, vsako leto en denar. Svetovitu pripade tudi tretji del plena, ki ga zaplenimo v vojski. In tudi od trgovine dobi Svetovitov hram desetino. Torej se ne more reči, da so Svetovit in njegovi svečeniki potrebni. Vendar roka roko umiva, in nikomur dar ni neljub, tudi najbogatejšemu ne. Saj se z darom ne podpira samo potreba in revščina, ampak se z njim kaže tudi dobro srce in češčenje ter spoštovanje do onega, ki mu ga damo. Zato je prav, da ste prinesli s seboj tudi daril za Svetovitov hram. In kakor sem rekel, bodem tudi jaz z darovi poizkusil pospeševati dobri namen, zaradi katerega ste prišli sem, ker mi je v resnici mnogo ležeče na tem, da zopet zavlada vsedobri Svetovit z drugimi našimi bogovi in božicami v vaših pokrajinah, kakor gospoduje pri nas.“

„Zahvalim te kakor za lep vzprejem in izkazano nam gostoljubnost že naprej tudi za dar, ki ga bodeš položil v naš namen na Svetovitov oltar. Položil ga pa ne boš samo v našo korist, položil ga boš tudi — bodi prepričan — v svoj in svoje hiše prid.“

„Kako to meniš?“

„Ti misliš, da sem prišel jaz z Bodriči samo zato na Rujano, da vprašamo preroškega Svetovita, ali se obnese ali ne naša stvar, ki jo započenjamo za staro vero in bogove. Toda povedati ti moram koj, da sem prišel še iz drugega namena.“

„Iz kakšnega?“

„Pokazat sem ti pripeljal mladenko, ki sem jo določil za bodočo ženo tvojemu sinu Krutu.“

„Ali se šališ ali govoriš resno?“

„Kdaj se je Slavomir s teboj še šalil? Jaz govorim resno. Res sem ti privedel v hišo nevesto.“

„In katera bi bila to?“

Slavomir je stopil k oknu in pogledal na vrt. Knezovič Krut je stal ravno pod oknom in smejé nekaj dopovedoval Viljenici in Slavici.

„Ali vidiš deklico, ki stoji poleg Pluzonove hčere?“ je rekel Slavomir in potegnil kneza k oknu.

„Vidim. Rekel si, da je sestrična Pluzonove hčere.“

„Sestrična njena je res. Pa čigava hči je, ti še nisem povedal.“

„Čigava?“

„Nadkneza Gotšalka!“

„Ni mogoče!“

„Res je. In glej, ta mora postati žena tvojega sina, kneginja rujanska in kneginja bodriška! To pravim jaz, Slavomir — — —“

„Da te ne poznam že dolgo let sèm kot svojega dobrega znanca in prijatelja ter resnega moža, bi rekel, da budališ ti ali pa da imaš mene za budalo“, je izpregovoril knez Grin po precej dolgem prestanku, motreč z bistrimi očmi Slavomira ter tehtajoč njegove besede. „Da bi Gotšalkova hči postala kneginja rujanska in obenem — kakor sem posnel iz tvojih besed — kneginja bodriška! To naj razumejo bogovi, navaden smrtnik ne more!“

Slavomir pa se je zmagovito-ponosno zasmehljal, tako nekako kakor se smehlja učenjak, ki je razvozljal težak problem, ali vojskovodja, ki si je po resnem preudarku moral reči, da je bojni načrt, ki ga je izdelal, najboljši, tak, da mu zmago naravnost jamči. Pa je dejal Slavomir:

„Bogovi razumejo moje besede in jih zatrdno odobrujejo. Prav izvestno jih bode javno odobril Svetovit. Razumeti jih moraš pa tudi ti, tembolj, ker nisi navaden smrtnik: saj te vendar že dolgo časa poznam, moža studenčno-bistrega duha in ribje-zdravih možganov. Naj ti stvar kar takoj obrazložim, saj naši ljudje na vrtu naju menda ne bodo tako težko pogrešali! Knežja Jasnost! Vprašam te, ali more pravi Sloven, Sloven stare korenine, častilec starih bogov in starih običajev, odobravati Gotšalkovo vlado v Bodričih?“

„Odobravati jo more kvečjemu narodna izdajica, propalica ali kukavica“, je odločno odgovoril rujanski knez.

„Prav praviš!“ je s svetim navdušenjem povzel Slavomir. „In jaz ti to povem, da je Gotšalk velik izdajavec slovenske stvari in slovenskih koristi. Sicer ve vsakdo, da je v vojnah izkušen vojak-junak —“

„Te slave mu ne more nihče odrekati.“

„Pa naj bi se pokazal junaka tudi v borbi za narodno slovensko stvar! Toda kaj počenja? Z vsemi močmi pomaga nemškemu življu, da se vgnezduje v bodriški deželi! Duhovnike, redovnike in redovnice naseljuje po mestih in trgih, da bodo kmalu preplavili deželo, kakor velikanska, uničujoča povodenj. Jaz se ne bodem čisto nič čudil, če v kratkem dá ta slovenski knez povelje, da se mora vsak Bodrič priučiti blagoslovljeni nemščini.“ — Zaničljivo je izgovoril te zadnje besede.

„Škoda, res, velikanska škoda za Gotšalka, ki je bil v svoji mladosti tak navdušen Sloven in tak sovražnik Nemcev“, je pritrdil knez.

„Za navdušenega Slovena se dela in razglaša še danes. Pravi, da je to znamenje prave ljubezni do naroda, če mu človek želi in po moči stori dobro; on pa da je spoznal, da je za bodriški narod največje dobro krščanska vera, in zato jo razširja na vso moč... Toda vprašam, ali ne bode uničil narodnosti slovenske, ali ne bode pahnil slovenstva v prepad, iz katerega se ne bode moglo več vzdigniti, če pospešuje razširjanje vere, ki jo oznanujejo Nemci, in dovoljuje, da se naseljujejo nemški pritepenci svobodno po slovenskih tleh? Če on trdi, da je goreč Sloven in da srčno ljubi svoje Bodriče in vse slovenske sosede-rojake, zakaj je pa šel pred leti v zvezi z Danci in s Saksonci zaplesat bojni ples z ljutiškima plemenoma, s Prekopenci in Kišani?“

„Večna mu sramota!“ je ogorčeno dejal knez Grin. „Vem, katerega žalostnega dejstva se spominjaš. Pred prilično osemnajstimi leti je bilo, ko so se sprli med seboj Kišani, Prekopenci, Ratari in Dolenčani. Zakaj ni takrat Gotšalk kot najbližji sosed poizkušal posredovati med bratskimi plemeni, da se ne bi klali v bratomorskih bojih in poklali toliko tisoč slovenskih mož in mladeničev? Zakaj se je tako daleč izpozabil, da je šel z zagrizenimi nasprotniki Slovencev, z Danci in s Saksonci morit Prekopence in Kišane in iz njih izsiljevat po zadobljeni zmagi tako vojno odškodnino? Za več tisoč mark srebra — sem slišal — sta si ti plemeni morali kupiti mir.“

„Res je. In zmagovalci so si razdelili denar, in tudi Gotšalk je vzel svoj del. Od bratskega rodu plen ... Da ga sram ni

bilo! In zraven je treba pomisliti še to: Danci, Saksonci in Bodriči pod Gotšalkovim poveljstvom so šli nad ti ljutiški plemeni kot kristjani, češ da hočejo izpreobrniti poganska rodova. In kaj je resnica? Pri sklepanju miru ti krščanski knezi, danski, saksonski in bodriški, še omenili niso krščanstva, oziroma da se morajo Ljutiči dati pokristjaniti! Sramota Dancem in Saksoncem in stokrat sramota Gotšalku!"

„Sramota mu! Dobro svojo slovensko čud je docela izpremenil v grdo, pohlepno nemško."

„Nemci so ga vsega izpridili."

„In bolj in bolj drži ž njimi. Sicer je že po vsem slovenskem severu znano, kako se druži z Billungi, a najnovejša vest o tem prijateljskem druženju tebi zatrdno ni še znana. Veš, zadnjič je prišel v Ljubek Ordulfov sin Magnus, s ‚prijateljskim' namenom, kakor je govoril, da spremi Gotšalkovega mlajšega sina, Henrika, v samostansko šolo v Lunenburg. In Gotšalk ga je vzprejel preljubeznivo. In veš, kakšna vest se je precej po prihodu saksonskega mladiča že raznesla po Ljubeku? Da se je Magnus zagledal v knežnjo Viljenico, in da se tudi knežnja baje zanima za njega!" . . .

„Kako je pa mogla priti s teboj semkaj, če ji je všeč nemški, krščanski mladenič?" je čudeč se vprašal Grin.

„Lahko se čudiš, toda vedi, to je tako. Čuje se pač, da knežnja malo gleda po njem. Čuje se, pravim; ali koliko je resnice na govorici, še nisem mogel dognati. Knežnjo Viljenico sem imel priliko spoznati, da je vkljub temu, da je Gotšalkova hči in vkljub temu, da je krščena, vendar-le pristašinja starih bogov. Oni večer, ko smo se v takoimenovani Volčji jami pri Ljubeku ob priliki velikega sejma sešli privrženci starih bogov po dogovoru, da se pomenimo, kako bi se uprli ponemčevanju, sem spravil tja tudi knežnjo. In tudi ona je z drugimi vred obljubila iti na Rujano, izprosit od Svetovita blagoslova za nameravano početje, za odpor proti nemštvu in križu v Bodričih. Pa ko sem izvedel za one govorice, krožeče po mestu po Magnusovem prihodu, sem si dejal: Govorica je bila samo govorica; lahko ni pičice resnice na nji. Vendar kaj če bi se deklica le dala ujeti v nastavljeno ji lepo past in bi se polakomila naslova vojvodinje saksonske? Zato sem ravno zaradi nje pospešil zaobljubljeno božjo pot na Rujano, da knežnja tem prej spozna in vzljubi onega ženina, ki sem ji ga določil jaz — tvojega sina Kruta."

„Pa kako si prišel, prijatelj, na to misel, da bi se vzela moj sin in hči bodriškega nadkneza Gotšalka?" je vprašal knez Grin z glasom, ki se mu je na njem že poznalo, da je Slavomirov načrt všeč knezu.

„Kako sem prišel na to misel, prašaš? Ljubezen do starih naših bogov in ljubezen do domovine mi jo je vdahnila, oziroma višnji naši bogovi so mi jo dali. Odvrniti hočem nesrečo, ki bi prišla nad bodriški rod po zvezi s Saksonci."

„Kaj misliš, da bi bil nadknez Gotšalk res voljan dati svojo hčer Nemcu za ženo?"

„Zatrdno, če jo Magnus le zasnubi. Tako je zaverovan v Nemce, da bi še v [čast štel sebi in vsemu bodriškemu rodu, če jo zasnubi Billung!" je jezno, z zobmi škrtajoč rekel Slavomir.

„Ha, veš kaj bi naredil jaz na Gotšalkovem mestu, če bi mi Nemec zasnubil hčer?" je smeje vprašal Grin.

„Udaril bi ga po nečistih ustih . . ."

„Tega baš ne. Rajši kaj drugega. Na udarec človek lahko kmalu pozabi, ne tako hitro pa na očitno zasramovanje. In veš, kako bi jaz osramotil nemškega snubača? Klin se izbija s klinom, pravi pregovor. Ko je šel nemški kralj Oto, tretji tega imena, po cesarsko krono v Rim, je vzel s seboj sijajno spremstvo. Spremljali so ga premnogi škofje in duhovniki, knezi in vojaški prapori. Spremil ga je tudi bodriški knez Mistivoj, Misislavov sin, s tisoč slovenskimi jezdeci. Pridružil se je z njimi saksonskemu vojvodu Bernhardu, ki je takisto spremljal kralja. Pridružil se mu je pa zato, ker je obljubil vojvoda, da mu bode dal za ženo sorodnico svoje hiše. Viteško-zvesto je

spremljal Mistivoj nemškega kralja, tako zvesto, da so bili v italijanskem mestu Veroni, kjer je iz narodnostnega sovraštva nastal poboj med Nemci in Italijani, pobiti, za Nemce se boreč, premnogi njegovi konjiki. V drugih nadaljnih bojih po Italijanskem je bilo potolčenih toliko slovenskih konjenikov, da je skoro sam izmed številne slovenske trume zapustil z Otonom italijansko zemljo.

Ko se je vrnil iz Italije, je zahteval, da mu dá vojvoda nevesto, ki mu jo je bil obljubil pred vojnim pohodom. Mejni grof Dietrich je pa tedaj zaničljivo dejal: „Vojvoda krvna sorodnica ni za slovenskega psa!“ In Mistivoj je šel domov brez neveste. Tako verolomnega se je pokazal tedaj Nemec. Vidiš, in jaz bi sedaj na Gotšalkovem mestu Billungu, če bi prišel snubit hčer, lepo vrnil ono sramoto. Odgovoril bi mu smelo: „Knezove hčere nikoli ne dobi nemški pes!“ To bi bil odgovor, kaj?“

„Edino primeren!“ se je odzval Slavomir. „A Mistivoj se je Nemcem — znana je tudi meni zgodba — na ono osramočenje dobro odrezal. Rogajoč se je ponovil besede mejnega grofa in pristavil: „Toda ako je pes za kaj, bode še grizel okoli sebe!“ — Pa je šel k Ljutičem, si izprosil njihove pomoči, in se je začela grozna morija Nemcev in kristjanov. Sicer bi tudi Billung lahko tako odvrnil Gotšalku. Ali naj bi on le poizkusil grizti! To bi jo dobil po zobeh! In če bi ga Bodriči sami ne mogli ukrotiti, bi jim ti zatrdno rad pritekel na pomoč, če bi te prišel prosit Gotšalk, kakor so svoje dni pomagali Mistivoju Ljutiči.“

„Zatrdno. Toda Gotšalka ne bode nikdar k meni.“

„Vem, da ne. Zato je pa naša dolžnost, da preprečimo ono zvezo, po kateri bi Nemci dobili še večji vpliv v Bodričih. Pa tudi Viljenice bi bilo škoda, če bi vzela Nemca. Zato sem jaz naredil ta bojni načrt proti Gotšalkovemu nemškemu gospodstvu v Bodričih, in naši bogovi ga morajo pohvaliti: Mi zarotniki iz Volčje jame, ki smo prišli danes na Rujano, bodemo, ko dobimo od Svetovita blagoslov, polni svetega ognja odšli domov, budili ljudstvo, nekega lepega dne vstali in pregnali zadnjega Nemca iz dežele. Če bi jih pa Gotšalk hotel braniti, se vzdignemo tudi zoper njega, in če bodemo sami preslabi, nam prideš ti na pomoč: Gotšalka premagamo, prisilimo, da odstopi, vlado pa izročimo Viljenici in tvojemu sinu Krutu, ki naj poroči bodriško knežnjo. In ustanovili bodemo — ko tudi ti, in sicer kmalu, izročiš rujansko knezovino svojemu edincu Krutu — mogočno, iz dveh velikih slovenskih rodov spojeno kneževino, poizkusili bodemo potem tudi ljutiška in pomorska plemena pridobiti, da se zedinijo z nami — in pod pokroviteljstvom naših bogov ustvarimo državo slovensko, veliko in silno, da je ne bo moči na svetu, ki bi jo strla . . .“

Slavomir je prenehal in radovedno-pozorno gledal kneza Grina, kaj poreče k temu njegovemu bojnemu načrtu.

Grin je molčal precej časa. Ali je tehtal Slavomirove besede ali pa ga je občudoval. Potem pa je rekel resno-svečano:

„Sami bogovi so ti morali navdati tako misel, oj Slavomir. Dali bogovi še to, da bi jo mogli tudi vdejstviti! Tu imaš mojo roko: Tudi jaz sem vaš zvest zaveznik!“

„Slava ti! Hvaležni ti bodo pozni rodovi!“

„Še večja zahvala pristuje in se bode glasila tebi. Samo to je treba še pretehtati, ali sta za veliko zamisel tudi onadva, ki sta poklicana biti v prvi vrsti udeležena pri njej: Viljenica in Krut?“

„Slavomir je sicer že sivolas kot sivi sokol“, je ponosno odgovoril svečenik. „Toda njegove oči so, vedi — še vedno jasne, sinje kakor oko detinje, čiste kakor oko golobinje. Zapazil sem takoj pri izkrcanju, da sta se mladenič in mladenka prav prijazno spogledala. Zdelo se mi je, da sta prvi hip začutila, da sta si sorodni duši . . . Pri obedu sem ju natančneje opazoval — in menim, da se nisem varal . . . Sicer pa“ — tu se je starec ozrl skozi okno, kamor mu je že prej večkrat ušel postranski pogled — „sicer pa, poglej, knez, tu doli . . .“

Knez Grin se je ozrl skozi okno na vrt. Knezovič Krut in knežnja Viljenica sta stala pri drevesu pod oknom sama. Slavica je bila stopila k drugi gruči, ki je šetala po vrtu v spremstvu Grinove soproge in njenih hčera. Krut se je v trenutku, ko sta Grin in Slavomir pogledala doli, pripognil, utrgal cvetko, jo poljubil in jo priklonivši se ponudil Viljenici. Le-ta je zardela, jo vzela, nekaj časa sramežljivo gledala v tla, potem pa tudi poljubila cvetico in ljubeznivo pogledala Kruta.

„Ali si videl?“ je vprašal Slavomir kneza.

„Videl!“

„In razumel?“

„Razumel. Mladenka ne odklanja prijateljstva!“

„Vidiš: vse po sreči. Dali le še višnji bogovi blagoslov! Pojdiva k svečenikom Svetovitovim, da jim sporočim naš dohod in izvem, kdaj se lahko zglasimo s svojimi prošnjami in darovi pred vsedobrim bogom.“

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

ODDALJENIM DUŠAM.

6.

Vse globočje, vse topleje,
vse drugače pel bi jaz,
ali tožen mora biti
moje Muze vsak izraz.

Ko bi vedel, da me čisto
ljubi ena duša vsaj
brez prevdarkov, brez ozirov,
kakor ptica solnčni maj:

iz srca bi mi pobegnil
ostrodihajoči mraz,
vse globočje, vse topleje,
kakor slavec pel bi jaz.

7.

Čemu, čemu bi neki tožil
ušesom gluhim, mrtvim srcem!
Umrì bolestni klik!
Vesele pesmice bom krožil,
kot očka naš, Vodnik.

I vam, ki ste mi nekdaj vzeli
življenja cvetje, mile upe,
odpuščam iz srca,
kot ne bi nikdar prizadeli
najmanjšega mi zla.

Spomin za mano, up pred mano,
ljubezen sredi duše verne,
po svetu hodil bom:
Srce pokojno naj in vdano
poslednji najde dom!



BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

VIII.

Bodriškim božjepotnikom na Rujani se je izšlo vse po volji. Zlasti svečenik Slavomir je bil z uspehi zadovoljen, tako da je odhajaje z otoka zmagovalno-ponosno rekel knezu Grinu:

„No, sedaj pa reci, če nismo svoje stvari dobro opravili? Mnogo lepše se nam je vse izteklo, nego sem pričakoval!“

Knez Grin se je samo veselo smehljal in ni ničesar odgovoril, ker Slavomirovim besedam ni mogel oporekati.

Hej, res so dobro opravili naši znanci svojo božjo pot!

S svetim strahom in trepetom so stopali drugi dan po svojem dohodu iz Grinovega gradu proti svetišču Svetovitovemu. Svečeniki Svetovitovi so namreč Slavomiru na vprašanje, kdaj se bodriški božjepotniki lahko zglasijo s svojimi prošnjami in darovi pri vsedobrem bogu, odgovorili, da lahko pridejo koj drugo dopoldne. In oblekli so se Bodriči v obleko praznično in se odpravili s svojimi darovi na holm, kjer je stal Svetovitov hram, s srcem radostno-nemirno trepetajočim in s srcem globoko-vernim, s kakršnim so se Sloveni že takrat odlikovali pred vsemi drugimi narodi. Žal, da je bila vera, za katero je gorelo to njih srce, tako zmotna, tako blodna!

Vera Baltiško-polabskih Slovenov je bila politeistično poganstvo. Verovali so v mnogo bogov in boginj. Častili so, kakor nam poročajo zgodovinski viri, nič manj kot štirinajst božanstev. Božanstvo so pojmovali čutno, njegovo navzočnost so si predstavili v določen kraj, ki jim je veljal zato za nedotekljiv, svet prostor.

Vsled tega čutnega pojmovanja boštva so častili kot bogove stvari v prirodi: kamene, vrelce, drevesa, gozde, gaje, ki so v njih po njihovem mnenju stanovala božanstva, itd.

Druge slovenske bogove je naredila človeška roka. Predstavljali so jih v orožju ali v bojni opravi. Predstavljala je boga ali sulica, vtaknjena v steber, ali zastava, ki so jo nosili kot boga ali boginjo pred vojno, v mirnem času jo pa skrbno in vestno čuvali svečeniki. Zlasti Svarožiči so bili lepo napravljeni: s krasnimi šlemi in z oklopi so zbujali v ljudstvu navdušenje za boj proti sovražnikom slovenskega imena.

Podobe svojih bogov so napravljali izvečine iz lesa in jih zlatili ali pa srebrili;

imeli so ponekod pa tudi podobe bogov iz samega zlata ali vlite iz kovin. Podobe so bile raznovrstne. Nekatere so imele po dve, tri in še več glav na enem telesu, druge po eno glavo, pa več obrazov. O Radigostu se čita, da je bila njegova podoba okrašena z zlatom in da je imel bogato ozaljšano posteljo. Borovit, Svetovit in Triglav so imeli po več glav. Narejeni so bili iz iste snovi. Turupid in Rinvit sta imela po več obrazov na eni glavi.

Za podobe in orožje, predstavljajoče bogove, so pa imeli tudi posebne, svete prostore, bolj ali manj umetno izdelana svetišča. Najbolj umetno in dragoceno zgrajeno izmed vseh je bilo svetišče Svetovitovo na Rujani, središče poganskega bogočastja Baltiško-polabskih Slovenov.

In proti temu svetišču so stopali tistega dopoldneva Gospodnjega l. 1064. bodriški božjepotniki, spremljani od kneza Grina, s svetim strahom in trepetom in s srcem radostno-nemirnim in s srcem globokovernim.

V preddvoru svetišča, ki je bil nepokrit ter ograjen z leseno steno, na kateri so bile napravljene lepe, iz lesa izrezljane in poslikane podobe, jih je pričakoval nadsvečenik Svetovitov, obdan od podrejenih mu svečenikov. Slavomir mu je v svečanem nagovoru povedal, odkod so njegovi božjepotniki in po kaj so prišli. Nadsvečenik jih je ljubeznivo pozdravil, sprejel njihove darove in rekel, da pojde koj vprašat vsedobrega boga za svèt in ga zaprosit blagoslova.

In ugoden je bil odgovor, ki ga jim je — kajpada po precej dolgem času — prinesel iz svetišča:

„Stopinje in vedenje Svetovitovega konja oznanjajo srečo in uspeh pri vašem započetju. Svetovit sam vam pa po meni, tolmaču njegovih misli in želja, to govori: Bodriči naj bodo zopet bodri, pa bodo z njimi bogovi vsemodri!“

Spogledali so se božjepotniki, ko so zaslišali te besede, in se popraševali z očmi, kaj bi pomenile.

Nadsvečenik Svetovitov se je držal svečano-resno. Slavomir je pa po kratkem premišljevanju tlesknil z rokami in dejal božjepotnikom:

„Krasen je ta odgovor in moder, kakršen more priti le iz ust vsemodrega boga! Hej, Bodriči, veste kaj pomenijo te besede? Bodriči naj bodo, svojemu imenu primerno, bodri, pogumni, junaški, veseli: pa bodo vsemodri bogovi na njihovi strani. Torej vas sedaj vprašam: Ali hočete vzprejeti nasvet vsemodrega boga-preroka? Ali hočete biti zopet to, kar pomeni vaše ime, lepo ime, ki so ga dobili vaši predniki vsled svojega poguma, junaštva in žilavosti? Ali hočete biti zopet bodri, in ne več zaspani, bojazljivi in plahi? Višnje božanstvo vam pravi, da je z vami, če se hočete zbuditi iz zaspanosti. Ali hočete?“

„Hočemo!“ so se navdušeno odzvali božjepotniki.

„Ponovimo torej na tem svetem kraju vpričo preroškega boga, vpričo njegovih svečenikov in vpričo kneza Grina prisego, ki smo jo bili prisegli v Volčji jami in recimo: V boj za stare bogove in za svobodni dom!“

„V boj!“ so hrupno ponovili sopotniki.

Potem pa je izpregovoril nadsvečenik Svetovitov: „Kaj vam pravim, dragi božjepotniki! Štiri glave ima naš vsedobri bog, ker se ozira kot gospodar na vse štiri strani sveta okrog. In česa ga prosim jaz za vas? On gleda proti vzhodu. Od vzhoda nam prihaja luč, od vzhoda nam sije zor, ki nam prinaša beli dan. O svetli bože Svetovit, razlij nad Bodriče svoj svit! Razsvetli jih, pouči jih, da izvedó, kako naj delajo, da prej dosežejo svoj cilj! — Svetovit gleda proti zahodu. Zapad nam pošilja toplih sapic, ki ljubko vejejo in sejejo radost in zadovoljnost v človeško dušo. O blagi bože Svetovit, daj, oj daj, da v zemljo bodriško zaveje zopet topla sapica veselja, zadovoljnosti! — Bog gleda proti jugu. Z juga nam prihaja pomlad, lepozelena, lepocvetoča. O vsedobri bože Svetovit, prikliči, prinesi vendar v bodriško zemljo kmalu pomlad,

prerojenje! Prerodi srca Bodričev, da vsi vstanejo iz spanja zimskega, da vsi planejo nad sovražnika in v njih zavlada zopet zorna mladenka Vesna! — In proti severu gleda naš bog. S severa brije mrzla burja, ki prinaša v dežel zimo, mraz, in zamori vse vrtne nasade. O močni bože Svetovit, navduši, podžgi Bodriče, da vsi kot en mož vstanejo, da vsi kot mrzla burja planejo nad Nemce in z morečo sapo puščic zatarejo in zamoré vse njihove malovredne nasade v bodriški zemlji: vero krščansko in potujčevanje naroda! Zavladaj v lepi zemlji bodriški zopet ti, mogočni gospodar, bodi samo ti v tej zemlji gospod, in prost bode bodriški rod!"

Tako je govoril nadsvečenik Svetovitov. Pobožno so ga poslušali bodriški božjepotniki. Ko je pa končal in jim dal blagoslov, so jim zažarele oči v ognju svetega navdušenja. „Zgodi se, zgodi se!" so klicali in vsi srečni in zadovoljni so zapustili svetišče. — — —

A izšlo se je Slavomiru tudi v knežjem dvorcu vse po volji. Tudi drugi namen, zaradi katerega je bil prišel na Rujano, je odhajajoč z otoka videl dosežen.

Tri dni so ostali bodriški božjepotniki na otoku gostje kneza Grina. In kaj je videl in kaj je slišal Slavomir na predvečer odhoda?

Grinov sin Krut in Viljenica sta šla proti mraku na vrt v lopo. Slavomir ju je opazil skozi okno in šel neopažen za njima skozi stranska vrtna vratca. Zadaj za lopo stoječ je skozi veje opazoval knežnjo in knezoviča.

Viljenica, sicer tako ponosna, po naravi ohola, je nekamo tako ponižno sedela na klopici pri mizici Krutu nasproti, kakor človek premaganec nasproti svojemu zmagalcu.

„Viljenica, ali si snoči dobro spala pod našim krovom?" je vprašal knezovič mladenko ljubeznivo in jo pogledal s svojimi lepimi črnimi očmi.

„Vrlo dobro!" je odgovorila knežnja.

„In kaj se ti je sanjalo, ako smem vprašati?"

Mladenka je zardela in ni odgovorila.

„Ali mi nočeš povedati?"

„Pa ti povej, kaj se je tebi!" je dejala deklica poredno.

„Meni se je sanjalo celo noč o Viljenici . . ."

Mladenka je zardela še bolj. On pa je nadaljeval: „Res, Viljenica, o tebi se mi je sanjalo . . . Da sem bil v Ljubeku na dvoru tvojega očeta . . ."

„Odkod pa veš, čigava sem?" je vprašala mladenka hlastno, razburjeno.

„Vidiš, Viljenica, vse se izve, ako se človek toliko zanima za kako stvar, kakor se na primer jaz zate. Odkrito naj ti povem: všeč si mi bila prvi trenutek, ko sem te videl. Predstavili so te nam samo kot sestrično Pluzonove hčere Slavice. Kmalu sem spoznal, da hočejo Slavomir in drugi božjepotniki, zatrdno po domenku, prikriti tvoje pravo pokoljenje. In poizvedoval sem in končno izvedel, da si hči nadkneza Gotšalka."

„In kdo me je izdal?"

„Slavico sem tako dolgo nadlegoval, da mi je povedala."

„Ah, ta Slavica! Ni lepo od nje, da me je izdala, in jo bodem zato tudi trdo prijela. Toda", je pristavila pomirjena — „je že, kar je . . . Povej sedaj naprej, kaj se ti je sanjalo. Kako je bilo v Ljubeku?"

„Prijetno je bilo, zelo prijetno, vsaj meni; tako prijetno, kakor belemu golobcu pri družici golobici . . . V lopi nadknežjega dvorca sva midva sedela, prav kakor sediva danes tu. Toda . . ."

„Kaj? Nadaljuj, prosim!"

„Ni mi bilo privoščeno uživati dolgo to srečo — — Ko sva sedela v senčnati lopi prijateljsko kramljajoč in veselo se smejoč, je naenkrat stopil v lopo tvoj oče, grdo pogledal tebe, vame pa hotel sprožiti puščico, napojeno s kačjim strupom . . ."

„In te je zadel?" je vprašala Viljenica s trepetajočim glasom.

„Ne. Pač pa se je zgodilo nekaj drugega."

„Kaj? Povej!"

„Bojim se, da te ne užalostim . . ."

„Užalostiš? Ah ne! Kako? Saj so vendar vse le sanje . . . Nadaljuj torej!"

„Čuj, v mene je hotel sprožiti tvoj oče puščico — bilo mu pač ni všeč, da sem sedel ob tebi —: a jaz sem ga prehitel, pomeril svojo puščico vanj in ga zadel v srce, da se je mrtev zgrudil na tla. Ali ne bi bilo to grozno, če bi se zgodilo v resnici?“

„Zatrdno grozno . . .“ je jeknila Viljenica — „Hvala bogovom, da so bile le sanje!“

„Da, zares . . . A sedaj pa ti povej Viljenica, kaj se ti je sanjalo.“

„Tudi meni se je sanjalo, da si bil ti pri nas; a moje sanje so bile lepše. Ne vem, če bi jih pravila; ti bi se smejal . . .“

„Tem bolje! Saj smeh je navadno znamenje in izraz radosti, in ti mi vendar privoščiš kaj radosti, ne?“

„No, pa bodi! — Stala sva, ti in jaz, na balkonu nadknežjega dvorca v Ljubeku. Pod balkonom je bilo vse polno ljudstva, in vsi so naju pozdravljali navdušeno, burno —“

„Kot kneza in kneginjo?“

„Da“, je odgovorila mladenka, sramežljivo zardela in pogledala knezoviča z vso toploto krasno-sijajnih oči.

Krutovo lice se je razjasnilo in razsvetlilo, kakor se razjasni in razsvetli livada, lepa že sama po sebi, ker polna in bogata pisanih rož, če solnce, ki se je prej skrivalo za oblačicami, pogleda naenkrat nanjo s svojimi žarkimi očmi.

„Ah, glej, Viljenica, ali ne bi bilo lepo, če bi se te sanje kdaj uresničile?“ je tiho dejal Krut.

Deklica je zopet bolj zardela, pogledala v tla in ni nič odgovorila.

„Te tvoje sanje“, je nadaljeval knezovič, „da bi naju pozdravljalo ljudstvo kot kneza in kneginjo v Ljubeku, se pač menda ne morejo izpolniti. Kaj pa, ali ne bi lahko rujanski narod pozdravljal enkrat tebe, Viljenica, kot svojo kneginjo? . . . Viljenica! Ti zardevaš . . . Viljenica!“ je govoril mladenič vedno burneje.

„Kaj?“ se je tiho odzvala deklica.

„Viljenica, prosim te, povej mi odkritosrčno: ali imaš ti že izvoljenca-ljubimca?“ Mladeniču je trepetal glas pri tem vprašanju.

„Zakaj to vprašaš?“ je istotako s trepetajočim glasom dejala knežnja.

„Viljenica, ali je res, da se zanima za te saksonski vojvodič Magnus?“

„Kdo ti je to povedal? Zatrdno zopet poredna Slavica!“

„Zakaj bi bila zato poredna! Izpraševal sem jo, izpraševal, pa je pripoznala, da je bil oni dan pri vas Magnus in se v tebe zaveroval, in da v Ljubeku že vse govori, da te bode kmalu prišel zasnubit.“

„O ti porednica! Da mora taka biti in ti natvezti takih stvari!“ je ogorčeno vzkliknila Viljenica.

„Zakaj praviš — natvezti? Mar misliš, da ljudje nimajo oči? Če se je Saksonec zanimal za te, so ljudje to vendar lahko opazili!“

„In naj se je zanimal in naj se še zanima, dokler hoče, toda kruto se moti, če misli, da bode Viljenica katerikrat njegova!“

„Ali govoriš iz srca, Viljenica?“

„Iz srca! Zakaj pa sploh to vprašaš? Vidi se, da še slabo poznaš Viljenico, če sodiš, da prijatelju prikriva svoje misli!“ je z nekaj razžaljenim glasom dejala mladenka.

„Z vprašanjem te nisem hotel žaliti, Viljenica. Toda pomisli, če te pride saksonski vojvodič zasnubit, ali te tvoj oče, ki je o njem sploh znano, kako si želi na vse načine ohraniti prijateljsko razmerje s Saksonci, ali te mu ta tvoj oče ne bo drage volje in z veseljem obljubil?“

„Naj me obljubi; jaz Nemca ne vzamem nikdar!“

„Če te pa prisilijo?“

„Mene ne bode nihče prisilil. Naj le poizkusi oče! Zadel bode ob odpor, kakršnega ne pričakuje od svoje hčere.“

„In kaj bi storila, če bi te le silil oče pred krščanski oltar?“

„Ubežala bi izpred oltarja, če si drugače ne bi mogla rešiti svoje prostosti!“

„In kam na primer bi bežala?“

„Na primer k vam; pri vas bi me zatrdno vzprejeli pod streho in v zavetje!“

Knezovič je pogledal mladenko s pogledom toplim, hvaležnim, jo prijel za roko in dejal: „Zatrdno, Viljenica; mi bi te vzpre-

jeli in ščitili z veseljem. In le preko trupel vsega ranskega rodu bi mogel priti tvoj oče do tebe!"

Ugajati so morale mladenki te besede, govorjene s toploto ljubeče duše; mladeniču je stisnila roko in dejala: „Hvala ti za tako odkritosrčno prijateljstvo! Prav nič ne dvomim, da bi mi pri vas ne dali zavetja in gostoljubne strehe, če bi prišlo tako daleč, da bi morala bežati z rodne zemlje. Toda do tega žalostnega dejstva, mislim, vendar ne bo prišlo. Saj veš, iz kakšnega namena smo prišli Bodriči semkaj. Vsedobri Svetovit je odobril našo namero. Vrnemo se sedaj oduševljeni domov, doma vzdramimo ljudstvo, in nekega lepega dne bodo morali bežati Nemci, in ne jaz, iz dežele, in sicer tako naglih korakov, kakor najbojazljivejši zajec pred lovskim psom."

„Dali višnji bogovi, da bi se izpolnile tvoje in tvojih sopotnikov nade in želje! In ko se izpolnijo, Viljenica . . ." Knezovič je prestal in ljubeznivo pogledal mladenko. „Viljenica!"

„Kaj?"

„Ali smem potem priti pote jaz — —"

Mladenka ga je milo pogledala in dejala tiho, a strastno: „Pridi!"

V tihi sreči sta molčala precej časa. Potem je pa dejal knezovič: „Če se pa ne izpolnijo vaše in naše nade, Viljenica, veš, kaj potem?"

„Kaj?"

„Pridem po tebe s silo, z vsemi svojimi Ranci!"

Večerna, tiha sapica je zavela, svetle zvezde so se prižigale nad to mlado ljubeznijo, sivolasi svečenik Slavomir jo je pa blagoslavljal z razprostrtimi rokami.

IX.

Z zadovoljnim ter radostno-poskakujočim srcem so stopili Slavomir in njegovi sopotniki v ladjico Volčanovo, ki jih je imela zopet povesti domov. S srcem, polnim globokega hrepenenja, da čim prej povedó svojemu narodu, da hočejo stari vsemodri bogovi zopet biti z Bodriči, če bodo le-ti zopet bodri, so se vozili po morju proti Roztoku. Dospevši tja so si podali roke v slovo pa tudi v prisego, da ne bo nihče izdal te božjepoti sumljivemu človeku, zlasti še, da ne bo nihče nikomur izdal božjepotnice Viljenice.

In vendar stvar ni ostala tajna.

Naključilo se je, da je nekaj dni potem, ko sta bili odšli knežnja Viljenica in njena sestrična Slavica iz Ljubeka — kakor sta rekli, v Velegost — prišel v Gotšalkov nadknežji dvorec v Ljubeku, spremljan od duhovnika Eppa, nemški duhovnik Norbert iz Velegosta in zaprosil pri nadknezu vzprejema.

Gotšalk, vseh nemških duhovnikov odkritosrčen prijatelj, ju je takoj vzprejel.

„Oprostite, knežja Jasnost!" je začel Norbert po krščanskem pozdravu in po poklonu. „Na neko stvar bi Vašo Jasnost rad opozoril kot duhovnik, ki je poklican, da skrbi z vso mogočo vnemo za izveličanje nesmrtnih duš, da graja in svari, bodisi komu priložno ali neprilożno, seveda z vsem potrpljenjem in razumnostjo."

„Prosim, prosim, prečastiti, kar na dan z besedo in naj si bode še tako trda in neugodna za me!" je dejal Gotšalk ljubeznivo, a vendar z glasom, ki je pričal, da se boji slišati kaj hudega.

„Stvar tiče Vaše Jasnosti svaka, Pluzona, Vaše sestre in kolikor toliko tudi knežnje Viljenice", je nadaljeval duhovnik. „Sumil sem že dolgo, da hodi svečenik starega slovenskega malika Triglava, po imenu Slavomir, kadar pride v Velegost, v obiske tudi k Pluzonu, soprogu Vaše Jasnosti sestre. Sumil sem to, ker je postal Pluzon od tistega časa, kar sem izvedel, da se je v mestu zopet pokazal Slavomir, napram meni jako mrzel, neprijazen in nezaupljiv. In moj sum ni bil neopravičen. Ko sem dobil oni dan enkrat zopet obvestilo, da je prišel Slavomir v Velegost, sem naročil svojemu služabniku, ki svečenika pozna natanko, ker je bil v mladosti njegov pristaš, naj zasleduje vsak njegov korak. In zasledil je kmalu, da zahaja Slavomir najrajši v Pluzonovo hišo.

Sedaj pa naj presodi stvar Vaša Jasnost! Ali je to ugledno za Pluzonovo hišo, ali je to izpodbudno za meščana-kristjana, ali ni to kar najbolj pohujšljivo?"

Gotšalk je bil že koj pri prvih stavkih Norbertovih prebledel in prebledeval pri naslednjih vedno bolj. Ko je pa duhovnik končal svojo obtožnico, je precej časa nemo strmel v njega, potem se pa prijel za glavo in izpregovoril:

„Ali je to mogoče?"

„Knežja Jasnost, kar je resnično, je tudi mogoče!" je nekam ponosno odgovoril duhovnik.

„Ali niste morda, prečastiti, slabo poučeni?"

„Ne! Moj služabnik je videl Slavomira opetovano iti v Pluzonov dom. Jaz, knežja Jasnost, ne bi bil naredil tako daljne poti iz Velegosta v Ljubek, če ne bi bil o tem žalostnem dejstvu trdno prepričan. Trdno, globoko prepričanje me je privedlo sèm in pa skrb za našo sveto vero, skrb za dobro ime Vašega sorodstva, zlasti še za dobro ime, krščansko mišljenje in vzgojo knežnje Viljenice, Vaše Jasnosti ljubeznive hčerke, ki stanuje v oni hiši."

Ko je slišal Gotšalk imenovati ime svoje hčere, Viljenice, je postal bled kot stena. Hm, spomnil se je one viharne noči, ko je Viljenica prišla tako kasno domov, in sicer v spremstvu Slavomirovem, in pri srcu mu je postalo tako tesno, in dušo mu je ovila tako bolestna, tako bridka slutnja, kakršna more oviti le srce ljubečega očeta, če sluti otroka v velikanski, smrtni nevarnosti. Po precej dolgem prestanku je dejal:

„Če je stvar taka, se mora temu na vsak način narediti konec. Hčer bom takoj poklical domov."

„A korenina zla s tem ne bo še zatrta", je pristavil Norbert. „Pri korenini se mora prijeti, če hočemo popolnoma zatreti malopridno drevo. Slavomira je treba najprej odstraniti."

„A kako ga naj odstranim? Preženem ga lahko iz dežele, toda ali ne bode lahko skrivoma zopet hodil nazaj?"

„Zatrdno! Zato mu je treba drugače priti do živega in narediti konec njegovemu hujskanju in zapeljevanju."

„Kako? Usmrtiti ga vendar ne morem in ne smem. Kar je še poganov v deželi, vsi bi se vzdignili potem proti meni. Le predobro vem, kako je pri njih priljubljen ta svečenik."

„Saj ga ni treba usmrtiti; Vaša Jasnost naj gleda, da ga dobi v roke, potem ga pa zaprite v kak stolp, seveda skrivoma, da narod ne izve, in potem ste Vi in smo mi pred njim brez skrbi."

„Še nikoli se nisem pokesal, kadar sem se ravnal po nasvetu duhovnikov; izvesti bom poizkusil tudi ta Vaš nasvet, prečastiti, in izvedel ga bodem z božjo pomočjo kmalu, še preden se luna trikrat premladi."

In res je nasvèt izvedel, še preden se je luna dvakrat premladila. Da ga je pa s tako gorečnostjo šel izvajat, je bila kriva baš ona božja pot Bodričev na Rujano, o kateri je doznal Gotšalk še tisti teden.

Gotšalk je bil že določil sla, ki naj bi šel v Velegost odpoklicat knežnjo Viljenico, Pluzonu in soprogi pa bi ponesel pismi, v katerih bi ju Gotšalk rotil, naj mu sporočita, ali in iz kakšnega namena zahaja Slavomir v njuno hišo. Kar mu pride v glavo druga misel: „Kaj pa, ko bi sam šel v Velegost! Že dolgo nisem bil tam, že dolgo nisem videl svoje sestre!" In bolj in bolj mu je ugajala ta misel, tako da je slednjič hitro uredil vladarske posle pa se je z malim spremstvom odpravil v Velegost.

Ure, ki jih je v prejšnjih časih preživel pri svoji sestri v Velegostu, so bile zanj vse lepe. Topot pa je bila že prva ura, ki jo je prebil tam, bridka.

Prišedši na Pluzonov dom, kjer sta ga precej mrzlo sprejela gospodar in gospodinja, je takoj pogrešil svojo hčer.

„Kje je pa Viljenica?" je vprašal sestro.

„V Ljubeku na tvojem dvoru z našo Slavico vred. Mar nisi bil ti zadnji čas v Ljubeku?"

„Bil, saj od tam prihajam! Toda Viljenica in Slavica sta že pred več dnevi za-

pustili Ljubek, češ da gresta nazaj v Velegost. Torej ju res ni tu?"

„Res ne. Moj Bog, nemara se jima je med potjo kaj primerilo!"

Tudi soproga Pluzonova se je prestrašila.

Ugibali so na vse strani, kaj je z deklicama, in kaj je storiti njim, da poizvedó hitro, kje sta.

Ugibati pa jim ni bilo treba dolgo. Med obedom so kar naenkrat začuli na dvorišču peketanje konj, in ko je skočil Pluzon k oknu, je velel vesel: „Pojdita pogledat!"

Gotšalk in sestra stopita k oknu in zagledata Viljenico in Slavico ter njuna spremljevalca hlapca, ki so ravno poskakali s konj.

„Pluzon, reci deklicama, naj prideta precej gori!" je velel Gotšalk in sedel nazaj k mizi.

Vsa kri je šinila Viljenici v glavo, in kolena so ji začela klecati, ko je stopila s Slavico v obednico in tu zagledala — očeta.

„Viljenica, kje sta bili med tem časom, kar sta zapustili Ljubek?" je vprašal Gotšalk in ostro pogledal hčer.

„Kje?" je ponovila deklica; videlo se ji je, da je v silni zadregi. „Veš, kje? V Roztoku!"

„Kako sta pa zašli tja?"

„Na potu naju je dobil velmož Volčan pa naju je povabil, naj greva za nekaj časa z njim v Roztok v obiske k njegovima hčerkama, ki sta bili z nama skupaj v velegrajski šoli."

„Sta bili samo v Roztoku?"

„Samo", je odgovorila mladenka naglo, a glas se ji je sumljivo-čudno tresel.

Gotšalk jo je še enkrat ostro pogledal pa vstal od mize in šel vun. Poiskal je načelnika svoje telesne straže, mu potisnil v žep prgišče denarja in rekel:

„Vzemi precej ona dva Pluzonova hlapca, ki sta spremljala knežnjo in Slavico, pelji ju v najboljšo gostilno, daj jima piti in podkupi ju, da ti bosta natanko povedala, kod sta hodili deklici. Ko stvar opraviš, mi pridi poročat v mojo sobo."

„Dobro, gospodar!" — — — —

— — — — — — — — — —

Noč je že davno objemala mesto in Pluzonov dom, kjer je v gornji sobi nemirno stopal Gotšalk gori in doli, ko se je vrnil načelnik telesne straže.

„Ali si dobro opravil?" ga je vprašal Gotšalk hlastno.

„Jaz sem opravil dobro, toda stvar, ki sem jo izvedel, je žalostna."

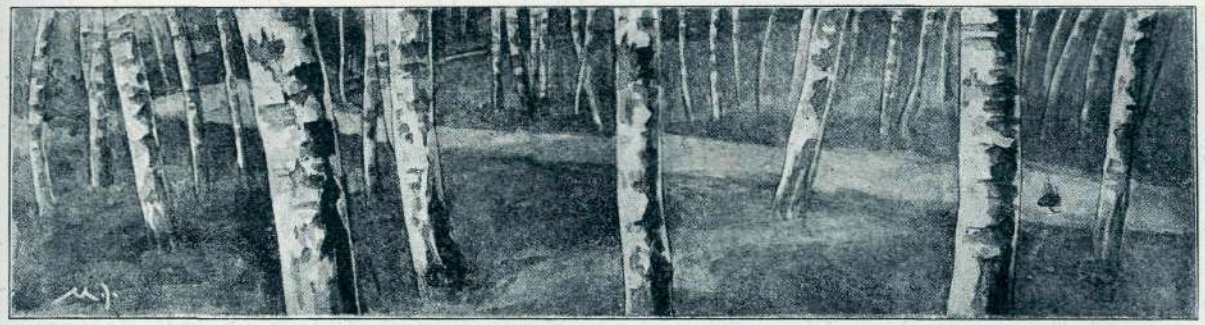
„Govori!"

„Knežnja in Pluzonova hči sta bili šli med tem časom s Slavomirom in z nekaterimi bodriškimi velmožmi na božjo pot na Rujano . . ."

Gotšalk se je moral prijeti za bližnji stol, da ni omahnil. Divje-bolestno je vzdihnil, dolgo molčal, potem pa rekel:

„Hodi, opravil si dobro svojo stvar. Sedaj je pa na meni vrsta, da jaz dobro opravim s v o j o !" (Dalje.)





BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

X.

Nemirno je spal tisto noč Gotšalk na Pluzonovem domu, nemara nič manj nemirno, kot svoje dni zadnji Rimljan, Brut, na poljani filipski pred bitko, ki je imela odločiti, kdo bo vladal poslej rimski svetovni državi: starožitni in starokopitni Katonci ali Cezarijanci. Le-ta je v noči pred usodno bitko pri Filipih, prav kakor že prej ob Helespontu pred nekaterimi tedni, videl Erinije in Cezarjevo senco. „Umri, paricida, umri!“ so klicale boginje-maščevalke, plavajoče v oblaku nad njegovo glavo. „Ha, ve ste, grozne hčerke Hadesove!“ je s sveto jezo a obenem ponosno vzkliknil Brut. „Povejte mi, zakaj ste se mi prikazale? Zakaj me pitate s takim imenom? Zakaj mi napovedujete smrt? Zakaj bi jo bil zaslužil? Toda, če mi jo prav napovedujete, vedite, da se niti vas niti vašega napovedovanja Brut ne boji! Brut da bi se bal smrti! Umreti sem pripravljen, toda prej hočem dobiti zmago, hočem priboriti Rimu svobodo! Pojdite, poberite se, zloveste poslanke Hadesove!“ Erinije so splavale v zrak, ko je nad nje dvignil svoj meč, a v zraku plavaje so mu še klicale: „Umri, paricida, umri! Na svidenje v Hadesu!“ „Zmago hočem in svobodo“, je jecal Brut; a komaj je zopet izpregovoril te besede, in toliko da so izginile Erinije, kar se mu prikaže na vrhu bližnje skale senca Cezarjeva, zavita v rumeno svetlobo. In največji Rimljan, Cezar, je zaklical Brutu: „Paricida ne sme pričakovati zmage! Čas povračila in kazni je prišel! Nasilnik prirode in usode, očetomorec, zasramovalec bogov, ne more in ne sme pričakovati zmage! Potolčen bodeš, poražen; obupaj, umri!“

Gotšalku pa je plavala pred očmi podoba njegove hčere, božjepotnice rujanske... Srd in maščevalnost, skrb in žalost so se prelivale po njegovi duši, kakor se prelivajo sedaj sèm sedaj tja se pehajoči jezerski valovi, če jih tepe silovit vihar: prelivajo se, pehajo se, pretakajo se ti valovi, toda izlijejo se iz jezera ne. Nadknez je premišljal na vse strani, kaj naj stori, da hitro zaduši porajajočo se vstajo. Zakaj da je potovanje bodriških velmož na Rujano znak vstanka proti njegovi vladi, je izprevidel takoj. Kaj naj stori z Viljenico, ki se je ude-

ležila te božje poti, o tem je bil brez dolgega premišljevanja narejen sklep v njegovi duši. Siloma, zgrda in najsibo z največjo ostrostjo bode pregnal iz njene glave staroverske muhe, ki so ji zaplesale v nji vsled občevanja s Slavomirom.

„To je že preveč, kar uganja ta deklina!" je rekel jezno. „Naj dela iz hudobije ali iz lahkomiselnosti, to mi je sedaj vseeno. Ha, z neizbrisno pego bi ostala večne veke omadeževana junaška slava Gotšalkova, če bi ne znal ukrotiti in streti samoglavnosti svoje lastne hčere on, ki je ukrotil in strl toliko mož-junakov! Tega si pa vendar ne dam očitati od nikogar, da bi moja hči za mojim hrbtom občevala in celo na božjo pot hodila s pogani nekaznjeno! Čakaj, Viljenica: Kdor se z vročim opeče, na mrzlo piha! Več ne boš skakala črez ograje kot nebrzdana žrebička in več ne boš letala okrog kot svobodna ptička. Ukrotili te bomo in perutnice ti bomo pristrigli! V ljubeškem dvorcu boš sedela, strogo nadzorovana od mene, od kneginje in od cele družinčadi, in niti koraka ne boš več naredila brez naše vednosti. In delal bodem z vsemi sredstvi, storil bodem, kar se bo le dalo, da te kmalu poroči saksonski vojvodič. Potlej, ha, potlej te bode pa on brzdal!"

Tudi usodo Slavomirovo je Gotšalk — kakor vemo — po nasvetu duhovnika Norberta iz Velegosta že določil. Ujel ga bode ob prvi ugodni priliki, vtaknil v ječo in mu na ta način zaprl sapo. Sedaj je le še to sklenil, da izvede stvar čim najhitreje.

A kaj naj naredi s poganskimi velmožmi, ki so šli s Slavomirom na božjo pot na Rujano? Njihova imena je bil izvedel še tisti večer. Prvi trenutek je bilo sicer za njegovo očetovsko srce dovolj, ko je slišal imenovati Viljenico v zvezi s Slavomirom in z Rujano; za nekoliko hipov je pozabli na vse drugo, tako težak udarec je bil ta glas zanj; zato je bil pa tudi tako hitro odslovil Jaroslava. Šele potem, ko se je vsaj deloma nekoliko pomiril, se je domislil, da bi bilo dobro in zanimivo izvedeti še imena velmož, ki so se udeležili božje poti. Poklical je Jaroslava nazaj in vprašal, ali je izvlekel iz Pluzonovih hlapcev tudi imena bodriških velmož-božjepotnikov.

„Tudi, gospodar!" je ponosno odgovoril načelnik in naštel imena vseh udeležnikov.

Nadknez se je prestrašil: bila so imena najuglednejših bodriških starejšin in velmož, ki jih je imel za dobre kristjane in zveste podanike. Kaj hoče narediti s temi, kako naj ukroti nje? Ali naj jih tudi pozapre? Hm, najboljše bi bilo; toda ali jih more? ali jih sme? Ko bi jim mogel dokazati veleizdajo, da; potem bi jih lahko kaznoval z najhujšo kaznijo, in bi mu nihče ne mogel očitati nepostavnosti. Ker jim pa tega prestopka, oziroma zločina, ne more dokazati, jih ne sme in ne more kaznovati. Lahko bi jih trdo prijel kot odpadnike od krščanske vere; toda ali jim more dokazati odpad? Če so šli na Rujano, ha, saj lahko pravijo, da so šli iz radovednosti pogledat otok ali da so šli tja po kupčijskih potih. Kaj hoče potem! Osebne svobode vendar ne more kratiti nikomur in na vse zadnje tudi verskega prepričanja ne more nikomur vsiljevati. Kaj naj torej stori?

Mislil je Gotšalk, mislil, pa se ničesar pravega ni mogel domisliti. Že v prav pozni uri se je odpravil k počitku, a počival ni. Spanec ni hotel pa ni hotel priti. Šele proti jutru je malo zadremal, pa še v tej dremoti ni imel miru. Mučile so ga zlovešče sanje. — Na bregu tihega jezera je ranega jutra stal na sivi pečini in gledal po vodni ravnini. Mirno je bilo jezero, komaj vidno in komaj slišno dihajoč z valovi; zdelo se je, kakor bi še spalo, spalo brezskrbno, rahlomirno, le s posamnimi tihimi in mehkimi dihljaji spremljano spanje. Nebeško solnce je ljubeznivo gledalo v vodo in ji po zlatih žarkih pošiljalo gorke poljube in tople jutranje pozdrave. Kar naenkrat pa se je jezero zbudilo in se nemirno zagugalo, kakor se zaguglje postelja, če je v nji ležečega možaka-korenjaka zbudil in splašil nenaden ropot, da izteguje silne ude, tipa z rokami krog sebe in si menca oči, hoteč naglo spoznati nevarnost. In guganje je bilo z

vsakim trenutkom večje, silovitejše, drznejše. Valovi so rastli v kupe, v grmade in nazadnje kar v prave pravcate griče. In kakor na znamenje, dano od nevidne roke, so se nekaj časa vsi ti velikanski valovi zagnali proti pečini, na kateri je stal Gotšalk, in jo naskočili z besno silo med silnim šumenjem in sikanjem. Gotšalk je hotel skočiti s skale in se rešiti. Toda bilo je že prekasno. Izpodjedena skala se je že nagnila. Knez je razprostrl roke k molitvi; v tem trenutku pa je zagledal dvigati se iz valov grozno človeško prikazen, odeto v bičje in vodno travo, in ta hitro rastoča prikazen je z bičem naganjala valove proti njemu in se mu divje, satansko-zlobno režala v obraz. „Povodnji mož!“ je vzkliknil Gotšalk. — „Da, kakšen!“ se je zarežala prikazen. „Ali me ne poznaš? Jaz sem Slavomir, tvoj stari prijatelj. Hahaha! Umri, ti zlotvor narodov, umri!“ Gotšalk je mogel le še preplašeno zakričati pa se je s skalo prekucnil v vodo...

Ves potan in moker, kakor bi se bil res izkopal v jezeru, se je zbudil nadknez iz spanja in planil kvišku. Po vsem životu se je tresel kot plaha trepetlika ob vodi. Groza ga je bilo teh strašnih sanj. „Kaj neki pomenijo?“ se je popraševal. „Nič dobrega — nesrečo“, si je odgovarjal, „če sanje sploh kaj pomenijo!“

Ko je pa vsled utrujenosti vdrugič zaspal, je zasanjal lepše sanje. Zdelo se mu je, da gre po strmi poti v goro. Komaj komaj je že stopal, tako ga je bila utrudila hoja. Že je omagoval; težko je sopel, kolena so se mu šibila, in polastila se ga je taka utrujenost in obupnost, da je že mislil sesti na prvi kamen-počivalnik in opustiti nadaljno pot. Kar je zagledal vrh gore svetlega angela z zlato krono v roki. In angel mu je zaklical z glasom srebrnočistim: „Kdor bode stanoviten do konca, ta bode kronan!“ In izpodbodla je Gotšalka ta prikazen. Z novim pogumom in s pomlajenimi, svežimi koraki je hitel dalje navkreber in je kmalu srečno dospel na vrh.

Po teh sanjah je nadknez vkljub kratkemu spanju vstal nekako pomlajen, poživljen, svež in čil. V Pluzonovem domu je razen služinčadi še vse spalo. Gotšalk je opravil jutranjo molitev; ko je pa zaslišal zvonček s stolpička cerkvice sv. Mihaela, ki jo je bil on sam na lastne stroške dal sezidati pred leti kot nekak poročni dar za svojo sestro ob njeni poroki s Pluzonom, se je natihem odpravil tjakaj.

Po maši se je še dolgo časa mudil v cerkvici. Priporočal se je nadangelu-bojevniku, da mu izprosi od Boga vsaj delček tistega junaškega, za čast edino pravega Boga tako gorečega duha, kakršnega je bil poln on, ko je stopil pred angele-odpadnike z mečem v roki in z vojnim klicem: „Kdo kot Bog?“ Tudi on se mora boriti proti odpadnikom od pravega Boga, zato potrebuje junaškega, neustrašenega duha...

V molitvi in v premišljevanju je moral zadobiti posebno moč, uteho in razsvetljenje; zakaj ko se je vrnil na Pluzonov dom in prišel v svojo sobo, je bilo njegovo obličje, dasi so na njem še ležali prozorni oblački skrbi in žalosti, vendar že dosti jasnejše in mirnejše. K oknu je stopil odločnih korakov pa pomislil sam pri sebi:

Da, tako bode najbolje! Naredim se, kakor da čisto nič ne vem o božji poti na Rujano, samo da lažje ujamem Slavomira. Kaj bi mi pomagalo, če bi povedal starejšinam in velmožem božjepotnikom, da vem za njihov izlet na Rujano k maliku Svetovitu? In kaj bi imel od tega, če bi jih trdo prijel? Morda bi se našel kateri med njimi, ki bi se opravičeval, da mu še na misli ni bilo iti častit Svetovita, ampak da je šel zgolj iz zasebnih razlogov in vzrokov na Rujano. Drugi bi mu pa lahko povedali v brk, da gredó, kamor hočejo in kamor jih volja, ker so svobodni Sloveni; le kadar bode nadknez izvedel, da rujejo ali da se vzdigujejo zoper njega in njegovo vlado, takrat naj jih prime in kaznuje, prej pa ne!

In še to: če razglasim, da vem za pohod na Rujani in ujamem Slavomira in ga dam zapreti — ali ne bodo, in naj si ga ujamem z največjo previdnostjo in paznostjo ter skrivoma, ali ne bodo takoj vsi obsodili

mene, ali me ne bode to dejanje osumilo? In kaj bi bilo lahko posledica te sumnje? Vstali bi in vzdignili bi se proti meni vsi pogansko misleči Bodriči! Tako pa, če se delam nevednega, in se mi posreči dobiti Slavomira v roke ter ga odločiti od sveta, kdo bo mogel sumničiti mene? In če tega hujskača ni več v Bodričih, si nihče ne bode upal započeti kaj proti naši pravi veri ali proti meni. Vtem pa bodem natanko opazoval božjepotnike, njih vedenje in gibanje, da v slučaju, če bi vendar hoteli uprizoriti vstanek ali kaj takega, v kali zadušim prekucijsko namero. Ne, nikomur ne povem, da kaj vem o tej poganski božji poti! Tudi Viljenici ne bodem rekel ničesar, ker bi to zatrdno izdala svojim somišljenikom in jih opozorila, naj bodo previdni. In tudi svaku Pluzonu in sestri ne bodem črhnil niti besedice, da vem, da zahaja Slavomir v njuno hišo. Hvala Bogu, da sem bil včeraj tako previdno molčeč in nisem z nobeno besedico omenil svečenika, ampak sem si dal od njiju rajši razkazovati gospodarska poslopja in blago in travnike in njive. Hej, če Slavomir nekega lepega dne izgine s površja bodriške zemlje, kakor bi ga bila požrla zemlja, ali kakor bi ga bili odnesli vetrovi, kdo me bo mogel dolžiti, da sem ga s površja posnel jaz! Sedaj gre samo še za to, kako bi čim prej zasledil tega sovražnika, ki skrivoma, ponoči seje ljuliko med čisto pšenico. Že vem!

Zopet je poklical zapovednika telesne straže k sebi pa mu je dejal:

„Izborno si opravil včeraj svojo nalogo, Jaroslav. Ali bi danes lahko še to izvedel od Pluzonovih hlapcev, proti kateri strani se je iz Roztoka obrnil Slavomir? Poizkusi precej, ker sta danes zatrdno še včerajšnja, še vinska."

„Zanesi se name, gospodar!" je odgovoril zamozavestno Jaroslav. „Če količkaj vesta, bodem vedel tudi jaz!"

„K sklepu jima pa danes še to zabiči, da bogvaruj komu drugemu praviti, kar sta o tej božji poti povedala tebi. Reci, da bi bil jaz grozno hud na Viljenico, na Slavico in tudi na nju, če bi izvedel, kje so bili. Zato naj molčita o stvari kot grob, če hočeta sama sebi dobro!"

Gotšalku to pot ni bilo treba dolgo čakati Jaroslavovega povratka. Še ni pretekla dobra ura, pa se je že zglasil zapovednik pri njem s sporočilom:

„Slavomir je ostal v Roztoku, toda pri razstanku je dejal knežnji Viljenici: — Na skorašnje svidenje v Velegostu!"

„Tako? Torej misli priti v kratkem lesem!"

Nadknez je šel dvakrat gori pa doli po sobi, potem se pa ustavil pred Jaroslavom in mu rekel:

„Jaroslav, ali imaš kakega posebno spretnega mladeniča v svoji četi? Spreten mora biti, pretkan in prebrisan."

„Ali sme biti zraven tudi zvit in lokav?"

„Tem bolje."

„Vse te lastnosti, gospodar, ima moj stričnik Gojnik."

„Gojnik?"

„Da; saj ga poznaš, gospodar; in še bolj kakor ti, ga poznam jaz. On je ročen kot jegulja, brz kot podlasica, zvit kot kozji rog in pretkan kot lisjak."

„Torej kakor nalašč za posel, za katerega potrebujem človeka."

„In kakšen posel mu misliš dati, gospodar?"

„Povedal ti bodem; saj vem, da se smem zanesti nate bolj kot na vsakoga drugega. Mi odidemo še danes iz Velegosta v Tešin; potem gremo v Gnojsko, Vostrov, Zverin in odtod domov v Ljubek. Tukaj bi pa jaz rad pustil človeka, ki bi pričakal Slavomira, izvedel kakorsižebodi, kam pojde odtod, šel potem skrivši za njim, kamorkoli pojde, natanko opazoval njegove, korake: kje se bode ustavljal, s kom občeval, kje ga bodo prijazno vzprejeli — da bode vse lahko sporočil tebi, oziroma meni. Kadar bode pa mislil, da bi se ga dalo v kaki zasedi ujeti, ne da bi njegovi ljudje vedeli za to, bi to nemudoma sporočil tebi, ti pa meni. Naša naloga bode potem, da ga gremo ujet, seveda z vso paznostjo in čuječnostjo,

in ga kam zapremo, da ne bode več okuževal svobodne bodriške sape."

„Izvrstna misel, gospodar! In če jo bode znal kdo gladko izvesti, jo bode zatrdno moj stričnik Gojnik, kateremu bi med vsemi bodriškimi prevejanci in navihanci zaman iskal vrstnika. Samo na to bi te opozoril, gospodar, da bi kazalo dodati Gojniku še enega tovariša, da ima v slučaju potrebe in sile pomoč."

„Dobro, daj mu še enega iz našega spremstva."

„Dal mu bodem Godimira, tovariša mu in vrstnika, človeka sicer bolj kratke in počasne pameti, toda orjaške postave in nenavadne telesne moči."

„Poznam ga: ravno pravšen za ta posel. On bode lahko vedno molčal; samo udaril naj bode, kadar bode treba."

„Kje bi se pa tu nastanila? Najboljše bi bilo, če bi pod kakšno pretvezo mogla ostati na domu tvojega svaka."

„Imaš prav. Veš, kako bodemo to naredili? Jaz sem mislil vzeti knežnjo Viljenico precej s seboj iz tega gnezda. Toda pustil jo bodem še nekaj časa tukaj, da ne bo nihče prišel na to, da kaj vem o Slavomirovih tajnih obiskih v ti hiši in o drugih njegovih činih in načrtih. In poklonil ji bodem še danes pred odhodom tvojega stričnika in Godimira kot strežnika, ki naj ji bosta vedno na razpolago. Na ta način bodem njo in vso Pluzonovo hišo uspaval kot z lepo pesmijo-uspavanko v brezskrbno spanje in v sladke sanje, da jaz še slutim ne, kaj se godi za mojim hrbtom."

„Krasna misel! In jaz jo v duhu gledam že izvedeno."

„Torej pripravi in pouči Gojnika za šolo, v katero sva ga sklenila poslati. Potreboval bode kajpada nekaj denarja zase in za tovariša. Ná, tu ga imaš, pa mu ga izroči. In reci njemu in tovarišu, da če dobro izdelata šolo, naj bodeta prepričana, da dobita od mene krasno nagrado. Prvi nalog, ki ga njima daš, pa bodi ta, naj bosta strogo molčeča in naj zase ohranita to stvar kot najdražjo skrivnost!"

XI.

In kar je bil Gotšalk diplomatično zamislil, to je storil brez oklevanja. Postal je nenavadno prijazen s Pluzonom in z vsemi njegovimi ljudmi in kazal se je veselega in dobrovoljnega, kakršnega so ga še malokdaj videli. „Zatrdno je bil pri nemškem duhovniku zjutraj", si je govoril Pluzon, ko ga je videl tako vedrega, „pa mu je ta načenčal in natvezel, kako bohotno cvete pri nas krščanstvo. Hahaha!"

Viljenica se kar načuditi ni mogla, ko je oče pred njo pripeljal Gojnika in Godimira in dejal, da ji mlada junaka podari, da ji bodeta v postrežbo, brambo in pomoč povsod, doma, na šetnji, na lovu ali na potovanju. — Odkod naenkrat tolika ljubeznivost, tolika pozornost? se je popraševala mladenka. — Rad me ima oče. Dober je kot misel. Ali ko bi vedel, kakšna je njegova hči, da občuje s staroverci in je šla z njimi celo na božjo pot na Rujano, to bi se zgražal! Namesto z darovi bi jo počastil s strogo kaznijo in strahovanjem. Oh, da bi le Slavomira toliko časa še ne bilo v Velegost, dokler je oče tukaj, da ne bi česa zavohal in da ne bi treščila skupaj! Daj, vsedobri Svetovit, da bi nadknez kmalu odrinil od tukaj!

Mladenka je videla to željo izpolnjeno še tisti dan. Po obedu se je Gotšalk vzdignil, se hišnemu gospodarju in gospodarici lepo zahvalil za gostoljubnost, želel, da ju najde še drugokrat, kadar pride v Velegost, v zdravju tako trdnem in čvrstem, kakor ju je našel sedaj, želel še Viljenici in Slavici rast v vseh lepih vednostih in čednostih pa dal povelje svojim konjenikom, naj se pripravijo za odhod. Hišni gospodar in gospodarica sta ga sicer ustavljala, naj jih vendar ne zapusti tako hitro, ali on je odgovoril, da sedaj ne utegne, da mora obiskati še druga mesta — in je s svojci odrinil še tisto popoldne iz Velegosta. Pluzonu in njegovi ženi, Slavici in Viljenici, vsem se je odvalil težak kamen od srca: zdelo se jim je, da so rešeni velikih skrbi.

Slavomir je še tisti teden prišel v Velegost in se nastanil, kakor po navadi, v skromni predmestni hišici pri nekem starem prijatelju. Takoj prvi dan po svojem dohodu je šel — skrivaj seveda — obiskat Pluzona, in tu so mu precej povedali, kakšnega gosta so ravnokar imeli — samega nadkneza Gotšalka — in kako so se tresli, da ne bi zadel skupaj ž njim, Slavomirom; no k sreči jo je nadknez kmalu odkuril.

Svečenik se je smejal pa dejal:

„Ali ne veste, da se vsako jutro črna noč lepo umakne, tiho skrije, ko zasluti in začuti, da prihaja beli dan?"

„Ej, ti veliki bahače", mu je takisto smeje segel v besedo Pluzon, „kaj bi ti rekel? Ali ne vidiš, ali ne veš, da se vsak večer beli dan skrije in umakne za goro, ko zasluti in začuti, da prihaja črna noč?"

„No, in komu primerjaš moj povratek z Rujane in moj dohod v Velegost?"

„Obema, črni noči in belemu dnevu. Belemu dnevu za Bodriče, črni noči za Nemce. Sicer pa vedi, da Gotšalk ničesar ne sluti in ne čuti, kakšno vreme se zbira nad njegovo nemško vlado."

„Za nas tem bolje! A prav si rekel prej! Božjepotniki s svete Rujane prinašamo beli dan zlate prostosti bodriškim sinovom, nemškemu življu pa črno noč pogina, smrti. Pa saj sta zatrdno že Viljenica in Slavica vse povedali, kako se nam je godilo tam gori na Rujani."

„Viljenica kar zardi, kadar nanese pogovor na Rujano", je odvrnil Pluzon. „Ne vem, kaj to pomeni. Slavica nam je pač pravila nekoliko, vendar te prosim, pripoveduj mi ti bolj obširno."

S poredno-zadovoljnim nasmehom je pogledal Slavomir Viljenico pa začel potem pripovedovati z vznesenimi besedami, kako se jim je vse po sreči izteklo. — —

Že tri dni je bil Slavomir v Velegostu. Vsak dan je prihajal v mraku v Pluzonovo hišo, a Gojnik še nič ni mogel izvedeti, kdaj in kam odrine svečenik iz mesta. Skrbelo ga je že, da ne bi odšel nanagloma, ko on še vedel ne bo za to. Sicer je bil koj prvi dan po Slavomirovem dohodu v Velegost izvohal, kje le-ta stanuje. Zato je vsak večer šel sam ali pa je poslal tovariša Godimira v ono predmestje, kjer je stanoval svečenik, opazovat ga in stražit, da bi jima skrivaj in brez sledu ne ušel v kaki tihi noči iz mesta. Z doma sta lahko izostajala, ker sta si bila izprosila pri Viljenici več prostosti za prve dni. Imela sta pri tem nočnem straženju dogovorjene znake. Če se bode Slavomir ponoči odpravljal z doma, bode oni, ki bode stal na straži, trikrat zatrobil v rog melodijo narodne pesmi: „Bože, čuvaj nam nadkneza", drug pa bo iz Pluzonovega hleva hitro pripeljal konjiča, pa jo bosta udarila za svečenikom. Da to straženje ni bilo ravno prijetno, je umljivo. A Gojnik je je odredil, ker si drugače ni znal pomagati. Kako neki? Če je prišel Slavomir na Pluzonov dom, ni imel s posli nikoli nobenega stika. Prišel je potiho in šel takoj v gorenje dvorane, in če je česa želel, mu je postregla gospodarica sama. Gospôda je bila vedno sama zase ob takih prilikah. Torej si Gojnik res ni mogel dati boljšega svèta, kakor da čuva ponoči, kdaj bo odšel svečenik; zakaj da jo bo popihal ponoči, mu je bilo jasno kot belo jutro.

Četrti dan je bil pa vendar rešen tega neljubega straženja. Na večer je namreč zopet prišel Slavomir v Pluzonovo hišo. Gojnik je stopil ravno iz sobe knežnje Viljenice, ko je svečenik dospel v gorenje nadstropje. Nalašč se je mladi junak na hodniku še malo zamudil. In ni se kesal, da se je. Kmalu so prišli po hodniku Pluzon, soproga, Slavica in Slavomir in poklicali Viljenico, naj gre ž njimi na vrt v lopo. Ko je gospôda odšla, je Gojnik takoj sklenil iti prisluškovat njihovemu pogovoru. Ko se je naredil popoln mrak, je šel iz hiše, od zunaj preplezal zid na vrt in se srečno, neopaženo, prihuljeno kot maček, priplazil do grmovja v bližino lope. In v tem svojem skrivališču je kmalu izvedel, kar je želel.

Slavomir je imel govor. Gojnik je ujel njegove zadnje besede: „Kot hraber poveljnik se moram boriti v prvih vrstah, v vrstah naj-

nevarnejših. Zato grem v Ljubek, v osredek ponemčevalne naše vlade in nove vere, da tam v neposredni bližini nadkneza in njegovih lizunov delam za stare bogove, dočim bodete vi drugi delali v ta namen po manjših, pokrajinskih mestecih in na kmetih. Nevarna je moja postojanka; pa dobri bogovi bodo — upam — z menoj, spremljali



IZAK IN ABRAHAM. K. ŠTEIBEN.

me bodo od jutri, ko z zlatorumeno zoro nastopim blagovestniško potovanje, beli dan oznanujoč po vseh pokrajinah, tja do mesta Ljubeka in mi bodo stali ob strani tudi v tem neverskem mestu. Živeli, prijateljice in prijatelji! Delajmo vsi po gaslu: Za stare bogove in svobodni dom!"

Čaše so zvonko zazvenele, čuli so se poljubi vroči, skozi vejevje so se videli prisrčni objemi in bratske in sestrske solze. Gojnik je pa dejal: — Dovolj sem izvedel! in se je odplazil v stran po isti poti, po kateri je bil prišel, pripravit vse potrebno za rani odhod naslednje jutro.

Slavomir je drugi dan res odšel iz Velegosta pred jutranjo zoro. Krenil je po cesti proti zahodu. Zatrdno je bil prepričan, da ga živa duša ni videla pri odhodu iz mesta. Toda varal se je. Kmalu za njim sta odjezdila po isti poti Gojnik in Godimir. Pri odhodu iz Pluzonovega doma jima nihče ni delal zaprek; vse je še spalo, gospôda in družinčad. Konja sta bila že ponoči dobro nakrmila. Godimir je šel kmalu po polnoči stražit k Slavomirovemu stanovanju in ko je pred jutranjo zarjo videl, da se Slavomir odpravlja na pot, je hitro obvestil tovariša. Pa sta jo potihem mahnila za svečenikom.

Jezdila sta za njim, kajpada v velikem presledku. „Da ga le obdrživa v očeh!" je govoril Gojmir tovarišu in pridržaval konja, ki bi bil po ravni cesti najrajši zletel kot strela. No, dokler je bila cesta ravna — in ravna je bila kakšni dve uri —, je že šlo. Gojnik je z orlovimi svojimi očmi lahko zasledoval in razločeval Slavomira, dasi je bil ta daleč pred njima. Drugače je pa bilo, ko se je cesta začela kriviti in skrivati za griči ali v šumah. Tedaj je veljalo, da sta naša mlada dva junaka izpodbodla konja in zapodila v dir, če sta hotela, da jima ne uide njuna „miška", kakor se je izrazil Gojnik o Slavomiru. Seveda sta morala konjiča večkrat zopet ustaviti in paziti, da nista prišla preblizu Slavomiru.

Čuvala sta se v tem oziru dobro. Enkrat sta se pa vendar preveč zaletela v šumi. Ko sta prišla iz gošče in izza ovinka na plano, sta strahoma opazila le nekaj lučajev pred seboj Slavomira, ki je bil ustavil konja pa se je oziral nazaj, pač iz radovednosti, kdo prihaja za njim.

„Tristo mu črtov!" je z zobmi jezno škrtajoč vzkliknil Gojnik.

„Kaj bo pa sedaj? Že je naju opazil", je obupno vprašal Godimir.

„Kaj? Hm, stvar moramo hitro zasukati. Ha, jo že imam. Kar naprej v diru! Potlej pa ti kar molči; bodem že jaz govoril s tem vražjim svečenikom."

In zapodila sta konjiča v še hitrejši dir.

Slavomir ju je začudeno pogledal, ko sta privršala do njega vsa potna in prašna in se pri njem ustavila.

„Odkod pa vidva, prijatelja?" ju je vprašal ljubeznivo-skrbno, skrbno seveda z ozirom nase, češ če morda nima opraviti s kakima ničvrednima postopačema.

„Od tam, od koder ti, dobri oče Slavomir", je odgovoril Gojnik. „Kaj me ne poznaš?"

„Kako? odkod naj te poznam?"

„Ali me nisi videl snoči, dobri oče Slavomir, na Pluzonovem domu?"

„Je že res! Sedaj šele sem te spoznal. Kaj ne, ti si stal na hodniku pred vratmi knežnje Viljenice? Ali si njen strežnik?"

„Da, dobri oče Slavomir."

„In tvoj tovariš? Tega pa nisem še videl."

„Ker je navadno vedno spodaj pri konjih. Tudi on je strežnik knježnje Viljenice."

„Tako? Od kdaj je pa tako imenitna? Škoda, da nisem prej tega vedel; bi ji bil lahko ponagajal! Kam pa prijatelja?"

„Poslušaj, slavnoznani oče Slavomir! Še pred jutranjo zarjo me je prišla klicat knežnja Viljenica in mi rekla: — Vstani, zbudi tovariša Godimira, osedlajta konja pa pohitita za možem, ki si ga snoči videl pri nas. Slavomir je, največji Sloven, najdražji mi prijatelj. — Saj ga poznam, sem odgovoril. — Tem bolje, je rekla knežnja in nadaljevala: Pojdita za njim pa mu recita: To ti sporoča Viljenica: Nikar ne hodi v Ljubek; sem imela strašne sanje . . ."

„Skrbna deklica, zlata dušica!“ je zadovoljno se smeje dejal svečenik. „Ali Slavomir pojde vkljub njenim sanjam v Ljubek, mora iti. Le pojdita, junaka, nazaj, pa sporočita knežnji te moje besede in moj prisrčen pozdrav.“

„Nazaj nikakor ne smeva, oče Slavomir. Knežnja je nama namreč še to naročila: — Ako bi pa Slavomir mojega nasveta ne mogel ali ne hotel sprejeti in bi na vsak način šel dalje v Ljubek, potem naj mi izpolni vsaj drugo prošnjo: dovoli naj, da ga spremljata vidva, moja strežnika, da mu bodeta v nevarnosti v obrambo in pomoč. Nikar ne odreci te prošnje, ker bi jo silno razžalil. Saj kadar naju ne bodeš več potreboval, naju bodeš pa poslal nazaj.“

Svečenik je Gojnika in Godimira premeril od nog do glave pa dejal:

„Odkod me pa vidva poznata?“

„Kdo ne bi poznal očeta Slavomira, svečenika Triglavovega, največjega Slovena!“ je vzneseno-drzno odgovoril Gojnik.

„Ali sta nemara tudi vidva pristaša starih slovenskih bogov?“ je s potolaženim, pomirjenim naglasom vprašal svečenik.

„Kaj ti od naju ni nič povedala knežnja Viljenica?“

„Nič.“

„Res ne?“

„Pri konju Svetovitovem ti pravim, da niti besedice ne.“

„Torej izvedi iz mojih ust, dobri oče, da sva midva iskrena privrženca stare vere. Neizrečeno je naju razveselilo, ko so nama ljudje pokazali tebe oni dan v Roztoku.“

„Kaj? V Roztoku sta me spoznala?“

„Da, oni dan, ko si prišel z Rujane.“

„Kaj, tudi to vesta?“

„Kajpada; tisti dan, ko ste prišli bodriški božjepotniki z Rujane, sva se mudila ravno v Roztoku, pa so nama ljudje pokazali tebe.“

„Tako? Kaka rojaka pa sta?“

„Rujanca.“

„Rujanca?“ se je začudil Slavomir.

„Da, ravno nekaj dni pred vami sva prišla z Rujane v Roztok.“

„Torej nista še dolgo pri knežnji?“

„Samo nekaj dni. Poslušaj, kako sva prišla k nji. Oni dan, ko se je v Roztoku od vas poslovila in odšla proti Velegostu, je naju došla na cesti zunaj mesta in naju prijazno vprašala, odkod in kam. Povedal sem, da sva doma z Rujane, pa misliva sedaj iti pogledat malo po svetu. Ko je knežnja slišala imenovati Rujano, je koj rekla, ali ne bi morda stopila za nekaj časa k nji v službo. — Zakaj ne? sem odgovoril jaz; k taki ljubeznivi gospodični greva iz srca rada. Vidiš, oče Slavomir, tako sem se seznanil s knežnjo in tako prišel k nji v službo.“

„Zdita se mi prava ptička, no ptička-sokolička! Zakaj sta pa zapustila Rujano?“

„Saj veš, kakšen je mladi svet: v mladosti človek rad skoči črez plot in seč, v starosti gre pa najrajši leč za peč!“

„Bister sokolič se mi zdiš!“

„To bodeš šele spoznal, če me vzameš s seboj.“

„Torej bi rad šel z menoj?“

„Neizrečeno rad; bolj bi me ne bila mogla vzradostiti knežnja Viljenica, kakor s tem, da mi je velela, naj spremljam tebe.“

„In zakaj bi šel rad z menoj?“

„Da bi ti bil v slučaju stiske s tovarišem v pomoč, in pa da bi kaj izkusila, kako je po svetu.“

„Dobro, pa pojdita z menoj!“ je dejal svečenik. „Samo toliko vama pravim: Bodita previdna kot kača-zvijača in nikomur me ne izdajajta, kdo sem.“ — — —

Jezdili so dalje skupaj. Slavomir je bil čimdalje bolj vesel mladeničev-spremljevalcev. Gojnika je spoznal za izredno bistroumnega in pogumnega fantiča, Godimir mu je bil pa tudi pogodu zaradi molčečnosti in orjaške postave, anti češ, če bi katerikrat potreboval močne roke, boljše ne morem dobiti.

Gojnik je v duhu sam sebi čestital, da je znal svečenika tako imenitno nalagati in oslepariti. Godimir je pa — kot pošten kristjan — srdito pogledaval Slavomira, tako srdito, da se je videlo, da bi ga najrajši

zmel v solnčni prah; pogledaval pa je začudeno tudi tovariša Gojnika, govoreč sam pri sebi: — Ta človek je od vraga; menda je pri samem očetu laži, pri satanu, bil v šoli, da zna tako lagati . . .

Naprej so šli počasi, ker so se ustavili malokaj v vsakem trgu in selu ob cesti. In večkrat so švrknili tudi v stran ceste: toliko je imel Slavomir znancev in prijateljev, pri katerih se je oglašal. In bili so povsod prijazno vzprejeti in pogoščeni.

„To je vse lepo", je dejal enkrat Godimir svojemu tovarišu, ko sta bila sama, „da nas ljudje pogoščujejo. Ali meni se že neumno zdi hoditi po deželi s takim zlodejem."

„Tiho bodi!" ga je zavrnil Gojnik. „Saj veš, kakšno nalogo imava. Opazovati morava njegove korake in potem ga morava ob priliki prijeti in izročiti nadknezu Gotšalku. In najboljša prilika, da ga primeva, bode po mojih mislih šuma pred Ljubekom. Bodi pripravljen: jaz imam pripravljene vrvice, ti imej pripravljeno pest."

In res se jima je v šumi posrečilo ujeti svečenika.

Dan se je nagibal k zapadu in k hudi uri se je pripravljalo, ko so dospeli v ono divjo, stoletno hosto, ki jih je ločila od mesta.

„Kaj hočemo sedaj?" je dejal Slavomir. „Do mesta je še daleč. Dež že kaplja. Stopimo raz konja in počakajmo, da se razide nevihta."

In razjahali so konje in poiskali zavetja pod košatim drevesom. Žive duše ni bilo nikjer čutiti. Čulo se je le prasketanje kapelj, frfotanje pred nevihto bežečih ptic in votlo grmenje v oblakih.

„Sedaj!" je zaklical Gojnik tovarišu. „Primi ga!"

Preden je svečenik mogel pomisliti, kaj bi pomenile te besede, so ga od zadaj že objele železne roke Godimirove, objele s tako silo, da je bolestno zastokal. Gojnik je pa bliskoma vrgel in zadrgnil okrog Slavomirovih nog močno vrvico in potem takisto hitro zvezal njegove roke. Zaman je vzdihoval svečenik, zaman ju prosil, naj vendar ne uganjata ž njim takih burk. Postavila sta ga k deblu in ga privezala k njemu.

„Straži ga dobro, Godimir! Pridem kmalu nazaj", je dejal nato Gojnik tovarišu.

Zajahal je konjiča in zdirjal dalje po cesti proti Ljubeku.

„Ne boj se!" je zaklical Godimir za njim, Slavomiru pa zagrozil, naj se ne gane in naj ne črhne besedice, če ne, ga takoj zadavi in pošlje k vragu.

Svečenik je nekaj časa milo prosil Godimira, naj ga izpusti; ko je pa videl, da se mu le-ta le zlobno reži in mu grozi s smrtjo, če ne bode tiho in pri miru, je umolknil in se vdal v neizprosno usodo.

Naredila se je noč. Tema je bila kot v rogu. In nevihta je začela razsajati in tuliti kot gladna volkulja. Še je zdaj pa zdaj zastokal ubogi svečenik, potem so ga pa začele zapuščati moči. Onemogel je zaprl oči telesne — pa tudi pred duševnimi se mu je žačel delati mrak.

Še je slišal topot konjskih kopit in govorjenje nepoznanih ljudi, še je čutil, da mu je nekdo vrgel črez oči in obraz zagrinjalo, ga odvezal od drevesa in posadil predse na konja. Potem ga je pa popolnoma zapustila zavest in ni nič več vedel, kaj se ž njim godi.

(Dalje.)



BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

XII.

Kakor človek, ki je bil dolgo časa v duhomornih skrbeh in v smrtnem strahu pa se naenkrat vidi rešenega in izven vsake nevarnosti, tako se je oddahnil tisto noč v svojem ljubeškem dvorcu nadknez Gotšalk, ko mu je zapovednik telesne straže oznanil, da je svečenik Slavomir že dobro shranjen v severnem stolpu nadknežjega gradu.

Uprav dva dni poprej, preden je bil Slavomir prijet, se je vrnil nadknez s svojega potovanja po deželi v svojo stolico. Vrnil se je zadovoljen: po vseh mestih in selih je videl krepko poganjati seme zveličalne vere Kristove; povsod so ga prijazno, da, v nekaterih krajih navdušeno pozdravljali in vzprejemali njegovi bodriški podaniki. Domov prišedši je pa izvedel novice, ki so mu napolnile srce s še večjim veseljem in zadovoljstvom.

Knezovič Budivoj se je med tem časom, ko je bil Gotšalk zdoma, vrnil iz Lunenburga, kamor je bil spremil svojega brata Henrika. Domov prišedši je pripovedoval kneginji ves radosten, kako ljubeznivo sta bila vzprejeta on in brat v glavnem mestu Glinjanov, v saksonskem vojvodskem dvorcu in v samostanu svetega Mihaela.

Vojvoda Ordulf, ki se je takrat nalašč mudil v dednem gradu svoje družine, v Lunenburgu, ju je vzprejel s svojo soprogo vojvodinjo Ulfhildo preprijazno. Njima in njunemu spremstvu na čast je napravil sijajno pojedino, pri kateri je v vznesenih besedah napil nadknezu Gotšalku, ki ga kot ljubeznivega osebnega prijatelja in proslulega junaka ni mogel prehvaliti njegov pokojni oče, slavni vojvoda Bernhard II., katerega vsled njegovih izredno lepih lastnosti čisla ves sever, in katerega takisto globoko ceni in

spoštuje tudi on, vojvoda Ordulf, kot predobrega soseda svojega in dragega prijatelja. Napil je Ordulf s prijateljsko vročimi in ljubeznivimi besedami tudi obema bodriškima knezovičema, bodrima mladima sokoličema, ki sta dve zeleni vejici nade na košatem drevesu bodriškega plemena. Izrazil je svoje veselje, da ima čast ju pogostovati. In napitnico je sklenil z iskreno željo, da bi bili odnošaji med obema vladarskima hišama vedno tako lepi, kakor so bili zadnja leta, ali še lepši in še ljubeznivejši in prijaznejši.

Nič manj ljubeznivo sta bila bodriška knezoviča s svojim spremstvom vzprejeta od redovnikov v samostanu sv. Mihaela. Očetovsko-prisrčno so pozdravili menihi novega gojenca, knezoviča Henrika in zagotavljali Budivoju, da bodo isto dobrohotnost, isto vnemo, isto ljubezen, s katero so svoj čas vzgajali njega, izkazovali tudi mlajšemu bratu Henriku.

Knezovič Henrik je ostal v samostanski šoli. Pa tudi Budivoj je moral dva dni biti gost samostanski. V mestu je moral pa tudi potem še ostati precej časa. Vojvoda Ordulf ga kar ni pustil domov. Prirejal je njemu na čast imenitne pojedine in prijateljske zabavne večere. Vodil ga je na lov in naposled celo pregovoril, da je šel ž njim pogledat njegove graščine: Astringa, Osterburg, Lidbeke in celo daljni Skoping.

Sploh so se vedli vsi Saksonci napram njemu in vsem njegovim bodriškim spremljevalcem tako vljudno, in ne samo vljudno — tako prijateljsko-ljubeznivo, da je prišel knezovič Budivoj domov ves očaran od njihove viteščine in prijaznosti.

Vzveselilo je nadkneza Gotšalka, ko mu je koj po njegovem povratku v Ljubek to pripovedoval sin Budivoj. Še bolj ga je pa vzradostilo dejstvo, ki mu je o njem pripovedovala soproga, kneginja Sirita.

S knezovičem Budivojem je bil namreč prišel v Ljubek nazaj — kdo bi ga bil pričakoval! — tudi danski vitez Anlaf, ‚bratranec' svetle vojvodinje saksonske, Ulfhilde, v spremstvu dveh saksonskih vitezov. Knezoviču Budivoju je bil rekel, ko se mu je ob njegovem odhodu pridružil, da mu je vojvoda Ordulf naročil, naj ga spremi domov in dela njemu in njegovemu spremstvu med potjo kratek čas. Pa to ni bilo res. Nič takega mu ni naročil Ordulf. Pač pa ga je skrivoma naprosil, da naredi to pot v Ljubek — vojvodič Magnus, in mu naročil nekaj osebnega, kar je vitez kmalu po svojem dohodu v Ljubek izdal kneginji Siriti in tudi svojemu prijatelju Stojignevu, s katerim se je bil seznanil in sprijateljil tedaj, ko je prišel z vojvodičem Magnusom prvikrat v Ljubek.

Celo pot je bil dobre, kar najboljše volje. A ta volja ga je minila, ko je prišel v ljubeški dvorec.

Prvo njegovo vprašanje, ko je dospel v Ljubek ter ondi pogrešil Viljenico, je bilo, kje je knežnja. Ko so mu povedali, da je šla s sestrično Slavico nazaj v Velegost, je postal žalosten in zamišljen. Začel se je držati silno resno, kar se pa čisto nič ni podalo njegovemu obrazu, obrazu dobrovoljčka in zabavneža, in je s tem svojim vedenjem vsem onim, ki so ga poznali, nehote izvabljal smeh.

Na večer je šel k starejšini Stojignevu, pri katerem je prav viteško-pošteno pil, kakor bi v vinu hotel utopiti svojo skrito bol.

Drugo jutro se je vreme držalo čmerno. In čmerno kot čmerika se je držal tudi Anlaf. Na pomolih nadknežjega dvorca je slonel leno, zaspano ter sam s seboj govoril:

„Prokleto, kaj hočem sedaj narediti? Ali hočem iti za knežnjo v Velegost? Vraga, kdo bo hodil tako daleč! In po ti barbarski zemlji! Naj me dobi kak zagrizen vendski medved-kosmatinec! Pa še stradati bi moral najbrže po poti. Ne, jaz ne grem za njo v Velegost pa ne grem. Le naj vojvodič Magnus sam nosi pozdrave svoji izvoljenki! Za ta posel jaz nisem. Jaz sem opravil svojo dolžnost."

Tako je modroval vitez Anlaf. Kar je zaslišal za seboj s smehom spremljan glas: „Oho, od kdaj so pa veseli vitezi začeli posnemati resno-zamišljene črnorizce?"

Ozrl se je. Kneginja Sirita je stala za njim in se mu nagajivo smejala. Viteško-vljudno se je hitro poklonil, poljubil kneginji roko pa dejal:

„Svetla kneginja! Z vinom preganjajte skrbi! veli stari rek. Preganjal sem jih snoči jaz dolgo dolgo, a jih nisem pregnal: poleg skrbi in žalosti me danes kot za nameček še glava boli."

„Kakšna skrb in žalost pa more potreti neustrašenega viteza Anlafa?" je smejoč se nadaljevala kneginja.

„Ti veš, svetla kneginja, da vitezov nikoli ne mučijo in ne tarejo osebne, ampak le tuje skrbi", je navidezno resno odgovoril Anlaf.

„In kdo je tisti, ki napravlja tebi take skrbi? Kaka zapuščena vdovica? kaka sirotica?"

„Ne vdovica ne sirotica, pač pa bolnik, ki ima bolezen — najhujšo izmed vseh, kar se jih loti človeka . . ."

„Katera je ta bolezen?"

„Vprašaš? Vsak človek jo ima enkrat v življenju. Imela si jo zatrdno tudi ti."

„Ljubezen?"

„Da."

„Kako to? Ali ni ljubezen osrečujoča?"

„Če je uslišana! Neuslišana ljubezen je pa najhujša bolezen."

„In kdo ima to bolezen?"

„Poleg drugih neštevilnih smrtnikov tudi saksonski vojvodič Magnus."

„Ej, kdo bi si bil kaj takega mislil o njem? Katera pa je tista, ki noče uslišati ljubezni takega mladeniča, ki je dika zemlje saksonske?"

„Svetli kneginji je tista neusmiljena deklica dobro znana. In prav lahko bi pomagala ozdraviti vojvodičevo bolezen, če bi le hotela, in pridobila bi si s tem činom ime slavne zdravnice."

„Kaj boš govoril po ovinkih! Tako so govorili Grki, midva sva pa Danca. Pojdi z menoj v mojo sobo, da se pogovoriva razločno, odkrito!" — —

„Provzročiteljica vojvodičeve bolezni je knežnja Viljenica" — je izustil nepritajeno Anlaf, ko ga je privedla kneginja v svoje sobe.

„Ni mogoče!" je vzkliknila kneginja na videz silno začudena, dasi je bila že prej uganila, katero mladenko ima v mislih Anlaf.

„Res je. Poslušaj, svetla kneginja! Ko smo bili mi zadnjič pri vas, se je vojvodič koj prvi dan zagledal v knežnjo. To si zatrdno opazila ti, kakor sem opazil jaz in drugi pri obedu navzoči. Mislil sem takrat, da je to le hipna zaljubljenost, ki kot mušica-enodnevnica živi le en dan. Toda varal sem se. Magnus, prej tako vesel, zgovoren, živ kot iskra, da, včasih naravnost razposajen, je postal, odkar smo zapustili Ljubek, resnoben, zamišljen, ljubitelj samote. Niti strastna igra, niti šumni lov, niti krasni družinski večeri ga niso mogli predramiti iz zamišljenosti. Jaz sem mu včasih ponagajal, kadar sva bila sama; pa če sem le spomnil ime knežnje Viljenice, je postal rdeč kot rak. Sedaj pa, ko se je odpravljal vaš knezovič Budivoj domov, me je vojvodič poklical k sebi in me zaupno naprosil, naj spremim knezoviča v Ljubek, naj ponesem knežnji Viljenici prisrčne pozdrave in zagotovilo, da on vedno misli na njo, da hrepeni po nji kakor jelen po vodici-studenčnici, kakor v ranem jutru rožica-ubožica po solnčnih žarkih, tako da brez nje sploh ne more več živeti. Obenem pa naj bi jaz poizvedel, ali tudi ona kaj misli na njega. Ná — jaz sem mu hotel ustreči, prišel sem semkaj, toda one, ki bi ji vse to rad sporočil, ni. Kaj hočem sedaj storiti? Vidiš, svetla kneginja, to je skrb, ki me mori že od včeraj. Kakšno vest naj ponesem vojvodiču Magnusu?"

„Hm, sitno res, da ni tukaj knežnje! Kaj pa, ali tja v Velegost nečeš iti za njo in ji ponesti te pozdrave?" je s porednim smehljajem rekla kneginja.

„Predaleka je za me ta pot, svetla kneginja, in pa silno nevarna za popolnoma tujega viteza. Semkaj sem že šel rad, ker mi je mesto in ljudstvo v njem drago in znano. V Velegost pa naj gre vojvodič sam, če hoče. Spremit bi ga še šel v Velegost in bi ga rad ščitil z desnico svojo, če že na vsak način hoče razodeti knežnji srčne svoje bolečine."

„Torej na kak način bi pa jaz znala pomagati ozdraviti vojvodičeve srčne bolečine?“

„Najpreprostejši način je pač ta, da ti, svetla kneginja, sporočiš knežnji vojvodičeve pozdrave.“

„To se lahko zgodi; toda kakšen uspeh bode pa to imelo? Knežnja se bode lahko samo zaničljivo nasmehnila pozdravom, ki jih ji pošljem jaz. Vsekakor bi bilo bolje, da ji neseš te pozdrave ti sam; bode rajši verjela, da so istiniti.“

„Saj sem dejal, da je za tujega viteza nevarno hoditi po slovenski zemlji. V očitem boju se sicer ne ustrašim desetih nasprotnikov, toda iz zasede pa najpogumnejšega in najhrabrejšega viteza lahko potolče en sam mož.“

„Pa ni treba potovati v viteški opravi!“

„V kakšni pa?“

„Ti imaš krasen glas. Potuj v Velegost kot potujoč danski pevec!“

„V šali si govorila te besede, svetla kneginja, vem; pa vendar je misel krasna, ki si jo izrazila. Kot nenevaren, nedolžen potujoči pevec iti v Velegost — to je nekaj lepega, izvirnega. Veš, svetla kneginja, kaj bodem naredil: Vojvodiča Magnusa bodem pripravil do tega, da greva preoblečena kot potujoča pevca v Velegost. Tam skrivaj kje počakava knežnjo Viljenico, ji zapojeva pesemco ljubavno, potem se ji on izda, ji razodene srčna svoja čutila — in ta romantična najina pot jo mora ganiti, ji mora omečiti srce, in naj bi le-to bilo iz kamena!“

„Sedaj ti moram pa jaz reči, da je tvoja zamisel krasna, uprav viteška, zamisel, ki se je mogla poroditi le v glavi velikega viteza.“

Všeč so bile te besede Anlafu. Zadovoljno si je vihal brke pa nadaljeval:

„Jaz govorim po izkušnji, svetla kneginja. Bogme, kolikrat sem jaz to že poizkusil! In gotovo bodeva z vojvodičem zmagala tudi pri Viljenici. In če zmagava, če priboriva njeno srce in pridemo potem enkrat v slovesnem nakitu sèm v Ljubek zaprosit pri tebi, svetla kneginja in pri nadknezu roke knežnje Viljenice za vojvodiča, povej mi, prosim, po pravici in resnici, ali bi jo nam dali? Tudi to mi je naročil vojvodič Magnus, naj vprašam tebe zaupno.“

„Pa je mislil resno, ko ti je to naročil?“

„Resno. Povem ti, svetla kneginja — jaz to vem bolje kot vsakdo drugi —: on je tako zaverovan v knežnjo, da jo na vsak način hoče poročiti. Vsaj zasnubil jo bode zatrdno. Torej povej, prosim, meni kot rojaku svojemu: Kaj bi rekli pri vas, če pride po njo? Kaj naj sporočim vojvodiču?“

„Sporoči mu, da jaz ne poznam mladeniča pod solncem, ki bi ga tako rada klicala za zeta, kakor njega!“ Svečano resno je izgovorila kneginja te besede.

„Hvala ti, svetla kneginja! Vojvodič Magnus bode izredno vesel, ko mu donesem tvoje besede. Potemtakem bodeš ti, svetla kneginja, tudi delala za to, da se zaročita, oziroma poročita, Magnus in Viljenica?“

„Z vsemi močmi. Danci moramo vendar držati skupaj. Magnusova mati je Danka, jaz sem Danka in ti si Danec, torej?“...

„Kaj pa nadknez Gotšalk, ali se ne bode protivil tej zvezi?“

„Ne. Nasprotno!“

„Torej smem nesti vojvodiču vesele nade?“

„Smeš. Pozdravi ga lepo v mojem in v odsotnega nadkneza imenu.“

„Hvala ti še enkrat! V Velegost bodeva pa šla z Magnusom — že naprej me veseli ta romantični pohod — vprašat še Viljenico, ali je voljna postati saksonska vojvodinja. Bodeš že izvedela, kako bodeva opravila.“

„Čeprav ne bi opravila pri nji tako dobro, kakor želita — Viljenica je čudno, silno svojeglavno, trmasto dekle —: pa se zato ni treba nič posebno zmeniti! Viljenica se končno mora vdati naši volji in naši želji; trma se takim dekletom že izbije iz glave.“

Vesel in zadovoljen se je vrnil po tem razgovoru vitez Anlaf na Saksonsko. Vesela je bila kneginja Sirita in vesel tudi nadknez Gotšalk, ko je prišel v Ljubek s svojega potovanja po deželi, pa mu je kneginja povedala, s kakšnimi pozdravi in naročili je

prišel v mesto, spremljajoč knezoviča Budivoja, danski vitez Anlaf. „Če Bog dá", je dejal nadknez zaslišavši te novice, „se bode izšlo vse dobro. Da bi le še Slavomira srečno ujel, potem se bodo stvari same od sebe prav razvijale!"

In zadnja želja se mu je kmalu izpolnila, prej kakor je mislil.

Že črez dva dni po njegovem povratku v stolico je stopil zvečer, ko je zunaj divjala nevihta, v njegovo sobo stari zapovednik telesne straže, Jaroslav, in mu tiho povedal, da je ravnokar prišel v dvorec njegov stričnik Gojnik naznanit, da ima poganskega svečenika Slavomira zvezanega v bližnji šumi, in vprašat, kaj hoče sedaj narediti z njim.

„Torej se mu je tako hitro posrečilo dobiti ga v roke?" je iznenadeno-veselo vprašal nadknez.

Zapovednik mu je na kratko popisal, kako se je Gojniku stvar posrečila, na kar je Gotšalk vzkliknil:

„Krasen dečko! Darovit, pretkan, sposoben in zmožen za kaj velikega! Nisi mi ga zastonj priporočal. Pa da se vrnem k Slavomiru! Odjezdi z Gojnikom po njega v šumo! Vzemi s seboj mož, kolikor se ti jih zdi potrebno, seveda zanesljivih. Na to pazite posebno, da se ne bodete dali prepoznati, čigavi ste. Da pa tudi on ne bode precej vedel, kam ga peljete, za to poskrbi po svoji modrosti in previdnosti. Pripeljite ga v mesto in dvorec tiho, brezšumno in denite ga v severni stolp. Jedi in pijače naj dobiva dovolj; sicer pa ne sme priti v dotiko, oziroma v razgovor z nobenim človekom. In da ne pride, naj mu streže nemi Danec Gorm, kateremu so bili Angleži v vojni iztrgali jezik. In da ne bode tudi v kuhinji in sploh nihče izmed družinčadi radovedno ugibal in poizvedaval, komu Gorm donaša hrano, reci družinčadi, da je ujetnik danski morski ropar. Vi, vojniki, pa mi morate takisto svečano obljubiti, da nobeden izmed vas ne bode izdal nikomur, kdo je ujetnik."

„Gospodar! V imenu onih, ki bodo priče ujetja svečenika Slavomira, ti slovesno obljubim, da bodemo o tem dejstvu vsi molčali kot nemi grobovi! Tvoja želja, gospodar, je nam, tvojim hlapcem, sveta zapoved!" — —

Še pred polnočjo je prišel zapovednik Jaroslav naznanit nadknezu Gotšalku, da je šlo vse po sreči, da je Slavomir že dobro shranjen. Nadknez je njega ter Gojnika in Godimira bogato obdaril; odpustivši Jaroslava se je pa globoko oddehnil in zašepetal: „Hvaljen bodi višnji Bog!"

Potem je stopil k oknu in v gluho noč strmeč zasanjal lepe sanje o bodriški bodočnosti. Zelene nade je porajal v duši in solnčno-svetlo sliko si je ustvarjal v nji o dneh bodočih — o krščanski slovenski severni državi — —

Na tem svetu, tem velikem božjem vrtu, kjer raste poleg dehtečih rožic tudi vse polno kopriv, poleg vijolic polno trnolic, se pa že rado primeri, da kakor pada na človeka včasih udarec za udarcem nesreča, tako tudi nasprotno — dasi ne tako pogosto — za enim veselim sporočilom oziroma dogodkom sledi hitro drugo, nepričakovano.

Tako je nadknez Gotšalk zadnje dni doživljal nepričakovano srečo in vesela iznenadenja. Koj drugi dan potem, ko so mu tako lepo, brez šuma zajeli vojniki Slavomira, je prišel v dvorec sel nadškofa Adalberta s pismom, v katerem je vladika nadkneza lepo pozdravil in povabil, naj ga pride, če mu to dopuščajo vladarski posli, prihodnji teden obiskat v Hamburg, kjer se bode on nekaj dni mudil, da mu poroča o napredku krščanstva v Bodričih in se pogovorita glede škofijskih stolic, ki sta jih sklenila ustanoviti v Ratiboru in Velegradu, in da se sploh posvetujeta in domenita, kaj bi se dalo še storiti, da se dežela popolnoma pokristjani. On, Adalbert, bi sam rad prišel v Ljubek in se osebno prepričal, kako uspeva krščanska vera v Bodričih, ki so mu tako zelo pri srcu; toda ne dopušča mu čas: saj nadknez dobro ve, da mora biti skoraj neprestano pri mladem nemškem kralju Henriku IV.

Vesel je vzprejel Gotšalk vabilo ter takoj ukrenil vse potrebno, da naslednji teden lahko odrine v sloveče nadškofijsko in trgovsko mesto Hamburg.

XIII.

V Hamburgu je bil Gotšalk vzprejet izredno slovesno, vzprejet od nadškofa kot vladar od vladarja. In dejanski vladar nemškega kraljestva je bil res že takrat bremensko-hamburški nadškof Adalbert, do katere oblasti se je znal povzpeti kot vzgojitelj mladoletnega kralja Henrika IV.

Tolikega sijaja Gotšalk še ni videl na nobenem kraljevskem dvoru. Bil je sicer opetovano na angleškem, na danskem, na škotskem dvoru, a takega bleska, kakor pri nadškofu Adalbertu, ni videl še pri nobenem kralju. In tudi take prijaznosti ne.

Dve uri je bil pred obedom v avdienci pri nadškofu. Na drobno mu je poročal o stanju katoliške cerkve v Bodričih. Dogovorila sta se tudi glede škofijskih stolic v Ratiboru in Velegradu; nadškof je obljubil, da bode stvar pospeševal, kolikor se bode le dalo: samo toliko je še treba imeti potrpljenja, da on uredi gmotne stvari, oziroma preskrbi dohodke za novi škofiji; ta stvar se bode lahko izvedla, saj bode on, nadškof, na vse zadnje pritisnil samega kralja Henrika, naj daruje za novi škofiji kakšne novce za škofovske dohodke. Pretresavala sta in pretehtavala celo to, kako bi se dalo širiti krščanstvo med Ljutiči in drugimi Baltiško-polabskimi Sloveni. Nadškof je razvijal glede tega tako dobrohotne in izvirne misli, in je kneza tako lepo vzpodbujal, naj vztraja pri započetem delu, če bi prav zaradi Kristusa imel kdaj trpeti — saj ve, da trpečega čakajo mnoge krone v nebesih —, da se ni bilo čuditi, da je bil Gotšalk ves očaran, ko je prišla ura obeda.

Po obedu sta bila knez in nadškof zopet sama. Nadškof je namreč povabil Gotšalka k sebi v stransko sobo pa je začel govoriti bolj o zasebnih nadknezovih stvareh.

„Vsa čast Vam, svetli nadknez!“ je v naslonjaču sedeč milostno govoril nadškof. „Vi imate dobro voljo in imate tudi pogum in odločnost, da izvedete, kar ste zamislili. Vi ste največji dobrodelec Polabskih Slovenov. Pozna zgodovina Vas bode slavila in častila. Vendar bi Vašo Svetlost v nekem oziru jaz rad posvaril: Zakaj držite tako tesno s Saksonci, z Billungi? Verjemite mi, to ne bode v prid niti Vam niti Vašemu rodu. Vem, da si mislite: nadškof Adalbert je že od nekdaj nasprotnik Billungov, in Billungi so njegovi nasprotniki-tekmeci. A jaz vem, zakaj Billunge mrzim, oziroma zakaj se ustavljam na vse kriplje njihovi politiki — saj mrziti in sovražiti ne sme kristjan nikogar, najmanj katoliški duhovnik. — In Vaši Svetlosti odkrito povem — ravno zato, ker poznam te ljudi —: Billungi so največji naduteži, največji pohlepneži, največji krvosesi svojih in po možnosti tudi še drugih narodov . . .“

„S te strani jih jaz morda bolje poznam kakor Vaša Prevzvišenost“, je posegel v besedo Gotšalk.

„Vem, vem, da jih s te strani dobro poznate. Mislite, da mi ni znano, koliko dani ste plačevali vojvodu Bernhardu II. v obliki daril, plačevali samo zato, da ste nasitili njegovo pohlepnost?“

„Pa da sem ohranil prijateljske odnošaje z Billungi, najbližjimi sosedi — —“

„Prijateljske odnošaje, hm, ste hoteli ohraniti med Billungi in svojo hišo! To je vse lepo. Tudi ohranili ste prijateljske odnošaje; toda resno vprašam Vašo Svetlost: na čigave stroške pa? Mar ne na svoje? Čemu ste pošiljali vsako leto tako dragocene darove Bernhardu II.? Ko ste postali nadknez, pripoznan in ljubljen od vseh bodriških plemen, čemu ste kazali toliko let nekako odvisnost od Billungov? To je sicer Vaše Jasnosti zasebna, notranja stvar, in jaz se pravzaprav ne bi smel, oziroma ni dostojno za me, da bi se vtikal v Vaše notranje razmere. Toda storim to kot Vaše dežele nadpastir in kot iskren prijatelj Vaš in Vašega naroda . . . Svetli knez, Vi veste,

da jaz nisem slovenskega rodu; pa vendar ljubim ta rod in zato pravim: Zapustite Billunge! Saj ste sami svoji in tudi dovolj močni, da bi se v slučaju njihovega napada znali braniti, in ne samo braniti — potrebiti jih vse z zemskega površja . . . Vaši Svetlosti povem odkrito, da Vas jaz kar ne morem razumeti — oprostite trdi besedi! Vem sicer, da mislite dobro: v miru in prijateljstvu hočete živeti s sosedi. To je lepo. V miru, ki vlada v deželi vsled prijateljskih odnošajev s sosednimi narodi, hočete vršiti plemenito poslanstvo: pokristjaniti vse bodriške rodbine. Tudi to je lepo, vredno vse hvale. Samo predaleč ne hodíte v svoji miroljubnosti. Kaj sem slišal zadnje dni: da bode saksonski vojvodič Magnus zasnubil Vaše Jasnosti hčerko . . ."

„To je prišlo že do Vaših ušes, Prevzvišenost?"

„Prišlo. Saj veste, da govorica raste gredoč. Koliko je resnice na tej govorici, ne vem; slišal sem jo pa, in sicer v mestu Goslaru. Neki saksonski vitez jo je prinesel našim ljudem. Torej še enkrat pravim: jaz ne vem, koliko je resnice na govorici, vprašam pa Vašo Jasnost: Če bi se to zgodilo, da bi res prišel Billung zasnubit Vašo hčerko, ali bi mu jo dali?"

„Vojvodič Magnus je vrl krščanski mladenič, kolikor sem ga imel priliko spoznati in kar sem čul o njem iz drugih ust. In s to zvezo bi se vendar utrdilo prijateljstvo med Sloveni in Nemci in bi se morda za večne veke preprečilo prelivanje krvi. Slovenom bi bila potem dana ugodnejša prilika, v mirnih časih in v prijateljskih odnošajih z Nemci krepko črpati iz bogatih vrelcev germanske omike; tako bi sčasoma postali omikan in olikan rod, ki bode svobodno, in ne da bi ga zalivala rdečica sramu, stopil v kolo drugih omikanih evropskih narodov."

„Knežja Svetlost!" je povzel z važnoresnim glasom nadškof. „Kakor sem že dejal: Vi imate dobre misli in dobre namene. Toda pazite, glejte, da ne bodete varani in enkrat kruto razočarani. Kolikor jaz poznam Slovene in Nemce, ta dva naroda ne bodeta nikoli jedla iz ene sklede. Ogenj in voda še nikdar nista bila prijatelja. Prideta pač večkrat skupaj, toda sta prisiljena za to združitev po ljudeh. Tako tudi Nemec in Sloven nikdar ne bodeta sedla rada prijateljsko skupaj k eni mizi. In če bodeta sedla, ne bodeta pri isti mizi dolgo obsedela! Bodite Bodriči narod samosvoj! Otresite se Billungov! In če to storite, vam je moja pomoč vedno na razpolago." — —

Z glavo je odkimaval bodriški nadknez Gotšalk nasvetom nadškofa Adalberta, ko je zapuščal njegov dvorec. Ah, zakaj ga ni poslušal!

Nadškof Adalbert, naslednik nadškofa Alebranda, je bil sicer čuden mož. Bil je plemenitega rodu, telesno lep, duševno živahen, veleizobražen, moder, zgovoren, zmeren, darežljiv, ponižen do nizkih, živel je sam čisto, opravljal božjo službo dostojno, slovesno, umival ubožcem v globoki spokornosti noge — a bil je silno častihlepen. Častihlepnost, gospodljivost ga je zavedla tako daleč, da je mladega nemškega kralja Henrika, čigar vzgoje se je bil polastil, nravno popolnoma izpridil, samo zato, da ga je potem lažje obvladal in vodil. Njegova dolžnost bi bila razuzdanega mladoletnega kralja svariti in privesti na boljša pota. A tega ni storil. Videl je, kaj počenja mladi kralj, kako pohujšljivo, sramotno živi, vse je videl, a ne zabranil. Da, on je celo utrdil nesrečnega kneza v grehu s svojim naukom . . . Tako je zadobil neomejeno moč nad mladim knezom in nad njegovo nemško državo — seveda, kakor znano, le za nekaj časa. Gospodljivost, častihlepnost ga je povzdignila visoko, pa tudi telebnila globoko. Nekaj dobrega je pa vendar rodila ta njegova častihlepnost: Ravno zato, ker je hotel povsod kaj velikega, veličastnega zapustiti kot spomenik za seboj, je kot hamburški nadškof-metropolit pospeševal z vso vnemo pokristjanjevanje severnih narodov: Dancev in Norvežanov, zlasti pa Slovenov!

Koj ko je nastopil vladikovanje, je poslal škofom in duhovnikom pastirska pisma in jih v njih vneto opominjal, naj neustrašeno

nadaljujejo misijonsko delovanje. Pošiljal je leto za letom čile duhovnike in redovnike

Gotšalka pri njegovem plemenitem delu, pokristjanjevanju Polabskih Slovenov. Gotšalk



PRESELJEVANJE GORCEV.

P. GRUZINSKI.

v bodriško zemljo, da bi pomagali starejšim misijonarjem v vinogradu Gospodovem; bil je očetovski svetovalec, desna roka nadkneza

mu je bil zato hvaležen in je to svojo hvaležnost očito kazal, nazivajoč nadškofa največjega dobrodelca bodriškega rodu. Všeč

je bila taka pohvala ničemernemu vladiku. In rad je imel Gotšalka, vsako leto bolj. Samo ena stvar mu ni ugajala na Gotšalku: zakaj je namreč tak prijatelj z Billungi, z njegovimi največjimi političnimi nasprotniki. Zato ga je pa tudi pri onem sestanku v Hamburgu tako resno opominjal in mu prigovarjal, naj se osamosvoji, naj se otrese Billungov, naj se vendar ne spozabi tako daleč, da bi privolil v zvezo svoje hčere z Billungom Magnusom . . . Zakaj ga ni poslušal Gotšalk, kakor ga je poslušal srčno rad v drugih njegovih nasvetih! — —

(Dalje.)

ROMAN ROMANOV:

IZ DALJE . . .

Iz dalje pesem mladih deklet
udarja mi na uho —
Ve sanje mojih mladih let,
napolnite dušo mi vso!

Nazaj mi privedite bledi obraz
z zamišljenimi očmi,
nazaj mi privedite davni čas
s prevarami mladih dni!

Prevare in zmote grenke vse
preživel še enkrat bi rad,
samó da iz tistih dni bi prišle,
iz časov upov in nad . . .

Bol britka na mojem srcu leži
in nemo gledam nazaj —
Ah, nič se ne gane sredi noči,
in tema zavija ves kraj . . .

ROMAN ROMANOV:

POKOJNO ZVEZDE SVETIJO . . .

Pokojno zvezde svetijo,
a v srcu se nekaj budi,
budi se, gubi se, umira,
umira, da v veke zaspi . . .

V grmih slavčki pojejo,
življenja se vse veseli —
Težko je sam umirati
sredi mladostnih dni . . .



BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

XIV.

Z glavo je odkimaval bodriški nadknez Gotšalk modrim nasvetom nadškofa Adalberta, ko je zapuščal njegov dvorec. Domov grede je bil pa vendar zelo zamišljen. Kaj ko bi imel nadškof vendarle prav ... No, ko je prišel v Ljubek, ga je zamišljenost kmalu minila. Le prekmalu je pozabil Adalbertovih opominov in nasvetov. In pozabil jih je opravičeno lahko. Hej, saj je videl deželo svojo tako tiho, mirno in pokojno, kar se v nji ni več svobodno gibal svečenik Slavomir, da je moralo čuvstvo zadovoljnosti in veselja prevladati vse druge resne, oziroma žalostne pomisleke in občutke.

Za soparnim poletjem je prišla tiha jesen in za tiho jesenjo še tišja zima. Debeli snegovi so pobelili in mrzli ledovi so vkovali staro mater zemljo, in zavladala je vsepovsod v prirodi slovesna, grobna tišina. In taka tišina je vladala tudi v Bodričih, odkar je izginil s površja svečenik Slavomir.

Gotšalk je poslal v Roztok, poslal v Gabrovo, v Varnovo, v Mahovo in v Ribnico posebne slè — ogleduhe, ki naj bi opazovali znane rujanske božjepotnike-zarotnike in mu potem sporočili, kakšne volje so, odkar pogrešajo Slavomira, in kaj počenjajo, oziroma nameravajo početi. Izbrani prebrisanci, slì, so dobro rešili svojo nalogo in so mogli le ugodne stvari poročati nadknezu. Znali so se vtihotapiti v domove samih velmož-božjepotnikov; tam so vse njihove korake natančno opazovali in potem vladarju z mirno vestjo poročali, da so osumnjeni velmožje postali — kar se samim someščanom in sosedom zdi čudno — v zadnjem času nenavadno resni, pobiti, kakor bi jih bila zadela kakšna izredno velika nesreča, obenem pa tudi plašni, kakor bi se bali, da ne bi prišlo kaj na dan, kar skrivajo v globini svojega srca in nočejo, da bi se obelodanilo. In nobeden da se ni-

kamor ne gane. Sporočili so knezu tudi to, da o Slavomiru vsi molčé — pač iz previdnosti — in da nihče ne ve, kje da je: ali je sploh še živ ali mrtev.

Gotšalk je bil teh poročil kajpada lahko vesel, saj je iz njih posnel, da je zadel pravo, ko je dal ujeti in zapreti svečenika: božjepotniki-zarotniki imajo sedaj strah in si ne upajo sami ničesar započeti; vsi so tihi, mrtvi, prav kakor je mrtva zimska priroda. Veselje njegovo je motila in kalila samo vest, ki jo je slišal kmalu po Božiču: da se je saksonski vojvodič Magnus prehladil na lovu in opasno obolel. No, ko je prizelenela pomlad, noseč s seboj bujno cvetje in svetlo zelenje in obetajoč krasen sad, in je nadknez čul, da se je vojvodiču obrnilo na bolje, in so mu od poslancev-ogleduhov dohajala iz pokrajinskih mest vesela poročila, da je vsa dežela pokojna, je bil vesel in je pel kot ptička-kukavička. In ko je prižarelo poletje, in je dobil kar najugodnejša obvestila od svojih odposlancev: da je v deželi vse mirno, in da je saksonski vojvodič že popolnoma okreval, so ga obšla čuvstva, kakršna navdajajo kmetovalca, ko se ozre na žitno polje, nad katerim so se pred kratkim zbirali točenosni oblaki pa so se k sreči vendar razšli in pustili nebeškemu solncu, da ga je s svojimi blagotvornimi žarki zopet obsulo, porajajoč in budeč na njem novo življenje.

V svojem veselju se je pa Gotšalk nekega dne sočutno spomnil zaprtega svečenika Slavomira. Zasmilil se mu je starec, ki je bival že toliko časa v neprostovoljni kletki, odločen od sleherne družbe. Zasmilil se mu je, pa je začel premišljevati, na kakšen način bi mogel olajšati njegovo zatrdno težko stanje. In prišla mu je misel v glavo: Kaj ko bi se svečenik dal odvrniti od zmotne svoje vere in bi se pokrstil ... To bi bilo najboljše za njega in za kneza, saj se ga potem ne bi bilo treba več bati in bi mu Gotšalk takoj lahko dal prostost. Njegovo izpreobrnenje bi bilo pa zraven velepomembno, ker silno vzpodbudno, za vse Bodriče. Krasna misel, poizkusimo jo vdejstviti!

In Gotšalk je poklical duhovnika Eppa in ga naprosil, naj bi šel z njim v ječo obiskat poganskega svečenika: morda bi ga bilo mogoče pridobiti za krščanstvo. Eppo je bil kajpada takoj voljan, pa sta šla drugi dan previdno in skrivoma v severni stolp.

„Mir s teboj, Slavomir!“ je z malce tresočim glasom pozdravil ujetnika Gotšalk, ko je stopil z duhovnikom v ječo in zaprl vrata za seboj.

„Mir s teboj!“ je ponovil knezov pozdrav Eppo glasno, odločno.

Slavomir je sedel od vrat obrnjen pri majhni mizici v kotu, z rokama si podpirajoč sivo, zmršeno glavo. Ko je po tolikem času zopet zaslišal človeški glas, ki ga prijazno pozdravlja, se mu je razjasnilo mračno lice in se je vesel ozrl k vratom. A ko je v prišlecih spoznal Gotšalka in Eppa, se mu je takoj zopet stemnilo lice; obrvi so se mu naježile in izpregovoril je osorno, ne da bi vstal:

„Kdo mi vošči mir?“

„Jaz, Gotšalk, nadknez bodriški, in moj spremljevalec-prijatelj, duhovnik Eppo“, je krotko odgovoril nadknez.

„Vidva mi voščita mir?“

„Da!“

„Kakšen mir?“

„Mir v Gospodu.“

„Hinavca! Čemu lažeta? Vidva mi pač morda želita miru, a smrtnega, grobnega!“

„Zatrdno ti želiva kot kristjana tega miru — po smrti, v grobu; a želiva ti miru tudi tukaj, že v tem življenju.“

„Tako? Ti nadknez Gotšalk, želiš meni miru v tem življenju? Kje pa sem jaz sedaj, kaj?“

„V ječi.“

„V čigavi? ... Ti molčiš, molčiš z molkom globokim, kot človek, ki ima slabo vest! Le molči, saj sem tako že davno razsodil, da drugje ne morem biti zaprt, kakor v Ljubeku, v dvorcu tvojem. Pa vprašam te: zakaj si me vteknil v to ječo? Kaj sem zakrivil? Kaj sem ti naredil hudega? Odgovori, ti plemeniti nadknez bodriški!“

„Nočem ti prikrivati —: res, jaz sem te dal ujeti in sèm vtekniti. To pa zato, ker si zavajal, ker si hujskal moj narod."

Pri teh Gotšalkovih besedah je Slavomir jezno planil kvišku in dejal:

„Kaj si rekel? Povej, kako sem zavajal narod, zoper koga sem ga hujskal?"

„Če si ga navduševal za stare bogove, če si priredil celó božjo pot na Rujano k Svetovitovemu svetišču —: ali nisi s tem zavajal ljudstvo od edinoprave vere k malikovalstvu? ali nisi s tem hujskal narod proti meni, oziroma krščanski moji vladi? Zato sem te dal zapreti, veš, da sem ti odvzel priliko, še dalje begati ljudstvo. Sedaj sem pa prišel k tebi, ker se mi smiliš kot zaslepljenec, kot starček. Prišel sem ti naznanit, da ti dam prostost, ako se odpoveš zmotni stari veri in vzprejmeš krst. In da te za krst pripravi, sem ti dovedel duhovnika Eppa."

„Da bi mene za krst pripravil, si privedel tega nemškega duhovnika sèm! Hahaha! Kaj ne: za krst naj me pripravi, krsti naj me, potlej me boš dal ti pa umoriti, da me pošlješ v vaša nebesa — nedolžnega, opranega, očiščenega ... In vse to si bodeš štel v velikansko zaslugo, češ da si zopet eno dušo iztrgal krempljem hudičevim ... Hahaha! Človek se mora smejati duhovitim tvojim nakanam ... Pa bodimo resni: Ti, Gotšalk, po nemilosti božji nevredni knez bodriški, ako nisi prišel sèm iz drugega namena, hodi, odkoder si prišel; tam so vrata!"

Gotšalk je mirno prenesel to zmerjanje. Duhovnik Eppo pa je vzkipel od jeze in dejal:

„To je pa vendar vseh skrajnosti skrajnost, da na tak nečuven način žali in sramoti kneza človek, ki je že davno zaslužil vrvico za vrat!"

„Kaj praviš, besji ti čuk?" se je zadrl v duhovnika Slavomir. „Kdo je prej zaslužil vrvico okoli vratu kakor ti in tvoji tovariši? Le čakaj, saj ti tudi ne odide; dobiš jo kmalu, nemško popče! Poberi se mi izpred oči!"

„Slavomir!" je posegel vmes Gotšalk, „nikar se ne togoti brez potrebe! Prišla sva k tebi z dobrim namenom, da bi ti odprla oči, da bi te naredila za večnost pa tudi za ta svet srečnega."

„Saj si me že lepo naredil srečnega, ko si mi vzel zlato prostost, ko si me takorekoč oslepil, ko si mi zabranil, da moje oči ne morejo več gledati solnca nebeškega in sinjega neba, da ne morejo več gledati krasote slovenske zemlje, one zemlje, ki sem jo ljubil z vsem žarom ognjevite duše svoje!"...

„Vse to boš zopet lahko gledal in zlato prostost bodeš zopet lahko užival, ako se odpoveš zmoti, ako vzprejmeš vero krščansko. Pri knežji svoji časti ti obljubim, da boš takoj prost, ako se daš krstiti — seve, iz pravega namena."

„Jaz da bi se dal krstiti, da bi vzprejel pogubno krščansko vero, ki bi jo najrajši zatrl kot se zatre mrčes?"

„O zmota nad vse zmote velikanska! Kdo ti je še rekel tako laž, da škoduje komu krščanska vera! Narobe: hasnila je še vsakemu neizmerno. Dobička je še vsakemu prinesla na duši in telesu v izobilju. Prinesla ga je tudi nam, Slovenom."

„In kakšen bi bil ta dobiček?"

„Kakšen? Neizrečeno velik", je poln svetega navdušenja povzel besedo nadknez. „Le poslušaj! Le eden je edinopravi Bog, nebes in zemlje vsemogočni Stvarnik. Ta Bog je Bog krščanske vere naše, ki z enim prstom vlada širni svet. Poprej so vsi ljudje tavali v temi, bili so sužnji satanu, hudiču; divjali so drug proti drugemu s krvavimi poboji in umori. Pa usmilil se je Bog ljudi nesrečnih in jim je poslal svojega Sina v njih odrešenje, v njih zveličanje.

Bila je strašna noč na širni zemlji ... Drdral je gromki grom, besnel vihar; divjal je lom, slepil je bliskov žar. Strašno je ploha lila, toča bila ... Oblaki črni so nebo prepregli in iz oblakov so se bliski palili in švigali vse križem nad zemljami. Bila je grozna noč ... In v taki noči so se ljudje med sabo vojskovali — — —

Nakrat se je na nebu zasvetilo: Odrešenik je stopil na svet z neba in zapovedal: Mir ljudem na zemlji! Odrešenik ta, Kristus, je učil, da so ljudje vsi bratje in sestre med seboj. Naj bodo že krvi katerekoli, naj bodo kateregakoli naroda — ljubiti se morajo bratovski. Krščanska vera je — vera ljubezni."

„Krščanska vera je — vera ljubezni! To praviš ti! To praviš meni v obraz! In to pravijo tudi Nemci?"

„Tudi. Takisto pravi vsak kristjan."

„Ha, lepa je zares krščanska vera, če res veleva bratovsko ljubezen! Kako pa vi, vi verni kristjani, kako izpričujete to lepo vero? Je li to ljubezen, vprašam, ako v nas kamenje in blato mečete in ves pekel nad nas rotite; če nam ne privoščite proste sape, odtegujete vse pravice naše, če nas hočete zasužnjiti tujcem na naši lastni zemlji! Je li to ljubezen, vprašam, če nas krščeni Danci in Nemci napadajo z ogromnimi vojskami in nas moré in pobijajo kot lovski psi morijo krotke srne, če jih zatmejo pri studeni vodi! Ha, lepi ste mi, bratje kristjani! Lepo izpričujete ljubezni vero. Pa bi se bratiti jaz hotel z vami? Nikoli pa nikoli! — In da bi bil le eden edinopravi bog, in ta vsemogočen? To mi nikakor noče iti v glavo. Saj pamet ti veli, da več ko rok, več je moči, več glav, več pameti! In manj ko rok, manj je moči, in manj ko glav, manj pameti. Vaš bog ima le eno glavo, dve roke, pa bo vsemogočen! To je strašna blodnja. Vaš nauk je nezmisel gorostasna. Mi trezno mislimo: imamo več bogov, ti pač so skupaj vsemogočni."

„Bogovi vaši so le izmišljija, izrod so zaslepljene domišljije. Bogovi vaši niso nič!"...

„Kako?! Bogovi naši niso nič! Izusti še enkrat to strašno kletev in jezik naj ti posuši Perun!

Če gromki grom grmi na daljnem nebu in strele ognjevite treskajo in bliski švigajo nad širno zemljo — tedaj ni nič vse to, tedaj ne vidiš v oblakih vladajočega Peruna?

Če pogled svoj obrneš naokrog in vidiš nad seboj sijaj neba in divni kras sveta okrog sebe, pod sabo zelenje in cvet zemlje — ni nič vse to? Ne vidiš Triglava, mogočnega boga, ki s trojnatim obrazom vlada carstvom trem: nebu in zemlji in podzemlju.

Če se ozreš na višnjevo nebo in vidiš gori solnce zlatolično, kako žari svetlobo in gorkoto in jo siplje na zemljo v zlatih žarkih, in jo poživlja in jo pokrepčava in jej zorí klasovje in sadovje — ni nič vse to? Ne vidiš Daždboga, ki rast bohotno daje vsemu svetu?

Če vidiš plan in dol v zelenju svetlem, in vidiš vrt in polje v cvetju jasnem, in dihaš váse sapice razkošne, in slišiš miloglasno petje ptičic, in slišiš glasno ukanje ljudi — ni nič vse to? Ne vidiš mlade Vesne, ki je kruto Morano premagala in z mladoletjem v svet pricarovala?

Če veter vije, bučna burja brije, nebo sneži in zemlja bolno vzdiha, ko divje zver zavija in se skriva, in človek trepeta strahu pod streho — ni nič vse to? Ne vidiš Jage Burje, ki se podi z vetrovi in s snegovi?

Če zima škriplje z ostrimi zobmi in ti sope v kosti s strupeno sapo in z mrazom reže kakor ostra britev, ko je vse življenje okovano v led, in vsa priroda spava smrtno spanje — ni nič vse to? Ne vidiš zle Morane, ki z mrzlo smrtjo gospodari svetu?

In tebi niso nič vse te prikazni? Tebi niso nič vsi ti bogovi, katere so naši predniki molili, kateri so nam bili milostni. S slepoto in gluhoto si udarjen, če te vidne bogove tajiš. In to bi bil dobiček za Slovene, da bi zavrgli te bogove dobre in bi se klanjali pred Kristom-bogom, pred nemškim bogom! Nikdar!"

„Stoj, Slavomir! Krist-Bog ni samo nemški Bog, on je Bog vesoljnega sveta. Krist je prišel odrešit vse ljudi in vse narode. Vsem je enako milostiv, kateri ga molijo, naj bodo katerekoli krvi in kateregakoli plemena — enako ljubi vse človeške otroke."

„Zopet mi govoriš blodnjo. Kako bo Krist enako ljubil vse ljudi sveta? Če se na primer dva vojskujeta in prosita oba pomoči Krista, oba goreče in oba pobožno — katerega bo uslišal, kaj? Obeh ne more.

Dvema služiti ne gre. Le enega bo uslišal, drugega zavrgel. To je jasno kakor beli dan.

Bogove lastne ima vsako ljudstvo, in Krist je nemški bog; kako li more biti bog Slovenov? Zatorej je nespamet največja, če se Sloven klanja nemškemu bogu. In ta, kdor tako stori, je izdajalec svojega naroda — je kukavica, ki je zletela v tuje gnezdo... In tak si ti, Gotšalk, da veš, ki moliš nemškega boga in hočeš druge Slovene prisiliti k odpadu. — Ti, Gotšalk, praviš, da krščanska vera bi bila dobiček za nas Slovene. Jaz, Slavomir, pa pravim: največja škoda, pogubno brezdno! In zakaj? Morda zato, češ, ker sem prenapetnež, ali kakor bi mi bila oko starost zaslepila, ali mi možgane v glavi zmešala, ali mi uho zaglušila? — Oj, ne! Bogovom višnjim bodi hvala! Res, dokaj hudih let je preletelo in dokaj hudih ur je prešumelo preko moje sive glave. Res je to: oko mi je že videlo brezkončno gorja, je videlo tisočih solze in črne bratovske krvi morje — — Res, da mi je uho že slišalo prebridki jok in stok, je slišalo hreščečo bojno godbo, grmeče pesmi rožljajočih mečev in žvenketajočih kopij, sikajočih puščic, hropenje in ječanje umirajočih — — Pač trese se mi desnica, prej junaška; pač se šibi koleno, nekdaj krepko ... Visoka starost mi je vzela mnogo — toda ni mi še vzela bistrega vida in ni mi še vzela tankega sluha in ni mi izpila možganov in ni mi izpremenila srca: srce mi bíje kakor v letih mladih ... In to srce mi pravi, da je prišlo veliko zlo na slovensko našo zemljo. Bogove je pripravila ob čast, Slovene je pripravila ob last — to je dobiček, Gotšalk, kojega je dala Slovenom krščanska vera. Iztrgala jim je iz src bogove, bogove staroslavne in predobre. Iztrgala jim je iz rok deželo, deželo lepo, ki jih je rodila, katera krije grobe njih očetov ... In tako vero zagovarjaš ti in jo vsiljuješ našemu narodu! Povej mi, Gotšalk, imaš li še kaj slovenskega srca in še kaj čuta za domovino svojo?"

„Ali se ti meša, človek?" ga je s sveto jezo zavrnil Gotšalk. „Boš ti mene vpraševal, ali imam kaj čuta za slovensko domovino? Desetkrat več še zmeraj kakor ti, ki si jej že toliko škodoval in jej razpore kuješ in neslogo, in jej pogin na vse načine snuješ! Sam sebe rajši vprašaj, videl boš, da ti sam nič ne ljubiš domovine. Ne le, ne ljubiš, tiraš jo v propast. Mar niso svobodne slovenske zemlje? Mar nisem jaz njih svobodni knez? Kje imajo Saksonci kaj pri nas; če sem prijatelj Nemcu, kaj za to? Je li s tem rečeno, da sem njemu sluga? Mar ni bolje, da smo si prijazni, mar hočemo v sovraštvu biti ž njimi? Sloveni smo še slabi, treba je torej, da se opremo na močnejšega, če hočemo živeti. Tudi bršljan se ovija okoli tujih debel, pa vendar se vzpne lahko visoko. Tako mi, če hočemo kaj doseči. Le pameten mi bodi, Slavomir; ne išči tam pošasti, kjer je ni. Počakaj, pride čas, in pride moč nam čvrsta ... Izpametuj se in se izpreobrni in videl boš za nekaj malih let slovensko našo zemljo raju slično ..."

„Ne vem prav, kaj bi rekel", je počasi, mirno odgovarjal Slavomir, „ker ne vem, ali se samo hliniš, ali si res zaslepljen, da veruješ, kar praviš. No, zdi se mi, da je poslednje res: da neizkušenost in lahkovernost iz tebe govori ... Hudo, prehudo si me pičil, Gotšalk, očitajoč mi toliko pregreh in neljubezen domovinsko. Kot kačji pik boli očitanje namesto dolžne hvale in priznanja! Poglej na licu mojem brazgotine — gotovo jih je več ko gub na čelu. Poglej na prsih moje stare rane — gotovo jih je več ko las na glavi — — In kje sem jih dobil? Mar pri gostijah, v pijanosti in prepiru? Da, pri gostijah sem jih izkupil, toda ne pri gostijah, kjer se jé pečenje in kjer se toči v čašah rujno vino — — Gostil sem se prečesto na bojišču z Nemci in točil sem njihovo črno kri v potocih in trgal njihovo meso z zobmi — — Glej, v takih prepirih sem jaz izkupil rane še v mladih letih, boreč se za dom. In to ni ljubezen domovinska...

Pa ne zamerim ti, da me grajaš, saj graja lažje gre od ust ko hvala. Le to ti pa zelo zamerim, da si ti knez in oče svojemu narodu, pa si tako lahkomišljen in malomaren

za podložnike, da ne spoznaš prepada, ki zija narodu, da ne vidiš nevarnosti, ki preti vsem Slovenom od Saksoncev?

Aj, verjemi, knez, meni, ki sem star in sem izkusil svet in vse njegovo dejanje in nehanje še predobro! Verjemi meni: če pojde tako, še malo — pa bo proč prostost tvoja in prostost vseh Slovenov . . . Slovenska zemlja bode Nemcev last!"

„Za božjo voljo, Slavomir, povej mi vendar, kako da ti Saksonci toliko vró po glavi, češ, da so nam sovražni? Saj vendar veš ti, vé ves narod naš, kako so nam prijazni in domači, in Billung je oseben moj prijatelj. Zakaj še misliš, da so nam sovražni?"

„Uprav zato, ker so toli prijazni. Izpregledal sem njihove nakane . . . Dežele naše si hočejo osvojiti, toda ne z mečem. Prav pametni so: Spoznali so že dobro slovensko pest, zato jim sedaj ni mar vojske, ampak hočejo z lepa pridobiti naš svet, s sladkanjem in z dobrikanjem. — Poznaš li pravljico od lisice in ježa? Huda zima je bila in jež prezebajoč je šel k lisici in jo premilo prosil, naj mu dá kotiček v svojem gorkem stanovanju, da si ogreje zmrzle ude. Res, lisica se je dala preprositi in je vzprejela reveža pod streho in mu postregla, kar je mogla. Pa komaj se je jež segrel, poživil, — začel se je šopiriti po izbi in riniti lisico skozi vrata. A ko se je lisica pritožila, jej je dejal: Starka, idi proč, to je moje stanovanje!

Tako mislijo Saksonci, Gotšalk! Zato me slušaj, svetujem ti pravo: Pretrgaj zvezo z Nemci kar najhitreje!"

„Ne, Slavomir, ti meni ne svetuješ prav. Neumno misel si ubil si v glavo, in ta misel — strah pred Saksonci — ti vedno straši v glavi, in ž njo hočeš strašiti tudi druge. Sovraštvo do Saksoncev ti je prešlo v strast, in strast, sama slepa, oslepi človeka, da vidi in da sliši samo njo in zaduši glas srca in razuma. A v meni ni strasti nobene, Slavomir, jaz slušam glas srca in slušam um; ta pa mi pravi, da je dosti bolje, če se za sedaj vsaj, družimo z Nemci, ker so omikan narod, mi pa ne. Nas lahko naučé še mnogo in vrhutega so močnejši kakor mi. Zato ne kaže, da bi se spričkali z njimi in započeli vojsko. Ne v kregu in prepiru s sosedi, temveč v spravljivi slogi in ljubezni moramo živeti, če ne — gorje! . . . Da, Slavomir, v prijateljstvu s Saksonci je naša moč, bodoča naša slava. Podajmo jim prijateljske roke. Hodimo z njimi družna pota, in velik bo dobiček naš, prevelik. Sedaj še v popju spijo naše moči, a solnce njihove omike nam jih bo odprlo. Razpeli bomo lepe listke in rastli vedno višje v sinji višek . . . In pride čas, in krasno se bo drevo slovensko košatilo visoko nad vse sosednje zemlje. In takrat bo Slovenec caroval na prestolu sijajnem — — —

Lepo te prosim, Slavomir, okleni se krščanstva!"

„Ha, jaz da bi višnje slovenske bogove pustil in Križanega da bi molil! Poprej ti bo usehnil jezik, nego bo mene pregovoril k veri križa. Hej, Gotšalk, ako hočeš domovino mogočno videti in širno, slavno — oj, slušaj moj proseči glas: dej, odpovej se nemški nadoblasti — odreci se krščanski nemški veri! Pozôvi vse Slovene in udari po sovražnih Nemcih. Sprostili se bodemo in osnuli slovensko carstvo svobodno, veliko — —

Oj, Gotšalk, še enkrat te lepo prosim! Pogazi križ, pogazi zvezo z Nemci! Povrni se k bogovom našim starim in bodi zopet Sloven z dušo, s telom . . ."

„Obmolkni starec!" je sedaj ogorčeno zarohnel Gotšalk. „Dovolj imam tvojih besedi. Še nikdar se nisem ponižal pred kakim človekom tako globoko, kakor baš pred tabo! . . . Ti si me zavrnil. Le čakaj! Videl boš kmalu, kdo sem jaz! Ne pričakuj več popustljivosti od mene, ne ti, ne tvoji somišljeniki! Preoral bom to zemljo z ostrim kopjem, izrval nečisto ljuliko z bridkim mečem in zatrl bom vse črve-pogane s svojimi nogami in povsod bom vsejal čisto pšenico . . . Gorjé mu, kdor se mi ustavi! — Z Bogom!"

„Le pojdi, izdajalec kleti! Uskok ti, kukavica grda! A eno še poslušaj, preden

greš! Poslušaj, kaj ti pravi stari svečenik Triglava Slavomir: Ne misli, če si zaprl onega slabotnega starca, da si zaprl svobodne misli vsem Polabcem. Slabotnega starca ujeti in zapreti, ni težko. A to se bode kruto maščevalo nad teboj. Aj, vedi: Še plamtí v dušah Bodričev ogenj, ki neti ga ljubezen domovinska in še imajo žilave desnice v zaslon in brambo stare svoje pravde in — za uničenje tvoje in tvoje nemške vlade. Ali si slišal? Sedaj pojdi! Prokletstvo moje s tabo in s tvojim spremljevalcem! Umrì, pogini, zlotvor naroda bodriškega!" . . .

XV.

Hitró kot begunec je izginil Gotšalk s spremljevalcem Eppom iz Slavomirove ječe po zadnjih svečenikovih besedah. Smrtna groza ga je bila obšla in ga še dolgo obhajala, da se je tresel po vsem životu. „Umri, pogini, zlotvor naroda bodriškega!" Te besede svečenikove so mu šumele po ušesih kot pesem-smrtnica črnega vrana, letajočega na bojno poljano, pokrito z umirajočimi. Ha, ali ni slišal sličnih besed lansko leto enkrat v sanjah? Da, ravno te besede je slišal, in govoril jih je ravno isti človek, Slavomir! Ali ni to čudno, pomembno?

Vso noč ga je obhajala groza, da ni mogel zatisniti očesa. Drugi dan mu je prinesel pa še groznejše vesti. Vojnik Gojnik, ki ga je bil poslal v Velegost skrivoma poizvedavat, kaj se godi na Pluzonovem domu, se je bil namreč prejšnjo noč vrnil v Ljubek s poročili, za knezovo očetovsko srce naravnost smrtonosnimi.

Prebrisani Gojnik se je bil znal, dospevši v Velegost, pri knežnji Viljenici hitro opravičiti, zakaj jo je bil prejšnje leto tako nemudoma in neoglašen popihal s svojim tovarišem od nje, svoje gospodarice, kateri ju je bil podaril nadknez Gotšalk. Dejal je, da je njima v Velegostu postalo dolgčas, silovito dolgčas, tako da nista mogla tam obstati na noben način, pa sta skrivoma ostavila Pluzonov dom in Velegost ter odrinila nazaj v Ljubek. Nadknez ju je bil — tako je pripovedoval — grdo vzprejel in trdo prijel, ko sta se vrnila v stolno mesto; no, ko sta mu slovesno zatrjevala, da nista pa nista mogla ostati v popolnoma njima tujem mestu vkljub priznani ljubeznivosti knežnje Viljenice in nista pa nista mogla pogrešati krasne družbe v nadknezovi telesni straži, je njima prizanesel, odpustil neprevidni in nepremišljeni korak ter ju zopet vzprejel v svojo službo; sedaj je pa njega, Gojnika, nalašč poslal v Velegost, da se opraviči knežnji in jo popraša o preljubem zdravju.

Knežnja Viljenica se je delala, da rada verjame njegovim prepričevalno govorjenim besedam, ter mu takoj zatrdila, da je njemu kakor tudi tovarišu Godimiru odpustila, ker razume, da ne moreta biti srečna in zadovoljna v samotnem pokrajinskem mestu Velegostu junaka, ki sta bila prej navajena krasnega, veselo-šumnega življenja ljubeškega. Seveda tega jima ni povedala, da je bila še jako zadovoljna in vesela, da sta se bila pobrala iz Velegosta, ker se je bila kmalu začela bati, da nadknezova zaupnika — kot taka ju je kmalu osumila — ne bi česa videla in izvedela na Pluzonovem domu, kar nadknezu ne bi bilo všeč. Zlasti tega se je bala, da strežnika ne bi izvedela za njeno ljubavno razmerje z rujanskim knezovičem Krutom, ker se je — opravičeno — nadejala, da je knezovič ne bode pozabil, marveč ji pošiljal po svojih slih srčne pozdrave in ljubavna poročila.

„Nič nisem huda nate", je milostivo odgovorila knežnja Gojniku, ko se je zvito opravičeval; „saj vem, da te je zavedlo k tvojemu koraku edino le domotožje. Le povedi mi hitro, kaj je kaj novega pri nas doma."

Zgovorni Gojnik je hitel pripovedovati, da so knežje Jasnosti v Ljubeku zdrave, da je nadknez — in to je poudaril s posebnim naglasom — sosebno vesel in zadovoljen, ker tistega zloglasnega poganskega svečenika Slavomira, ki mu je vedno delal preglavico, ni več v deželi, in sedaj v nji krščanstvo cvete sprelepo.

„Kje pa mislite, da je oni svečenik?" je hlastno vprašala knežnja in lahno zardela.

„Kdo bi vedel!“ je odgovoril Gojnik. „Samo to vemo, da je lani kar naenkrat izginil nekam, da ga poslej ni nihče več videl v deželi.“

„Čudno, kam je prešel!“

„Da je le prešel! Bogu bodi hvala! Na dvoru so vsi veseli, da ga ni več v deželi tega hujskača. In vesel mora biti tega dejstva vsak kristjan, kaj ne, svetla knežja?“

Viljeničin obraz je obsenčil oblaček nevolje, in oči so ji v srdu zažarele. Pa le za hip. Hitro se je znala premagati pa je dejala mirno:

„Seveda! — Ti si pa zatrdno utrujen od dolge poti; pojdi počivat. Ostati bodeš moral sedaj pa vsaj nekaj dni tukaj. Videl in slišal bodeš tudi v tem skritem kotičku kaj zanimivega, da ti zatrdno ne bode preveč dolgčas.“

Gojnik je ostal in res videl in slišal lepe zanimivosti.

Nekega dne, kmalu po svojem dohodu v Velegost, je videl priti v Pluzonovo hišo mladeniča nenavadno lepe, junaške vnanjosti in prikupljive milobe, sicer pa oblečenega v preprosto slovensko narodno nošo. Prišel je z dvema spremljevalcema, očividno slugama svojima, in vprašal po knežnji Viljenici. Bistrooki Gojnik je takoj opazil, kako neizmerno iznenadena, pa veselo iznenadena je bila knežnja, in kako radostno-poredno se je nasmejala Slavica, ko sta ga — skupaj sedeč s knjigo v roki — zagledali, in kako prisrčno-ljubeznivo, obenem pa globoko-spoštljivo sta mladeniča pozdravila Pluzon in njegova soproga, ko sta ga jima mladenki predstavili z glasom tihim, šepetajočim. Z največjim spoštovanjem so ga peljali v vzprejemno dvorano in tam so ostali v kasno noč, sicer bolj šepetaje, a vendar veselo kramljajoč. In takisto spoštljivo in prijazno so občevali z njim tudi naslednje dni, ki jih je prebil v Velegostu.

Pluzonovi so sicer došlega mladeniča ime na vse načine prikrivali, prikrivali celo to, odkod je; a pretkani Gojnik je vendar kmalu izvedel, kdo in odkod je, in sicer od njegovih spremljevalcev.

Ko je opazil, kako veselo-izpremenjena je knežnja Viljenica, odkar je prišel na Pluzonov dom lepi tuji mladenič, tako vesela, da veselja svojega ni mogla prikriti nikomur, vkljub temu da se je očividno trudila, da bi ga prikrila in zatajila, in je opazil, da je tudi mladenič vesel, zaljubljeno vesel, da gleda mladenko in je skoro cel dan v njeni družbi, je sklenil, da mora pa da mora izvedeti, kdo je mladi junak. V tem sklepu se je utrdil sosebno potem, ko je iz vedenja Viljeničinega posnel, da bi ona najrajši videla, da bi šel že skoraj nazaj v Ljubek, pač da ne bi prišel na sled njenemu razmerju do tujega mladeniča. In znal se je sprijazniti z mladeničevima spremljevalcema, pobratil se je z njima pri vinski kapljici, potem ju pa toliko časa nadlegoval, da sta mu vinjena povedala, kdo da je mladenič, da je Krut, sin rujanskega kneza Grina.

Gojnik se je kajpada začudil, ko je slišal to novico, in sicer začudil tako, da je izprva kar ni hotel verjeti. Šele ko sta mu užaljeno dejala, da obžalujeta, da sta pila bratovščino s človekom, ki pobratimu ne verjame, je bil prepričan o istinitosti njunih besedi. In prosil ju je odpuščanja, da njima ni precej verjel; verjel pa zato ni, ker je bila vest za njega tako čudovita. Po tej izjavi sta bila potolažena in sta šepetaje povedala še več: da je knezovič, njun gospodar, prišel v ta kraj v preprosti obleki, da bi ne zbujal pozornosti; prišel je pa zatrdno samo zaradi knežnje Viljenice, s katero se je seznanil lansko leto na Rujani, ker drugega povoda semkaj priti in tu bivati pač nima; naj le še sam bistro opazuje knezovičevo občevanje z bodriško knežnjo, pa bode spoznal, da mu ne navezujeta neresnične vesti.

In Gojnik je res začel še bistreje paziti na knežnjo in rujanskega knezoviča pa je še tisti dan spoznal, da je res, kar sta mu pravila knezovičeva spremljevalca.

Proti večeru je namreč s hodnika videl Viljenico iti na vrt v lopo. In ni dolgo trajalo, pa je prišel za njo na vrt Rujanec, previdno se oziraje, ga li kdo vidi; in ko

ni opazil nikogar, je pogumno stopil v lopo.

„Ha, sedaj bi bilo pa dobro iti pogledat in poslušat, kaj bodeta govorila!“ je rekel Gojnik pa je prav kakor prejšnje leto, ko je pazil na Slavomira, šel neopažen iz hiše, preplezal zid na vrt in se priplazil v grmičje v bližino lope. In kaj je videl?

V lopi sta sedela knezovič rujanski in knežnja Viljenica pri mizici drug drugemu nasproti. Desnici sta si imela podani in sklenjeni črez mizico, zaljubljeno sta si gledala v oči in tiho šepetala. Kaj sta si pripovedovala, Gojnik ni mogel razumeti; toliko je pa že uvidel, da je to nežno-ljubeznivo šepetanje ljubeče se in o zlati prihodnjosti govoreče mlade dvojice. „Hm, kaj bi rekel nadknez Gotšalk, ko bi videl in vedel, kar jaz vidim in vem!“ je z nekakim srčnim zadovoljstvom govoril Gojnik. A tisti večer je videl in izvedel še več zanimivega in žalostnega za Gotšalkovo srce. (Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

MOJA ZVEZDICA.

Ti zvezdica moja vesela,
kaj ni te na nebu nocoj?
Kaj da mi ne sije skoz okno
svit radostni tvoj?

Ah, morda si pot izgrešila
sred jasnih, gorečih teh cest —
Ah, morda pa si pozabila
na svetli čas zvezd . . .

Ti zvezdica moja vesela,
o pridi, o pridi nocoj!
Glej, duša te čaka, te čaka,
in v noči pokoj.

Kot v davnih nočeh pomladanskih
sva gledala se sanjajoč,
o cestah zasanjajva zlatih
nocoj na to noč!

A kakor bi senca šla mimo
in ceste zakrila mi vse,
tu v duši se dviga mi misel
sred tihe temé:

Ah, zvezdice moje nikdar več
ne bode na jasno nebo —
saj noč jo spomladi je skrila
za črno goró.

Kot vtrinek je šinila v morje
sred jasne, pomladne noči —
jesen je zdaj . . . morje v daljavi
v noč mrtvo šumi . . .



BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

XVI.

Mraku sta se rujanski knezovič in knežnja Viljenica vrnila nazaj v hišo: Slavica ju je bila prišla klicat k večerji. Tudi Gojnik je šel iz svojega skrivališča-opazovališča večerjat. Gospôda je večerjala v gorenji dvorani-obednici, družinčad pa spodaj.

Gojnik je prejšnje večere rad v kasno noč zabaval Pluzonovo družinčad. Ta večer je pa kmalu vstal od mize in šel, v svoje misli zatopljen, vun iz hiše.

Zunaj je bil lep večer, zunaj je bila lepa noč. Nebeške planjave ljubeznive ovčice, svetle zvezdice, so veselo migljale in se z zlatimi svojimi očki dražestno-poredno spogledovale ter si pripovedovale — kaj drugega pač kakor povest o zeleni sreči mlade ljubezni Adamovih otrok, stanujočih globoko tam doli pod njimi, na stari zemljici. In prav to povest so zatrdno šepetale tudi krotke nočne sapice, ki so lahno šušteč letele nad krajino ter poljubljale mimogrede vršičke vrtnih dreves in glavice dremajočih cvetic na livadi. Tako vsaj je mislil Gojnik, ko je od večerje prišel na prosto, sedel na klopico pred hišo, zrl v lepo noč pa slišal iz gorenje dvorane-obednice, katere okna so bila odprta, zvonki smeh knežnje Viljenice. „Vsa je srečna poleg njega, rujanskega knezoviča!“ je govoril sam s seboj. „Imata se; ljubita se z ljubeznijo mlado, gorečo — o tem ni dvoma več. A lepa je pa ta: krščanska knežnja zaverovana v poganskega mladiča! No, jaz bi ne imel ničesar proti tej ljubezni. Toda ljubezen — brez nade! Moj Bog, nadknez ne bode nikdar privolil v tako zvezo! Ali bi mu to svoje odkritje sporočil? Ali naj se pa sploh ne vmešavam v to stvar?“

Še je naš junak razmišljal o tej zadevi, pa je zagledal po cesti tiho prihajati več moških postav. Prihajači so bili oblečeni v dolge črne halje. „To so potujoči pevci, samostanski gojenci!“ si je rekel Gojnik in vstal. „Bogve, kje hočejo zapeti? Da bi le pred našo hišo! Petje imam rad.“

Svojo željo je videl koj izpolnjeno. Prihajači, dvanajst po številu, so se brez oklevanja ustavili pred Pluzonovo hišo, stopili v krog pa zapeli široslavno, Polabcem najbolj priljubljeno pesem potujočih pevcev:

„Aj ti vrč naš milostivi,
vrč ti polni, ljubeznivi!
Vrček nagnite,
dvignite, pijte!

Nehaj! Gorjé:
izpil si vrček s pivom
za štiri. Z največjim nalivom
izlil si ga v sé.

Štetin, ti si lep, bogat,
oblagodarjen tisočkrat
v razmerah vseh si svojih.
Bog ti podelil je blagodat,
tega vesel je star in mlad —
zato pa v višek, v skokih, rojih!
Skočite sèm, skočite tjà,
da gospodar veselje ima,
vstran s skrbmi, to naj velja:
Dobro pivo se dobro poda.

Nalijte! Sedaj pijmo iz čaše
ta bonum vinum,
dokler nam jezik še jaše
latinum,
dokler nam ne zlezejo glave naše
infra scamnum.

Kaj nas pa uči govoriti
ta bonum vinum?
Mahniti ino biti —
Quiescere —
Pa zopet se zgrabiti,
tamen bibere!

Kaj nam je pa hudega storil
ta bonum vinum?
Spat nas pošilja, ker nas je umoril...
Quiescere —
Ko se bo pa dan zazoril,
reincipere!

Vzor poštenjakov klerikov je zbor,
dajte literatom malce podpor!" — —

Potujoči pevci, samostanski učenci, že takrat niso bili nikaka izredna prikazen. Ob počitnicah so ti gojenci samostanskih šol, katerih je bilo takrat tudi po bodriških mestih lepo število, živeli prav lepo življenje, veselo, svobodno, milobno. Pohajkovanje po ulicah in z njim združeno popevanje in beračenje teh dijakov se je sicer izprva marsikomu zdelo čudno, ker nestrinljivo z zahtevano šolsko disciplino. Toda tudi Bodriči so se sčasoma privadili taki dijaški prostosti, kakor so se ji bili že prej privadili drugi severni narodi, in so prav radi poslušali teh dijakov dalekoslavne, izvečine bahanalne pesmi. Pluzonova družinčad je vsa skokoma prihitela iz hiše, ko se je zunaj začulo lepo-ubrano, mogočno, čeprav ne vsem umljivo petje. In tudi gospôdo je privabila popevka iz dvorane-obednice na pomol, privabila sosebno zato, ker je opevala in proslavljala poleg dijaške razposajenosti tudi najbogatejše slovensko mesto Štetin.

„Bogve, odkod so ti lepi pevci?" so potihoma vpraševale Pluzonove služkinje druga drugo.

„Gojnik bode vedel, ta vse ljudi pozna, ker je potoval že širom sveta", je dejala ena in vprašajoče-izzivajoče pogledala Gotšalkovega vojnika, ker je opazila, kako iznenadeno strmeče gleda Gojnik v pevski krog.

Gojnik ni ničesar odgovoril; nemo, nepremično je strmel v pevsko družbo. In zakaj? Pevci so bili vsi mladih obrazov, samo eden, vsaj navidezno njihov pevovodja, je bil postaren, čokat in trebušast hrust. „Tristo črtov!" je rekel sam pri sebi Gojnik, ko je zazrl tega pevca. „Kje sem jaz videl tega človeka? Znan mi je njegov obraz, znana postava. Toda kje bi ga bil videl? Tristo črtov, ali me res ne vara pogled? Ali ni to danski vitez Anlaf, ki je bil lani s saksonskim vojvodičem Magnusom v Ljubeku? Seveda je. In oni, ki stoji poleg njega, ali ni to saksonski vojvodič Magnus? Popolnoma njegov obraz. Toda, ali je mogoče, da bi bil on tukaj, v taki družbi, v taki obleki? In vendar je on, saksonski vojvodič. Saj nisem vinski; oko me ne moti, me ne more motiti..."

Še je strmeč in sam sebe o svojem spominu izpraŠujoč stal Gojnik, pa je postal priča novega presenečenja.

„Dobro, izvrstno!" je s pomola zaklical Pluzon, ko so pevci odpeli zadnjo kitico, in je vrgel v njih sredo prgišče novcev. Toda glej čuda: nihče se ni priklonil, da bi jih pobral. Pač pa so pevci dvignili poglede svoje proti pomolu in vzkliknili: „Slava Pluzonu in celi hiši njegovi!"

„Slava tudi pevskemu zboru, vzoru poštenjakov!" je veselo se smejaje zaklical Pluzon in vrgel s pomola drugo prgišče novcev.

„Slava mu, slava mu, pevskemu zboru!“ so klicali za Pluzonom drugi na pomolu stoječi.

Toda izmed pevskega zbora se zopet ni nihče ozrl po denarju. Pač pa je njihov navidezni pevovodja vrgel na pomol drobno pisemce z besedami: „Veledični gospodični knežnji Viljenici, bodriške zemlje cveticikrasotici!“

„Slava ji!“ so vzkliknili drugi pevci in pozorno gledali, kakšen vtisk bode naredilo na knežnjo drobno pisemce. Pozoren, radoveden pogled je obrnil tudi Gojnik, kakor vsa poleg stoječa Pluzonova družinčad, na pomol. Mesečina je s svojo srebrnino oblivala pomol. Viljenica je stala poleg rujanskega knezoviča. Lepo ju je bilo videti: oba mlada, oba lepa, kakor ustvarjena drug za drugega.

Viljenica je ujela pisemce, Slavica je hitro prinesla iz dvorane luč — in vse je napeto gledalo in čakalo, ali bode kàj in káj bode povedala knežnja, ko prečita listič. Knežnja je odprla pisemce, čitala, iznenadeno-radovedno pogledala v pevski zbor, kakor bi nekoga iskala, pa očividno ostrmela, zardela in takoj nato zopet prebledela.

„Kaj je neki izvedela iz pisma?“ je govoril Gojnik, z bistrimi svojimi očmi neprestano opazujoč knežnjo. „Oh, ko bi mogel dobiti v roke to pisemce!“

A Gojnik ga ni dobil — pač pa knezovič Krut. Viljenici je namreč padel listič iz roke. Krut ga je dvorljivo pobral in videč nje presenečenje, nje čudno plahost, nje razburjenje vsled tega lističa, je z besedami: „Saj dovoliš, knežnja?“ pogledal v pisanje in ga preletel z očmi. Pa ko je bliskoma preletel vrstice, je tudi on ostrmel. In kako bi ne! Hej, kaj je čital na lističu! „Svetla knežnja, poglej poleg mene stoječega pevca! Iz daljne daljave ga je privedla sèm ljubezni nepobitna moč. Viteško vljudno prosi, da bi mu dovolila jutri dopoldne kratek sestanek: srčno rad bi s teboj nekaj govoril. Bodi milostiva pa odgovori. Anlaf.“

„Kdo je ta Anlaf?“ je vprašal Krut Viljenico tiho, a hlastno. „Ali ga poznaš?“

„To je znani danski vitez, sorodnik saksonske vojvodinje“, je odgovorila knežnja z glasom tihim, trepetajočim.

„In kdo je pevec, ki te prosi sestanka?“

Knežnja je molčala, kakor bi bila preslišala vprašanje.

„Povej vendar, ali ga poznaš?“ je že nekam ljubosumno-razdraženo vprašal Rujanec in si pogledal poleg čokatega viteza Anlafa stoječega mladeniča od nog do tal. „Povej vendar, lepo te prosim.“

„To je saksonski vojvodič Magnus!“ je zašepetala Viljenica.

„Magnus je to? — In on prosi tebe sestanka? To je pa imenitno! Ali čuješ Pluzon, čuješ gospodarica, čuješ Slavica: Saksonski vojvodič Magnus je spodaj med pevci!“

„Saj sem ga takoj spoznala“, je odgovorila Slavica tiho.

„Ha! Odgovora prosi in pričakuje“, je povzel knezovič. „Dovôli, Viljenica, da mu ga namesto tebe ponesem jaz. Odgovoril mu bodem dobro, bodete videli, da.“ In Krut je odhitel s pomola veselo se smejoč kakor junak-napadnik, ki si je že naprej v svesti svoje zmage.

„Moj Bog, da bi mu le ne naredil kaj hudega!“ je vzkliknila Viljenica. Vkljub temu, da ni ljubila Magnusa, je v tem trenutku vendar sočustvovala z njim, kakor sočustvuje vsaka neizprijena mladenka s človekom, o katerem ve, da jo ljubi, dasi ga ona ne more ljubiti, pa ga vidi v nevarnosti.

„Ne boj se“, je dejal Pluzon pomirjujoče. „Toliko pameten je že, da se ne bode prenaglil. Ponorčeval se bode z njim, kakor mačica z miško, pa ga — izpustil. Bodete videle! Pojdimo s pomola v vežo in tam skrivaj glejmo prizor!“

In res se je Krut dobro znal norčevati.

Ko je prihitel s pomola pred hišo, se je vstopil naravnost pred pevca, stoječega poleg čokatega viteza-pevovodja. — Ta pevec je bil zares saksonski vojvodič Magnus. Ozdravel je bil popolnoma od hude bolezni, ki si jo je bil nakopal pozimi, pa je zahrepenel s hrepenenjem neutešljivim po

bodriški knežnji Viljenici, ki jo je bil vzljubil prejšnje leto z vsem ognjem mlade ljubezni. Rad bi jo zopet enkrat videl, rad z njo govoril in ji razodel svoje ljubeče, po nji koprneče srce. — To je izdal nekega dne vitezu Anlafu, kateri je bival še vedno na sakonskem dvoru, poslužujoč se predpravic, ki jih sme zase zahtevati in terjati ‚bratranec' svetle vojvodinje. Anlaf je bil koj voljan iti z njim na ljubavni poset pa mu je nasvetoval, naj gre obiskat knežnjo Viljenico v Velegost, kjer — kakor splošno znano — biva, ne v obleki vojvodiča in s sijajnim spremstvom, marveč v nenevarni in nesumljivi obleki in obliki potujočih pevcev, kakor je njemu že lansko leto svetovala kneginja Sirita. Romantična bode ta pot, zanimiva za njega, za knežnjo pa presenetljiva in zato tudi zatrdno ginljiva. In vojvodič Magnus se je res vdal tej misli. Povabil je deset mladih saksonskih vitezov, ki so bili dobri pevci, in jim povedal svojo željo in prošnjo: naj gredó z njim kot potujoči pevci v slovensko mesto Velegost. Vsi so bili koj pripravljeni. In naučili so se pesem o vrču pa odrinili v Velegost v obleki samostanskih klerikov. Prišli so tja srečno in zvečer po dohodu zapeli pred Pluzonovo hišo priučeno, Polabcem najbolj priljubljeno pesem o vrču. Seveda niso pričakovali takega vzprejema, oziroma takega presenečenja, kakršno so doživeli, ker niso vedeli, da je ob tistem času bival v Pluzonovi hiši rujanski knezovič Krut, ljubimec knežnje Viljenice.

„Kdo želi jutri govoriti z bodriško knežnjo Viljenico?" je drzno vprašal rujanski knezovič, ko je prihitel iz Pluzonove hiše in nalašč, nameroma stopil naravnost pred vojvodiča Magnusa.

Vse tiho. Kakor bi sapa zastala mladim nemškim vitezom-pevcem pri pogledu na pogumnega, junaškega slovenskega mladeniča, tako so vsi molčali. Vprašujoči, plašni pogledi so jim uhajali k onemu, komur je pravzaprav edino veljalo vprašanje, k vojvodiču Magnusu.

Toda tudi le-ta je molčal, drgetal pa po vsem životu.

„Še enkrat vprašam", je še pogumnejše povzel Krut z mogočnim svojim glasom, „kdo prosi knežnjo Viljenico sestanka?"

„Jaz!" je počasi prišlo iz ust Magnusu.

„In kdo si ti?" je izzivajoče-zasmehujoče vprašal Krut.

Molk. Le z zobmi je škrtal, od jeze kajpak, saksonski vojvodič.

„Ali si takega pasjega pokoljenja, ali je tvoje ime tako zloglasno, tako razvpito, da si ga ne upaš povedati na glas?" je ironično nadaljeval rujanski knezovič.

Kri je udarila vitezom-pevcem v lica; pognal jim jo je v glavo pač razžaljeni ponos. In strahoma so vprli vsi poglede svoje v vojvodiča, češ, kaj bode odgovoril na to izzivanje in žaljenje.

Tudi njemu je šinila kri v lica. In jasno, očito je bilo vsem, kako se je začutil razžaljenega, kako je zavrelo v njem, in da se samo v toliko premaguje, da bi našel primernih besed za odgovor.

Mnogoizkušeni vitez Anlaf se je hotel sedaj izkazati, pa mu je pritekel na pomoč. Pogumno se je postavil pred Kruta in ga vprašal:

„Kdo si pa ti, ki tako predrzno in zaničevalno vprašuješ miroljubnega potujočega pevca, kdo je?"

„Jaz sem Krut, sin in prestolonaslednik rujanskega kneza Grina", je ponosno odgovoril Krut.

„In pevec, ki si ga zaničevalno vprašal po imenu in kolenu, je Magnus, prvorojeni sin in prestolonaslednik mogočnega saksonskega vojvoda Ordulfa", je odvrnil Anlaf.

„Tako?" je zasmehljivo povzel besedo Krut. „Kako pa, da je prišla saksonska vojvodska Jasnost v slovensko zemljo v taki obleki, v obleki potujočih, beraških pevcev? Saksonci so vendar na glasu kot sila imoviti ljudje; seveda, lahko imoviti, ker so znali tako imenitno pleniti slovenske zemlje. Pa na glasu so tudi kot veleomikan in olikan narod. Torej če hoče njih vojvodič govoriti z bodriško knežnjo, bi toliko olike barbarski Sloveni vendar smeli pričakovati od njega, da jo poišče in obišče v njemu pristojni

obleki in na njemu pristojen način. Vi molčite in nič ne odgovorite? Ali vas je sram? Seveda vas je, saj vas je lahko! Pa zakaj bi vendar vojvodič rad imel sestanek z bodriško knežnjo Viljenico? Menda vendar ne posnema nemškega kralja Henrika, ki ponoči tihotapsko hodi okrog in ruši srečo poštenih družin! Neumljivo bi to pač ne bilo: Nemec je Nemec!"

„Nehaj, človek, sicer se bodem izpozabil!" je sedaj divje vzbesnel vojvodič Magnus in z desnico segel pod haljo, kjer je imel skrito bodalo.

„Hahaha! Izpozabil se bodeš?" se je zagrohotal Krut. „Ta je pa zopet lepa! Izpozabil si se že, znaš, ko si prišel sem, v slovensko mesto, nadlegovat slovenska dekleta. Hodi s svojimi klativitezi hitro odtod, da se jaz ne izpozabim! Razumel? Jaz sem Rujanec, Sloven, ki ne pozna šale! Sloveni smo sicer gostoljubni, miroljubni, toda samo do gotovih mej."

„Tako je, tako je!" je vzkliknila Pluzonova družinčad, hlapci kakor služkinje, in preteč dvignila pesti.

Neustrašeni vitez Anlaf se je najprej zbal pretečih pesti pa je hitro prevzel posredovalno vlogo. „Slovenska gostoljubnost je splošno znana in priznana", je začel govoriti s svečanim glasom. „In ti, rujanski knezovič, si se ravnokar sam ponosil s to lepo lastnostjo. Ponosil si se z njo v besedi, zakaj tudi v dejanju ne pokažeš te lepe lastnosti? Zakaj na tak razžaljiv način napadaš miroljubne, nič zla sluteče in želeče potujoče pevce?"

„Dobro, naj bode!" je odgovoril Krut. „Če se sklicujete na najlepšo slovensko lastnost, gostoljubnost, jaz odneham in vam nočem storiti nič žalega. Samo to vas prosim, da nas tudi vi ne žalite in ne izzivate. Hodite, odkoder ste prišli! Ti, saksonski vojvodič, pa vedi, da s knežnjo Viljenico ne bodeš govoril. In zakaj ne? Ali hočeš vedeti?" Krut je stopil še bliže vojvodiču in mu dejal tiho, a ponosno: „Ona je moja, veš, in bode edino moja do smrti! In zato, ker je moja izvoljenka, brez mojega dovoljenja ne bode nihče imel z njo skrivnih sestankov, najmanj pa še ti! Pusti torej knežnjo pri miru! Pojdite!"

Magnusa so spreminjale barve. Srepo je zrl Kruta, kakor bi ga hotel uničiti s samim pogledom. A genil se ni.

„Prosim vas še enkrat: Pojdite!" je zarohnel Krut. „Odidite še to noč odtod, ker pri Svetovitu: če nočete iti zlepa, pojdete navzlic hvaljeni gostoljubnosti naši kot nadležni gostje zgrda, s preklanimi glavami. Če nimate še dovolj novcev, evo!" Zaničljivo je izgovoril zadnje besede rujanski knezovič in ponudil ‚pevovodju' Anlafu polno pest novcev, katerih pa ta kajpada ni sprejel.

„Idimo!" je velel svojim vitezom-pevcem Magnus smrtno-bled. „Ti pa, knezovič rujanski, si zapomni nocojšnjo noč! Če Bog dá, ti jo enkrat poplačam — makari na bojnem polju!"

„Hahaha!" je odvrnil Krut. „Mar meniš, da se te plače jaz bojim! Vidi se, da ti ne poznaš še Kruta, ne poznaš še Rancev. Ah, vedi, da bi se tudi jaz s svojimi Ranci enkrat rad spogledal s teboj in s tvojimi Saksonci na bojnem polju! Dali mi to milost višnji bogovi! Takrat bodete čutili slovensko pest, da vas bode bolela glava celo večnost. Nocoj vam, beraškim brezorožnim pevcem, ne smemo pokazati te pesti. Pa drugi pot. Na svidenje!"

„Na svidenje!" je zaškrtal Magnus in odšel s svojci — —

„Dobro ste obračunali z Nemci, gospod, dobro; slava Vam!" je klicala po odhodu potujočih pevcev Pluzonova družinčad rujanskemu knezoviču.

„Dobro si se nosil!" je dejal tudi Pluzon knezoviču pa mu krepko stresel roko, ko je prišel v hišo.

Viljenica je bila sicer v srcu tudi vesela in ponosna na svojega Kruta in na njegov junaški nastop. A rekla ni ničesar. Zaskrbelo jo je bilo že med njegovim nastopom, kaj poreče nadknez Gotšalk, če izve to stvar. In izvedel jo bode po Nemcih samih zatrdno! Ta misel jo je s skrbjo in s stra-

hom navdajala čimdalje bolj. Vznemirjala jo je še potem, ko so vsi Pluzonovi že šli k počitku. Vse je že, vsaj po tišini sodeč, spalo v hiši, vse bilo tiho, srečno v Morfejem naročju. Viljenica je pa tiho vstala in šla v Gojnikovo sobico.

„Vstani, prijatelj!“ je dejala prišedši v njegovo stanovanje. V sobici je bilo temno, zato seveda ni opazila, da Gojnik še čuje stoječ pri oknu, in da njeno povelje ni bilo umestno.

„Gospodarica, jaz sem še pokoncu. Zapoveduješ?“ je dejal Gojnik in se ji spoštljivo približal.

„Tem bolje, da si pokoncu. Osedlaj hitro konjiča, poleti za potujočimi pevci, ki so bili prej pred našo hišo — videl si jih in tudi veš, kaki ljudje so — pa reci: Knežnja Viljenica obžaluje hudo, kar se je zgodilo nocoj pred Pluzonovo hišo. Ona ni mogla in ni smela nič posredovati, dasi bi bila to storila srčno rada. Žal jej je neizmerno, da je prišlo do tako žalostnega spopadka med njimi in rujanskim knezovičem; a krivi so tega spopadka kolikor toliko Saksonci sami, ker so prišli na tak čuden način v Velegost; zato naj vso stvar lepo z viteškim zatajevanjem pozabijo. — To jim reci, in se jim pridruži za spremljevalca do saksonske meje iz pretveze, da jim nihče ne stori kaj žalega; storil jim od Slovenov seveda ne bode nihče nič, ko vidijo ljudje pri njih spremljevalca v obleki in znakih Gotšalkovih telesnih stražnikov. Torej to uslugo mi stori. Spremivši jih do meje se pa hitro vrni k meni; v Ljubek nikar še ne hodi, ker te bodem jaz tukaj potrebovala. Ali hočeš to storiti? Nagrada ne izostane.“

„Gospodarica, zakaj vprašuješ? Saj veš, da sem vedno tvoj pokorni sluga!“

Gojnik je naglo odjezdil za potujočimi pevci s svojimi mislimi in načrti, navihano-poredno se smejoč preprostosti knežnje Viljenice.

XVII.

Iz samega strahu, da ne bi razžaljeni Saksonci o mučnem dogodku v Velegostu in o njenem razmerju z rujanskim knezovičem takoj, ogorčeni seveda, sporočili očetu, nadknezu Gotšalku, je Viljenica poslala za njimi vojnika Gojnika z onim navodilom. Računala je, da bodo Saksonci potolaženi po njeni izjavi in bodo molčali o bridkih izkušnjah, ki so jih doživeli v Velegostu, in — da oče vsaj za enkrat še ne bode zaznal za njeno ljubavno razmerje z rujanskim knezovičem.

Ali kako se je motila!

Gojnik se je res vrnil po nekaterih dneh v Velegost in ji dejal, da je vestno opravil naročilo in je sedaj — po njegovem mnenju vsaj — vse dobro, vse poravnano. Saksonce je spremil do meje, jih lepo potolažil in pomiril, knežnjo imenitno opravičil, da je popolnoma nedolžna glede onega čudnega vedenja rujanskega knezoviča napram njim: kaj more ona zato, če je Rujanec v svoji ljubosumnosti tako besnel! Sploh jim je znal tako dobro in sladko govoriti, da so — vsaj kolikor more on sklepati iz ljubeznivega slovesa, v kakršnem so se ločili od njega v Lenčinu — pomirjeni in bodo lepo molčali o žalostnem doživljaju v Velegostu.

Viljenica mu je verjela rada, kakor sploh vsak rad verjame to, kar želi, in — bila potolažena, pomirjena. Ali ne dolgo.

Gojnik ji ni bil vsega povedal. Res je spremil Saksonce do Lenčina, res jih pomiroval, tolažil in jih prosil v Viljeničinem imenu odpuščenja zastran onega žalostnega doživljaja v Velegostu. Toda on ni krenil iz Lenčina naravnost nazaj v Velegost, kakor mu je bila naročila knežnja. Iz Lenčina je zdirjal v Ljubek in nadknezu Gotšalku vse povedal, kar je videl in izvedel v Velegostu.

Za nadknezovo očetovsko srce so bile te vesti smrtonosne puščice. Pa znal se je sedaj z nenavadno močjo zatajevati in se delati, kakor bi prebolel v očetovsko njegovo srce zadane rane; kazal se je samo modrega, previdnega državnika.

Na saksonski dvor je poslal takoj posebne odposlance k vojvodiču Magnusu, da mu sporoče njegovo obžalovanje in ogorčenje nad onim razžaljivim nastopom na-

pram vojvodiču v Velegostu; on, nadknez, bode stvar kolikor mogoče hitro popravil, oziroma enkrat za vselej preprečil podobno nastopanje proti saksonskim svojim prijateljem na slovenskih tleh; vojvodič naj bode prisrčno pozdravljen in naj se kmalu zopet pokaže na ljubeškem dvoru.

Poslati je pa takoj sklenil v Velegost odposlance — po Viljenico. Toliko je še izprosil pri njem vojnik Gojnik, naj mu dovoli, da se on vrne v Velegost sam, pred drugimi, da ne bodo Viljenica in Pluzonovi takoj njega osumili in obsodili, da je stvar izdal nadknezu. Gotšalk mu je to dovolil, in Gojnik je pohitel naprej v Velegost pa prinesel knežnji ona pomirljiva poročila.

A dva dni potem je že pridirjala v Velegost četa Gotšalkovih telesnih stražnikov-konjenikov, na čelu ji sam zapovednik Jaroslav, in se ustavila pred Pluzonovim domom.

Viljenica se je ne malo prestrašila, ko jih je ugledala. Kaj ko bi bil oče vendar zavohal, da je bil Krut tukaj, pa ga hoče prijeti ali vsaj po svojih konjikih iztirati iz dežele, njo pa ostro kaznovati. Taka misel ji je kot blisk šinila v glavo. In kakor zeleni blisk, leteč črez zemljo, vznemiri ljudi, ker jim po navadi napoveduje nevihto, tako je ta misel vznemirila in s strahom navdala prvi hip knežnjo. No, pomirila se je takoj, vsaj deloma. Če bi ga bil prav zasledil, v svoje roke ga ne bode dobil: saj je že pred več dnevi odšel na Rujano domov, potem ko sta se lepo poslovila, si prisegla večno zvestobo, si obljubila po slih pošiljati pisma ter sklenila čakati boljših časov: morda nadknez kmalu umrje ali se pa vendar odkod prikaže svečenik Slavomir, dvigne vstajo, odpravi nemško Gotšalkovo vlado — potlej, potlej se bodeta pa lahko vzela . . .

A zase se je vendarle še bala: kaj bode naredil oče z njo, če je izvedel za njeno razmerje s Krutom! No, tudi v tem oziru je bila potolažena, ko so ji prišli sli izročit Gotšalkovo pismo, v katerem jo je prosil, naj pride takoj domov v Ljubek, ker je kneginja mati nenadoma obolela.

Težko in grenko je bilo slovo od priljubljene hiše Pluzonove. Vendar si ni upala ustavljati se očetovi volji. In tolažila se je sama, kakor so jo tolažili Pluzonovi z mislijo, da se kmalu povrne v Velegost, precej kakor hitro ozdravi mati.

A varala se je.

Konjeniki, pridružil se jim seveda tudi Gojnik, so se ji sicer vljudno poklonili in jo lepo pozdravili, a ko so jo vzeli v svojo sredo, se ji je zazdelo, da jo peljejo kot zasačeno grešnico-ujetnico pred sodišče. In ta misel jo je navdajala in z žalostjo napajala celo pot.

In privedli so jo res pred hudo sodišče. Oče, nadknez Gotšalk, jo je vzprejel precej po dohodu, a vzprejel mrzlo, s tisto vznemirljivo hladnostjo, v kateri se skriva jeza ali pa velika duševna bol, ki komaj čaka, da bi privrela na dan. Brez ovinkov je začel, ostro ji gledajoč v oči:

„Ali veš, zakaj sem te odpoklical iz Velegosta?“

Viljenica je bila po naravi pogumna, trmasta, svojeglavna in kljubovalna do predrznosti. Ali očeta svojega se je le bala, da se je tresla po vsem životu, kadar ji je vest očitala, da je kaj zagrešila, pa je on zasadil v njo svoj pogled, pogled vse premagljive moči.

Knežnja se je ustrašila bolj pogleda kakor vprašanja očetovega pa odgovorila tiho: „Ker je kneginja mati bolna, ne? Tako vsaj si mi sporočil.“

„Res je bolna, oziroma bolehna. Toda poklical sem te le-sem še iz drugega vzroka in namena. Nesrečnica, kaj imaš s poganskim rujanskim knezovičem Krutom?“

„S tem vprašanjem se izdajaš, da veš, kaj imam. Torej me ni treba vpraševati“, je po kratkem presledku odgovorila mladenka.

„Ti imaš neko razmerje z njim.“

Knežnja je molčala.

„Ti si mi šla lani s poganskim svečenikom Slavomirom in z nekaterimi bodriškimi velmožmi na božjo pot k maliku Svetovitu na Rujano. Kaj prebledevaš? Misliš, da nisem izvedel koj? Vse vem. Takrat si ti

spoznala Kruta, Grinovega sina, in se vanj zanorela, on pa v tebe, saj te je prišel oni dan obiskat v Velegost in je tam ostal precej dolgo, dalje nego se spodobi. Ali ne? Nič ne odgovoriš?"

„Kaj hočem odgovoriti, če vse to že veš!"

„In jaz še več vem. Zadnjič je prišel v Velegost saksonski vojvodič Magnus, nalašč zaradi tebe. Prišel je sicer v nekaj nenavadni obleki in obliki — kot potujoči pevec. Ali človek ostane človek, bodisi opravljen tako ali tako. In vojvodič ostane vojvodič, ki se ga mora vedno spoštovati in z njim dostojno ravnati. Kako ste pa ravnali z njim v Velegostu? Niti ti niti Pluzon nista znala ni besedice črhniti in ni z mezincem geniti, ko ga je oni Rujanec tako divje napadel in tako sirovo odgnal. Ali mar ne veste, koliko jaz držim na prijateljstvo z Nemci?"

„Kolikor hočeš! Jaz nič!"

„Seveda. Tebi je dražje prijateljstvo s poganskimi Ranci. Nehvaležna, grda hči! Da se greš tako daleč izpozabit, da občuješ in ljubezničiš s poganom! Dolgo sem ti prizanašal; odslej ti ne bodem več; zato sem te odpoklical iz Velegosta. Tukaj bodeš odslej bivala, v Ljubeku, pod najstrožjim nadzorovanjem in opazovanjem. Nikamor se ne bodeš smela geniti brez moje vednosti in mojega dovoljenja. Svobodno si doslej živela kot ptička v zraku. Ali svobodo si zlorabljala na grd, nehvaležen način. Čakaj, odslej bodeš pogrešala te svobode, da bodeš koprnela po nji kakor koprni in hrepeni po solnčnih žarkih veneča roža v pozni jeseni!"

XVIII.

Jesen je prišla v deželi, oni ljubki letni čas, ki se ga kmetič pa tudi marsikateri drugi zemljan-nekmetič najbolj veseli, in ki navadno ljudi tudi obradosti, ker jim rodi in prinaša lepih sadov. Knežnje Viljenice pa ta jesen Gospodnjega l. 1065. ni vzveselila. Kako neki? Kaj ji je pa prinesla? Togo, samo togo. Odvzeta ji je bila ljuba svoboda: dvorca nikoli ni smela zapustiti, opazovan in nadzorovan je bil pa tudi vsak njen korak v dvorcu. Hej, res je prišlo nad njo, kar ji je napovedoval oče, nadknez Gotšalk: hudo je pogrešala svobode in v resnici je hrepenela po nji kakor po solnčnih žarkih roža v jeseni. Edina tolažba za njo je bila misel na Kruta, rujanskega knezoviča. Če so ji prav pristrigli peroti, poleta v mislih ji pa ni mogel nihče vzkratiti. In rada je poletavala v mislih k njemu, svojemu ljubljenemu Krutu. In ti poleti so ji dajali vsaj nekaj tolažbe: oče jo strahuje in trdo drži zaradi njega — in zaradi dragega trpeti ni pregrenko! In naj jo oče le strahuje sedaj, kolikor mu drago, saj to ne bode trajalo vedno: njen dragec bode prišel — enkrat zatrdno — po njo, pa jo bode oprostil kakor pravljični vitez ujeto kraljično...

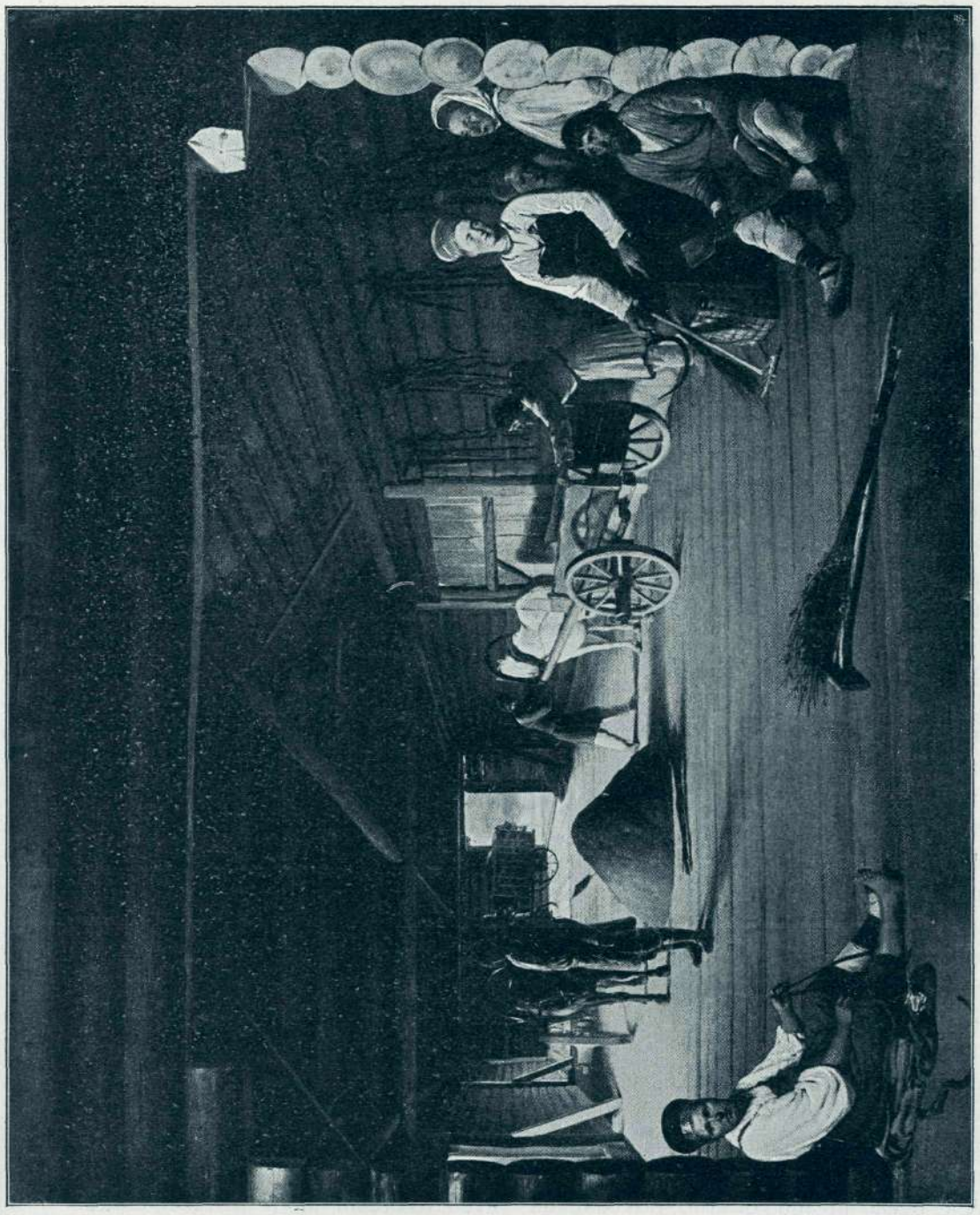
Še manj radosti kot knežnji Viljenici pa je prinesla jesen Gospodnjega l. 1065. bodriškim kmetičem.

Hej, lepo je v jeseni rodovitni, ko se valovito polje rumení od zrelega žita, košatega klasja in brinitih lati, preko katerih se prelivajo zlati solnčni trakovi in pihljajo nežne sapice in se točijo ubrani zbori ptic-pevk in radostno petje kmetičev. Vesel je v taki jeseni kmetič. In kaj bi ne bil! Saj vidi, da je blagoslovilo nebo pot njegovega čela in žulje njegovih rok, da lahko brez skrbi gleda v bližajočo se zimo, saj bode lahko preživil družinico svojo s tem, kar je pridelal. Kmetič toplo zahvaljuje Boga v veselju in zadovoljstvu svojem. — Ali kadar je črv oglodal in objedel koreninice in kalí, iz katerih bi bilo lahko zrastlo visoko žito, in je rja strla brsteče zelenje, in je ledena toča zdrobila klasje, in so nalivi pomendrali lati in bilke — kadar letina ni dobra, tedaj je pusto v jeseni. Kmetič je žalosten in pobit in otožen kakor mežavo jesensko vreme. In kakor se sivo-temne megle vlačijo po dolinah, tako se po glavi njegovi podijo temne misli. Tedaj kmetič le prerad mrmra, če že ne glasno, pa vsaj tiho, zoper Boga in njegovo previdnost.

In tako je bilo tistikrat v Bodričih.

Leto ni obrodilo. Moča in črv, toča in nalivi so strli in odnesli poljske sadeže. Druga leta so toliko pridelali, da malokaj še

obupajoč vpraševali: Kaj bode, kaj bode? S čim se bomo preživili, s čim oblekli? Aj, huda nam bode predla!



A. VENECIJANOV.

NA PODU.

shramb niso imeli, kamor bi spravili žetev in sadove — letos pa toliko kot nič.

Žalostno so bodriški kmetje in s kmeti tudi tržani in meščani majali z glavami in se

Enemu Bodriču pa ta jesen le ni prinesla samo toge in žalosti in skrbi, in ni majal z glavo in se ni obupno vpraševal: Kaj bode, kaj bode? Ta srečni Bodrič je

bil nadknez Gotšalk. Njemu je ona jesen prinesla v hišo nekaj prav veselega, zaželjenega. Kaj? Snubače, snubače.

Saksonski vojvodič je bil sicer nekaj časa po onem sramotnem dogodku, ki ga je doživel v Velegostu, silno ogorčen in hud ne samo na rujanskega knezoviča Kruta, ampak na vse Slovene, tudi na Viljenico, ki ga je ob onem spopadku s Krutom tako nevljudno pustila na cedilu in se ni čisto nič potegnila za njega, oziroma za njegovo čast. Ali sčasoma ga je ogorčenost in jezica minila. Stopíla jo je, kakor stopí gorko solnce led, ljubezen do Viljenice, ki je v srcu njegovem vkljub temu, da je bil v svoji jezi sklenil, da se ne bode več zmenil za njo, da se bode kvečjemu zmaščeval zaradi takega preziranja in zametovanja, gorela še vedno, gorela s čimdalje večjim plamenom, zaplamtela v divjem plamenu v višek zlasti takrat, kadar je pomislil, da hoče njemu, mogočnemu bodočemu vojvodu saksonskemu, prevzeti krasno bodriško cvetico Viljenico — neotesan, poganski Rujanec! In jezico njegovo je pomagalo stopiti tudi odposlanstvo, ki je prišlo kmalu po onem žalečem dogodku iz Ljubeka, in katero mu je izrazilo nadknezovo ogorčenje nad onim pripetljajem v Velegostu, ga prosilo odpuščanja in ga povabilo, naj pride kmalu kmalu v Ljubek.

„Prišel bodem v Ljubek, prišel kmalu, o prvi ugodni priliki; sporočite to nadknezu!“ je dejal Magnus Gotšalkovemu odposlanstvu ob slovesu. „In sicer pridem kot snubač!“ je pristavil neslišno, zase samo. „Moja mora biti Viljenica na vsak način in — kar najprej!“

In misel, da mora biti Viljenica njegova, se je utrjevala v njem bolj in bolj in ga spremljala vedno, vsepovsod.

In pogumno je stopil nekega dne pred svojega očeta in mu odkrito povedal, da ljubi bodriško knežnjo Viljenico in bi jo — z njegovim dovoljenjem seveda — rad zasnubil.

Vojvoda Ordulf se je ljubeznivo nasmehnil, nasmehnil pač, ker je že zdavna in dobro vedel, da je vojvodič ves zaverovan v bodriško knežnjo. Odgovoril mu je, da se mu zdi njegova izvolitev prav srečna, da je on prav zadovoljen z njo, tako zadovoljen, da bode sam šel za njega snubit v Ljubek knežnjo Viljenico.

In kar je vojvoda obljubil, je tudi izpolnil. Še je po slù-tajniku svojem vprašal bodriškega nadkneza, kako bi ga vzprejel, če bi prišel za svojega sina snubit njegovo hčerko. In ko je dobil z ljubeškega dvora sporočilo, da bode vzprejet z vsemi častmi, ker pride v največje veselje nadknezu in dvoru njegovemu, je velel najodličnejšim svojim vitezom-dvornikom, naj se pripravijo za slovesen pohod v zemljo slovensko, v Ljubek. In pripravili so se in določenega dne v sijajnem viteškem nakitu zleteli na iskrih konjičih z vojvodo Ordulfom proti bodriški prestolnici.

Zopet so imele ljubeške mamke in tetke in ljubeški radovedni otroci priliko videti in občudovati nemške viteze. Ti vitezi so se še ponosnejše vedli in so imeli še dragocenejšo opravo kakor oni, ki so prišli v Ljubek leto poprej. Vendar se meščani topot niso tako strmeč čudili kakor prejšnje leto, ko so jih videli in slišali peketati po mestnih ulicah proti Gradišču. Gledali so jih pač skozi okna ali pri vratih stoječ, ali pogledi, s katerimi so jih gledali, niso bili posebno občudojoči: iz premnogih oči je švigal proti Nemcem plamen divje jeze. Mržnja do Nemcev je namreč rastla zadnji čas bolj in bolj, bujno rastla zlasti med preprostim ljudstvom — pač vsled podpihovanja tajno delujočih, s staroverskim duhom prešinjenih bodriških starejšin in velmož, ki so ljudstvu namigavali, da je vzrok slabe letine gotovo nemška-krščanska vera . . .

Veselo pozdravljeni in slovesno vzprejeti pa so bili Saksonci v nadknežjem dvorcu. Pred dvorcem jih je pričakal Gotšalk s sinom Budivojem, obdan od svojih dvornikov in mnogih starejšin. Med starejšinami je bil — kdo bi si bil mislil! — tudi Pluzon, Gotšalkov svak. Slučaj je namreč hotel, da je on prišel v Ljubek ravno pred dohodom

saksonskih snubačev. Prišel je s hčerko Slavico — kakor je dejal — obiskat nadkneza; pravi vzrok in povod njegovemu prihodu je bil pa ta, da je hotel pogledati in poizvedeti, kaj je vendar z Viljenico, da tako molči in da ne dá glasu od sebe. In Pluzon se seveda kot nadknezov svak ni mogel odtegniti in se ni smel ustavljati Gotšalkovemu vabilu naj bode prisoten pri vzprejemu saksonskih prihajačev-snubačev. No, ko je slišal iz Gotšalkovih ust da prihajajo Saksonci kot snubači, se je še rad vdeležil vzprejema in tudi slavnostnega obeda, prirejenega njim na čast. „Bodem vsaj videl", je rekel, „kako se bode stvar izšla!"

K obedu je bila vabljena kajpada tudi Slavica. A ni hotela iti, ker Viljenica ni šla. Sam nadknez ju je prišel pred obedom povabit in prosit, naj se vdeležita skupne pojedine. A Viljenica je trmasto-odločno odklonila vabilo in je ostala v svoji sobi; na njeno prošnjo in željo pa je ostala pri njej tudi Slavica, dasi jo je močno vleklo k slavnostnemu obedu — iz radovednosti seveda, kako bode tam. No, izvedela je tudi tako kmalu, kako je tam bilo.

Gotšalk je bil sicer že pred obedom, ko ga je Ordulf takoj po svojem dohodu v njegovi sobi obiskal, izjavil vojvodu, da drage volje dá svojo hčerko njegovemu sinu, vojvodiču Magnusu, za ženo.

Pa da bi imela vsa stvar svečano lice, je zasnubil vojvoda Ordulf Viljenico tudi pri obedu.

Vstal je med obedom pa izpregovoril, obrnjen proti Gotšalku:

„Hvala ti, svetli nadknez, za preljubeznivi vzprejem! Radostnega srca smo pohiteli Saksonci v tvojo stolico, saj smo vedeli, da gremo v kraj, kjer je doma gostoljubnost. Pa naj ti vpričo tvojih velmož takoj povem, zakaj smo prišli sèm! Tvoja Visokost ima hčerko Viljenico, katere lepota in dobrota sluje od Odre do Labe, od Vezere do morja Baltiškega. Jaz pa imam doraslega sina Magnusa, kateremu, lahko rečem, ni vrstnika v deželah nemških. Videl je ta moj sin hčerko tvojo lansko leto in mu je prirastla k srcu. Pa me je sedaj proseč vprašal, ali bi jo smel zasnubiti. Jaz sem zadovoljen z njegovo izvolitvijo. Zato sem prišel sam v Ljubek vprašat tvojo Visokost: Ali hočeš dati svojo hčerko Viljenico mojemu sinu Magnusu — kot zastavo prijateljstva med Nemci in Sloveni?"

„Hvala ti, svetli vojvoda, za obisk!" je odgovoril in odzdravil Gotšalk ginjeno-vesel. „Jaz sem in bodem vedno za prijateljstvo med Sloveni in sosedi Nemci. Zato mi ni nič ljubšega nego tvoja snubitev. Z velikim veseljem je napolnila moje miroljubno in spravoljubno srce. In iz globine tega srca, vedi, prihajajo besede, ki ti jih govorim: Srčno rad dam svojo hčer Viljenico tvojemu sinu — kot zastavo in poroštvo večnega prijateljstva med Sloveni in Nemci. Slovesno izjavljam: Dan njune zveze bode najlepši dan mojega življenja!"

In zazvenele so čaše in zagrmeli so Nemci: „Slava, slava, slava!", da se je slišal žvenk in klik daleč naokrog.

Ko se je polegel šum, je vstal pa nemški duhovnik Eppo, ki je bil tudi povabljen k obedu, in je napil nadknezu: „Slava Gotšalku, svetlemu nadknezu bodriškemu! V duhu že naprej blagoslavljam to zvezo, ki bode cerkvi in narodu slovenskemu prinesla neprecenljivih koristi. Nova doba sreče in blagovitosti napoči s to zvezo Bodričem in vsem Polabcem. Bog živi nadkneza Gotšalka, ki je spoznal te koristi za svoj rod!"

„Bog ga živi!" so vzkliknili Nemci, vstali s sedežev in bučno klicali: „Slava!" Vstali so tudi navzoči slovenski starejšine in trkali s kozarci na Gotšalkovo zdravje.

Le Pluzon je obsedel in mirno sedel, dokler se ni polegel hrup. Potlej je pa vstal in dejal v slovenskem jeziku — Ordulf, Gotšalk in Eppo so prej govorili nemško —:

„Pravzaprav je možitev tvoje hčere nadknez, tvoja reč, ker ti si njen oče. Toda le-ta možitev je pomembna in lahko usodna za ves narod. Zato je pa treba pomisleka in treznega preudarka, preden se izvrši. Treba se je ozirati tudi na glas naroda. Narod pa ne bode za to možitev, dobro vem. Zato

ti svetujem kot bodriški boljar in svak tvoj: Ne prenagli se! Prekliči besedo! Nikar ne daj svoje hčere Nemcu! Le-ta možitev bi bila Nemcem lestva, po kateri bi nam vsem stopili na tilnik!"

„Črnogled si, Pluzon, in še kakšen drug priimek bi ti lahko dal, pa tukaj in sedaj ni umestno!" mu je odgovoril Gotšalk bolj po tiho, očividno razjezen.

„Reci mi, kar hočeš", je odvrnil Pluzon mirno. „Povedal sem ti to, ker mi je tako velela pamet in vest. Sicer pa — ali si že vprašal Viljenico, če je voljna vzeti Nemca?"

Pri imenu ‚Viljenica' je zdajci vitez Anlaf, ki je tudi prišel z vojvodo ‚snubit' in je razumel nekoliko slovenski, pa je očividno že malo preveč pil, šepnil svojim sosedom: „Saj res, tudi Viljenico treba vprašati! Zakaj pa ne pride knežnja sèm?"

Gotšalk je slišal te besede, malce zardel, pa pomignil knezoviču Budivoju, in mu tiho naročil, naj gre po Viljenico, da se vsaj za malo trenutkov pokaže gostom.

Budivoj je šel, a se vrnil brez knežnje. „Noče pa noče iti", je šepnil nadknezu. Le-ta je jezno namršil obrvi, a se hitro premagal in dejal glasno: „Po nevesto knežnjo sem poslal, pa se je opravičila, da ne more, ker je slučajno nekoliko bolna . . ."

„Torej pijmo v pravem pomenu besede na njeno zdravje! Na zdravje bodoče naše vojvodinje!" je rekel vitez Anlaf in trčil s sosedom. In zasmejali so se veselo in trčili radostno tudi ostali vitezi in pili na zdravje bodoče svoje vojvodinje . . . Seveda še na misel ni nikomur prišlo, da se bode Viljenica branila postati saksonska vojvodinja.

„Ko zazeleni pomlad, pridemo z ženinom po nevesto!" so rekli Saksonci odhajajoč dobre, židane volje . . .

„Varate se, bahači nemški, če mislite, da bode Viljenica katerikrat vašega Magnusa žena!" je govorila knežnja s Slavico pri oknu stoječ, in za odhajajočimi Nemci gledajoč. „Viljenica nikoli ne bode njegova! Le pridite spomladi! Svobodno vam! Toda dobili ne bodete mene, no kvečjemu udarce... Kaj si vse izmisli nemška buča! Jaz da bi vzela Nemca! Hahaha! Nikoli pa nikoli!"

„Pa ga bodeš!" je zadonel od zadaj znan glas. Deklici sta se ozrli: nadknez je stal v sobi in razjezen gledal Viljenico. „Pa ga bodeš!" je nadaljeval z razjarjenim glasom. „Neposlušna hči! Zakaj nisi hotela priti v obednico, vsaj za nekaj trenutkov. Če pridejo tako imenitni snubači v hišo, se pač spodobi, da se jim ne skrivaš kljubovalno!"

„Maram jaz za take snubače!" je zasmehljivo posegla v besedo Viljenica.

„Pa jih jaz maram! Moja izrecna volja je, da vzameš saksonskega vojvodiča."

„Jaz ga že ne vzamem. Saj sem ti rekla že prej, da ne!"

Gotšalk jo je nekaj časa srdito gledal, potlej pa dejal:

„Veliko trmo imaš. Pa pomagala ti ne bode nič. Taka bodeš še kot vitka trta, veš! Jaz te bodem že upognil, čakaj! Svojo glavo zastavim, da bodeš spomladi Magnusova žena."

„Nikdar!"

„Bomo videli!"

„Bomo videli!" — — —

(Konec.)



RUSKI CAR NIKOLAJ II. SE PRIPELJE NA DUNAJ.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

XIX.

Nerodovitna in zato od nobenega kmetiča vzljubljena jesen se je poslavljala od Bodričev, s severa se je pa že oglašala zima, jedko pihajoč s strupeno sapo. Nepokojno je bučalo morje: veliki viharji so dan na dan rili in brozdali po njegovem osrčju. Zarjavela je zemlja. Listje je padalo z dreves. Ptice pevke so zapustile gole veje in odfrčale črez gore in vode plest gnezda na topli jug, kjer je še vedno cvetela pomlad, in gaji in gozdi še niso izgubili bujnega zelenja. Vrane samo so še zadirčno večale sedeč na plotovih in cestnih ograjah. Iz dolin in brezden so se privlekle megle. Iz oblakov je prišlo deževje. Privriskala je mrzla nevesta burja, na perutih njenih pa — ljubimec sneg. In sneg in burja sta rodila zimo.

Huda je bila ta zima, divja in strašna kakor gladna brezzoba volkulja. Bodriči še niso pomnili take. Vasi toliko da so se še videle iz visokega snega. In kako je bilo mraz! Noč in dan so goreli v peči zglavniki, pa vse ni nič pomagalo: čumnate se le niso mogle segreti. Kar skozi zid in les je prodiral mraz in se zajedal v kosti in mozg. Ljudje so se tiščali peči, a še tu jih je zeblo, vsaj po eni strani života. In uboga je bila žival! V gozdu in na polju si našel vsak dan vse polno zmrzlih zajcev in lisic. Mrtvih sinic in vrabcev je ležalo kar na kupe v skednju in podstrešju. Na gredi in na izbi je gospodinja vsako jutro našla kaj zmrzlih kokoši. Živina je grčala od mraza v hlevih, dasi so bili zadelani in zapaženi od vseh strani z debelimi slamnatimi kitami in z zameti stelje. Da, huda, mrzla je bila res tisto leto zima, kakor že od pamtiveka ne.

Pa kaj zima, kaj mraz! Ta dva bi se še prenesla. Z zimo je prišlo hujše hudo, straja. Živeža ni bilo. Seveda, ker je bila tako slaba letina, da niso skoraj nič pridelali. Kjer so imeli še kaj starega žita, tam je bilo že še. Ali kjer so bile shrambe izpraznjene, tam joj! In bile so izvečine povsod izpraznjene. Saj kdo bi bil pričakoval, da bode to leto tako huda predla, ko se je doslej letina obnesla kolikor toliko dobro še vedno. In gruditi trdo, že plesnjivo skorjico in si biti v svesti, da je to zadnja skorjica

pri hiši, to je hudo. In gledati sestradano deco in slišati njih prošnje, naj jim dajo kruha — to je hudo za mater, ki prgišča moke več nima v predalih, to je hujše, verjemite, kakor še tako huda zima, to bolj reže v srce kakor ostra burja in mraz. Pa ko bi človek imel vsaj kaj upanja, da se bode kmalu obrnilo na bolje, da bode zima kmalu odkimala, in z njo lakota in straja, bi človek že še potrpel! Toda odkod naj pričakuje le žarka upanja? Velikanu sega sneg do pasa. Burja-neugnanka brije kakor ravnokar nabrušena britev. Solnca pa ni na izpregled, in če se že pokaže, se hitro zopet skrije, pač ker ga je sram, da je tako medlo in slabo. Ej, to je hudo, hudo! In zakaj je prišlo tako hudo ravno letos nad Bodriče?

Neuko ljudstvo hoče za vsak nenavaden pojav razlage. Razlago pa splete makari iz vlakna, ki mu je ravno pri rokah.

„Kaj je vzrok straji, kaj je bil vzrok slabi letini?“ so se vpraševali Bodriči-kristjani. „Pridni smo bili vse leto. Nemarnosti nam ne more nihče očitati. In tudi molili smo h Kristu Bogu, naj nam ustroji važo in jo porosi z nebeškim blagoslovom. Kaj je torej vzrok, da nam letos zemlja ni vrnila glavnice ni obresti od glavnice, ki smo jej jo bili posodili?“

In pristaši starih bogov so potihem hujskali rojake kristjane: „Vaš novi Bog Krist je vzrok slabi letini. On je nemški Bog: Nemci so ga nam prinesli. In kakor so Nemci naši zoperniki, je naš zopernik tudi on in nam škoduje, kjer more!“ Drugi so se pa hudovali nad kristjani: „Zakaj so nas pa naši bogovi vedno oblagodarili z bogato letino, dokler smo jim bili vsi zvesti in smo jih častili in molili? Sedaj so se pa razjezili nad vami odpadniki in predali hudobi zlih besov vas krivce in nas nedolžne.“

Tako so govorili staroverci tiho in skrivaj, ker glasno in očito si niso upali iz strahu, da ne bi teh besed slišali nemški duhovniki, jih deli na tehtnico in nesli pred ostrega sodnika Gotšalka. Nekaj so pa le dosegli s takim govoričenjem: Po deželi je duhove obvladovalo vedno večje nezadovoljstvo z novo vero, nezadovoljstvo, ki najprvo kakor iskra v gobi skrita tiho tlí, če pa zapiše vanjo sapa, se hitro razvname in požene velik, uničujoč plamen.

In taka sapa je v postnem času Gospodnjega leta 1066. v osebi svečenika Slavomira zavela v nezadovoljnost Bodričev.

Knežnja Viljenica je bila od tistega časa, ko so jo bili prišli Saksonci zasnubit, in jim jo je oče obljubil, a mu je ona koj potem tako odločno povedala, da nikoli pa nikoli ne bode Magnusova — še pod strožjim nadzorstvom kot prej. Kakor bi se bali, da ne bi ušla iz dvorca, ali da ne bi imela kakšnega stika z zunanjim svetom, so še pozornejše opazovali vse njeno dejanje in nehanje. Nadzorovala jo je zlasti dvorna gospa kneginje Sirite, Danka Krimhilda; bila ji je skoraj neprestano za petami. Kajpada je tako ravnanje bolelo knežnjo, bolelo tako, da je bila čimdalje bolj čemerna, sama zase, molčeča. Sicer se ji je nadknez sedaj pa sedaj približal s prijaznim smehljajem, z dobrohotnim pogledom in ljubeznivim nagovorom. Ali to jo je še bolj jezilo, ker si je mislila in dejala, da jo hoče s sladkanjem in z dobrikanjem oče le premamiti in pridobiti, da bi vendar postala voljna ustreči njegovi želji in bi vzela saksonskega vojvodiča. In odtegovala se je bolj in bolj sleherni druščini in živela sama zase in — svojim mislim.

Zahrepenela je seveda — kot vročekrvna mladenka — v svoji samoti često po prijateljski družbi. Ali kje bi dobila, kje našla tako? Ali niso vsi in vse, kar se jih suče krog nje, zgolj hinavci in hinavke, ki prežé samo na to, kdaj in kje bi jo ujeli pri kaki besedi ali zalotili pri kakem sumljivem dejanju, da bi potem stvar hitro nesli v ušesa Gotšalkova? Sestrično Slavico bi še najrajši imela pri sebi. Toda Slavica je s svojim očetom Pluzonom odšla domov v Velegost koj drugi dan potem, ko so bili prišli saksonski snubači v Ljubek, pa sta se o tej priliki hudo spopadla Gotšalk in Pluzon. Viljenica je sicer izprva zelo ustavljala Slavico, naj bi ostala pri nji, da jej sami ne

bode preveč dolgčas v Ljubeku. No po kratkem razgovoru in preudarjanju jo je pa vendar nekako lahko, da, še rada odpustila. Zgovorili sta se bili namreč pred slovesom, da bode Slavica iz Velegosta sporočila knezoviču Krutu na Rujano vse, kar se je zgodilo v Ljubeku: Da je namreč saksonski vojvoda zasnubil Viljenico za svojega sina, da mu jo je nadknez tudi že obljubil, da se pa knežnja ustavlja na vse kriplje — a se jej ravno zato godi slabo. Tako poročilo bode pa Slavica lažje poslala na Rujano z doma, ker je tam nihče ne bode nadzoroval in tudi ne oviral v tem oziru, in je tudi pot, oziroma vožnja, iz Velegosta do Rujane neprimeroma krajša kakor pot iz Ljubeka. Sploh je obljubila Slavica knežnji, da bode z doma vedno posredovala med njo in rujanskim knezovičem po slih, če bode pa kaj posebnega, ji bode prišla sama povedat v Ljubek. Knežnja Viljenica je Slavico po takem dogovoru rada odpustila in jej samo še to naročevala pred njenim odhodom, naj vendar ona, oziroma njen oče Pluzon, poizkuša izvedeti, kje je Slavomir, ali je še živ ali je mrtev: zakaj on je njeno največje upanje.

Dolgo časa ni prejela Viljenica nikakega obvestila od sestrične Slavice. Čudno se jej je to zdelo in že je začela misliti in tarnati, da jo je ves svet zapustil. Kar je prišla pred božičnimi prazniki v Ljubek Slavica sama. Prinesla je nadknezu in kneginji pozdrav svojih roditeljev, njih iskrena voščila k praznikom in njih srčne želje, da bi bilo novo leto za nju, za njuno obitelj in za vse Bodriče veselo pričeto. Knežnji Viljenici je pa prinesla še nekaj bolj zaželjenega kakor voščilo k praznikom in k novemu letu —: pismo od rujanskega knezoviča. Hlastno je stegnila roke po listu, hlastno in očividno slastno ga brala, prebravši ga pa zardela — vsa vesela. Saj je bilo Krutovo pismo pa res pravo zdravilo in mazilo za njeno malokaj že mrtvo dušo in njeno bolestno srce. V pismu je dejal knezovič, da ga je silno užalostila vest, ki jo je izvedel po Slavici: da se njej, Viljenici, tako godi. Pa naj le potrpi: on sočuvstvuje in trpi z njo. In naj bode le prepričana, da je on nikoli ne bode pozabil, in nikoli ne bode pripustil, da bi jo oče proti njeni volji dal Nemcu za ženo. Tega ne bode pripustil, to bode zabranil makari z vojno silo. Le naj bode mirna in potolažena: on misli vedno na njo in je ne bode nikdar zapustil; le naj tudi ona njega ne pozabi ...

Vsa srečna, vsa vesela je vteknila Viljenica Krutov list v žep, pač z namenom in sklepom, da ga mora še večkrat prečitati. „Ali mi prinašaš še kaj drugih novic?“ je vprašala Slavico z radostno-razburjenim glasom.

„Kaj jih nimaš še zadosti?“ jej je otožno in obenem nekam zbadljivo odgovorila Slavica in se nasmejala, pa nasmejala nekako prisiljeno.

„Kako si pa čudna danes! Veš, in si lahko misliš, kako sem vesela Krutovega pisma. Pa morda si mi prinesla še kako drugo veselo novico. Ali ste kaj izvedeli o Slavomiru?“

„Prav, da si me spomnila! Veš, kaj pravi moj oče: Slavomira je nadknez Gotšalk dal ali ubiti ali ga ima pa kje zaprtega. In čuj, kako je prišel do te misli. Povsod je po skrivnih svojih slih poizvedoval po svečeniku. Zaman. Od nikoder ni nič izvedel o njem. Zadnjič je pa prišel k nam v Velegost neki Stojmar z Gnojskega in je mojemu očetu pravil tako-le: Prejšnji mesec je bil v Ljubeku na sejmu, in ko je stal na glavnem trgu, je zagledal dva vojnika v obleki nadknezovih telesnih stražnikov, ki sta ponosno šetala med ljudmi. Zdela sta se mu čudovito znana. Gledal ju je gledal, pa spoznal, da sta ravno ta dva vojnika, kajpada v drugačni opravi, spremljevala Slavomira in z njim prišla tudi v njegovo hišo; to je bilo predlanskim, ravno preden je Slavomir izginil. Vprašal je potem ljudi, kdo sta ta dva vojnika, pa so mu odgovorili, da Gojnik in Godimir. Kako sta prišla v svečenikovo družbo? Nihče drugi ju ni najel kakor Gotšalk, da sta ga z zvijačo ujela in potem ali ubila ali pa kam zaprla!“

Viljenica se je zamislila v preteklost pa vzkliknila po kratkem razmišljanju: „To je

jako zanimivo! Spominjam se sedaj dobro, da sta Gojnik in Godimir izginila iz moje službe iz Velegosta ravno tisto noč, ko je odhajal iz Velegosta tudi Slavomir. Hm, prav lahko je mogoče, verjetno je, da sta ravno ta dva moja strežnika spravila na nadknezovo povelje svečenika s poti. Pa kam bi ga bila spravila? Ali sta ga ubila ali sta ga odvedla v kako dosmrtno ječo? Kako bi to izvedela? Gojnika ali Godimira ne smem vprašati: ta dva mi ne bi povedala resnice. Sicer sta po imenu še moja strežnika, toda kako jima hočem kaj zaupati, kako ju kaj zaupno vprašati, ko vem, da je, zlasti Gojnik, za Jaroslavom največji nadknezov zaupnik, Godimir je pa od Gojnika popolnoma odvisen! Pa saj morda tudi po drugi poti pridemo resnici do dna. Poizkušajmo, poizvedimo na primer, kakšni ujetniki so v stolpih našega gradu."

„Koga hočeš pa vprašati? Saj veš, da se bode tako vprašanje zdelo vsakomur sumljivo — ko vsi tako pazijo náte!"

„Godislava nam bode morda znala povedati, stara naša služkinja. Njo bodem vprašala."

„Pa se jej ne bode zdelo vprašanje čudno, in ali te ne bode izdala? Saj je vendar služkinja kneginje Sirite, ki te ima posebno v želodcu!"

„Ne, sedaj je moja strežnica, kneginja jo je odločila meni v strežbo — pač da bi po nji natanko vse izvedela, kaj jaz počnem. Pa se je zmotila. Godislava je meni vdana iz dna srca. Zakaj ona je tudi privrženka starih naših bogov. In veš, kako sem to izvedela? Enkrat je pospravljala v drugi moji sobi tu zraven, ko sem jaz spodaj v obednici zajuterkovala. Zatrdno me ni še tako hitro pričakovala gori. A jaz sem tisto jutro prej kot po navadi vstala od mize in šla v svoje stanovanje. Tiho sem stopila sèm v prvo sobico in kaj sem slišala iz druge sobe? Godislava je tiho pela staro pesem ‚o Svetovitu svetlem'. Ko je prišla iz one sobe sèm in tu zagledala mene, se me je neznansko ustrašila. Jaz sem se pa nasmehnila in jo pomirila: — Nič se me ne boj, Godislava! Zastran mene lahko poješ to pesem, kadar hočeš, samo to glej, da te kdo drugi ne sliši! — In od takrat me ima starka rada kot zenico svojega očesa. Na njo se bodem torej obrnila: morda bode kaj vedela in nam dala pojasnil."

In Viljenica je poklicala služkinjo in vprašala, ali kaj ve, kakšni ujetniki so kaj zaprti v stolpeh. Godislava je odgovorila, da jih je precej, ali kakšni so, ne ve.

„Katerega pa najbolj čuvajo? To lahko veš."

„Nekega morskega roparja. Zaprt je v severnem stolpu."

„Že dolgo?"

„Od lanskega poletja."

„Ali si ga ti videla?"

„Nihče izmed družinčadi ga ni videl; pripeljali so ga vojniki v neki viharni noči."

„Pa ne veš, kateri vojniki?"

„Mislim, da je bil med drugimi Gojnik, Jaroslavov stričnik, zakaj drugi dan potem sem ga zopet videla na dvorcu, prej ga pa nekaj časa ni bilo."

„Vse se strinja!" je šepnila knežnja Slavici, k služkinji obrnjena pa nadaljevala: „Kdo mu pa streže?"

„Neki Gorm, nem Danec, ki so mu Angleži v vojni iztrgali jezik."

„Kako bi se pa prišlo do tega ujetnika skrivaj, da ne bi nihče izvedel?"

„Skrivaj priti v stolp je nemogoče: po dva vojnika stojita pred vhodom noč in dan na straži."

„Tako? Potem pa ni nič! Le pojdi sedaj, Godislava; povedati pa ni treba nikomur, kar sem te vprašala!"

„Nobeden drug ni ta ujetnik kot Slavomir!" je dejala razpaljenih lic Viljenica, ko je odšla služkinja.

„Jako verjetno, skoraj gotovo. Toda dognati je vendar treba gotovost."

„Kako bi jo pa dognali?"

„Hm, ker Gorm ne more govoriti, vprašajmo ujetnika pismeno: naj nam pove, kdo je."

„Kako, po kom bi mu pa pismo poslali, da ne bi vzbudili suma?"

Slavica je malo pomišljala pa dejala:

„Kako? Čisto preprosto! Poslušaj! O Božiču je tako navada, da tudi ujetniki dobé kaj poboljška pri jedi. Pošljivi medve na Sveti dan mal poboljšek ujetniku v severnem stolpu: hlebček posebnega kruha. Hlebčku naredivi od spodaj vrezek, v odprtino vtaknivi listek s črtalnikom in na ta listek zapišivi besede: — Povej, nesrečnik, kdo si! Zapiši svoje ime na drugi listkovi strani, pa pusti listek na dnu posode, v kateri ti bode prinešena jed! — Godislava bode položila ta hlebček poleg drugega jela, ki ga bo nesel Gorm ujetniku. In ko bo Gorm nazaj prinašal prazno posodo, naj ga bode prestregla na hodniku pred kuhinjo Godislava, mu odvzela posodo, češ da jo bode že ona nesla v kuhinjo, in bode vzela iz posode list in ga nama prinesla. Godislava bode zatrdno rada pomagala pri tej stvari."

„Zatrdno! Zlasti če jej poveva, da gre tu za Slavomira, da njega iščeva; njega ona kar obožuje. Slavica, tvoja zamisel je krasna! Poizkusimo jo vdejstviti."

In poizkušali sta mladenki in s pomočjo Godislave, ki je bila vsa vneta in za vse pripravljena, ko je slišala, da gre tu za Slavomira, to misel tudi vdejstvili. Na Sveti dan zvečer jima je Godislava že prinesla listek, ki sta ga bili opoldne poslali ujetniku v severnem stolpu, nazaj, in na drugi listkovi strani sta čitali: — Jaz sem Slavomir. Pomagaj mi, duša usmiljena, reši me! —

„Torej je res Slavomir tu!" je bolestno vzkliknila Godislava.

„Saj sem vedela, da je on nesrečni ujetnik v severnem stolpu! Ubožec!" je šepnila Viljenica pomilovalno in sočutne solze so jej stopile v oči. Odkar je bila namreč sama v nekakem zaporu, je bilo njeno srce dosti bolj mehko in sočutno za gorje drugih.

„Kaj ga bodeta sedaj pomilovali, rajši ga blagrujti!" je tolažilno dejala Slavica.

„Blagrovali naj bi ga! Ali bledeš? Zakaj neki?"

„Zato, ker je v nas našel rešiteljice! Sedaj ga bodemo vendar rešile, ne?"

„Ko bi ga mogle! A kako?"

„Veš, kaj ti povem, Viljenica? Včasi si bila ti bolj pogumna in iznajdljiva. Kako bodemo Slavomira rešile? Zlahka, če dajo bogovi srečo. Poizkusimo ga rešiti najprej na nič nenavaden, starodaven način. Tako-le na primer: V dvorec — naročimo — naj pridejo določen dan trije možje, oblečeni v redovniško obleko — taka obleka se oskrbi zlahka, in tudi takih mož, ki bi prevzeli tak posel, dobivi kolikor hočevi. — Ti bi, prišedši pred dvorec, rekli straži, da želé iti h Gotšalku in h knežnji Viljenici, češ da prinašajo s Saksonskega važna poročila. Straža jim ne bode branila vstopa, saj vsi vedó, kako ceni in rad vsprejema nadknez duhovnike in redovnike. Medve bi pa prejšnjo noč rešili s pomočjo Godislavino Slavomira iz ječe — stražnika bi napojili, pa bi šlo —, skrili ga potem v tvojo ali mojo sobo, drugi dan pa bi se on preoblekel v obleko enega onih treh navideznih redovnikov in bi z dvema ostalima svobodno šel iz dvorca. Oni trije bi pa kasneje v navadni obleki že kako prišli vun. Seveda, najboljše je počakati in dočakati časa, ko nadkneza ne bode doma. No, ali ni to lep načrt?"

„Lep, diven!" je vzkliknila Viljenica in objela Slavico. „Dušica, ti bi bila dobra za poveljnika! Tako bodevi naredili, da. Ti ostaneš lepo tukaj pri meni, saj se ti nič ne mudi domov; tu lepo počakavi, kdaj bode oče odšel kam z doma, potem pa rešivi Slavomira. Najprej pa dobimo ‚redovnike' in oskrbimo njih obleko. Kaj praviš, kje bi dobili pripravne može za ta posel?"

„Vsekako morajo to bili zanesljivi naši somišljeniki! Moj oče bi jih lahko najel in poslal."

„Ali je predaleka pot iz Velegosta! Kako moremo tja poročiti, katerega dne naj zatrdno pridejo v Ljubek, ko morda do zadnjega preddneva ne izvevi, da nadkneza drugi dan ne bode doma. Najboljše bi bilo in najbolj gladko bi šlo, če bi se tu v bližini dobili pripravni in zanesljivi ljudje. Nemara pa ti, Godislava, poznaš tu v Ljubeku takšne može?"

„Hm", je dejala Godislava, „boljšega za ta posel ni treba iskati kakor je Godeljub v ljubeškem predmestju. On je pretkan kakor malokdo, je velik prijatelj Slavomirov — saj se je svečenik ustavljal vedno pri njem, kadar je prišel v Ljubek —, on ima dva odrasla, prav pripravna sina, ki bi lahko prevzela vlogi dveh mladih redovnikov, in vrhutega je on po poklicu krojač: bode torej lahko sam naredil redovniške obleke."

„To je pa izborno!" sta skoraj v istem času veselo vzkliknili mladenki. „Zlata je vredna ta tvoja vest, Godislava", je nadaljevala knežnja. „Kdaj bi pa ti lahko stopila h Godeljubu in ga vprašala, ali bi hotel sprejeti to sicer nevarno, toda častno in domoljubno nalogo?"

„Najlažje jutri dopoldne med krščansko božjo službo."

„Dobro, pa stopi! Samo zabiči Godeljubu, da bo molčal kot stena."

Drugi dan sta mladenki že izvedeli po Godislavi, da je bil Godeljub neizrečeno vesel novice in se bode s svojima sinovoma takoj začel pripravljati, da častno rešijo ‚častno in domoljubno nalogo'.

„Bogovi so z nami; vse pojde po sreči!" je vrisknila Viljenica. „Sedaj treba le še čakati, kdaj pojde nadknez z doma: nekam pojde zatrdno prej ali slej, vedno ne bode tičal doma!"

In čakali sta mladenki z Godislavo in Godeljubom tega časa, čakali dolgo, a ga slednjič vendar pričakali. Nadknez Gotšalk je dobil v začetku februarja meseca od saksonskega vojvoda Ordulfa ljubeznivo povabilo, naj pride pred pustom v Lunenburg, da se vdeleži dvornega lova — in da se na prijateljskem sestanku razgovorita o nekaterih političnih in o družinskih razmerah. Gotšalk se izprva ni mislil odzvati. Toda kneginja, ki je že zdavna želela iti v Lunenburg obiskat svojega sina Henrika, ga je toliko časa pregovarjala, da se je vdal. In pred pustno nedeljo je odrinil s kneginjo, s sinom Budivojem, z dvorniki in z mnogoštevilno telesno stražo, z Jaroslavom in Gojnikom na čelu, v Lunenburg. Gotšalk je pred odhodom vprašal Viljenico, ali kaj pozdravi saksonskega vojvodiča, in v njegovo veliko veselje mu je knežnja sramežljivo in tiho odgovorila: „Lepo!" Nadknezu še na misel ni prišlo, da je bila ta hčerina sramežljivost umetno narejena.

„Sedaj je pa naša ura!" je dejala knežnja Slavici. „Kdaj začnemo?"

„Pustni torek je najpripravnejši dan."

„Dobro."

Pustni torek opoldne je Slavomir dobil v posebnem hlebčku kruha listek z napisom: „Zvečer bodi pripravljen na rešitev!" Popoldne so vojniki-stražniki pred dvorcem uganjali pustne burke in peli in — pili: Slavica je namreč kupila njim in družinčadi cel sod vina, češ da je jezna, ker pred pustom ni prišel noben snubač po njo. In pili so vojniki, pila je družinčad, da je bilo pred mrakom že vse vrtoglavo. Pozabljena tudi nista bila vojnika, ki sta stala na straži pred severnim stolpom. Za nju kakor tudi za Gorma je izredno požrtvovalno skrbela Godislava: čutaro za čutaro vina jim je neutrudno donašala.

Ko se je naredila noč, je bilo v dvorcu že kmalu vse tiho: vsa družinčad je že zaspala. Le spodaj v veži so nekateri vojniki še vpili in pili. Z novo čutaro v roki je stopila Godislava okoli desete ure v Gormovo sobico: Danec je spal, zleknjen na svojem ležišču, trdno, da bi ga največje trombe glas ne mogel zbuditi. Godislava je vzela na mizici ležeči ključ od Slavomirove ječe in odšla z njim in s čutaro proti severnemu stolpu. „Hej, junaka, še pijta, danes je pustni torek!" je dejala stražnikoma, ki sta se že komaj držala pokoncu. In nastavila sta drug za drugim čutaro in pila. „Vesta kaj junaka?" je nadaljevala starka. „Presneto sta nespametna, da v tem mrazu tu stojita! Saj ni doma nadkneza! Pojdita rajši v sobico tu zraven leč." In vojnikoma je bil ta svet po volji; še sta izpila, kar je bilo v čutari, kolovratila v bližnjo sobico, se zavalila na ležiče in težko zahropela. Še je malo počakala Godislava, ugasnila luč, potlej pa odprla, kolikor se je dalo lahno, vrata v Slavo-

mirovo sobo. „Pojdi tiho z mano! Nič se ne boj! Jaz sem Godislava!“ je rekla pri vratih čakajočemu svečeniku, ga prijela za roko in ga vedla črez prag. Nalahno je zopet zaklenila vrata in peljala Slavomira po tihih hodnikih v sobo knežnje Viljenice. Ko ga je dovedla tja, je zletela v Gormovo sobico, položila ključ na prejšnje mesto pa zdirjala nazaj v Viljeničino sobo, kjer sta bili knežnja in Slavica Slavomira že posadili na stol in se zapletli z njim v tih razgovor, ki je trajal malokaj celo noč.

Drugi dan dopoldne so prišli trije ‚redovniki‘ z globoko črez oči potegnjimi kapucami pred dvorec in rekli straži, da bi radi govorili z nadknezom in s knežnjo Viljenico: prihajajo z važnimi poročili. Stražniki so bili še zaspani in zdelani od prejšnjega dne; ni se jim dosti ljubilo govoriti, še menj pa natančnejše izpraševati došlecev; rekli so ‚redovnikom‘ le, da je samo knežnja doma — pa so jih pustili gori.

V Viljeničini sobi se je Slavomir oblekel v habit najstarejšega ‚redovnika‘ — Godeljuba in črez nekoliko časa je zapustil z mlajšima redovnikoma, Godeljubovima sinovoma, brez vsake zapreke dvorec. ‚Redovniki‘ so mirno korakali po mestnih ulicah, šli iz mesta, v šumi pred mestom pa zajahali pripravljene konjiče in jih zapodili proti vzhodu.

XX.

Bajna zimska noč je legla na Novo Bukovico, veliko vas med Velegradom in Roztokom, in na njeno smrtnotiho okolico. Nebrojni biseri so se v mesečini iskrili na srenu kakor ravnokar vznikle svetle cvetice. Bele koče so štrlele iznad snega kakor nemi grobovi sredi smrtne poljane. In poedini glasovi, ki so prodirali iz teh tihih domovanj, so zveneli v brezglasno noč, kakor skrivnostni pogovori, in votli vzdihljaji usehlih mrličev. In od belega snežnega prta, ki je odeval te gomile-koče, so se cedile blesteče solze, in te solze so se naglo strjevale in zgoščevale v srebrne, ledene sveče. In nad čarobnim tem grobljem so gorele zvezdic zlate lučke in bledega meseca srp . . . Res, bajna, nepopisna zimska noč!

Včasih je bilo v Novi Bukovici ob zimskih večerih tako prijetno. Kolovrati so brneli in šumeli kot rečni valčki, predice so pele kakor srebrni zvončki, mladeniči so se šalili, starci so pravili davne dogodbe, deca jih je pa strmeč poslušala. Ali nocoj! Vse mrtvo! Malokaj vsa vas je bila že v prvih večernih urah v temi in pokoju. Le v oni veliki hiši sredi vasi, pri Mestivoju, so še svetili.

Na ognjišču, ki je stalo v kotu sobe — postavljeno sèm pač zato, ker peč ni dovolj grela prostorne čumnate — je gorel velik zglavnik, počasi, od grče do grče. Okoli ognjišča so sedeli na stoleh možaki, stari in mladi. Ženske so pred kolovrati sedele na klopeh pri peči, a niso predle: roke križem na prsih, so čakale, kaj bodo povedali moški. Še bolj vneto so pa na to čakali otroci, ki so se bili spravili na peč. Samo ona dva beraški oblečena moža, ki sta sedela pri peči v kotu pri vratih, vsaj na videz nista kazala dosti zanimanja za možake, oziroma njih pogovore: kučmi sta potegnila globoko črez oči, naslonila glavi k peči in dremala. Kdo sta bila — kdo ju je vprašal? V mraku sta prišla v vežo in prosila mlado Mestivojko prenočišča. Kdo bode v takem mrazu premražene in zatrdno tudi sestradane berače podil od hiše? Mestivojka jim je kar velela v hišo: prenočevala bodeta lahko in tudi nekoliko večerje bodeta lahko dobila. In sta šla v sobo in sedla v kot k peči in na tem mestu obsedela tudi po večerji, ki jima jo je prinesla Mestivojka na klop.

Živa žerjavica je širila z ognjišča nekako blagodejno vonjajočo gorkoto po sobi. Stari Mestivoj je gledal v žerjavico pa izpregovoril:

„Huda prede letos vsem bodriškim plemenom. Drevljane pobira vsled lakote kužna bolezen. Smoljanom ginejo debele črede. Vagri so zakopani v zametih. Takisto Glinjani in Polabljani in Varni. In ali je nam kaj boljše? Mrazi nas tarejo in bolezni in lakote cepajo naši ljudje v grob. In zakaj

je prišlo toliko hudo na nas? Zakaj ravno letos, to vas vprašam?"

„Zakaj, vprašaš, Mestivoj?" se je oglasil poleg njega sedeči Dragomisel, Mestivojev sosed. „Zakaj to vprašaš? Ali vpraša zlodelnik, zakaj ga obešajo? Čemu bi se spraševali, zakaj je prišlo toliko hudo nad nas? Pregrešili smo se zoper bogove, ker smo jim odrekli čast in molitev ter sprejeli novega Boga. Zato nas tepejo s šibami, zato je tako gorjé v deželi."

„Tako je; prav pravijo modri oče Dragomisel", je posegel v besedo Jaropolk. „Takisto mislim tudi jaz. Ta strašna zima in bolezen in lakota so kazni, poslane od bogov. Trpeti moramo sedaj, kar smo zaslužili. Pa kdo ve, kaj še pride? Morda še večje nesreče. Kaj naj storimo, da se izognemo še hujši bedi, kaj?"

„Proč z novim Bogom, proč s križem, proč z Nemci in Gotšalkovo vlado!" je zavpil mladi gospodar Gorazd, sin Mestivojev.

„Vratislav", je zopet izpregovril stari Mestivoj in se obrnil k mladeniču, ki je sedel pri steni, „Vratislav Bogumilov! Prišel si včeraj iz Ljubeka. Kaj si videl in izvedel tamkaj? Kaj počne nadknez Gotšalk?"

„Tudi Ljubek čuti, čuti že dolgo zimo in lakoto", je odgovoril mladenič. „Nadknez je pa ves predpust sedel z nemškimi duhovniki in priseljenci v sobi pri topli peči in z njimi jedel in pil v izobilju. Hm, saj za hramove in kleti njegove je bila dobra letina! Pa ne da bi pomagal stradajočim! Za pritepence pač, za rojake nima srca. Oni dan je knežnja Viljenica — tako so mi pravili v Ljubeku — nesla v neko borno hišo, kjer so imeli bolnika, nekaj jela. Pa ko je oče to izvedel, ji je ostro prepovedal, še katerikrat storiti kaj takega, in je iz dvorca sploh nikamor več ne pusti."

„Neusmiljeni človek!" se je oglasila od peči starka Ljubislava, Mestivojeva žena. „No da, kakor bi bila kdove kaj storila, če je nesla revežu dar! Tak je Gotšalk, ki ga je narodova dobrota posadila na knežji prestol! Ali lepo vrača ljudstvu izkazano mu dobroto!"

„Nič več ni prida; prevzel se je, odkar je na višku!" je pristavila soseda Vojeslava. „Te proklete nemške pope pase, narod mora pa stradati!"

„Narod je Gotšalku deveta briga!" se je zopet oglasil Gorazd.

„Sreča njegove plemenite hčere pa deseta!" je pridela Budislava, mlada Gorazdova žena. „Viljenica je deklica, da je pod solncem ni enake; ona je najlepši biser naše zemlje. Gotšalk pa z njo ravna kot s sužnjo, kot z ujetnico. In to samo zato, ker čuti z narodom, ker je pristno slovensko dekle in ker noče vzeti saksonskega vojvodiča. Jeseni — saj veste — so jo prišli snubit Saksonci, oče jim jo je obljubil, a ona se brani z vsemi štirimi."

„Hej, ljudje božji, res je, kar pravi Budislava", je posegel vmes Vratislav. „Viljenica je bisernica naše zemlje, stokrat boljša in stokrat vrednejša bodriškega prestola kakor njena brata Budivoj ali Henrik. Ali oče jo hoče na vsak način dati Saksoncu. Kaj vam povem: Pred pustno nedeljo se je odpravil nadknez s kneginjo in z mnogobrojnim spremstvom v Lunenburg k saksonskemu vojvodu — po kaj pač? . . . Poklonit se mu do črne zemljice in prodajat svojo hčer!"

„Sram ga bilo!" je zakričala stara Ljubislava. „Včasih je bil Gotšalk velik junak, ki so pred njim grozničavo trepetali Nemci. Sedaj je pa tak hlapčon istim Nemcem! In kdo je temu kriv, kdo mu je izpremenil čud? Križ. In kdo je kriv, da nas tarejo zle nadloge? Križ, ki smo se ga oklenili v slepoti svoji, zapustivši stare bogove. Zato nas ti bogovi sedaj tepó s šibami debelimi in nam preté še z debelejšimi. Hej, dajmo bogovom zadoščenje, da nas še hujše ne udarijo! Doli s križem!"

„Doli s križem!" so naravnost zatulile za njo druge ženske. „Doli s križem!" so zakričali tudi moški. Strast je govorila . . . Med njih vpitjem in kričanjem je stara Ljubislava vstala, snela bogokletno velik, dolg križ s stene in ga bliskoma vrgla v ogenj. Zakadilo se je: suhi les je počil in začel goreti s prasketanjem . . .

Groza je prešinila navzoče. V tla so obrnili poglede in v molku in strahu drgetali. Kar so bržkone vsi odobravali in kar morda vsi želeli, jih je pretreslo s strahom in trepetom.

Še so drgetali — kar se je zaslišal pod oknom mal šum. Vežna vrata so se odprla, odprla se črez nekaj trenutkov tudi sobna vrata, in vstopili so trije — menihi. Ženskam pri peči je kar sapa pošla, češ sedaj smo pa zajeti pri lepem činu: ti nas bodo zatrdno izdali Gotšalku! Tudi moški so bili presenečeni, osupnjeni, in tudi nje je prešinila taista strašeča misel: ti nas bodo sedaj izdali! Toda pokazati so hoteli preplašenim ženskam, da so zastopniki močnega spola. Gorazd je planil pokoncu, za njim so vstali drugi in drzno gledali prihajačem v oči. Že je imel Gorazd na jeziku vprašanje: Kdo ste, kaj bi radi? — pa ga je prehitel najstarejši redovnik z dolgo, belo brado s pozdravom: „Mir tej hiši!“

„Mir tudi vam, če prihajate v znamenju miru!“ je odgovoril Gorazd.



MATI BOŽJA. CARLO MARATTI.

„Ne; mi prihajamo v znamenju bojnega boga!“ je svečano-resno dejal stari redovnik.

„Proti komu pa prihajate v tem znamenju?“

„Proti istemu kakor vi!“ se je zarežal redovnik in pokazal na križ, ki je počasi gorel na ognju.

Vsi so ostrmeli in onemeli. „Kako to misliš?“ je vprašal slednjič Mestivoj. „Hoditi po svetu v znamenju bojnega boga — to vendar ne pristuje redovnikom!“

„Redovnikom res ne, meni pa! Mestivoj, ali me ne poznaš?“ je radostno vzkliknil ‚redovnik‘, vrgel prej globoko črez oči potegnjeno kapuco nazaj črez glavo in prožil Mestivoju roke.

„Ali je mogoče?“ je zajecal le-ta in stopil nazaj. „Ti, Slavomir? Ali le tvoj duh?“

„Jaz sem, Slavomir, z dušo in s telesom!“ je smejé odgovoril ‚redovnik‘ in poljubil Mestivoja. „Ta dva moja tovariša“, je nadaljeval, „sta pa Godeljubova sinova iz Ljubeka.“

Zdajci sta pa planila pokoncu tudi ona dva beraški oblečena moža iz kota pri peči, skočila v sredo sobe in vzkliknila veselo:

„Pozdravljen, Slavomir!“

Sedaj je pa ta široko odprl oči: „Koga vidim? Ali me vara vid? Pluzon, Volčan!“

„Ne vara te ne!“ se je zasmejal eden navideznih beračev. „Res: jaz sem Pluzon in to Volčan — z dušo in s telesom!“

„Pa v taki obleki hodita okoli?“

„V kakšni pa ti! No, da se ne bodeš čudil ne ti ne Mestivoj in drugi: Jaz sem prišel obiskat Volčana v Roztok. Govorila sva o bedi, ki tare Bodriče. Jaz sem vprašal Volčana nadalje tudi to, kakšen duh vlada med narodom v njegovem okrožju. Pa mi je dejal: — Pojdi se z menoj na lastne oči in na lastna ušesa prepričat! — Pa sva prišla v beraški obleki iz tega namena sèm. Sedaj bodeš pa ti povedal, odkod prihajaš v taki obleki sèm.“

„Jaz prihajam naravnost iz Ljubeka, iz ječe. Pa preden pripovedujem dalje, prosim, Gorazd: spravi naše konje, ki smo jih pustili zunaj, v hlev.“

Na Gorazdov migljaj je hitro skočil vun hlapec; Gorazdova žena je pa odhitela v kuhinjo pripravit imenitnim gostom tople večerje. Medtem, ko jo je s svojimi deklami pripravljala, je pa Slavomir, ki je sedel k mizi, pripovedoval napeto poslušajočim moškim in ženskam svoje zgode in nezgode.

„Blaga deklica, ta Viljenica!“ je vzkliknila Ljubislava, ko je Slavomir pripovedoval, kako ga je rešila knežnja s Slavico, z Godislavo in z Godeljubom in njegovima sinovoma. „Blaga deklica zares!“ so potrjevale za Ljubislavo druge ženske.

„Blaga, plemenita mladenka je knežnja“, je nadaljeval svečenik. „Ona je rešila mene, jaz bodem pa njo, makari s kijem in mečem: Gotšalk je ne bode več imel dolgo časa v svoji kruti oblasti, in Nemec je ne bode nikdar imel za ženo! Ej, Gotšalk, nagromadena je že nevolja in jeza bodriškega naroda nad tvojo nemško vlado! Podžgali bodemo še to pomlad to gromado, in gorela bode s strašnim plamenom, v katerem gorjé tebi, Gotšalk, in nemškim tvojim pristašem! Kaj vam pravim, bratje moji, sestre moje: Pripravite se za pomlad!“

XXI.

Lastavička je s sabljastimi perutnicami zafrfetala, in kukavička je z močnim glasom prikukala v severne dežele oznanujoč veselo vest, da se vrača pomlad s toplega juga: glavo okrašeno s krasnim vencem pisanih cvetic, odeta s svetlozelenim plaščem, iz ročne košarice troseč južne darove, cvetje in zelenje. In res se je vračala ta zala mladenka in delala povsod velika čuda: kamorkoli je dihnila, je skopnel sneg in se stajal led, in kamorkoli je stopila, so zazelenela tla in pognala cvetice. Vse je bilo veselo te mladenke; in kako ne: saj so v njenem spremstvu hodile po deželi živahne ptičke in tople sapice in jasni solnčni žarki! Veseli so je bili in radostno so jo pozdravljali zlasti Bodriči.

Sicer jih je še trla beda: z zimo se ni poslovila obenem tudi lakota. A pomlad jim je vendar prinesla lepe nade, da bode kmalu boljše. Vtoliko so bili pa že sedaj na boljšem, ker so bila pota razhodna in prosta, in so iz sosednjih dežel lažje dovažali žito v kraje, kjer je bila velika straja. Da so pa tudi reveži in brezpetični kmetje mogli kupovati, so jim na spomlad drage volje posojevali, še največ pa kar darovali denar boljari. V tem oziru so se zlasti odlikovali naši znanci Gostomisel, Draško, Svetopolk, Ratibor in Volčan. Vse je pa prekosil bogati Pluzon. Z lastnim denarjem je nakupil cele vozove žita in ga delil ljudstvu zastonj. Zato ga je pa narod tudi zahvaljeval z zgovornimi, hvaležnimi usti. In dočim so se trosile po deželi zle — seveda izmišljene — govorice o Gotšalku, češ da ima v Gradišču v Ljubeku polne shrambe še starega žita, a ga ne deli med stradajoče ljudstvo, ker ga od tega odvračajo nemški duhovniki, češ naj se le uči ljudstvo spoznavati s stisko Boga — se je čula o Pluzonu samo pohvala. Pluzon je bil kmalu v vseh ustih pa tudi v vseh srcih.

Staroverni in s staroverskim duhom prepojeni Bodriči so bili pa pomladi Gospodnjega leta 1066. veseli in so jo radostno

pozdravljali še iz drugega vzroka. Pričakovali so zatrdno, zlasti oni, ki so vedeli, da je Slavomir zopet na prostih nogah in biva skrit pri Pluzonu, velikih dogodkov in važnih, njim ugodnih političnih sprememb. V tem pričakovanju jih je še posebno utrdila velika, strašna zvezda-repatica, ki se je prikazala o Veliki noči tistega leta na nebu; saj je kometa blesteči rep narodom že od nekdaj veljal za skupaj zvezano in visoko dvignjeno šibo-kaznovalko in za napovedovalko imenitnih dogodkov. Na Nemškem so se tisto leto že zgodile velike spremembe. V državnem zboru v Triburu so v začetku l. 1066. nemški knezi prisilili mladega kralja Henrika IV., da je odslovil z dvora vsemogočnega bremenskega nadškofa Adalberta, katerega so koj po padcu napadli stari nasprotniki Billungi v njegovi škofiji: vojvodič Magnus ga je primoral, da je bežal iz Bremena v Goslar, in mu naposled vsilil pogodbo, ki je kakor z enim mahljajem razdrla in razrušila vse, kar je bil naredil in zgradil Adalbert v dnevih svojega neomejenega gospodstva v nemškem kraljestvu. In sličnih velikih dogodkov in velepomembnih političnih razvozljajev in preobratov so to leto pričakovali tudi pogansko misleči Bodriči v svoji deželi. Razvozljajev in preobratov pa so pričakovali od Slavomira in Pluzona. Na nju so bile uprte vseh oči.

Slavomir in Pluzon sta pa na velikonočni ponedeljek zvečer na pomolu Pluzonove hiše v Velegostu stoječ tudi željno nekoga ali nečesa pričakovala. Repata zvezda se je zopet prikazala na nebu. „Ta nam bode koristila pri praznovernem preprostem ljudstvu; ravno o pravem času se je pojavila!“ je izpregovoril Slavomir. — „Od bogov kot predznak poslana šiba-kaznovalka in maščevalka je to za vse one, ki so zavrgli stare bogove — porečemo ljudstvu in ljudstvo bode rado verjelo. Toda zakaj njega ni od nikoder? Saj je vendar sporočil, da bode že vse uravnal tako, da bode na današnji dan v mraku že tu. Toda glej, Pluzon, ali se motijo moje oči? Ali ni ravno sedaj-le prišel!“

Pred hišo so res obstali trije jezdeci, in srednji izmed njih je urno kot jegulja skočil s konja, izročil žival enemu svojih spremljevalcev pa poletel v gorenje nadstropje. Bil je rujanski knezovič Krut.

V kasno noč so čuli v gorenji dvoraniobednici rujanski knezovič, Slavomir in Pluzon z ženo in s hčerko Slavico ter se tiho razgovarjali. Drugo jutro na vse zgodaj je odpeketal rujanski knezovič s svojima spremljevalcema zopet nazaj proti morskemu obrežju, kjer ga je čakala ladjica, da ga ponese domov na Rujano. Kmalu za njim pa sta se poslovila od gospodarice in Slavice tudi Pluzon in Slavomir — le-ta oblečen v redovniško obleko, v kateri je bil ušel iz Ljubeka —, zajahala brzca konja in zdrčala proti zahodu. Poletela sta po beli cesti v Ribnico in tam dolgo šepetala z boljarjem Gostomislom. Potem sta pa zopet skočila v stremen in zdirjala k Volčanu v Roztok. Iz Roztoka sta krenila daleč na jug k Draškotu v Mahovo, in odtod sta ju nesla strelovita konja proti jugozahodu v Varnovo k Svetopolku in v Gabrovo k Ratiboru. Ustavila sta se med potom tudi v marsikaterem trgu in selu, ležečem ob cesti, pred hišo kakega znanca. Pa le za toliko časa, da sta se konja odpočila, ona pa znancem zašepetala nekaj tihih, skrivnostnih besed. Pa sta zopet letela naprej naglo kot kriloviti veter. A v vsakem kraju sta pustila skrivnostno šepetanje za seboj. In širilo se je to šepetanje, kakor se širi šumenje v stoletnem gostolistem gozdu — v katerem je prej v koreninah in vejah in vrhovih dreves vladala velika, skrivnostna tihota — če zapiše vanj sapa: peresa se sprožijo in drobni listki lahno zašušté, in to šuštenje leti od lista do lista, od drevesa do drevesa, in gre šum kmalu po vsem gozdu, da se budé ptice v gnezdih in duplih. Zašepetala so mesta in trgi in vasi, zašepetali in zašušteli so gaji in gozdi in njive. Kmalu je vsa dežela šepetala skrivnostno šepetanje. Če je kmet srečal kmeta, je postal, se ozrl okrog sebe, ga li ne vidi kak sumljiv človek, pa je pošepetal z njim. Na njivah so stikali moški in ženske

glave vkup in šepetali. Na večer so se zbirali vaščani v gručah pod vaško lipo in šepetali. Kaj neki pomeni to skrivnostno stikanje glav in to šepetanje? Kaj neki pomeni, da doslej tako mirni kmetje kasno v noč brusijo staro skrhano orožje, ki je že dolga leta ležalo na izbi, in režejo in kalijo pušice? Kaj naj to pomeni, da se zbirajo mladiči tam v sredini gozda na planoti in sučejo bridke meče in sulice in mečejo kopja in urijo ude? In kaj naj pomeni, da starci slepci pod vaško lipo udarjajo na gosli in popevajo pesmi junaške in bojne?

V nadknežjem dvorcu v Ljubeku je vedel samo eden, kaj pomeni vse to — Viljenica. Tudi ona je bila od Velike noči sèm vsa skrivnostna. Govorila je še menj kakor jeseni in pozimi, ko jo je morila žalost. Okrog usten pa se ji je od Velike noči sèm vedno zibal skrivnosten smehljaj. „Izpametovala se je in zavedla sreče, ki jo čaka ob strani saksonskega vojvodiča!“ je rekel Gotšalk, ko jo je videl veselo in smejočo. Drugi so pa dejali: „Vdala se je, ko vidi, da ni drugače, da mora očetova obveljati!“ A kaj je bil pravi vzrok njene nagle izpremembe in njenih smehljajev, je vedela samo ona in nje sestrična Slavica.

Le-ta je bila po rešitvi svečenika Slavomira iz ječe ostala v Ljubeku samo nekaj dni še: hotela je samo to še izvedeti, ali bode pobeg svečenikov ostal prikrit ali ne. No, zastran te stvari je lahko kmalu odšla domov pomirjena in potolažena. Živa duša ni črhnila o tem dogodku: Godeljub je pepelnično sredo kmalu za onimi tremi ‚redovniki‘ v svoji navadni obleki zapustil dvorec; stražniki so ga sicer začudeno pogledali, češ kdaj je pa ta človek šel v grad, da ga nismo videli — No, smo ga že prezrli, danes tako vsi slabo vidimo, smo včerajšnji, so si rekli in ga pustili v miru. In Gorm? Le-ta se je zatrdno prestrašil, ko je pogrešil ujetnika; toda bil je, na kar je Godislava že naprej računala, toliko pameten, da je še nadalje kakor po navadi hodil v kuhinjo po jed — za ujetnika v severnem stolpu. Vsa vesela, da se je stvar izšla tako gladko, je odšla Slavica domov, obljubivši, da okoli Velike noči zopet pride. In res je prišla prve dni po Veliki noči, prinesla Viljenici pismo od Kruta in imenitna poročila. Glede odpora proti Nemcem in Gotšalkovi vladi je že vse zmenjeno. Njen oče, Pluzon, se je postavil na čelo gibanja. S Slavomirom, ki je iz politike nalašč zopet oblekel redovniško obleko, v kateri je bil ušel, že hodi po deželi in budi narod. Določenega dne napadejo vstajniki Ljubek in stavijo nadknezu alternativo: da pretrga vsako zvezo z Nemci in jih zapodi iz dežele ali naj pa odstopi; če ne ga sami odstavijo s silo in proglasé knežnjo Viljenico za svojo vladarico. Rujanski knezovič Krut bode pa z mogočnim brodovjem priplul v ljubeško luko, da podpre njih zahteve in ustavi Dance, če bi hoteli priti Gotšalku na pomoč. Ljubek pa napadejo vstajniki vsakako prej, preden bi imela biti njena poroka z Magnusom. Katerega dne ravno, pa še ni določeno; izvedela pa ga bode ona, Slavica, po očetovem slu koj ko bode določen.

In res ga je kmalu izvedela. Gotšalk je namreč razglasil narodu, da se je odločil dati svojo hčer saksonskemu vojvodiču za ženo; poroka bode v Lenčinu, v njegovem rojstnem mestu, dne 7. rženega cveta, na rojstni dan knežnje Viljenice; svoj narod vabi, naj se vdeleži te slavnosti in z njo združene velike ljudske veselice, ki jo misli prirediti tem povodom.

„Hahaha!“ sta se zasmejala Slavomir in Pluzon, „sam nas vabi k sebi! Dobro, bodemo pa prišli!“ Pluzon je takoj poslal posebnega sla v Ljubek k svoji hčeri, drugega sla pa na Rujano, razposlal pa je sle tudi po deželi. In zopet je zašepetala cela dežela, zašepetala kratek šepet. Kakšen? Kmetič je srečal kmetiča: „Kako, bratec?“ — „Dobro.“ — „Torej 7. rženega cveta?“ — „Da, 7. rženega cveta v Lenčinu!“

XXII.

Sedmi rženi cvet Gospodnjega leta 1066. je napočil. Obetal se je krasen dan. Prijazno mestece Lenčin je bilo oblečeno v

praznično, svatovsko obleko. Ob osnaženih cestah in ulicah so kipeli v sinji višk ponosni slavoloki in mlaji, prepleteni z venci iz lipovih in smrečjih vej in pisanih cvetic. S streh pobeljenih hiš so pa v lahnem veterčku vihrale raznobojne zastave in zastavice kakor lahno zibajoči se krasnobojni metuljčki.

Nadknez Gotšalk je bil prišel že prejšnji dan v Lenčin in z njim knežnja Viljenica, nje sestrična Slavica, ki je imela igrati ulogo družice, knezovič Budivoj, duhovnik Eppo in dvorniki, ter nevesti prideljene dvorne dame kneginje Sirite. Kneginja sama pa ni mogla — kakor bi rada — priti v Lenčin: bila je bolehna in je že od Velike noči bivala v Velegradu, ki ji je po svoji tihoti bolj prijal kakor šumni Ljubek. Služabništvo pa je bil nadknez poslal že pred štirinajstimi dnevi v svoj grad v Ljubek, da pripravijo vse potrebno za izredno slavnost.

Na predvečer se je nadknezu kar samo smejalo, ko je videl vse priprave dovršene, videl živahno življenje po ulicah, videl pred mestom številne šatore, ki so jih postavili gostilničarji za gostišča in prenočišča ljudem s kmetov, iz teh šatorov pa slišal bučno popevanje, in izvedel, da je prišlo že dosti starejšin v mesto, še več starejšin in več naroda pa bode prišlo v noči. Še je dal sinu Budivoju povelje, naj odide drugi dan še pred jutranjo zoro z izbranimi njegovimi telesnimi in grajskimi stražniki ženinu Magnusu in njegovim svatom do reke Labe naproti, duhovnika Eppa pa je naprosil, naj bi drugi dan zgodaj maševal v zasebni kapelici v gradu: rad bi bil namreč zgodaj in sam pri njegovi maši, ker bi bil rad pri svetem obhajilu, ki bi je daroval za Viljenico —; pa je odšel v spalnico. Že se je spravljal k počitku, kar mu je sluga prinesel pisemce, češ da mu ga je neznan človek ravnokar vročil in naročil, naj pove nadknezu, da ga zatrdno prečita še ta večer. Gotšalk je odprl pisemce in preletel vrstice: „Gotšalk“, tako je bilo pisano, „nad tvojo glavo se zbirajo črni oblaki. Pobegni še to noč iz Lenčina, ker jutri ne bodeš mogel več!“ — „Čenče! Saj tudi ne bode treba —“ je dejal nadknez in šel k počitku.

Drugi dan je Eppo res že na vse zgodaj maševal, koj ko je knezovič Budivoj odpeketal Saksoncem naproti. Gotšalk je bil poleg mladega strežnika sam pri njegovi maši. Goreče je molil, pobožno je prejel sveto obhajilo — ne sluteč in ne vedoč, da je prejel sveto Rešnje Telo kot popotnico. Hej, kaj se je bilo zgodilo med Eppovo mašo! Komaj je knezovič Budivoj zapustil z Gotšalkovimi konjiki mesto, so se prikazovale, kakor bi vstajale iz zemlje, pred gradom mogočne čete junaških mož in mladeničev. Tihih korakov so prihajali in se takisto tiho razvrščevali v red. Na prvi pogled bi mislil vsakdo: ti junaki so prišli napravit nevesti podoknico-jutranjico.

Grajska straža je stala v neznatnem številu pred glavnimi vratmi, pač ker je večji del Gotšatkovih vojnikov odšel z Budivojem Saksoncem naproti, drugi so se pa opravljali in pripravljali za sprejem; na kak napad na nadkneza pa ob tako slovesnem dnevu in v slovenskem mestu kdo bi mislil! Stražniki so mirno gledali pred gradom rastočo množico. Eppove maše je moralo biti že kmalu konec, ko je skozi to množico prikorakala pred grad truma mož v dragocenih narodnih nošah. Na čelu trumi je stopal Gotšalkov svak Pluzon; v trumi sami so pa vojniki spoznali tudi nekatere druge znane bodriške velmože: Gostomisla, Draškota, Svetopolka, Ratibora in Volčana. Vseh drugih res niso poznali, ali tisto jutro stražo poveljujočemu mlademu vojniku Rastislavu še na misel ni prišlo vprašati koga za ime, ampak ko je zagledal Pluzona, ga je hitro vojaški pozdravil, in ko je Pluzon kratko, zapovedovalno dejal, da gredó v grad, mu je Rastislav le toliko si upal reči, da je nadknez ravno v kapelici pri maši. „Saj smo tudi mi povabljeni k maši!“ mu je odgovoril Pluzon in je stopil s svojim spremstvom v grad. Neovirano so prišli po stopnjicah v prvo nadstropje in zavili na levo stran, kjer je bila kapelica. Pluzon je tiho odprl kapelična vrata, stopil z velmožmi noter in jih

zapehnil za seboj, dočim je stopil svečenik Slavomir, ki je bil tudi vmes, s petimi možmi v zakristijo in takisto od znotraj zapehnil vrata za seboj.

Svečenik Eppo je bil še pri oltarju, ko je Gotšalk zaslišal, da so se odprla vrata, in so prišli neki ljudje v kapelico. Obrnil se je in, ko so prišleci kakor nalašč prav glasno ropotaje stopali proti oltarju, tiho a nevoljno dejal: „Kaj pomeni to? Vedite se vendar dostojno!“ A ko so se prihajači, ne zmeneč se za njegove besede, še bolj šumno bližali, je stopil proti njim in že razdražen zaklical: „Kaj pa vendar hočete? Kako se predrznete motiti službo božjo in onečaščevati posvečeni prostor?“

„Tvoja Jasnost bode že oprostila“, je dejal Pluzon, ko se je s svojci ustavil. „Stvar, ki ti jo imamo sporočiti, je nujna, pa tudi važna, važna tako, da smo se prišli razgovorit s teboj o nji nalašč na ta, tebi sveti kraj. Gotšalk, prišli smo ti naznanit, da danes ne bode poroke tvoje hčere Viljenice s saksonskim vojvodičem.“

„Zakaj bi je ne bilo?“ je vprašal nadknez in prebledel.

„Ker tega ne pusti narod.“

„Kateri narod?“

„Narod, čigar nadknez si bil doslej.“ Besedico ‚doslej‘ je Pluzon nalašč poudaril s posebnim, trdim naglasom.

„Ha, ali bode narod meni ukazoval!“

„Ukazovati ti ravno ne more in noče, pač pa more in tudi hoče braniti svoje pravice in preprečiti tvoje, domovini kvarljive nakane. Taka, domovju škodljiva nakana je nameravana in za danes določena poroka tvoje hčere z Nemcem. Zato je narod sklenil, da je ne bode pripustil.“

„Kajpak bode storil?“

„Preprečil jo bode. Gotšalk, izjavljam ti še enkrat slovesno, da danes ne bode poroke, da se danes Nemci ne bodo gostili in ne bodo točili rujnega vinca v Lenčinu, pač pa bodemo morda mi točili njihovo kri, in črni vrani se bodo morda še pred večerom gostili z njih trupli. Ko ti to izjavljam, ti pa obenem sporočam to-le narodovo zahtevo: Ti moraš še danes, in sicer takoj dati ukaz, da se morajo v teku 14 dni vsi Nemci, pred vsem duhovniki, pobrati iz dežele, če jih ne zapodiš ti sam ali pa potolčeš z bojno sekiro. Dalje: ko pridejo sedaj Saksonci sèm po nevesto, jim moraš reči: Mejni grof Dietrich je rekel nekdaj bodriškemu knezu Mistivoju, ko je le-ta zahteval od saksonskega vojvoda sorodnico-nevesto, ki mu jo je bil obljubil pred vojnim pohodom v Italijo: Vojvoda krvna sorodnica ni za slovenskega psa. Jaz pa vam danes pravim: Slovenskega nadkneza hčere nikoli ne dobi nemški pes. Tako moraš reči Saksoncem . . .“

„Pluzon!“ je zakričal Gotšalk. „Ali se ti je zmedlo v glavi ali kaj-li, da si upaš kaj takega zahtevati od mene?“

„Gotšalk, ne meni, tebi se je zmedlo že pred davnim časom, odtakrat, kar si začel negovati in pestovati Nemce. In mede se ti čimdalje bolj. Ali narod tvoje blodnje ne more in ne mara več prenašati. Zato je poslal mene in tu zbrane starejšine in boljarje, da te temeljito in korenito ozdravimo, ozdravimo s sredstvom, ki sem ti ga prej navedel: da zatreš one ki ti medejo glavo, da poteptaš Nemca, ki je razjedajoč črv v deblu slovenskega drevesa. Ali hočeš sprejeti ta zdravila? Sprejmi jih, to ti svetujem kot svak tvoj — če ne . . .“

„Kaj, če ne?“

„Odstopi od knezovanja!“

„Tako?“ Gotšalk se je vzravnal in oko mu je zažarelo v onem strašnem blesku, pred katerim je vztrepetal še vsakdo. Pluzon topot ni. Pogumno je nadaljeval:

„Tako! Odstopi prostovoljno, če ne . . .“

„Kaj, če ne?“

„Te odstavimo.“

„Vi mene?“

„Da!“ so zavpili boljarji kakor z enim glasom.

„Hahaha! Čakajte, izdajalci, zarotniki! Jaz vam že pokažem in dam, kar vam gre!“ Hotel je planiti skozi žagradček, pač da bi poklical telesno stražo. Toda pred vrati ga je prestregel Slavomir s svojimi ljudmi.

„Stoj! Nikamor nam ne uideš!“ je divje zakričal svečenik in mu s svojci zastavil pot.

Gotšalk je presenečen obstal: — Ali prav vidi? Ni to Slavomir? Seveda je. Pa kako je prišel iz ječe? — Nadknez namreč do tega trenutka ni vedel, da je svečenik pobegnil. „Ha, ti si, Slavomir!“ je počasi, zategnjeno govoril nadknez. „Sedaj mi je vse jasno. Ti si skoval zaroto zoper mene, da se zmaščuješ, kaj ne? Toda vedi: Gotšalk se ne bode dal oplašiti ne od tebe ne od tvojih somišljenikov poganov. Čakajte: čutili bodete vsi mojo pest; v najglobljo ječo vas bodem vrgel, iz katere ne bode izhoda nikdar! Hej, Jaroslav, hej, mojci, kje ste?“

„Nikar tako ne vpij in nikar ne govori takih groženj v zrak!“ je porogljivo dejal Slavomir. „Na pomoč ti ne bode prišel nihče. Povej, ali se vkloniš volji naroda, ki ti jo je ravnokar razložil in razjasnil Pluzon? Ali hočeš ugoditi narodovim zahtevam, in sicer takoj, brez oklevanja? Ali sprejmeš nasvete Pluzonove?“

„Rajši smrt kakor take kovarske, zarotniške nasvete!“

„Dobro; naj se zgodi po tvoji želji: pa sprejmi smrt! Umri, pogini!“ je zarjovel Slavomir in namignil svojim spremljevalcem. Kot bi trenil so le-ti izvlekli izpod plaščev bodala in jih z vzklikom: „Umri, pogini!“ zasadili v Gotšalkove prsi. Še je vzkliknil Gotšalk: „Oče, odpusti jim, saj ne vedó, kaj delajo!“ — pa se je zgrudil pod smrtnimi zabodljaji.

„Na pomoč!“ je na ves glas zaklical duhovnik Eppo izpred oltarja in hotel skočiti k oknu.

„Obmolkni, popče!“ je zopet zarjovel Slavomir in pomignil svojcem: „Hej, junaci, zamašite mu usta za večne veke!“

In ti so se bliskoma zagnali v duhovnika in ga zabodli ob oltarju.

Groza, neka sveta groza je obšla navzoče starejšine in velmože. Kakor bi njih same že drgetal smrtni mraz, so vsi smrtnobledi strmeli v mlako krvi, v kateri sta v tako kratkih trenutkih preminila silni nadknez Gotšalk in mnogoveljavni duhovnik Eppo.

Umora Gotšalkovega ni nihče pričakoval. Sklenili so pač bili skupno, da bodo Gotšalka, če nikakor ne bode hotel ugoditi njih zahtevam, kratko malo odstavili ter mu dali dostojno pokojnino in kak gradič, v katerem naj bi živel sam zase, za kneginjo pa bi proglasili Viljenico. Na umor je mislil samo Slavomir, ker ga je bil sam zamislil. Tudi on izprva ne. Takrat, ko so pred dvema letoma v Volčji jami pri Ljubeku kovali zaroto, nikakor ni hinavščil, ko je izjavljal, da nadknezu samemu nočejo skriviti lasu. Ali ko ga je Gotšalk ujel in imel toliko časa zaprtega, ga je smrtno zasovražil in mu prisegel smrtno maščevanje. Velmožem po svoji rešitvi seveda ni hotel razodeti svojega črnega naklepa, ker je vedel, da bi jih težko pridobil zanj. Skrbno kot dragocen zaklad je čuval v svojih prsih zamisel, da bode sedmega rženega cveta Gotšalka ne samo odstavil, ampak ga dal tudi umoriti. In ker je vedel, da bi težko našel katerega Bodriča, ki bi zadal velikemu nadknezu smrtonosen zabodljaj, je najel pet divjih Prusov, jih oblekel v odelo ljutiških boljarjev, pripeljal v Lenčin in ono usodno jutro z drugimi zarotniki v Gotšalkov grad. Z njimi je nalašč zasedel žagrad, ker je slutil, da bode Gotšalk ondod poizkušal izbežati in klicati stražo na pomoč.

Slavomir je pogledal v krvavo mlako strmeče, smrtnoblede, prepadene boljarje pa si je rekel, da mora svoj umor hitro izrabiti, če hoče, da bode učinkujoč. Stopil je pred Pluzona in dejal s svečanim glasom: „Volja višnjih bogov je bila, da umrjeta njih največja zopernika. Pluzon, vrši sedaj svojo narodno dolžnost: zatri Nemca, potrebi deželo, da jo moreš preorano in očiščeno dati v roke naši knežnji Viljenici!“

Potem je pa vzel enemu Prusu še s krvjo porošeno bodalo, stopil k oknu, ga odprl, se vzpel in pokazal pred gradom zbranemu ljudstvu smrtonosno orožje. Vse je utihnilo. Svečenik je pa z mogočnim glasom govoril počasi:

„Trinog Gotšalk je mrtev, kakor tudi njegov zli duh — nemški duhovnik Eppo.

Bodričem bode odslej kneževala knežnja Viljenica. V njenem imenu vas bode peljal starejšina Pluzon v boj proti Nemcem. Živela kneginja Viljenica! Živel Pluzon! Smrt Nemcem!"

Skrivnostno-tiho je bilo nekaj hipov vse. Kakor pogleda človek, kadar ob sicer jasnem vremenu zagrmi daleč za gorami grom, molče, prestrašeno, boječe in obenem radovedno kvišku: ali se ni varal? odkod ta grom? kaj bode iz tega? — tako je molčal po Slavomirovem groznem oznanilu narod, zbran pred nadknežjim gradom. Toda ta molk je trajal samo nekaj hipov. Že so zaorili nekateri glasovi iz množice: „Živela Viljenica! Živel Pluzon! Živel Slavomir!" In kakor ojunačeni so se tem vzklikom pridružili brž drugi. In rastli so ti vzkliki, kakor raste plamen, če se poliva z oljem. In kmalu je vsa velikanska množica vpila: „Živela Viljenica! Smrt Nemcem!"

„Doli z nemškim popom, doli z Eppom!" je zavpil eden iz gruče. „Doli z njim!" so kričali za njim drugi. In na Slavomirov migljaj so Prusi res na mah dvignili Eppovo truplo in je vrgli skozi okno na kamenita tla, kamor je priletelo s tako silo, da se je zlomil tilnik in razbila lobanja.

„Dobro, dobro!" je kričala podivjana množica in tleskala z rokami.

„Še z Gotšalkom doli!" se je začul sirov glas iz gruče. „Pokažite nam ga, vrzite ga skozi okno, da ga še enkrat vidimo, da ga otipamo s sulicami, ali je res mrtev."

„Pa res: še z njim doli! Videti ga hočemo", je ponavljalo več drugih posirovelih glasov.

In zatrdno bi se bila želja teh krvoločnežev izpolnila in sicer kaj hitro — saj so nekateri podivjanci spodaj, ker se ni precej ugodilo njih želji in zahtevi, že z dvignjenimi sulicami hoteli prodreti grajsko stražo, vlomiti v grad in vreči Gotšalkovo truplo skozi okno — da ni tega preprečil Pluzon, oziroma knežnja Viljenica.

Le-ta je bila ravno vstala. Spala tako ni skoraj nič: preveč jo je celo noč vznemirjala misel, kaj ji prinese prihodnji dan. To je bila že v Ljubeku sklenila in ta sklep med potjo v Lenčin večkrat ponovila, da se ne bode dala poročiti na noben način: če bi Pluzon in Slavomir iz kakršnegakoli vzroka ne mogla pravočasno poseči vmes, bode pa ona pred oltarjem slovesno in na ves glas povedala, da Magnusa ne mara! Pluzon, ki je bil prejšnji večer dolgo časa pri njej in pri Slavici, ji je sicer slovesno zatrdil, da do poroke ne pride, ker pridejo jutri na vse zgodaj zarotniki nad Gotšalka. A ravno ta misel, kako bodo opravili pri Gotšalku, jo je begala celo noč. In nekaj kot kamen težkega ji je ležalo na srcu.

„Ne moreš spati, kaj ne?" je nagovorila knežnjo Slavica, ki je topot na Viljeničino željo ležala v isti sobi. Baš je bila vstala. „Seveda, skrbi! Treba se bode kmalu pripraviti in opraviti v poročno obleko!"

„Veš kaj: daj se ti namesto mene!"

„Precej, ko bi prihajal moj ženin! Magnusa pa tudi jaz ne maram."

„Kakšnega bi si pa ti želela?"

„Nemara takega kot ti? Toda poglej" — je hitela Slavica stopivša k oknu, „poglej, koliko ljudstva je že zbranega pred gradom! In vedno novi roji prihajajo. Pa kako so vsi tiho. Glej, sedaj gredó pa moj oče in drugi boljarji v grad . . ."

Viljenica je pristopila, se naslonila na okno vun in se grozničavo tresla. Molčali sta obe in gledali vun. Okna pa nalašč nista odprli, da bi ju ne opazili ljudje. Ko se je pa zaslišal mogočni glas Slavomirov skozi kapeličino okno, je pa Slavica hitro odprla okence. Viljenica je prebledela in obstala kakor okamenela. „Kaj pravi svečenik? Gotšalk mrtev? Ona bode pa kneževala odslej? Slavica, ali prav slišim?"

Slavica ni nič odgovorila; molče, preplašeno je gledala vun.

„Slavica, pojdiva gledat!" je vzkliknila knežnja in planila skozi vrata. Kakor veter je zletela po stopnjicah proti kapelici, Slavica pa za njo. „Odprite, jaz sem, Viljenica!" je zavpila na ves glas, ko je pridrvila pred kapelico, pa našla vrata zapahnjena. „Odprite!" je ponovila, ko se ji ni precej ugodilo.

Vrata so se odprla. Sam Pluzon jih je prišel odpret. „Zdrava, kneginja bodriška!“ jo je pozdravil, ko je vstopila. „Zdrava, kneginja!“ so ponovili za njim in se poklanjali. Viljenica pa je rekla samo: „Kje je moj oče?“ in hitela proti oltarju. In ko je zagledala v krvavi luži ležečega nadkneza, je bolestno vzkliknila: „Oče, moj oče!“ in pokleknila k njegovemu truplu in zaplakala s plačem golobinjim.

Od zunaj so se čuli rastoči glasovi: „Doli z Gotšalkom!“

„Ne, tej zahtevi se ne sme ugoditi!“ je rekel Pluzon. „Že z ozirom na njo ne!“ je nadaljeval, kazaje na Viljenico. „Kri ni voda. Pustimo jo, naj se izjoka! Slavica, ostani pri njej! Mi pa, boljari, pojdimo hitro doli na svoje delo!“ In zarotniki so tiho odšli iz kapelice.

Spodaj se je Pluzon ustavil pred stražo in z gospodovalnim glasom dejal Rastislavu: „Nadknez Gotšalk je mrtev. Prisezite zvestobo kneginji Viljenici!“

Rastislav je bil z drugimi vojniki-stražniki vred že tako ves zbegan. Ko je začul Slavomirovo oznanilo, da je nadknez mrtev, ko je videl, kako je priletelo Eppovo truplo na tla, in kako se množica zahtevajoč Gotšalkovo truplo, pripravlja za naskok, in je vse to prišlo tako naglo, tako nepričakovano, je izgubil pogum in glavo: kar nič ni vedel, kaj bi storil. V svoji zmedenosti in strahu je brez vsakega pomišljevanja odgovoril Pluzonu: „Prisežemo!“

„Dobro!“ je rekel Pluzon. „Ostanite jej zvesti, in nič žalega se vam ne bode zgodilo. Umaknite se sedaj vsi v vežo in zapahnite za seboj vrata!“

Vojniki so koj izpolnili njegov ukaz. Pluzon pa je z drugimi zarotniki stopil pred zbrano ljudstvo in z mogočnim, dalekodonečim glasom zavpil: „Rojaki! Grad je odslej last naše kneginje Viljenice. Nihče naj se ga ne predrzne oskruniti, nihče vanj stopiti brez njenega in mojega dovoljenja. Rojaki junaki! Stopite v vrste! Pred mesto pojdimo čakat nemškega ženina in njegove svate, da jih pozdravimo z mrzlim železom in jih pošljemo v deželo krtovo. Na noge! Za stare bogove in svobodni dom!“

„Za stare bogove in svobodni dom!“ je zaorilo ljudstvo z glasovi donebesnimi in hitelo s trga pred mesto čakat Nemcev.

„Ej, le pojdite jih čakat, a dočakali jih ne bodete!“ je rekel ob oknu v prvem nadstropju knežjega gradu stoječ, v plašč zavit starec. Bil je Jaroslav, vrhovni zapovednik Gotšalkove telesne straže. Čul je vso noč. Še le ko je pred jutranjo zoro odpravil vojnike, ki so z knezovičem Budivojem imeli pohiteti Saksoncem naproti, je šel s stričnikom Gojnikom in Godimirom malo počivat. Njim odločena soba je bila zadnja levega grajskega krila, obrnjena proti vrtu. Torej ni bilo čuda, da niso precej čuli vrišča pred gradom. Šele ko je zrastlo divje vpitje donebesno, so se zbudili. Tačas je pa tudi že pridirjal vojnik stražnik od spodaj s sporočilom: „Nadknez je mrtev! Zarota, vstaja!“

Jaroslav je skočil iz postelje, si ogrnil samo plašč, planil iz sobe in zletel po hodnikih k oknu, ki je gledalo na trg. Prišel je ravno k Pluzonovemu nagovoru. „Tukaj ne moremo nič opraviti, premalo nas je“, je dejal stari vojnik Gojniku in Godimiru, ki sta prihitela za njim. „A drugod lahko še kaj. Ti, Gojnik, zasedi Gotšalkovega konja belca pa poleti skozi vrtna vrata za Budivojem: naj se nikar ne vrne v Lenčin, in tudi Saksonci naj se hitro črez Labo vrnejo domov. Ti, Godimir, pa poleti na Gotšalkovem vrancu po severni cesti škofu Eizu naproti, ki bi imel poročati in je s svojimi kleriki zatrdno že blizu mesta: naj se hitro vrne in kam skrije!“

Gojnik in Godimir sta hitro odjezdila, Jaroslav pa je šel v kapelico, kjer je bila ob Gotšalkovem truplu zbrana že malokaj vsa družinčad, in je zaplakal kot malo dete.

Ker se je Jaroslav bal, da ne bi zopet prišli podivjani vstajniki in zahtevali Gotšalkovega trupla, ga je dal zakopati še tisto popoldne na grajskem vrtu. Ob grobu se je pa vršil tisti večer ginljiv prizor.

Jaroslav se je bil dogovoril s telesnimi in grajskimi stražniki, da bodo zvečer, ko

bode družinčad v hiši pospala, zapustili Viljenico in grad in skozi vrtna vrata tiho odšli — k Budivoju na Saksonsko zemljo. In ko se je naredila trda noč, so bili že vsi — za pot pripravljeni — zbrani na vrtu ob Gotšalkovem grobu. Iz mesta se je slišalo razsajanje, divje vpitje in popevanje. Jaroslav in vojniki pa so se tiho, s solzami v očeh poslavljali od mrtvega Gotšalka. Vsi vojniki so plakali, ko je Jaroslav govoril mrtvecu v slovo:

„Kdo je tebe, plemeniti, veliki Gotšalk, ti največji Sloven, ti vzor domoljubja, spravil v prezgodnji grob? Naš greh, naš stari greh. Kakor prejšnji naši rodovi tolikrat, že tudi sedanji noče pa noče verjeti in se dati prepričati, da je krščanska vera lepo strnljiva z domoljubjem, da je kristjan obenem lahko tudi domoljub, da je vnet kristjan najgorečnejši domoljub. Tudi sedanji rod noče pa noče uvideti in umeti, da nekrščen v sredi omikanih krščenih narodov vendar ne more prospevati in obstati samostojen narod. Tudi sedanji rod je tako zaslepljen, da noče verjeti, da je edino le v krščanstvu in njega prosveti naš spas, naš napredek, naš obstoj. Gotšalk, ti si gorel za krščansko vero in krščansko prosveto, ti si to prosveto hotel razliti nad ves bodriški rod. A ta rod te ni hotel umeti. Pasti si moral; kri, življenje si moral dati za svoje vzvišene vzore in za krščansko svoje knezovanje. Pa kaj bi te pomiloval? Saj si dobojeval lep boj in zadobil lepo zmago in prejel še lepšo krono, nevenljivo, nestrohljivo — v nebesih. Nas pa še čaka boj: zakaj vedi, Gotšalk, da hočemo tudi zbrani tvoji vojniki hoditi zvesto po poti, ki si jo nam začrtal ti. Kakor smo bili zvesti tebi, hočemo biti tudi tvojima sinovoma, Budivoju in Henriku. K njima pohitimo in z njima poizkusimo rešiti rod, da ne vtone v barbarstvu. Ti pa, svetec mučenik, Gotšalk, prosi v sinjih nebesih, da naš rod vendar enkrat pride do spoznanja, da vendar enkrat strese raz rame svoje zlotvorni naš stari greh!“

Še so vojniki poljubili Gotšalkov grob pa zajahali pripravljene konjiče in skozi vrtna vrata izginili v tiho noč.

Epilog.

Vstajniki so pred mestom Lenčinom dolgo čakali saksonskega vojvodiča in njegovih svatov. A čakali so zaman. Gojnik je še o pravem času obvestil Budivoja in Magnusa o vstaji v Lenčinu. Tem besnejše so sedaj planili uporniki po Nemcih in kristjanih v Lenčinu in drugod v deželi. Začelo se je strašno preganjanje Nemcev in kristjanov, zlasti duhovnikov po celi deželi. V Ratiboru so napadli tamošnji samostan svetega Jurija, čigar menihi benediktinci, 28 poleg opata, so mnogo storili za razširjanje božje besede v Polabcih. Opat je bil takrat Ansver. Vsi so bili nedaleč od trdnjave kamenjani. Ker se je Ansver bal, da ne bi njegovi tovariši odpadli od vere, je prosil napadnike, naj kamenujejo najprej nje. Ugodilo se mu je. In še le ko so vsi prejeli krono mučeništva, je poklenil sam, kakor sveti Štefan, poln svetega veselja. Škofa Janeza so pa uporniki ujeli v Velegradu in z njim druge kristjane, med njimi kneginjo Sirito. Le-to so do nagega slekli in jo tako z njenimi dvornicami odpustili iz dežele. Škofa so pa najprej izbičali in ga potem v zasmeh vodili po mestih. Nazadnje so ga pripeljali v Retro, in ker je bil stanoviten v veri, so mu odsekali roke in noge, truplo vrgli na ulico, glavo pa nataknili na kopje in jo nesli Radigostu v dar. Ko so pa zatrli svečenike in Nemce po celi deželi, jih je peljal Pluzon črez mejo. Z ognjem in mečem so opustošili vse hamburško okrožje, potolkli ali ujeli malokaj vse Stormare in Holcate, trdnjavo Hamburg pa razrušili do tal in takisto obljudeno in premožno mesto Šlezvig, ki se je z drugim imenom imenovalo tudi Heidibo, na danski meji. Ko se je pa po teh žalostnih činih vrnil Pluzon domov v Velegost, ga je sluga duhovnika Norberta, katerega so bili vstajniki tudi potolkli, nekega dne zavratno napadel in umoril.

Pluzonova smrt je pretresla vso deželo, pretresla zlasti ljubeški dvor. A tisti dan, ko je prišlo v Ljubek poročilo, da je padel mogočni Pluzon kot žrtev maščevalnega

kristjana, je padla še neka druga, imenitnejša žrtev — žrtev maščevalne usode.

Na obali Baltiškega morja, prav na onem mestu kakor pred dvema letoma, je stala ranopoletni popoldan Viljenica. Prav kakor takrat je vihrala vihra na morju: vihar je srdito tepel valove in jih zaganjal ob breg, kakor bi ga hotel osvojiti z naskokom. In prav tako kakor takrat je nebo izpod oblačnega čela gledalo grdo in tako strašno, da so se svetloluske ribice druga za drugo skrile pod zelenimi, nemirno zibajočimi se valovi.

Mladenka je bila silno bleda in motnih, kalnih oči. Kaj jo je privedlo le-sem? V Lenčinu ji po očetovem umoru ni bilo obstanka: vedno jo je strašila podoba mrtvega očeta. Šla je v Ljubek. A tudi tukaj ji je umorjeni oče vedno stal pred očmi. Postajala je bolj in bolj zamišljena in otožna. Nihče je ni mogel narediti vesele: ne ljudski klici, ki so jo na ulici veselo pozdravljali kot kneginjo, ne zabavna Slavica, celo rujanski knezovič Krut ne, ki je bil po dogovoru priplul z mogočnim brodovjem v ljubeško luko, da odbije morebiten napad Dancev, in jo je kot nevesto svojo vsak dan prišel obiskat. S strahom in z žalostjo je zapažal dvor na nji predznake umobolnosti.

Otožno mladenko je poročilo o Pluzonovi smrti naredilo še bolj preplašeno in otožno, jo je grozno potrlo naravnost strlo. „Krščanski Bog se je začel maščevati nad nami; nad Pluzonom se je že, nad menoj se bode pa tudi zatrdno kmalu", si je govorila, pustila jokajočo Slavico v njeni sobi pa skozi vrt krenila proti morju, sama ne vedoč po kaj. In obstala je na ravnoistem mestu, kjer je stala pred dvema letoma, preden je stopila z vstajniki v dotiko in zvezo.

Spomnila se je tistega dne in vseh dogodkov izza tistega dne. In tresla se je grozničavo in postajala bolj in bolj bleda, kot mrlič na odru. Njene steklene, malokaj mrtve oči so srepo štrlele v morje, in vsahle njene ustnice so šepetale kot lahen vetrič črez morske valove:

„Morilka sem, kakršne ni pod solncem, ni pod mesecem v nobeni zemlji, koder stopa noga človeška. Uj, lastnega očeta sem pomagala umoriti, očeta, ki mi je bil dober kot pelikan-ptič mladičem svojim, in je bil moder kot vila planinska in častitljiv knez zemlje. Zavezala sem se z zoperniki njegovimi, in ti so ga umorili. Ali ni to toliko, kakor da sem mu tudi jaz zadala smrtonosne zabadljaje? Uj me, kje je še taka hči? Še levinja ni taka. Bodriči so zdivjani. Kneginjo so sramotno zapodili iz dežele. Brata moja morata pri tujcih iskati strehe. Ali nisem jaz vsega tega kriva? Če se pokažem na ulici, se mi zdi, da me gledajo ljudje molče, anti češ: to je očetomorka. Nadknežja stol mi ponujajo in ženina mladega, lepega, dobrega. Pa kaj je meni vse to? Meni ni več živeti; prevelika je hudobija moja. Oj, valovi vi morski, ali bi me mogli oprati? Ne, vi me ne morete oprati, potopite in zagrnete me lahko! Izgini mi solnce, izgini mi svet! Pozdravljena, bodriška zemlja zelena! Pozdravljen, ljubki Ljubek, ti gnezdo sokolje! Pozdravljeni, rojaki Bodriči! Pozdravljen, Krut, ženin moj: jaz nisem vredna biti tvoja! Valovi morski, jaz sem vaša." In nesrečna mladenka je razprostrla roke in skočila v morje.

„Viljenica!" se je zdajci začul bolesten, obupen vzklik izza šume. Bil je vzklik rujanskega knezoviča Kruta, ki je bil prišel kakor po navadi obiskat knežnjo, pa ko je izvedel, da je šla proti morju, stekel za njo z neko temno slutnjo.

Viljenica je izginila za hip pod vodo, pa se kmalu zopet prikazala: zgrabil jo je velikanski val in jo na svojem hrbtu lahno kot drobno bilko nesel dalje.

Krut je dospevši do obali bliskoma vrgel s sebe vrhnjo obleko in skočil za njo v morje. Z gigantsko močjo je rezal valove. Že je bil blizu knežnje. Kar se je zopet potopila. Z orjaškim skokom se je zagnal naprej. Roka knežnje Viljenice se je v njegovo veliko veselje zdajci zopet pomolila iznad vode. Knezovič jo je ujel, prijel potem Viljenico z levico črez sredo, z desno pa rezal valove — nazaj proti bregu. Srečno je priplaval z mladenko do obrežja. Položil jo je nežno

na tla. Nič se ni genila. Poizkušal jo je na vse načina oživiti. Zaman: knežnja Viljenica je bila mrtva — — —

Velikanski je bil njen pogreb. Takega še ni videl Ljubek. Iz vseh mest, trgov in selišč so privreli starejšine in velmožje k pogrebu in k volitvi novega nadkneza. Pogreba so se vdeležili tudi Krutovi mornarji v svoji slikoviti narodni naši — Krut sam je namreč prosil mestne starejšine, da bi dovolili njegovim ljudem priti v mesto in iti za pogrebom njegove neveste, kar so mu starejšine seveda radi dovolili. In tudi preprostega naroda od blizu in daleč se je vse kar trlo pri pogrebu.

In ves zbrani ta narod je plakal s plačem velikanskim, ko so pogrebci polagali telesne ostanke knežnje Viljenice v zemljo. In vsi so se tresli v neki sveti grozi, in vsem je kakor težka mora legla na dušo mučna misel, da je smrt knežnje Viljenice strašna kazen in osveta vsepravičnega Boga za grozodejstva, ki so jih počeli njeni pristaši.

Krut je bil še tisto popoldne dal svojim mornarjem povelje, naj se za drugo jutro pripravijo na odhod iz ljubeške luke domov na Rujano. Proti mraku pa je šel — sam — še enkrat na gomilo bodriške knežnje. Sapa je šuštela skozi drevje nad gomilo, po njegovi glavi pa so šuštele in šumele turobne misli. Mrak je padal na zemljo, mrak otožnosti in žalosti je padal na dušo njegovo.

Kar ga je iz mračnih misli zbudilo prihajanje več moških korakov. Ozrl se je; dvanajst starejšin — in v njih ozadju tudi Slavomir — je hitelo proti njemu.

„Knezovič Krut“, je dejal Volčan iz Roztoka, ko je z drugimi starejšinami prispel do njega, „skupščina bodriškega naroda te je ravnokar izvolila za bodriškega nadkneza, da s pomočjo višnjih bogov modro vladaš narod in ga braniš proti zunanjim in notranjim sovražnikom. Ali sprejmeš izvolitev?“

Krut je nekaj časa molčal, potem pa dejal odločno: „Hvala za zaupanje, a ne morem!“

Sedaj je pa stopil pred njega svečenik Slavomir in mu rekel: „Krut, sprejmi izvolitev! Čuvaj kot knez ono zemljo, ki krije telesne ostanke tvoje neveste Tega vendar ne bodeš pripustil, da bi grobišče tvoje neveste skrunil kleti sovrag! Sprejmi izvolitev!“

„Sprejmem!“ je sedaj izjavil Krut.

„Živel nadknez Krut!“ je vzkliknil Slavomir. In vsa dvanajstorica je zaorila:

„Živel Krut!“

ANTON MEDVED:

DVA BOGOVA.

Izmrdan in izkrokan,
roké trepetne in suhé,
sedi brezglasen, kakor klokan
na travniku, držeč se v dve gubé.

O slava ti, mučenec,
na veke živi tvoj spomin!
Za glavo pleteta ti venec
bogova: Alkohol in Nikotin.